

דברי ריע המחבר ה"ה הגאון החכם השלם הצדיק אב"ד דק"ק קאניגסבערג.

הן כל יקר ראתה עיני בעברי על כרם איש זריו בעל חכם לב הוא יוד
נעורי איש בריתי ההרזין והשנון לכות פרי תבונה מעין הדעת
העומד על פלגי חכמי החלכות, המופלא לפלם רוח דעת במשקל עד
רדתו אל עמק ים המחקר להוציא מהם פניני מדעות אמתיות, הרב
הגאון מר' צבי הירש קאלישער, אשר הביא בכורי פרי מחשבותיו
אשר זרע זרע אמת ואמונה בכרמו השתול על מים רבים, מים נאמנים
אשר לא ימוכו, ובאמונה הם עושים פירות פוחי זהב במשכיות נספ
במחברתו היקר אמונה ישראל: יצב בו גבולות חכמה ויסודי הדת
במחקר שכלי כפי כה האדם בעומק הענינים, נעזרים מדברי התורה
מכתבי קדש וממאמרי טהורות הנמצאות בדברי רבותינו, כי יעריך דברי
מחקר אל מול פני המנורה הטהורה הוא התורה שבכתב ושבע"פ,
ויכריע יושר הדברים מכתבי הקדש ומדברי החכמים. עטרת תפארת
המחברת הזאת לשכל האדם ובינתו על ידה יעמוד בית החכמה על
תלה, ודלתות אוצר היראה תפתחנה, בל תניחנה זרים לבא אל תוכה
פנימה לשלול ולבוז סם החיים הנצחי ושלום הפנימי הטמונים כם
לאוהבי חכמה ולדורשי תורה בכל לב. בה תיפלגה אותות הבדים
הדוברים עתק על מוסדות החכמה, אחור ישובו החכמים בעיניהם,
ורעתם יסכל בתשובות מספיקות לעין כל רואה בעין האמת. ישלח ה'
עורו מקדש ויגמור בעדו להפיץ עוד מעינות חכמתו הרוצה, להוציא
עוד לאור העולם את חלק שגני ממחברת זו ומספר מאזנים למשפט,
אוהבי חכמה ישאבו עוד ממעין בינתו וישתו מים צלולים הנובעים
ממקור תבונתו: אל הדברים האלה אהבת נעורים עוררתני ותשימם בפי
ואכתבם על הספר:

קאניגסבערג בפרייטן יום א' ג' מנחם התר"ג ליצירת.

יעקב צבי מעקלענבורג.



שיר אמונה מן המחבר
ולא עד מהרה ירוץ המעיין
אשר בו מופתיה ידבר
אך ישום הדברים עלי עין
או ימצא תעלומות הרעיון

ו

הראשון אין לו ראשית
הוא כל אפסי ארץ השית
וברצונו ברא ועשה כל מעשהו
כי אם טבע אלקית תכריהו
תמצא זולתו מכריה
והסיבה ראשונה מי הקדימו להכרות?

ז

מלא כל העולמים כבודו
וגם מחוץ לעולמים הודו
כי נגבלים כל העולמים
ומה נכול לנבתי מרומים
ואיך עם עולם תאחדהו
אם בקצות ארץ נגבל תחשבהו
והלא שמי השמים לא תכלכלהו
כי הנגבל יש לו מגביל
ועילה דאשונה מי יגביל

ח

עיני די בכל משלה
שאם רגע תחדיל העלה
איך העלול בלשונו מלה?
הלא כל חנועה מציור כלה
אם לא יסובהו הצור ותעלה

ט

כל אדם יש רצון לו
כי בחירה חפשית ניתן לו
אם אין בעל הרצון
יוכל לברוא איש הרצון
או היכולת חסר לו
ובהחדל יכולת מצאת גבולו
ומי זולתו להגבילו?

י

יחיד ומיוחד עלת העלות
ובחלקים כל תחשבהו
כי לחלקים אך גבולות
והעילת איך תגבילהו

א

אודה את אלקי ישעי
נוחי מבטן אמי מושיעי
אדעך ולא ראיתך
עיני השכל יביטו גדולותך
מי משפלים ינוע מבלעדך

ב

שים נא כה בלביך
הלא מעצמך לא נהיית
אך מזולתיך נמצאת
מקורא הדורות מראש נבראת
והטבע מה היא לה
כי תשתחזה למולה

ג

תבל אם רבו מוסדותיה
אשר בה תחשוב מסיבותיה
הלא מי שם ממדיה
מי זה הכין גבוליה
מי ירה אבן פנותיה
מי קרא לשמש ויורה
מי שם מועד לירח

ד

אם סיבה ומסובב בלי תכלית
הלא כל מסובב לו ראשית
וכל ראשית הוא מחודש
וכל מחודש יש לה מהדש
ואם המהדש גם הוא מחודש
מהדש הראשון מוכרה להתקדש

ה

הלא כל נגבל יש לו מגביל
ומי עד פה תבוא הגביל
אך בלתי בעל גבול עשהו
אין סוף ואין חקר לעושהו
והוא בנכולות יגבילהו
והמגביל אין לו גבול לשערהו

הקדמת המחבר .

במחברת אמונה ישרה אשר הוצאתי לאור בע"ה זה זמן כביר , בשרתי צדק להוציא לאור גם חלק השני , כי בחלק הראשון אור ורוח נגד הולכי הושך , לברר בע"ה עפ"י מופתים חוקים , אמונה טבעית , מציאת ד', אהדותו , השגחתו , הירוש עולם , השארת הנפש , ופחות שכר ועונש הנצחיי , ובחלק השני הלזה חל עלינו לברר אמונה רתית , תורה מן השמים , ותורה שבעל פה , וטעמי מצות , ואיך יתחברו בקשר אמיץ עליונים בתחתונים ע"י התורה הקדושה , ומאז כלותי חלק הראשון , תפעם רוחי בקרבי לאמור כלה מעשיך אף בחלק השני , אכן שבתי וראיתי כי אין הזון נפרץ במדינה זו לשום עיין על מחקרים אשר בשפת עבר כוננה כי בעו"ה אך אל ילדי זרים הנאמרים בלשון עם ועם ישורו עיניהם , והי להם דבר די הרשום בלשון הקודש כספר החתום ולא יביטו אל המטמונים אשר בה גנוזים , ע"כ משכתי את ידי משלוח רעיוני ההוצא אשר צפונות בחלק השני , כי למה זה אויל הוצאות הרפוס מכיסו אשר ההפסד גדול מן השכר והתועלת ? כי מה יסכון הצג ציורים נפלאים משוחים בששר , ציצים ופרחים מאירים כספירים , לפני איש אשר עוצם עיניו מהביט אל תארו ? אולם כעת אנשור דרא מעט בע"ה , ובפרט במדינות הרחוקות ממדינתנו , שם ישוטטו רבים לבקש דבר די מאוצרות לשונינו הקדושה , אשר בה הופיע יוצר כל אור ורוח מרבבות קודש , על כל חי , בהר די זה סיני , בה ידבר אבינו הראשון יציר כפו , בה המציא שמות לכל חי , לכל אשר יקרא לה האדם לפי עומק בחנו טבע היצורים , כן שמו האמיתי , וכל אשר יכיר ויבחין עומק לשון הקודש על בוריו , ימצא בה כל המדעים יסודות עמוקים לבין רבים וכן שלימים שוחרי תעודה , קראו אלי , מה לך נרדם ? יבואו דברך אשר מאז הבטחת להפיץ מעינותיך חלק בי לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל הן רבים עתה אוהבי התחקות דורשי אמונה האמורה בשפת עבר , בשנם דלתי הגבול אשר סגורות היו , עתה נפתחו , שמה תרנן לשון עבר , למה נחבאת אל הכלים ? ננערתי כנבר מתרונן מיין לעשות רצון ישרים :

ואמנם למחברת השניה הזאת מעלה יתירה על הראשון , אך לראשון דין קדימה בזמן ולשני קדימה במעלה , כי בראשון בדרנו לפני התלמידים אמונה טבעית , והיה האמונה ביחוד האל ית' והירוש עולם ,

הקדמה

ונפש איזור מתני, והיא השער לתורה הקדושה צדיקים יבוא בו אך בשני ידבר על עצם תורה מן השמים ועל טעמיה ומעלת עשות הוקותיה וקיום פקודו ד' הישרים, היא יש לה קדימה במעלה* וכאשר נבאר עוד. שלמה המע"ה אמר בחכמתו אמור לחכמה אחותי את, ואם נתפשה ונחקרה מה היא חכמה אשר נעשה לאחות לנו?, כבר שאל איוב ברוח קדשו והחכמה מאין תמצא ואיזה מקום בינה? ונעלמה מעיני כל חי אבדון ומות יאמרו באזנינו שמענו שמעה, אלקים הבין דרכה וגו' ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וסוד מרע בינה, (איוב כח) ולבאר זאת אען ואומר:

בני! אם תשכיל על נפשיך, תשקיף על אחריתך. ישורו עיניך בך, לאמור למה זה אנוכי, ומה חלד ויושביה, מה תבל כי אבחר משכנותיה? אם בכסף וזהב תתענג נפשי, הלהן תשברנה עצמותי? אם גם אדע כי לכסף מוצא, זהב וכלי פז ימצאוני, הבהם אמצע מרגוע נצחית לנפשי? הלא המה בארץ ההבלי תשארנה, ואנכי מהר והש כאפיק שטף מים אעבור מנהו, ולא לקבר אתי יובלון, אז עיני לא עוד תתעדן מן העושר, ומה בצע בעמלי אשר יגעתי תחת השמש? אשובה ואראה הן חכמתי תנחיני אשר לא תסולה בכתם אופיר, היא תחי את בעליה, ובה אנוה על משכבותי בטח, אגוע והיא לא תמות, אכן גם בואת נפשי לא תשקוט, ולא תמצא עוד חלקה בארץ החיים, בשאלי לעצמי איזה מקום בינה אשר בה אתהלך לחיות בנועם ד', אם אציע שאול לדרוש אל מחקרי ארץ וטבע צמחיה, הלא כנפי הארץ גם הוא לא בארץ החיים תשלח פארותיה, כי ההושך יכסה ארץ, דשא פרוה כירק ימולון, פרי תנובותיה עש יאכלם, כולה כלה ונפסדת ומה מנה יהלך אל ארץ החיים חיי עולמים? ואם אל ירבתי תהום אשלח מרחבי רעיוני שכלי, גם תהום אמר לא בי הוא פרי האושר הנצחי, אם אעשה לרוח משקל, ומים בורת תיכן רוחב בינתי, אעשה למטר חוק, ואבינה לחזיון קולות ורעמים, גם היא לא תנהלנו למטרת חיי עולמים אם אל המהצבים והמתכות תיהלך לשוני לחקור על מהצב יסודתם ומונם, להמציא פלאות חדשות במו, הלא גם תהלוכות כנפי רוח (מסילות הברזל) להריץ בני אדם כסופה וסער מקצה ארץ אל קציהו ואל ים רחוקה, המציא לנו המחקר ולהביע אומר ודברים אלה פרסאות כרגע אשר הטביע היוצר ככה הלעקטריא, הן תוי חכמת אנוש אשר הננו יוצרו עד להפליא, אכן גם זאת עדיני העצני ועונג ומניי, לא ערן תכליתי לעדי עד תפעלנה המפעלות

(* גם המשורר ע"ה הקדים לספר נפלאותיו בטבע היצירה אמונה טבעית, השמים מספרים כבוד אל וגו' ואח"כ תורה ד' תמימה, ממורה שמש עד מבואו וגו' ואח"כ בצאת ישראל והבן,

הקדמה

המפעלות הנוראות לנו. גם מוזאת אל עפר תשוב ומנה לא תזוע, אם
אשאל אל השמים ידי הנבה עוף להמציא מספרי הכוכבים ותהלכותם,
גלגלי השמים בקורות ביתי יזהירו לנגד עיני חכמתי, ברוחב דרישת
שביליהם ומדע הכוכבים במסלותם, אשר תועלתיהן מרובות מאוד, אך
גם המה לא לנצחיי יזהירו נגדי, גם המה אך לצרכי הזמן יועילו, ולא
אור עולם במושבוהם, ולא בנן אלקים טמע שורק ולא לעולם הוסנה,
וחכמת אמת תכליתי מאין תמצא? חגיגד לך אדם מה טוב, ומה השם
דורש מעמך, כ"א השכל וידוע אותו ואת תורתו הקדושה, זה חלקך
מכל עמלך אם תשכב לא תפחד, היא תשמור עליך, בה תראה יה בארץ
החיים, (ועד"א אל יתהלל חכם בחכמתו, בכאלה שאינה תכליתי אלא
זמניי, "כ"א בוזת" וגו' ושאר חכמות הם רק פרפראות לחכמת התורה
הנצחית אשר לכך נוצרתי):

ובזה נבין המשך דברי איוב הנ"ל, אמר והחכמה מאין תמצא, איך
נקרא שמה חכמה אם הולכת לאפס ואין בכל מעשיה כמו שהרהבנו
למעלה, ואיזה מקום בינה? מה מקום קיומי תהן לה— ואמר ונעלמה
מעיני כל חי "כי כל מי שחי בזה העולם הזמני, נעלם ממנו מה יסבון,
כי יחכם, הלא יחד חכם וכסיל יאבדו, מקרה אחד לכולם, ולמה זה
חכמתי, אך אבדון ומות יאמרו באזנינו שמענו שמועה כאלו
האבדון והמות יאמרו שמענו שמעה כי אחרי המות פרי החכמה תצמית,
וע"י האבדון ומות נודע שמעה, ואמר אלחים הבין חכמו, בלי ספק הוא
הבין הדרך התכליתי, אנה ישבון אור החכמה לתועלת נצחיי, והוא ידע
את מקומה באיזה מקום תכין רגליה לכל תמוט נצח, כי הוא לקצות
ארץ יביט, ואחרי שיביט בעין השנחתו, ועושה נפלאות גדולות
בארץ לעשות לרוח משקל בטבע, "ומים תכן במדה" שלא יוסיף לשמוק
הארץ, ולא יוגרע מלרוותה ואיך יעשה כל פלאות הטבע ללא יועיל
ולכליון והפסד? חלא אז ראה ויספרה דבר הבא במספר הדק היטב,
נודע כי גם חקרה בראשית היצירה לשיהיה תכלית אמיתי, ויאמר
לאדם "ירצה מכל זה נתברר כאלו אמר לאדם הן יראת ה' היא
חכמה, וסוד מרע בונה" תכלית כל המושכלות והחכמות היא יראת
ה', ותכלית הבינה היא סוד מרע, וכל זה באמצעות התורה התמימה,
וכאמור אם לא בריתי, חוקת שמים וארץ לא שמתו (* אחת היא על
כן אשר אמרתי, כי להלק ראשון דין קדימה בזמן ולשני במעלה, כי
ידיעה

הערה

(* ובזה ביארתי רברי חכמתם באבות פ"ג כל שיראת חטאו
קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו קודמת
ליראת

הקדמה

ידיעת האמונה היא יסוד פנת יקרת לשערי התורה. ושם נתתי לפניך בני הקורא הרב פיפיות נגד המתעקשים כמו ששנינו זדע מה שתשיב לאפקורס אמנם בחלק השני הלזה יבורר, כי לא באמונת הלב לבד יזכה האדם, כ"א כחלק המעשה בפועל, והפועל הוא ע"י שמירת התורה ככל חוקותיה ודקדוקיה, ולמען דעת עפ"י מחקר השכל, כי כל תכלית היצירה וכל שלימות האחרית הוא רק ע"י המעשה בפועל, אקדים מאמר היצירה, והוא לברר הכרת הבריאה. כי לא להנם לקח היוצר ית' נשמת שדי מגבהי מרומים, ויאמר לה רדי ארץ, ושכון בעבי החומר האפל, את נופך ספיר זך וצה בגשם עב תתעטף? רוח טוהר עם רוח עכור במאזניים ישאו יחד? אכן חיי כל העולמים צרור בכנפי רוח אנוש ופעולתו, בהשתלשלות גבוה מעל גבוה, בו יופיע אור האין סוף הבלתי נגבל עם הנגבל, ובו תתקיים כל בניין העולם, לבל תשוב הלהבה אל שורשה, החלק אל ההכל, כי מבלתי פתילה להבה לא תלהט, אורה ידעך לאפס ואין תהי, אך לפעולת אדם בדבר שפתך ית' יסגיר ויקהיל כל המפעלות הגדולות והנוראות אשר עשה היוצר ית' כרוב גודלו (וכאשר יבואר בארוכה בע"ה בזה המאמר) השמים ושמי השמים וכל צבאם, אשר כדור הארץ כנקודה

ליהאית חטא אין חכמתו מתקיימת. אמר התנא היראת לעומת מחכמה, יש לה דין קדימה בזמן ובמעלה, כי אם קנה לו הירבה חכמה בחכמת הזמן הגם כי היא טובה מאוד לצורך עולם, אמנם טוב הנצמה מנה היא לחיי הזמן, ולתועלת עולם עובר, התעיק עיניך בה ואיננה, כי אך יראת ד' תעמוד לעד, ואולם אם ילמוד חכמות הזמני היותן פרפראות לחכמת התורה וליראת השם, ויבלה מעט מן הזמן להכין חכמת לצורך ידיעת התורה, כמו קידוש ההודש והגלוה עמה חכמת תכונת הכוכבים ודומיהן או קצת ממחקר אלקות לקיים דע מה שתשיב לאפקודוס, או נעשת מן הזמני נצחיי, כי אם החכמה טפילה אל התורה והיראה, או גם היא קודש יאמר לה וי"ש אם היראה קודמת במעלה ובזמן או גם היא יש לה קיום נצחיי, והחכמה מתקיימת שגם הוא לחיים נצחיים מצורפה, ודבריה חיים וקיימים, אבל אם אין יראה קודמת לחכמה, או אף אם רמה ונשגבה מאוד, אינה בכלל הקיום נצחי ואינה מתקיימת כי בהבל באה ובחושך שמה יכוסה, וכן אמר שלמה המע"ה טובה חכמה עם נחלה החכמה טובה אם מצורפה עם נחלת עולם לקיום עדי עד, וכן אמרו חז"ל העושה תורתו עיקר ומלאכתו טפילה זה וזה מתקיים בידו גם המלאכת שהוא לחיי הזמן וההכל ע"י שהתורה עיקר גם היא מתקיימת היות לה מצב הנצחיי וקנין עולם, ועושה מן הזמני נצחיי, אבל לא כל המרבה בסחורה מחכים, כי או עושה מלאכתו עיקר ותורתו טפילה ואז גם מעט חכמתו אשר ילמוד אל הזמני נטפלה, ומחליף עולם עומד בעולם עובר, וגם גמשך עם קטני אמנה, שלא יאמין שאין מעצור לד' להושיע די צרכו ברב או במעט, אבל ירא ד' יצא את כולם ואז עסק הזמני כנצחיי יחשב, יגדל ויתנשא, וברכת עולם על ראשו סלה:

הקדמה

כנקודה תחשב נגד כוכבי השמים כי רמו וגדלו רבבות פעמים ככה, וכנדלם עוד לאפס נחשבו נגד שרפי מעל וחיות הקודש מלאכי עליון, מה אדיר ונורא מעשה אלקינו' וכולם עומדים ברום עולם בהשתלשלות עם האדם, אשר הוא השמן והפתילה למו, להכיל אוד האין סוף, והברך וישתבחה בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, וכל הקשר האמיץ וההזק ההיא, ע"י התורה הקדושה (*), אשר מניחה וקרני הודה יודיהו מנונה נגדה עד אפסי ארץ, וכ"ז ע"י האדם אשר לו מערכת מלחמה בשני יצרי, להפוך הרע לטוב ע"י החוקים אשר חוק חג מאור שכל עליון, כאשר יכוזר כע"ה בארוכה בספרינו זה, אשר השכל יסכים עלי, וכאלו עין בעין מהזה שדי תהזה מה גדול המעשה אשר יעשה האדם וחי בהם, אם בעסק התורה והמצוה יעמוד כל היקום על ידו, וכאמור וצדיק יסוד עולם, עליו יסבו כל היצורים בלכתן, וכל המרכבה עליונה השית עליו אופן, א"כ מה עצום שכרו ופעולתו אתו עד אין סוף ואין הקר, ע"כ קורא המשכיל שיום נא עינך ולבך לזה, ואז תתלהב נפשיך כאש להבה לאהזו אורחת חיים אשר היא חיי כל העולמים, ובה תצליח ותשכיל עד בלי די ובלי סוף סלה:

(* וע"ז אמרו (שבה פה) תנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית אם מקבלים ישראל התורה אתם מתקיימים ואם לאו אני מהויר אתכם לתוהו ובוהו:

אמונה ישראל

חלק שני

מאמר א

בעזר החונן בינה וגבורה, אערכה מאמר היצירה.

במאמר הזה יתבארו שני מחקרים.

א' תכלית הבריאה והכרח היצירה.

ב' להבין קושי העצום מענין הידיעה והבחירה.

פרק א.

א) במדרש רבה פ' בהעלותך אספה לי שבעים איש, וז"ה הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה (עמוס ט) למה הדבר דומה, לפלטיץ שהי' בנוי על גבי הספינות, כל זמן שהספינות מחוברות פלטיץ שעל גביהן עומדות, כך הבונה בשמים מעלותיו, כביכול כסאו מבוסס לפעלה בזמן שישראל עשויין אגודה אחת, לכך נאמר הבונה בשמים מעלותיו, אימתי, ואגודתו על ארץ יסדה, וכן הוא אומר ויהי בישורון מלך עכ"ל. הנה שטחיות המאמר נאה דורש שראוי לישראל היותם אגודה א' בלי מחלוקת, ואם חלק לבם עתה יאשמו, ואמנם להבין הדבר על בודיו מהו זה היות כסאו מבוסס בהיות ישראל אגודתו, הלא אם צדקת מה תפעל לו? עוד יש מאמר פלא "כשעלה בדעתו לברוא את האדם, נתייעץ בכת מלאכים" ואמרו מה אנוש פי תוכרנו הושיט הקב"ה אצבעו ביניהן ושרפן" (סנהדרין לה) ויש להפליא אם נשאלו הלא יש רשות להשיב, ולמה נתחייבו שריפה? גם למה

השיט אצבעו בנייהן הלא במאמר פיו יכול לשרפן? גם מה זה בניהן הל"ל עליהן?

(ב) ולהבין כל אלה נחפשה דרך ישרה על כמה שאלות המורות בענין בריאת העולם, א הן עולם חסד יבנה, ואך יוכן חסדו יתי במה שברא עולם ועשה את האדם, אשר מצודה פרופה למו בזה העולם, אם לרדת שחת היו או להנביה עוף, וכרוכם כן הטאו, ובגו עליי המה מועטים, הלא הפין חסד הוא טוב כי יצוה חסדו לו מבלי בוא בזה העולם לסכנה עצומה. ויטיב לו מיד מטוב הצפון, ואם כי טוב לו לאדם אשר פועל ידיו ישולם לו, ולא יהיו לו נהמא דכסופא כמליצת רז"ל לקבל חסד הנס בלי מעשים טובים דומה לנהמא דכסופא, עמיז נוסף עוד בשאלה, הלא כל יכול הו' יתי, ולא יבצר ממנו מלתת טוב הנצחיי ועדן העצום מבלי נפעול פעולתנו וננצל מפח יקוש לנו, ואין מעט התועלת של העדר נהמא דכסופא שוה בנוק הסכנה עצומה כאניה בלב ימים השבה להשבר. והנה כבר עמדו בזה קדמוני המחקרים, גם החוקר הגדול רבינו הרמב"ם עמד בזה ולא מצא מענה שלימה. וז"ל במורה הי"ג פי"ג, "ורבים נבוכו מן השלימים בבקשת תכלית זה המציאות מה היא כו' ורבים חשבו שתכלית המציאות כולו הוא מציאת מן האדם לבדו לעבוד את ד' כו' וקצת פסוקי הנביאים יעורו זאת המחשבה, אם לא בריתי יומם זלילה הוקת שמים וארץ לא שמתו זכו, וזה הדעת כשיחקר יתבאר מה שיש בו מן המעות, והוא שישאל מי שיאמין זה שהכל (גם הגלגלים) מפני מציאות האדם, אם הבורא יכול שימציאוו מבלתו אלו הוצעות כולן, או אי אפשר כו' ואם יאמר שאפשר, שהרי השם יכול להמציא אדם מבלי שמים ושאר הנבראים, יש לשאול מה תועלת באלו הדברים כולם אחר שאינם התכלית כו' ואפי' היו הכל מפני האדם, ותכלית האדם לעבוד את ד', השאלה קיימת מה התכלית בהיותו עובד, והוא יתי' לא יוסף שלימות אם יעבדוהו כל מה שברא, או ישיגוהו תכלית ההשגה, ולא חסרון אם לא יהיה זולתו נמצא כלל? ואם יאמר האומר שאין זה לשלימתו אבל הוא לשלימותנו, כי הוא הטוב לנו, והוא שלימותנו, תתחייב השאלה בעצמה, ומה תכלית מציאתנו בזה השלימות? אי אפשר בהכרח מבלתי שיוגיע הענין בנתינת התכלית, אלא כן רצה השם או נזרה הן הכמתו וזו האמת עכ"ל". ורבים התפלאו על דברי הרמב"ם אלה, כי יחשבו לדעתו ששלל כל תכלית מן יצירת האדם רק שכן רצה, ואך יוהשב על אומן מופלא יתי'ש שיברא היו ללא תכלית? ולא ירדו לסוף דעתו של רמב"ם, כי כה יאמר שאנחנו לא נגיע להשיג התכלית לידע מהו התכלית, אשר יאמר עליו כי הוא זה רק לתכלית האדם בלבד, רק כל דבר מן המשיכילים יש לו תכלית עצמיי ותכלית זולתו, כמו הגלגלים וצבאי השמים, ולהבין מהו התכלית האחרונה, לא נוכל להגיע בשכל אנושי, רק כי כן רצה יתי' ורצונו בלי

ספק הוא הסד וטוב, ואנחנו כמו שלא נוכל להשיג עצמותו כן לא נוכל להשיג רצונו וגזירת חכמתו יתי. וכיון שהחכמתו נזרה בלי ספק חכמתו של פלא יועץ הוא לתכלית למעלה משכלינו, ועיקר מהקרתו בזה, הוא לבטל מחשבה זו שמוולת האדם אין שום תכלית ליצורים בנבחי מרומים, רק כל א' יש בו תועלת עצמו וזולתו, וגם יש להבין בדבריו, שאין דעתו ה"ו לחלוק על משמעות פסוקי הנביאים אם לא בריתי בו שחרי דייק בלשונו לומר יש בו מן הטעות, "ולא שכולו טעות ה"ו, הודאי מוולת האדם לא ה"י מקום תכליתי לכל הנמצאים. רק אחר שגזרה חכמתו אל תכלית האדם ברא גם המשכילים לתועלת עצמם ולתועלת זולתם, ואחרית התכלית ואלקים הבין דרכה:

והנה בס' נובלת חכמה כ"י על דברי הרמב"ם, וה"ל לא ידעתי מה החרדה שחרד הרב הכורה ונלחץ בדרש נקל מאוד, שאחר שהכל מודים שהאל יתי בתכלית הטוב וטבע הטוב להטיב כ"י ותכלית מציאותו הטבע לזולתו כמו שתכלית מציאת השמש הוא הברכה כ"י ותכלית החסד והחנינה הזאת הוא לעצמותו, שאלמלא לא ה"י מטיב לזולתו, לא היה פועל בטבעו כ"י הנך רואה הא"ך הותר בקלות הספק הגדול בעיני הרב המורה שחשבו נעדר ההיתר עכ"ל, ובמהילה מכבודו איני רואה שום היתר לשאלת הרמב"ם בזה ודאי נודע לכל שהבורא יתי רצה להטיב לזולתו, אך עוצם הקושי הלא ה"י יכול להטיב מבלעדי יצירה כ"י, לערב שכל דך וצה עם הומר גם עלול להסדת הטא ורשע? וכ"י אין יכולת בידו להשביע מטובו לנשמות בני אדם במרומים? לכן הניח השאלה הזאת על למעלה מהחכמת אנוש, רק שכן רצון הסדו ושכן נזרה חכמת פלא יועץ, ועתה אם נרצה להבין בשכל אנושי, השאלה במקומה עומדת, מה התכלית במציאת האדם? (*) ועוד יש להפליא על בעל נובלת חכמת, איך יתן טבע לאלקות ומדמחו להארת השמש, הלא השמש

הערה

(*) לא אהדול מלהציג הנה פירושי על פרק זה שבמ"נ, אשר כל מפרשי הרמב"ם לא באו עד תכונתו ומקום הניחו לו — כי יש להפליא א' בתחלת הפרק אמר והנני מבאר לך איך תבטל זאת השאלה כ"י ואומר כל פועל שיעשה בכונה א"א לדבר שהוא אשר עשה מבלתי תכלית אחת בגללה עשה עכ"ל, משמע מזה' שבא לבטל השאלה ולהתיר הספק ואח"כ בסוף דבריו לא הציג מענה כלל רק הניחה על רצונו? ב"י אמר שם, ואשר יראה לי מדברי אריסטו שהתכלית אחרונה אצלו הוא התמדת הרוח וההפסד אשר א"א מבלעדיהם בעבור ההסדך ההוא כ"י ושיתתהו סמנו תכלית מה שאפשר להתהוות ר"ל השלם שאפשר כ"י הכונה האחרונה היא השלימות כ"י עכ"ל ע"ש באורך, ואין מוכן מה יאמר שהתכלית הוא הו"י והפסד, הלא יותר תכלית אם יתי הו"י בלי הפסד? ונראה שהרמב"ם פי שנים ברוחו, א' שאמר בתחילת הפרק שכל מהודש יש לו תכלית, וגם

מאמר היצירה פרק א

השמש מוכרחה להאיר מן הטבע אשר נתן בו יוצר המאורות ית' אבל אם התן טבע לאלקות להטיב, אי"כ ח"ו כמוכרחה מטבע אשר הוטבע בו מזולתו, והלא אפס זולתו, וכל טובו הוא רק ברצונו הטוב ואי"כ השאלה לא זזה ממקומה ז"ו כל שהוא? ב יותר נפלא מאמר חז"ל בזה נמנו וגמרו ב"ש על ב"ה נח לו לאדם שלא נברא משנברא ועכשיו שנברא ימשמש ואמרו ליה יפשפש במעשיו (ערובין יג) פליאה נשגבה היא, אי"כ ח"ו לא טוב עשה הטוב והמטיב ית' שברא האדם שהרי נזה לו שלא נברא, והלילה לרבותינו הקדושים שיאמרו ככה?.

ג) עוד שאלה שלישית, הלא נודע מ כמה מקראי קודש ומדברי רז"ל, כי למעלה ברוחניות כמה מדריגות גדלים זו למעלה מזו, כמו שרפים, אופנים חיות הקודש, מלאכים, כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם "וככתוב אלה אלפים ישמשוני" (דניאל ו) מלכי צבאות ידודון ירודון, רכב אלקים אלפי שנאן (תהלים סח) וכ"כ במורה נבוכים ח"ב פרק ששי, בענין מציאת המלאכים זה ממה שאין צריך שתבוא עליו ראי' תוריית, כי זה כתוב בתורה במקומות רבים עכ"ל והרבה מן הטלאכים לשמות נקראו בכתבי קודש כמו מיכאל גבריאל* (ואחרי שישנו כמה מדריגות

הערה

וגם אריסטו ביאר שהטבע לא תעשה דבר לבטלה, ואמנם מה שאינו מהודש אין בו שאלת התכלית, כי כל שנעשה בכונה ודאי יש לו תכלית שלם, אבל מה שלא נתחדש מה תדרוש התכלית, ואחר שביאר זה אמר שאין מציאת תכלית רק רצון, וידוע שהרצון בו ית' אינו מהודש, שאם יהי מהודש יהי בו שינוי נגד עת טרם נתחדש הרצון, אלא מעולם כך הי' רצונו ואינו מהודש, ומה שאינו מהודש לא תפול שאלת תכליתו, כמו שאין שאלה על תכלית סבה ראשונה ית', כי מה שהקדים הוי' והפסד, והוא כי כבר ביאר ר"מ בחלק א' שאם אין רע אין טוב במציאות, והטוב ורע יומצא רק בהרכבה של הוי' והפסד, אבל בלא הפסד במציאות אין טוב במציאות, כי הכל שוה, ולא ניכר הטוב רק ע"י הפוך הטוב והוא רע כמו שניכר האור מן החושך, ולזה הי' הכרח מציאת האדם שיש בו הרכבה ויש בו הוי' והפסד ואז ניכר ההוי' מן ההפסד הטוב מן הרע, אבל שארי המשכילים הגם שיש להם תכלית זולת האדם, מ"מ אין זה תכלית השלימות, כי תכלית השלימות בא רק בהרכבת הוי' והפסד, ע"כ גזרה חכמתו מציאת האדם בהוי' והפסד בשלימות טוב ע"י הפוך הרע לטוב ואז יח' כולו טוב באהרית, וכמה שאמר שהטבע לא יעשה דבר לבטלה ונתן אריסטו תכלית לכל נמצא כמו שהצמחים בשביל בעל ה' וכדומה מזה המציא מופת חרוש עולם, מאמר שלכל דבר יש לו תכלית, וכל תכלית יש לו כוונה וכל כוונה הוא מהודש ומוכרחה חרוש עולם. שבלא חרוש אין תכלית במציאות ואנחנו בררנו שרק לתכלית הוא חוקר והבין.

* ואם תשאלני קורא המשביל לאמר, הלא בחלק ראשון רבות תהקור לנו להשוות הדת עם השכל, תשמור כעת המטרה להשוות השכל עם

מדריגות גבוהים מעל גבוהים ממונים על צבאותם, יש מן השאלה הלא יש קנאה במעשה בראשית כי לא כבני אדם מלאכי מעלה אשר כנמול מעשיהם ישולם להם, וא"כ למה יוכה זה להיות מחיות הקודש וזה משרפים וזה מלאך וזה רוח, וזה ממונה על זה, במה כמו גדול, ומה הקדים וישולם לו להנביא עוף? ובמה נשקעו בתהומות לפי דבריהם מדריגת קליפין ושדן ורוחין? וכן נראה מדברי התלמוד ומקראות, מה נופל זה מזה להיות שר ורוח ולא שרף ומלאך מבלי עשותו רעה? ואולם שאלה האחרונה הותרה ע"י רעותה הראשונה, כי אשר שאלנו למה נעשה קנאה ביעצורי מעלה זה גדול זה קטן, וגם שאלנו למה

הערה

עם רבת המקראות ומקומות רד"ל על מציאת המלאכים, ואיך יעיד השכל ע"ז, הן מה צורך לאל במלאכים הלא ברוח פיו וברצונו הכל נעשה? ע"ז אשוב אמרי לך במה שנשאל למה עשה היוצר ית' שמש וירח וכל צבאי השמים להאיר על ארץ ולפעול בה הלא, אין מעצור לדי לצוות שיהי' אור ביום והושך בלילה, למה נתלו במאורות: הלא עפ"י תפקידו קיץ והורף יום ולילה לא ישבותו מבלי שמש וירח וזוככי לכת? אך באמת כל האצילות אשר מרוח האין סוף ית' צריך השתלשלות על ידי אמצעים רבים, כי אם אור א"ס בלי אמצעי יופיע, ילאה כל נברא להכילו, כי אם יורק שפע רב בלי גבול, איך הנגבל יכילתו? הן השמש שהיא מקטני משרתיו כל המביט אליו יוכה בסנוירים, ומי יעמוד מהמתו בקו השוה, אף כי אור הבא ממלך מ"ה הקב"ה (וע"ז אח"ל שגנו אור שבעת ימי בראשית לעת"ל כי אז יעלו במדריגתם להכיל אור א"ס) על כן ברא ית' אמצעים רבים גבוה מעל גבוה לשיזכרו המקבלים לסבול שפע אור אלקי, ויתלם במאורות להנבילם שלא יופיעו בלי גבול, גם בכל יצורי תבל עשה היוצר רבות להראותנו שאין שום דבר בטבע לקפוץ משפל מצבו עד רום שמים, רק הכל ממדריגה למדריגה, ברא דומם צומח, חי, מדבר, ולדעה"ט עשה גם למו אמצעים, בין דומם לצומח יש אמצעי הקוראללען שבים, בין צומח לחי, אדני השדה אמצעי, הקוף אמצעי בין חי למדבר, ועתה יצרכו עור אמצעים רבים בין האדם המשותף מרוחני וגשמי לבין רוח המהות הכל ית'. שאם בין לצומח שהתפרש רק מדריגה אחת ישנו עוד אמצעי ביניהם, אף כי התפרש העצום בין הנתעב ונאלה, אשר אך רוח ד' נופח בו לבין הכורא ית', במה וכמה אמצעים עד גבהו מרומים — והנה צבאות השמים אמצעים מוחשים, ולמעלה מהם אמצעים דקים שבלי"ם בלתי מוחשים לעיני האדם, המה המלאכים, כי אמצעי השמים המוחשים לעיני החומר, גם המה חומר גשם דך, לא כן המלאכים אשר הם רוח שכלי בלי גשם, ואם המוחשים רבים אשר אין ספורות למו, כל שכן הבלתי מוחשים, כי מה שיותר ינבית עוף למעלה, יותר תרחיב ההתפשטות במרחב, ובה יצורים רבים כי אין ריקות בלי מציאת מעשה ידי יוצר והמה משרתי עלין ית'.

מאמר היצירה פרק א

למה ברא את האדם ולא הטיב לו חסדו וטובו אשר רצה להתחסד עמו ע"י מעשיו הטובים הוא הדבר אשר עשה בן עם המלאכים ושרפי מעלה, כי אלקים הבין דרכו של כל כח וכח, והביט והסתכל במהות כל אחד מנהו, וראה ברמיון ידיעתו שאם היו יהי כח זה לאיש בעל בחירה, וחפשית ינתן לו, יזכה למדרגה פלונית וזה למדרגה רמה וזה בינינו וזה שפלה, כה עשהו מיד, ולא ברא כח הרוחני ההוא בחומר רק מיד הטיב לו כחסדו כאלו כבר עשה עבודתו שלימה, ועשה לזה מלאך גדול ולזה קטן ממנו, וכל אחד לפי מהותו ופעולתו שהי' בו בכח ולא בפועל כה הטיב עמו, ולא הוצרך לבוא לעולם השפל, ומי שהי' בכחו רוח שפלה ואין נוגה לו, נעשה רוח ושעיר וכיוצא באלה, וגם המה לצורך, וא"כ אין עוד שום קנאה במעשה בראשית, כי כל יצורי עליונים לקחו חלקם לפי המהות אשר בכח ההוא ולא בפועל, והופיע להם אור חסדו כאלו כבר היו לאיש ועשו פעולתם כה הטיב להם בלי פעולתם:

ד) אחרי הודיע אלקים אותנו את חסדו וטובו עם מלאכיו ומשרתיו עליונים, שנתן להם מיד פרי מעללם אשר בכחם כאלו גדלו והצליחו ועשו פרי, מעתה גדלה עוד הפליאה דעת ממנו, למה נגרע אנחנו בני האדם לבוא במצור ומצוק מקום חושך ואופל להוציא מחשבותינו אל הפועל, ע"י מלחמת היצר, והביאנו אל מצודה פרוסה אל כל החיים? ומדוע נגרע מן העליונים בזה, לבלי הרק לנו חסדו הגדולה ברום שמים, ולמה הביאנו אל עופל וצלמות אל ילדי עמל ואון? הן יש קצת מענה גם בזה, שהאדם בהיותו בכח ולא בפועל, ראה וחיט בו יהי שהוא מורכב מטוב ורע, ולא יכול לבראתו מלאך שכולו טוב, ולא רוח ושעיר שכולו רע, ואם כי בזה גדול כח האדם המעלה מן המלאך, שהטוב שבו גדול מטוב המלאך מפני שהאדם איש מלחמה מלחמת היצר, אך מ"מ מוזג הוא מטוב ורע, ויש שטובו רב, ורע מעט מוזג עמו ויש מחצה על מחצה, ויש הפכו, ע"כ הוצרך לבוא בחומר וצורה, למען יהפוך הרע לטוב, וחלק הרע כלה ילך לו באחרית הצרופה. אכן עוד לא נחה דעת משכיל בזה, כי עוד נעמק שאלה, שהאדם שטוב לפניו, שיודע שטובו יגבור על הרע, יגמלהו מיד כחסדו מבלי ישליכהו ארצה, ולאדם שאין טוב לפניו לא יברא כלל, כי לא יחפון במות המת כי רק חפין חסד הוא להטיב לטובים בכח, כאלו כבר פעלו אורחת צדיקים?

פרק ב.

א) ואמנם הסכת ושמע קורא המשכיל, ובהזן את דרך עין החיים, אשר אברר בע"ה בשתי דרכים אמתיים, הכרה הברואה מדרך השכל, שלא הי' באפשרי כלל היות שום מציאות לשום יצור ולקבל

לקבל חסרו, אם לא בא האדם לגשם העכור הלוה, בראשונה אבאר איך יצויד הכרח פעולה אצל היוצר יתיש, הלא תשלול בזה האפשרות והיכולת לו, הלא ממנו ית' לא יפלא כל דבר, ומי ומה ימנעו מעשות פעולת חסרו בלי בריאה ויצירה נשמית? והלא זה כשני הפכים שאם תחליט אופן ההכרח תשלול האפשרות, ואם תניח האפשרות איך יוצדק הכרח הבריאה על צורה זו עם ההומר? ע"ז אשיב אמרי לך, שיש במציאות מניעה אשר לא תפול עליו היכולת אף בדרך נס, כי מן הנמנעות הוא, וכל שהוא נמנע במוחלט אין במציאות היכולת לעשות שקר מוחלט, כי ישנו שני דרכים בלתי אפשר, יש בלתי אפשר מצד הטבע, ואז יוכל הוא ית' לשנות הטבע כמו מי שאמר לשמן וירליק הוא יאמר לחומץ וירליק וכדומה, ויש בלתי אפשר מצד עצמו, ד"מ שידוע שהבורא ית' אינו יכול לעשות בורא כמוהו, שאם עושהו הוא נברא ולא בורא, א"כ זה מהנמנעות בעצם, וכמ"ש בעקרים מאמר אי פכ"ב וד"ל הנמנעות שני מינים, אם נמנעות מצד עצמן שלא יתואר בהם היכולת על הלופן כמו שהכל יותר מן החלק או שקוטר המרובע גדול מצלעו, כי לא יתואר שהכל אל הכל או שיהא קוטר שוה לצלעו כזו ויש מין אחר מהנמנעות כזו עכ"ל.

(ב) ועתה אבאר שגם זה מהנמנעות מצד עצמן להיות שום בריאה זולת תאדם ונקדים לבאר סוד צמצום ופינוי מקום הנזכר בדברי המקובלים ומוסכם במחקר השכל, והוא, כשברא הקב"ה עולמים, בטרם הושת יצורי כל, היו הכל מלא מכבודו ית' ולא היו מקום פנוי כלל לצקת עלי' תבל, כי עיצומו ית' אין לו סוף ונכול, ואיזה מקום תתן לעולם? וכמו שביארנו בה"א במאמר חידוש העולם פ"ד בענין הריקות, שאם תדמה שיש מקום ריקות הוין מכבודו, א"כ באותו מקום יש לו סוף, ואיך הוא אין סוף, מזה תדע ותבחון שאין ריקות במציאות כלל, וכיון שכן הוצרך השי' לצמצם אור כבודו ולעשות אפיסה, וצמצם שכינתו לעשות פינוי מקום לשיציק עלי' תבל ומלואה השמים ושמי השמים וכל צבאם, וזהו נ"כ סוד אין, כי מתחלה ברא את האין, דהיינו אפיסה והעדר ופינוי מקום וצמצום (וכמו שיש ללמוד מרמזי זוה"ק) ונקרא בדברי רז"ל קו תוהו ובלשון מקרא תוהו ובוהו, וזה שאמר איוב והחכמה מאין תמצא ואיזה מקום בינה "(איוב כה) פי' ממה שעשה אין, ואפיסה משם תמצא החכמה, דהיינו הישות והמציאות שברא ית' בחכמתו (מלת בראשית תי' בחכמה ברא) כי לולי האין איזה מקום בינה, כי מלת בינה הוא הדבר הבא מדבר, יש מיש, כמו שפירד"ל גבון הוא המבין דבר מתוך דבר, כן הבינה בתחלת המציאות הוא יש מיש, וז"ש איזה מקום תמצא לשיחי יש מיש, ואיך מציאת יש אם לא מאין שהוא הריקות ופינוי מקום שמה באה החכמה שהיא היש מאין, ומיש בא היש שהוא הבינה והבין:

ג) ואחרי כי כן, הסכת ושמע עוד קורא המשכיל, הנה כאשר ברא האפיסה ועלה ברצונו הטוב לשום שמה ברואים ויצורי עליון להטיב למו, הן אם המה מירו נגורו ומפניו יסתרו, ולא יפיץ עליהם ענן אור הופעתו, או לא הי' להם קיום וחיות כלל שהרי בהסתלק המסכב בטל המסוכב והי' כאין ואפס והי' ההכרח להופיע להם בהשפעתו לקיימם, ולחזור באור כבודו למקום האפיסה אחר הצמצים, כדי לתת חיים להיצורים ע"י הדבקן בהם, כי הדביקות למו חיות להם, וזה ידוע שבהדבק החלק אל ההכל שב החלק אל ההכל, כאשר נשימה עין על יסודות הטבעים, אם יגע אור קטן אל הגדול יומשך הקטן אל הגדול והקטן איננו כי לוקחו הגדול אצלו, כי השלחבת עולה מאילי אל שורשה, ואמנם אם ינקה בפתיל שמן או שעוה או הלב, ויתאחוזה הלהב והאור בפתילה, או לא יומשך האור מנהו בהיותו נאחו בפתילה, כלה הפתילה או השמן יעלה הלהבה השמימה אל שורשו — וכן אם יורק שמן רב אל האור, אוי להבה לא תדחט, אבל תכבה מהר, כי לא תוכל שאת רבת השפע בלי די הבא אליה, וכן הוא ביסוד המים, אם יוצק נל הים מן הים הגדול אל היבשה, אם אין העמק שאלה מתחתיו, רק במישור הלוך אתו, או אם יגעו מי הים אל המים אשר ביבשה מני הגל, מיד ישוב אל איתנו ותראה היבשה ומי הגל לא יראו עוד, אך אם יש להם מקום עמוק בקרקע או יעשה מני הגל בור מים לעצמו, ויצויר מנו אגם מים ולא ישובו אל שורשן מהר בהיות להן אחוזה בעמק הארץ, וכן הוא ברוחניות העליונים. שבהגיע אור אין סוף אל היצורים הרוחניים אשר באפיסה נוצרו, או כשטף מים רבים אור אין סוף אליהם יגיע, ישובו החלקים אל ההכל, ואיך הנגבל גדבק עם הבלתי נגבל, הלא כאשר יופיע שפע בלי נבול אל הלהבה מיד יכבהו, ומי כהחכם יודע פשר דבר להריק שפע רב וינגילם בצמצום בטרם נר אלקים יכבה, ע"כ הי' ההכרח לשיהי' להרוחניים אחוזה עם גשם חומר עב העומד בעצמו כמו הלהב הנאחו בפתילה ושמן. והבן.

וזה פ"י מעשה בראשית בראשית ברא אלקים את השמים עם כל הרוחניים אשר בכח ולא בפעל ואת הארץ הכולל עמו כל הגשמיים המריים אשר בכח היולי ולא בפעל, ואולי החשוב איך יתכן היות אצילות איזה מקום תתן לו היות פנוי מאורו הגדול ית"ש עו"א והארץ היתה תוהו ובהו מהות צורת הארץ אשר בכח, ענינה תהו ובהו ותרנם אונקלם בחכמתו על תהו ובהו "צדי" ורקיני, והוא ענין הריקות ואפיסה ושטמון בלי צורה, והוה וחושך על פני תהום, כי מלת חושך מלשון חשוך והעדר האור (כמו ואחשוך גם אנכי) כי חשוך נעדר המקום מאור כבודו הא"ם ית' ורוח אלקים מרחפת על פני המים ר"ל על פני אפיסת הצורה סביב סביב שב הרוח ורצון של הכבוד ובחוכו הי' העדר ואפיסה, (וכמ"ש הכוזרי כי מים כנוי אל חומר זך ראוי לעשות בו צוריות) וכן הוא

הוא בבראשית רבה וז"ל מנשבת אין כתיב אלא מרחפת, כעוף הזה שהוא מרפרף בכנפיו נוגעת ואינו נוגעת. עכ"ל ומובן סוד המדרש ע"פ דרכינו שאם נוגעת ממש ישוב החלק אל הכל ואם אין נוגעת כלל אין כאן שפע וחיות, ע"כ ההכרח ללהיות נוגע ואינו נוגע עד בריאת נשם הפתילה המאהו פני כסא, ואז אמר אלקים יהי אור יתנוצץ מאור א"ס תוך האפיסה ויהי אור, וזוה מובן לי דברי הש"ס התמותיים, בהגינה יב ע"א בעשרה דברים נברא העולם כו' בעצרה דכתיב עמודי השמים ירופפו ויתמהו מגערתו (תהלים פט) והוא פלא הלא הוא אמר ויהי ומה צורך גערה, ומובן בדרכינו אחרו שמרפרף למעלה ואינו נוגע, לכן בא בדרך מליצה כאלו אדם עומד מרחוק ויגער בקול אל הרחוק ממנו, כן ע"י הצמצום מכלתי הדבק למען לא ישוב חלק אל הכל, ויאות לשון גערה שהעומד מרחוק נועד בקול אל צבאו לעשות פקודתו, וז"ש עמודי השמים ירופפו פ"י שהעמודים שהם הנותנין קיום לשמים היו מרופפי' בלי קיום, שהרי ברבות השפע יכבה נרם, ובהפרד אורו מנהו המה לאפס ואין, ע"כ כאלו מרחוק ד' נראה למו באורו וז"ש קורא אליהם יעמדו יחד ויתמהו מגערתו איך יוצרק דבר זה אך יעמדו יחדו בהיות לו אחיזה בנשם הארץ אשר בו אדם הבחירי: ויובן בזה אמרנו יוצר אור ובורא חושך. וקשה הלא בורא יאמר על יש מאין ואיך יאמר בורא חושך, הלא החושך הוא רק העדר האור, ולפי הנ"ל יובן, כי בטרם כל יצר נברא הי' הכל מלא מכבודו העצום אשר אין סוף ואין חקר למו, ואין מקום ריקות לשום בו השפלים נגדו ע"כ ברא תחלה החושך והוא ההעדר והריקות ואפיסה וצמצום לשיהי' מקום אל היצור ואח"כ יצר האור היות יש אל ההעדר, וכן אחז"ל בהגינה שם עשרה דברים נברא ביום א' שמים וארץ תוהו ובהו כו' הרי שתהו ובהו בריאה היא, והוא האפיסה השוך מאור כבודו ית', ואמנם תהו ובהו נ"כ שני ענינים הם לדעת תרגום אונקלס ש"ת צד"י ודיקני', כי תהו הוא הריקות ובהו, לשון בו הוא, והוא ההיולי אשר חומרו שמש בלי צורת והבן*).

ויהי

הערה

* וע"ז אמר המשורר ברכי נפשי, ה' אלהי גדלת מאוד, חוד והדר לבשת עוטה אור כשלמה נוטה שמים וגו' (תלים קד) רצה אחרי כו' ד' גדלת מאוד בלי סוף. איך א"כ תדבק אור הגדול עם אנשמי ועם כל העולם, הלא חוד והדר וגו' אף הלבוש שלך (כנוי זלבוש הוא מכסה עתיק יומין) ג"כ חוד והדר מכלי ראוי לו החומר זנבל, לזה עוטה אור כשלמה הוא ענין הצמצום שעוטה האור אליו לשלמה העוטה גוף האדם כן עוטה את אורו הגדול כאלו במעטה יכסהו,

מאמר היצירה פרק ב

ד) ויהי בהתנוצץ אור הרב אל הנאצלים, וכשטף מים רבים אליהם גיע, אז מיד ישובו ההלקים הדקים אל אור הרב וימותו והיו לאין (וזהו מיתת המלכים הנזכר בדברי המקובלים) שהרי אין אחיזה למו בפתילה ושמן לאת ראה ית' לעשות לו אדם אשר השלכת והפתילה בו מותאמים יחדו, כי אור רוחני מן הא"ס בו יופיע והוא בגשמיותו בעל בחירה ורצון לעצמו מבלי קישור והכרח רק דרכו של עצמו יחפיץ האדם, ומכחו ואורו של הש"י יראה אור, והאדם הוא האמצעי בין העליונים ותחתונים, כי נאחזו בו הנשמיים מטה ויתדבקו הרוחניים ממעל: וכאשר הי' האדם לנפש חי, אז בא קיום וחיות לכל הנמצאים הרוחניים העליונים ולא הי' עוד הכרח צמצום השפע בכחית נוגע ואינו נוגע, אך הופיע מעתה אל כל הנאצלים מהררי קודש באוך רב כרצון חסדו העצום, כי בל צנאי השמים ועליהם המלאכים ועליהם חיות הקודש שרפים ואופנים גבוה מעל גבוה כולם נאחזין באדם מתחתיהן, ויתוצבו כולן בצביון ונרם לא ידעך, כהיות להם אחיזה בפתיל תכלת האדם המעלה, אשר יש בו מדעת כולן, וגלל כן כאשר נוצר האדם אמר וירא הי' את כל אשר והגה טוב מאוד, כי ע"י יצירת האדם נעשה הכל עליונים ותחתונים טוב מאוד כרצון חסד אין סוף, כי האדם עולם קטן ויש בו השתתפות עם כל הנאצלים גדול וקטן שם הוא, וכאשר הוא ביצורים הטבעיים שיש לנו בדצח"מ, הגה המדבר יש לו אחיזה והשתתפות עם החי ויש לו קיום חיות באכלו את בשרו, והחי לו אחיזה עם הצומח אשר יאכל אותו וחי, והצומח עם הדומם כי מעפר הדומם יגדל הצומח, וכמו שראינו הכוח מטה מטה, כן המה הכוח מעלה מעלה עד גבהי מרומים כשלשלת מן האדם לכל העליונים ומלאכי מעלה, כי מן מדרגה שתחתיו יתקיים הגבוה מנהו כמו בדצח"מ האמור והבן היטב:

פרק ג.

א) היוצא מן האמור שהוא מן הנמנעות לצייר יצירות בקיומן מבלי האדם, כי מיד אחרי עשותו האפיסה. והי' יוצר בה יצורים רוחניים

הערה

ואחרי המעשה והצמצום נוטה שמים כיריעתו, שהוא גשם חמישי דק מאוד, ואח"כ מתעבה יותר והוא המים אשר הוא מוכשר לעשות בו צורות כמש"ל מן הכוזרי, ואמר המקרה במים עליותיו הם העליות והמדרגות להשתלשל מעלה ומטה כשלשלת יחד, ומבאר ד' היסודות מים, כנפי רוח, יסד ארץ, איש לוחט גבוה מעל גבוה מן גערתך ונוסוך כמבואר לעיל בחינת נוגעת ואינו נוגעת ששייך בו לישון נערה:

רוחניים והופיע באורו האין סוף למו, הי' החלק שב אל ההכל, אבל אחרי שעשה יהי פתילה שהוא הומר נשמי ארציי, ובה האדם אשר יש לו בחירה לעצמו (ונקרא בלשון הפלסופים זובסמאנין) ועשה לו יתי' הרצון והשכל ובחירה לעצמו, או לא שב החלק לשורשו, וחלק אלקי ממעל אשר תוך האדם נמשך אל הפתילה הוא החומר אשר יסובבהו, ע"כ לא שבה אל ירשה כל ימי חלדה, והרוחניים העליונים גם המה נאחזים באדם מתחתיתן, ועיי' יש קיום לכל הנאצלים, ולכן נבראו עוד תחת מדרגת האדם היות ובהמות אשר נאחו האדם עמחן מצד הומר, והחי בצומח והצומח בדומם הכל כשלשלת קשור יחד ער גבחי מרומים לצורך הקיום.

וזה שאמר במדרש תהומא א"ר אברהו מכאן שהיה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן, עד שברא את אלו ואמר דין הגיון לי כו' עכ"ל פי' שבנה עולמות ורוחניות וכאשר לא הי' אחיה למו בפתיל החומר העומד לעצמו, הי' מחריבן ע"י חופעת אודו הרב עליהן ששבו אל ההכל, עד שברא את אלו עם בעלי הומר ובחירה ואז נתקיים הכל כאמור.

וגלל זה לא בלבד בשביל מעשה הטוב לעצמו יגיע הצדיק שכר טוב בפעולתו, אף גם מה שכל מלאכי מעלה ועולמות רוחניים עליונים יש להם קיום ע"י אדם המעלה, מזה יגיע רב טוב הצפון ליראי די' ולהושבו שמו, כי שכרו אתו יתי' ופעולתו שפעל האדם בהקימו את הכל, הוא לפניו יתי', כי הפיץ חסד ורוצה בקיומו של יצוריו, כי כמו אם העפר טוב ושמן יטיב הצומח מנהו, כן אם האדם שמן בפעולתו הטובות, יטיב הרבה לקיום העליונים הנאחזים בו, ובשגם כתיב כי מלאכיו יצוה לך וגו' והמלאך קונה שלימות בעשות פקודתו אשר יצווה. ומזה יובן הכרה תחיית המתים (מלבד אשר כתבנו טעם בה"א במאמר הנפש, שלפי מעשה הטוב בנוף ונפש, כן לעומתו הישכר ע"ש באורך) כי כאשר לעתיד יבוטל עולם השפל הלזה ויהי שמים חדשים רוחניים וארץ חדשה, אי' אפוא יהי' אחיה בפתיל החומר לשיהי' קיום לכל? לזה יקדים השיי, שבעוד העולם קיים יקיצו מעפרם ויחיו המתים "ואחרון על עפר יקום" הנאמר באיוב מובן בזה — ויהי' הנשם של האדם זך ורק, עדי' יתאחו הנשם של האדם בגבחי מרומים, וגם כהיום הזה כאשר הרוח תשוב אל אלקים, ואור שפע רב טוב עליו יופיע. עוד נר' לא ידעך מחיות לו עוד אחיה בעולם הנשמי, וע"כ מת קונה מקומו, ואל מקומו שואף זורה אחוותו מארץ החיים, וזהו שרמזו רז"ל אבר יש באדם נסכא שמו והוא נשאר בקיומו עד תחיית המתים, כי נסכא לשון נסך ומסכה, כי הגשם ינסך כשמן לקיום הפתילה אל אור רב שלמעלה, וגלל זה נקרא אצל אברהם אחוות קבר מלשון אחיה עם הרוחני, ואצל רחל מצבת קבורת רחל, כי מצבה לשון קיום והמן.

ועתה

(ב) ועתה מובן לנו מאמר הו"ל הנ"ל כשברא האדם ונתייעץ בכת מלאכים ואמרו אל יבא הושיט הקב"ה אצבעו ביניהן ושרפן, למה נתחייבו שרופה אם השיבו על אשר נשאלו? ולפי דרכינו נגלה עומק דבריהם, שאין הכונה ששאל המלאכים ושרפן כי את מי נועץ ויבינהו, ומי יאמר לו מה תפעל, רק רבותינו ז"ל רצו להודיענו דרך מליצה, הכרה בריאת עולם השפל הלזה להיות בו בני אדם קרוצי חומר בעלי בחירה ובגשמי ורצון נפרדים לעצמם, למען לא שוב החלק אל הכל, ורמזו בדמיון כאלו הקב"ה שאל המלאכים אם יבא, אם יש הכרה לו, כי ברצונו הטוב יתעלה שאלו יהי קיום היצורים זולת השתתפות החומר, מה טוב ומה נעים, כי חיים ברצונו ולמה ישלח את בן יקירו אל מקום סכנה, מקום עופל וצלמות, וע"ז כאלו באה התשובה אל יבא כי יחטאו לפניך ועוד יקלקלו את העליונים, רק יהי הכל בדרך רוחני כולו טוב בלי גשמי, והי מתחסד עם יצוריו בלי עמל ואין ואו הושיט הקב"ה אצבעו ביניהם ושרפן, (וגם זה דרך מליצה) ירצה שבאצבעו בא השפע אל הנאצלים בדרך נפלא בגניעה ממש ולא כנוגע ואינו נוגע, רק בדביקות אור שפע הא"ס, ואמר בדרך מליצה הושיט אצבעו ר"ל בגניעה ממש שהושיט ביניהם, ואלו התחבר בהם בדביקות הגניעה באצבעו, להשפיעם חיים וטוב לקיום נצח, היו באים למדרגת שריפה כמו שלהבת בלי פתילה, וזהו ענין שריפה, כי דבר הנשרף הוא בן שנאחו יסוד האש שבעין אל האש הנוער עליו ונוגע בו ואו נתגדל אש השרוף בו, וכלה והולך עד שלא נשאר רק מעט עפר ואפר שבו, כי גם יסוד הרוח שבו ישוב אל שרשו ע"י הבערה אשר יצתה לחלק כל היסודות שבנשרף, וגלל כן ברבר השרוף שב רוחו עליו מלמעלה מפני שיסוד הרוח יעלה מעלה בהיותו נדחף מן האש, וכל היסודות ישבו אל שרשן, וזהו ג"כ ענין השריפה הנאמר במלאכים, שבנועתי באצבעו ליצוריו, מבלי היות להם אחיזה בגשם או שב חלקם אל שרשם והיו לאין, ואם יהי להם אחיזה בגשם לכך, זה בלתי אפשר, שאין שום יחוס והתחברות לגשם העכור עם הרוחני בשמים, ע"כ אמר לאדם רדי ארץ ורעה אמונה ויראת שדי אל תעזוב, ובארץ שניהם יחדו יוצדקו החומר והצורה נשמת שדי תבינהו ומהפך החומר לרוחני, ובאדם יתאחו כל העליונים כששלת, כי הוא האמצעי ביניהם, והוא הסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמים, ומקשר עליונים בתחתונים והיו לאחדים ביד אחד ומיוחד ית"ש*): גם באדם לא אמר לדבק טוב לחבר הנשמה בשלימותה

(* וזה שאמר בסי' יצירה "עשר ספירות בלימה, נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן, כשלהבת קשורה בנחלת", פ"י שהכל בהשתלשלות, האדם עם כל עולם הוא הנחלת, וע"ז הנחלת מתקשרת בשלהבת עד האחד ית"ש והבן.

בשלימותה אל החומר, רק צומצמה הנשמה והניחה במוח שתתגדל עם החומר מעט מעט עד יצא כנוגה זרחה עד למעלה ראש — :

ג) ובזה אבין מטבע הברכה שתיקנו אנשי כנה"ג בברכת יוצר, בהזכרת קדושת המלאכים, ואמרם יוצר אור ובורא הושך, עושה שלום ובורא את הכל "מהו ובורא את הכל, מה יש מאין יובן על יצירת הכל? ואמנם המה ראו ברוח קדשם גדול התקשרות עליונים בתחתונים, כמו הדצה"מ מתאחדים ומתעלים זה בזה, כן כל המדרגות עד יוצר האחד, כי הבא מן האחד מתאחד ומתאחו עד האחד: ע"י האדם שמישתתף ממעל ומתחת, ע"כ עשו אכנה"ג השבחות ג"כ בהתחברות עם מלאכי מעלה דרך התקשרות עד א"ס ית"ש, וסידרו השבחות בהדרגה ממטה למעלה להצטרף עם מלאכי עליון, אשר מקדישים ומעריצים כשם שהם מתאחזים עמנו אשר כולם כאחד עמנו עונים ואומרים קדוש, ואמר יוצר אור ובורא הושך כאמרנו לעיל שתחלה עשה האפיסה והוא בריאת הוושך ואח"כ יוצר האור (ואמר תחלה יוצר אור, כי עיקר השבח על אור נגבל שעשה לה צורה לעומת המקבל הנגבל שיוכל לסבול, ועבוד זה ברא הוושך שהוא אפיסה ויצר האור שתלה במאורת שבזה מחדשו בכל יום שע"ז משבחין בבוקר) כי אור הא"ס בלי גבול בלתי אפשר להאיר בה להנגבל להעולם הגשמי, ע"כ הנבילו ותלה אותו בשמש וירח, ועל אור כזה יאות לומר יוצר אור, כי הוא יש מיש, מן אור הגדול צר ממנו אור נגבל נתלה במאורות, ואמנם לעתיד כאשר תמלא הארץ דיעה ויהי השלימות גם בעולם התחתון באופן שיוכלו לאור באור ד', או יהי לאור בחינת בריאה, כי אור הגדול אשר נברא יש מאין תופיע על כל יושבי תבל, כאמור והפרה הלבנה ובושה ההמה, כי אור נגבל כהושך נגד אור הגדול תחשב, וה"ש עושה שלום, כשיהי' הכל בשלימות בלי פגם והסרון, או יהי' בחינת בורא את הכל כי יהי' לכל שפע האור בחינת יש מאין שנקרא בריאה, כי תחת רוח עכור יהי' רוח צה וטוהר לשיוכל לסבול שפע. אלקי אור הגנוז לחזות בנועם ד', ואמר באותיות א"ב שרומז על הסידור מראשית עד אחרית תכלית היצירה, "אל ברוך גדול דעה האל אשר ברוך בו כל הברכה עד בלי די, אך גדול דיעה מהכיל לבני אדם עוצם שפע אורו, ע"כ הכין ופעל זחרו חמה זהירות אור מן החמה, כי המאורות נתן סביבת עוזו אשר עז מאוד הודו מהכיל העוז ע"כ נתן במאורות — ובא הכל בהשתלשלות ובקשור עד פנות צבאיו קדושים, המה רוממי אל אשר יפארוך סלה כן אנהנו מברכים אותך תתברך צורינו, כי אתה בורא קדושים ומסיימים בתפלה אור חדש על ציון האיר אתה בכבודך בלי אמצעות המאורות אשר נזכה מהרה לאורו הגנוז אמן :

ד) בביאור איוב כה"א ביארתי ברעיון עמוק דברי איוב (קאפי' יוד) שאלה

שאלה החמורה הלזו, וצופר בהכמתו (קאפי י"א) השיב לו כעין דרכינו, אמר בשאלתו למה מרחם הוצאתני טוב יותר שלא נבראתי, כאשר לא הייתי בעוה"ז אהיה עמך במרום, ואם גורה חכמתך שתדרד הנשמה מטה, עני"פ מבטן לקבר אובל, והי' די לי שבאתי ממקור עליון לעולם השפל שהרי מעשי לא מועילים, שהרי יסורים ומכאובים יסובבוני וכל טובי כאין נחשב? והגם כי ידעתי שיש עוד תשובה שאחרית טוב יותר יהי' לי לעוה"ב ע"י מעשי הטובים בעוה"ז עכ"ז שאלתי לא סרה, כי טוב שתחדל ממנו הנסיון ואבלוגה מעמו, טוב שיהי' החווק שלי מעט ובטח ושאנן, כי כל תוכל ותתן חוקי מעט ולא תתניני למקום סכנה אל ארץ עיפתה כמו אופל כי אולי אלף ולא אשוב אל שרשי כלל ע"י הטאי ויצא שכרי בהפסדי, ע"כ הלא תוכל להטיבני ותושיבני לבטח עמך, על זה בא צופר במענתו שבלתי אפשר שתשאר הנשמה במרום בהבלגה מעט כי הכרח בריאת האדם לקיים כל הנמצאים, כי ההק"ר אלוה תמצא הלא אין סוף ואין הקר למו ואין פנוי מכבודו לצקת בו תכל גבהי שמים מה תפעל לתת סקום לכבודו הלא שמי השמים לא יכלכלוהו, ע"כ ארובה מארץ מדה המדה של המשפיע ארוכה מן הארץ המושפע, ואם יופיע כגדלו ישוב החלק אל הכל, אם יחליף ויסגיר ויקהיל ומי ישיבנו, ירצה אם יחליף שנית לעשות אפיסה, ויסגיר שפע הרב ועצום לצמצמו למען יסבול הנברא, הלא בהכרח יקהיל את הנאצל אליו שבהפדרו אין כאן חיים, ובלי פתילה למטה מי ישיבנו להשיב את היצור אל שבתו ולעצרו מלשיב אל החכל — ע"כ גורה חכמתו לברוא את האדם משותף מרוחני וגשמי, הגשמי כפתילה ללהב הרוחני ובוז יתקיים הכל כשמן ופתילה אל היילהבת כי הוא ידע מתי שוא שמבלי אדם הכל שוא בלי קיום, ע"כ וירא און ולא יתבונן, אף שראה את האון אשר יעשו בני אדם, עשה עצמו כביכול כלא מתבונן והעלים עין מסוררים ואיש נבוב ילבב שידע ג"כ שיומצאו צדיקים בלב תמים ילבב, ואם גם "עיר פרא אדם (הרשע) יולד", ע"ז לא יביט כי הצדיק יסוד עולם, ואחרית לכולם יהי' והבן חיטב *):

גם

הערה

(* ובוה ביארתי באמ"י סוף ה"א מאמר הפלא בענין לויתן, שעוצם הדביקות הוא הלויתן ושבלתי אפשר הדביקות בא"ם מבלי מערכת מלחמה עם בהמות בהררי אלף שהוא טבע החומר, והי' בהכרח לעצור ההשפעה והדביקות עד יעבור ועם המלחמה לעתיד, ועד שם יצמצם אור א"ם מבלי יופיע אל הנגבל יהי' לאפס, וז"ש שמלחה לצדיקים לעתיד, ושם הארכתו לבאר כל המאמר הפלא ע"י"ש:

ה) גם יבואר בזה ענין ההשמל אשר ביהוקאל, ורז"ל עשו מזה שתי מלות הש ומל, ועיין במ"ג ה"ג פ"ו שהש הוא המהירות, ומל ההפסק, ולפי דברי רז"ל עוד פעמים השים מלשון החשיתי מטוב ופעמים ממללות ע"ש, ולפי דרכינו יבוארו שני הכוונות של רז"ל, בענין השמל. כי מהות תיות הקודש הנשפע הראשון מן המאציל ות, וכתיב בהם רצוא זשוב, כי אם יפרה מן המאציל אין לו תיות, ואם יתקרב מאוד לא יוכל לקבל שפע רב מאוד א"ס ויהי לאפס, ע"כ צריך בהנית רצוא במהירות אל המאציל, ושוב לאחוריו להפסיק ריבוי השפע, וכאשר ישוב אחר-יתאחו בפתיחה אשר מתחתיו עד האדם, וז"ש הש במהירות אל המאציל ושב אחר להפסיק דיבוי השפע, וביאור השני שתיקה ומלל, כי התפרש בין דיבור, מלל, דיבור הוא ענין שלם שמדבר על לב השומע כל צרכו, כמו וידבר על לב הנערה, שהרבה דברים לרצותה, אבל מלל הוא רק מלה אחת או שתיים ולא אמירת דבר נמור, רק קצת אומר, ולזה אמר מי ימלל גבורת ד' ישמיע כל תהלתו, לא בלבד דיבור שלם או אמירה גמורה א"א לספר גבורותיו, אף להציא מילין קצת ומגבורות גבורותו מי ימלל כפי עיצומו ומהותו, וכן מי מילל לאברהם הניקה בנים שרה, כי אף שמין מנהו אף מלה אחת לא עלה על רוח כל איש לנחמיני (שאפי) תוליד שרה בנס שעוד תשוב לימי געורה להניק בנים), וז"ש הנאצל מן החיות הקודש, ברב שפע שקבלו, אפס קציהו יריק להוציא מכה אל הפועל להשפיע למטה מנה, ומיד ישתוק מבלי יריק רב השפע שא"כ ימות המקבל השני אשר בבחינה זו הוא כא"ס נגד המקבל השני, כי גבוה מעל גבוה שומר, ומיד אחד השתיקה יוציא מלה אפס קציהו ולא כולו, וענין הוציא מלה הוא דמיון להרקה שפע להוציא מכה אל הפועל, כי מעט יורק שפע אור פני מלך חי וקיים, כמו המניקה לילד מעט מעט דמיון לפי כחו ואונו, וכן אומר מפי עוללים ויונקים יסדת עוו, כפי היונק לפי כחו לקבל כן יסדת עוו כח אור השפע, אך לעתיד כשתמלא הארץ דיעה יריק שפע אור הכרבה בלי די בכ"א :

פרק ד.

א) דרך שני להכרה בריאת עולם פשוט יותר, כי יש לי שאלה גדולה עוד אשר לפני חכמי לב חתיצב, והוא בשנקדים שלשה עיקרים אשר לא יחלוק עליהם שום משכיל ושום בעל דת, א' היוצר ית' הוא השלם בכל מיני שלימות בלא מחסור כלל, ב' עולם חסד יבנה, ד"ל כל מה שפעל ועשה גדול העצה ורב העלילה עשה מחסדו להטיב לברואיו ולא לטובת עצמו כלל חלילה, כאמור אם צדקת מה תפעל לו, אך לעצמך

מאמר היצירה פרק ד

לעצמך פעלך ויושר ארחיך תאשריך ורעתך תייסדיך. ג' הישי הוא כל יכול ולא יבצר ממנו מאומה לפעול לאין סוף שאם יחסר לו חלילה שום יכולת איננו שלם בכל מיני שלימות וזה מוכרח לסיבה ראשונה היותו שלם בהחלט ואחרי שלשת העקרונות אני שואל במהות יכולתו ית', האם ישנו במציאות להטיב להנאצלים יותר ממה שהוטב להם מהטוב ומטיב. היוכל להרבות שפע חסדו הנצחי יותר לברואיו, או שאין אפשרות להטיב להם יותר מאשר הכין ופעל למו? ולא ימלט מאחת משתי אלה אשר תשיביני, או שיש לו יכולת יותר, או לא, אם תשיביני שיש לו יכולת יותר (כמו שהוא האמת) אוסיף בשאלה למה לא יפעול יותר הלא הפין חסד הוא, ואיך יוגרע מיכולת חסדו? ואם אין באפשרי להטיב יותר, איך יהי זה כחסרון ביכולתו שיחסר לו מלחטיב יותר? וכבר הקדמנו בכלל ג' שאין לצייר שום העדר יכולת מאתו ית', וא"כ משני הצדדים מוקשה הוא? ואם תשיביני שהוא ית' ויכול להטיב יותר אך המקבל אין לו בית קיבול לקבל יותר, אשוב אשאלך, למה לא פעל באדם בית קיבול יותר הלא כל יכול הוא? ומרבה להטיב חפצו? ואמנם תשובת השאלה הוא, כי באמת ברב חסדו הכין ופעל שפע רב טוב אשר בלתי אפשר יותר, ולא מבלתי יכולת ד' להופיע יותר רק שאין מציאות יותר מחסד אין סוף, כי כמו שהוא ית' אין לו סוף כן חשפיע ברכת טובו שאין לו סוף, ודבר שאין לו סוף מה באפשרות יותר? ומה יתואר עליון וגדול מאין סוף. (והוא הטובה הגדולה אשר אין למעלה ממנה הצפונה לצדיקים לעת"ל) אמנם רצונו הטוב ית' להשפיע חסד אין סוף, הוא דבר בלתי אפשר מצד הנאצל, כי כל נברא הוא בעל נבול ויש לו סוף, ואיך הננבל יקבל בלתי גבול, הלא אם תשפוך על צמא מים לאין סוף, יחנק, ואם תופיע שמן על הלהבה בלי סוף הלא תכבה וכטלה מציאותה, ולזה ה"י ההכרח מחסדו ית' לעשות לפניו יצירה נפרדה אשר תקבל לאין סוף, וזה לא יצדק כי אם בעשותו את האדם בעל בחירה שיוכל לבחור לעצמו טוב הצפון לאין סוף ולבלתי שיעור וגבול כלל וא"כ הוסרה השאלה הנ"ל שהרי הרשה לאדם לקחת טובו לאין סוף ואין מציאות יכולת יותר, והן ידוע שהמלאך הוא עומד והאדם הוא מהלך, והטעם מפני שהמלאך אין לו בחירה עצמיי לא יוכל להרע או להטיב. רק אשר נאצל עליו ממרומים בו יופיע, אבל פעולתו אין לשני ולא יבחר לעצמו מאומה, לא כן האדם אשר לו מלחמת היצר לו בחירה עצמיי למאוס ברע ובחור בטוב. א"כ אין לו נבול, כי יכול לבחור לעצמו בכל אשר תתאוה נפשו, ויבחר כפי מעשיו וא"כ גודע היטיב הכרח בריאת האדם, כי לא ה"י די בעליונים שהרי כולם עומדים ברום עולם, והעומד הוא בעל גבול, וכל בעל נבול לא יוכל לקבל בלתי גבול, וה"י חסר מרצון חסדו העצום האין סוף כי אין בכח העומדים לקבלו, ע"כ ההכרח לעשות לו אדם בעלמו ר"ל שהוא בזה בצלם

בצלם אלקים שיש לו בחירה לעצמו ויוכל לבחור לו חסד אין סוף, כי ילך מחיל אל חיל, והש"י ברב הסדו נתן הפשי כל הסדו אשר במציאות לאין סוף, והמקבל יבחור לפי בחירה שלו ככל אות נפשו למרבת המשרה אין קץ ואין חקר נחלה בלי מצרים יורישנו אל להנות בנועם ד'. וזהו תכלית הבריאה בשלימות בלי מחסור כלל ומבלעדי עולם הבחירה הלוה לא הי' קיום להנאצלים בהיותו משפיע לאין סוף למו והם בעלי נבול וכשטף מים רבים יעברו עלימו והי' לאפס ואין, ע"כ כולם נאחזים באדם ובעל בחירה ורצון אשר יקבל אור אין סוף והבן.

ב) ולזה אמרו חז"ל צדיקים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון, (ברכות פ' הרואה) ד"ל האדם שהוא מהלך ואינו עומד, א"כ לא ינוח מפעולתו בעוה"ז ולא יעמוד במקום א' בעוה"ב רק תמיד ישנה חיל מאוד נעלה בלי קץ ובלי תכלית, יראה אל אלקים בציון, כי בציון של עתיד כתיב תרחיבי מקום אהלך, ויריעות משכנותיך ימו אל תחשוכי (ישעי' נד) המליץ הנביא ענין העתיד להרחבת מקום בלי חשך ובלי סוף ונבול ובלי הפסק נצח. וזה שאמר הכתוב ונתתני לך מהלכים בין העומדים האלה, פ"י העומדים הם מלאכי מעלה, זממקום נבוה ונשא אשר יעמדו העימדים האלה משם תחל אתה להלוך מעלה מעלה עד אין סוף, צא וחשוב כמה גדול מעלוהיך שזממקום שהם עומדים ברום שמים וחוא אצלם עכ"פ ננבל, וזמשם אתה תחל מהלכך לילך ולעלות תמיד בלי סוף ויש רז"ל, כל המשמר שבת כהלכתו גותנן לו נחלה בלי מצרים, כי בששת ימים יעשה מלאכתו מלאכת נשמיית והומרי לקיים נפשו ופעולות אלה בעלי נבולי זמנים משוערים וקצובים בימי חלדו, ובשבת מסיר רוחו מעבודות חומריות, ורוחו ונשמתו ידבק בשכל אלקי אור עולם, אז כארו בלבנון ישנה שתול בבית ד' הוא נחלתו נחלה בלי מצרים ובלי נבול בלי סוף בלי חקר בלי תכלית, כי שמחת עולם על ראשו, יהל נרו, עד בלי ירוח דשן ורענן יהיו, ויש להנחיל אוהבי יש, ואוצרותיהם אמלא, פ"י אחרי שיש במציאות להנחיל לאוהבי בלי מספר, ואם אוסיף כהנה וכהנה, עוד יש במציאות להנחיל יותר, ואיך אחשוך חסדי מאוהבי אשר חפץ חסד אני בכל האפשרי, ע"כ ואוצרותיהם אמלא האוצרות של כל א' וא' כי יראת ד' היא אוצרו ככה אמלאוהו כפי שיעשה לו האוצר שהוא יראת ד' ככה אמלא בשלימות שיוכל ליקח לו כרצונו בשלימות בלי מחסור ובלי קץ סלה. וברעיון הנ"ל מבואר כל המענה שענה ד' יש לאיוב קאפיטל מ' מא עיין בבואר איוב שלי בחי' ותוכן הדבר שהי' הכרח גדול לעוצם מלחמת היצר כדי לקבל אור אין סוף במליצות לויתן ובהמות בהררי אלף, ואסר לא אחריש בדיו הם ענפי פריו לא תייתי מחריש מלתת בלי

פעולה. אך מי יגלה פני לבושו העומה על אור הגדול, הלא עמישותי תהל אורי אשר מי יסבול, מפיו לפידים יהלכו, כאמרנו לעיל הושיט אצבעו ביניהם ושרפן, והמליין עוד שם במליצה נעימה, ושם הארכתני בזה: (ג) ועתה נודע ונגלה תעלומות דברי רז"ל הנ"ל, נוח לז לאדם שלא נברא יותר משנברא, ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו,

ואמרו לה ימשמש במעשיו (עירובין יג) אין הכוונה שבאמת נוח לאדם מבלי יברא, חלילה לאל יתי מזה, אך הכוונה אלו היה באפשרי שיניע נפש האדם לקבל אור אין סוף ושוב הצפון מבלי נבול, והיה במציאות קיום לכל הנאצלים מבלי האדם, או ודאי היה נוח לו שלא נברא, כי למה ילך בדרך סכנה בעולם השפל הלוח, אולי בדרך לא ישוב יהלך, אשר לא ישוב למקור חציבתו בהררי קודש כי יתעה בתוהו לא דרך, וכי בשביל העולם הזה יבוא לעולם? חלילה חלילה! הלא כל טוב עוה"ז לאפס ואין יחשב, כי נו היש ונעופה, ומעט ימיו מלאים עברה זועם, דאגה ומעס, עצב ותונה, נס האיש אשר לו עושר רב, פתאום יאבד לו חלק מנהו ויתעצב אל לבו עד למחלה, ואם גם אחד מני אלף כל דע לא יהרפהו, פתאום יבוא ויטו יכולע בעפר הודו, כגללו לנצח יאבד רואיו יאמרו איו, ע"כ ודאי טוב לו שלא הי נברא, אך ישאר באוצר הנשמות ברוחני בלי גשמי כלל, אך עכשיו שנברא שהיו ההכרח העצום שיבוא לעולם המעשה כדי שיהיו לו אחוזה בגשמי ויתקיים כל האצילות לבל ישוב ההלק אל הכל וגם כדי שיניע לטוב אין סוף ע"י בחירתו לשמור מצעדי פעולתו ע"כ אסרו ימשמש במעשיו, פ"י לכל יחשוב כיבמחשבתו הטובה לבד די לו בעבודתו ולא יצרך מעשה בפועל, זה לא יצדק כי כל כוונת הבריאה להיות אחוז בגשמי, וע"י החומר יפעל במעשה החומדי לעשות מן החומר צורה ולא ברעיון רוחני לבד ישיג כל אלה שאכ"י לא היו צריך לכוא לעולם הגשמי אם היה די בכח ולא בפועל היה נשאר בכח העליוני ולזה, הכל לפי רוב המעשה" כי המעשה גורם, וע"ז נאמר תתהפך כחומר הותם (איוב לח) פ"י החומר יתהפך לצורה ע"י הותם השקוע, כהדבקו אל חומר רך יוליד צורה בולטת, כן האדם יעשה צורה מני החומר כנ"ל כאלו החומר הותם, שהחומר הוא הצורה כנ"ל. ואולם אולי תאמר אחרי שהמעשה גורם אי"כ די לנו במעשה בלי מחשבה שהרי האדם הוא רק עבור המעשה בפועל, לזה עוד אמרו חז"ל ואמרו לה יפשפש במעשיו שיפשפש על מעשהו לצדפה עם רעיון זיך וטוהר. כי המעשה שעם המחשבה היא מאחיות הגשמי כרחני ויניהם מותאמים יחדיו. המחשבה לחוד אין לה קיום התעיק עיני בה ואיננה והמעשה לחוד כנוף בלי נשמה ולזה יש הפרש בין מחשבה למחשבה. כי המעשה יש לה נבול בשיעור המעשה אשר עשה אותם האדם וחי, אך המחשבה אין לה שיעור וערך. ויש אשר מחשבתו טהורה ויש טהורה ממנו נכוח על נכוח ער אין סוף ולזה בא גם

שכר הרחניו עד א"ס, והוה ענין פשוט במעשיו, שיפשפש וידרוש עצומם היאך המה שתהיו כעצם השמים לטוהר ע"י זוהר המחשבה ויקוים בו"י והמשפילים יזהירו כזוהר הרקיע וי"ש הכל לפי רוב המעשה, לא אמרו מעשים לשון רבים, רק רוב של המעשה נידולה של עצם המעשה הנדיל השכר וגלל זה הקדים יפשפש, שהמחשבה תחילה והמעשה אחריו וזוה יובן מדרש פלא וזה חאור"י בשעה שאמר לו הק"בה למשה על עסקי המשכן, א"ל רבש"ע יכולין ישראל לעשותו? א"ל אפי"ן אחד מושדאל יכול לעשותו, שנאמר מאתכל איש אשר ירבנו לבו " ועור ישם, א"ל הק"בה למשה עשה לי משכן, א"ל וכי יכולאני לעשות כזה, א"ל וראה ועשה וכשם שאתה רואה למעלה כך עשה למטה, עכ"ל הנה הוריע הק"בה למשה שהשראת השכינה והתקרבותו רק ע"י זוהר המחשבה, ובכר אמרו שנתקשה משה על עשית המנורה, ער שהראה למשה וא"ל וראה ועשה, ועוצם הקושי שנתקשה בו משה הוא זה, הבין והבחין שעיקר המשכן להמשיך שכונת עווה והרבקו בישראל, ואיך יתכן זה שיתדבק האין סוף הבלתי נגבל עם היש סוף והנגבל, הלא גדול אדונינו ער אין חקר, ואיך יפעלון במעשיהם אשר ישלהן גבול ושיעור להמשיך שכונת אין סוף למו ית"ש, להרבקו כביכול עם, כמאמר שלמה ע"ה בבנין המקדש השמים ושמי השמים לא יכלכלוהו וגו', ע"י א"ל הלא אחד יכול לעשותו שני"א כל איש אשר ידבנו לבו, ומחשבת הלב אין לה סוף כי בשלמא הפועל ממש יש לו סוף אבל הלב אין לו שיעור, כי העוצם המוסף והתשוקה לעלות מעלה ער כי רום השמים ושמי השמים לא יספיקו למו, אי"כ גם הוא במחשבתו הזכה אין לו סוף ויכול להרבק עם האין סוף, וזה ההפרש בין הפעולה לרצון כי הפועל נגבל והרצון אינו נגבל, ולזה אמר ונתתי משיבני בתוכם, ירצה התוך שלהם והוא הלב, הוא יפק רצון להיות משכני בהתוך שהוא הלב טוב אשר ידבנו לאין סוף כזה יתדבק האין סוף, וזש המדרש הנ"ל וראה ועשה כשם שאתה רואה למעלה ר"ל באותו המדרגה שאתה רואה ברצונך הטוב למעלה ברום שמים, כן הוא עשיתך אשר אתה עושה למטה, ובה רמזו באמרם בענין כריאת האדם שלא יהא נהמא דכסופא פי' מי שמקבל מחבירו ארוחת לחמו בהנם או פניו יחזור, וליא יוכל לקחת לעצמו כל אשר יבחר, רק ימתין עד שבעל הבית נותן לפניו, היא הלהם אשר אוכל, אך מי שפועל ידהו יושלם לו, יכול לקחת לו בעצמו כפי פעולתו בן המליצו דו"ל ענין תכלית הנרצה מהבריאה כי כנהמא דכסופא אשר לא יקח לעצמו, א"כ יהי שיעור נגבל להנתיבה אבל אם פעולתו לפניו, יבחר לאון סוף וחקר, ויכול י"ת ליתן ברצונו חסד, עליון נהלה בלו מצרים וכהנ"ל.

פרק ה' א) בפרק הזה נבאר כמה מקראי קודש' קשים מאוד' ומוכנים
 „חק חג על פני מים עד תכלית אור וחושך, עמודי
 שמים ירופפו ויתמהוהו מגערתו“ (איוב כו) פ' מים כינוי אל האפיסה
 כמו שפירשנו לעיל ורוח אלקים מרחפת ע"פ המים' ואמר על פני האפיסה
 עשה חוק ונכול במחונת יתארתו' והוא לשון חג, ולולי האפיסה לא הי'
 באפשרי להאציל בעלי גבול ושיעור' ואמנם ערן אין לו קיום שלא ישוב
 החלק אל הכל בהמשך שפעו של אור א"ס למנ' כי לולי האהזו עמו
 נעשה הכל לאפס' וכהאהזו עם הא"ס ג"כ ישוב אל שרשו וחי' לאין'
 לזה עשה אור עם חושך יחד' תעריבת גשם ברוחני שהגשמי יכונה חושך
 והוא הפתילה' לזה אמר עד תכלית אור עם חושך להבה בפתילה' וכאשר
 יש אחיזה לרוחני בגשמי אז התקיים הכל עד תכליתו ומבאר הדבר כי
 לולי כן עמודי שמים ירופפו שאין להם קיום ואחיזה בהיותם דבוקים
 בהמשפיע בלי אחיזה ואמר בדרך מליצה ויתמהו מגערתו כאיש הגוער
 בזולתו לאמר גש הלאה כן כניכול גער כעמודי שמים שיעמדו על סכונם
 ולא ישובו לשרשם לשוב החלק אל הכל אבל יעמדו מרחוק ע"י אחיזה
 אשר עשה להם בהרכיב אור עם חושך להבה בפתילה והוא דבר נפלא
 ותמהון' גרולים מעשה אלקינו: (וכמו שביארנו למעלה פרק י"ב אות ג').
 ב) וזה שאמר משה רבינו בתפילתו ה' מעון אתה היית לנו ברור ודור
 בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותכל ומעולם ועד עולם אתה אל תשב
 אבוש עד דכא ותאמר שוכו בני אדם (תלים'צ) אמר בזה שני ענינים' ה"א
 כדרך שאמרו במדרש הק"ב ה' מקומו של עולם ואין העולם מקומו
 פ' שאין לנו שיהקבה משכנו בעולמו' שהרי אין סוף ואין חקר
 לגדלתו. וכל העולמים אין כדאין להכיל כבוד גדלו רק העולם משכנו
 תוך הקב"ה. כי הוא י"ת ממלא את כל עד אין סוף ואין חקר עד שהוצרך
 לעשות אפיסה כניכול אשר בה יוצרו כל העולמים' וע"ז אמר „מעון
 אתה היית לנו שאתה מעונינו ולא שהעולם וכל צבאה ימיל מקומו
 ית' ובשנית אמר על כלל האדם שאל ידע בעינו כי חורד ממרום קדשו
 לעולם לסכנה והבהלה' כי כפשע בין מות וחיים נצחיים שלו' אל תאמר
 כן' כי לטובתך וטובת הכל אתה נוצר והכרח עצום הוא ומאור תשנה
 באחריתך' וימי הבהלה מהר חיש יעופו' והשמחה תהי' בכל ימינו לעולם
 ועד ומבאר תחילה הכרח היצירה' אמר אדני מעון אתה היית לנו
 בטרם הרים יולדו' ירצה שהש"י ב"ה באשר הוא אין סוף א"כ הוא
 המעון לכל המקומות בלי פיניו מקום' ובטרם תחולל ארץ ותכל שלא
 הי' עודשום אצילות היית המעון מבלי פיניו מקום כלל מאור עצמותו
 ית' שהרי מעולם עד עולם אתה אל בלי ראשית וכלי תכלית' וכמו
 שאין לו גבול בזמן כן אין לו גבול במקום' וא"כ בלתי אפשר חי' לקיים
 המציאות לכל ישוב החלק אל הכל אם לא שארץ הגשמי לשבת יצרה

להיות כשלהבת הנאחז בפתילה כדברינו למעלה ולזה הוא בהכרח אשר
 תשב אנוש עד דכא להיותו דך במררינה התחתונה קשור עם הגשמי
 והחומר ובעל בחירה ורצון, ותאמר שובו בנו אדם למעלה למרומים תשובו
 במקום גבוה ונשא ע"י היותכם במקום דך ושפל, כי האדם האמצעי בין
 עליונים ותחתונים וקושרם יחד, כי משפל מצבו בתחתונים ינביה עוף להתהלך
 עם משכילים עליונים וזה יתקיים כל הבנין, ומבאר עוד כי השי' שומר
 רק התכלית הנצחי, כי עולם החושך נג הויש ונעופה כי אלף שנים בעינדך
 כיום אתמול כי יעבור ומהר נסו יגון ואנחה, וששוז' ושמתת עולם ישיגו,
 והצדיק יסבול מעט שני חיי אדם רעים המה, כי מזהר היש יבוא יום
 שמחתו וישחק ליום אחרון, וכי תאמר הלא גם הרוצה להתהלך בתום
 לא נמלט מעון כי אדם אין צדיק אשר יעשה טוב ולא יחטא, א"כ טוב
 לו שלא גברא ע"ז אמר שתה עונותנו לנגדך עלומינו למאור
 פניך, מאור פנים הוא מדת חסד ורחמים כמו יאר ד' פניו אליך, ואמר
 שתה מאו עונותנו לנגדך שידעת מקדם שהאדם עלול לחטוא, אך שתה
 גם עלומינו הוא ההעלם והשגנה שלנו לנגד עינדך, שהכל כשגנה נחשב
 לאשר רוצה להתהלך באור ה' ונסלח לו העון, ויהי צח ומצוחצח
 במעשיו הטובים כי חיים וחסד ברצונו סלה ולמה בן אדם לא תשמור
 את דרך עין החיים שהיא שמחת עולם, עבור עולם ההבל הזה אשר ימי
 שנותינו שבעים שנה ורהבם הגאון שלהם עמל ואון אשר היש נעופה
 ונו נור הגאווה ואיננו, ואמר לשון הזה ועתיד ונעופה מפני שבכל רגע
 מעופפים אנחנו נגד המות, וגם שלחת ימי עברה, כי אלקים עשה שיראו
 מלפניו, ולזה אמור כיראתך עברתיך כפי הכרח היראה כן תגדיל
 עברתיך להטיבו באחריתו ומתפלל למנות ימינו כן הודע שתתן בנו
 השכל והדעת שנידע ונבחין למנות ימינו המועטים תמיד, למען נביא
 לבב חכמה, שנשבע בבוקר חסדיך אשר אז נשמחה כל ימינו אשר יראה
 אל עבדיך פעליך, הפועל שפעלת בגדליך, יראה למו כאלו עבדיך
 הפועלים, כי כל האצילות מתקיים על ידיהם, ותחשוב להם בחסדיך
 כאלו כביכול שותפים במעשה ידך, כאמור אשר ברא לעשות, ויהי
 להם לעשות קיום הבריאה ושכרם אתך סלה:

ויהי נועם ה' עלינו כל הנועם אשר יופיע על בראווי הרוחניים עלינו
 הוא ע"י אהזתנו בא להם הקיום הטוב הנרצה לו ו"ת להטיב עם כל יצורי
 ומעשה ידינו הגשמיים אשר פעלנו במעשים טובים, כוננהו להרוחני
 המעשה תכונן את הנועם לכל הנאצלים, והיא כוננה עלינו שהיא
 תכונן לנו הקיום הנצחי לאין חקר (וא"צ לרחוק שכוננה היא צווי, רק
 היא בינוני פועל) המעשה כוננה היא לנו ע"י שמעשה ידינו יכוננה
 לקיום הרוחני ותעדן הנצחי והנועם על די יחיש לנצח, והבן מאור.

פרקו בפרק הזה נבאר דברי המדרש שהחלנו בו בראשית המאמר
 יותר מאמרי חז"ל. הצפונים ועמוקים. ומתחילה נבאר המקרא שהביא
 המדרש על האמור בתורה אספת לי שבעים איש זה שכתב הבונה בשמים
 מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה, ולפני המקרא הזה אמר שם ואדני הי'
 הצבאות הנוגע בארץ ותמוג ואבלו כל יושב בה (עמוס ט') הוא לפי דרכינו
 שאילולי האגודה ואחיה שיש בשמים עם הארץ או אם ד' הצבאות
 המשפיע בטובו על כל הצבאות אם היה נוגע בארץ בשפעו אור הרב
 ותמוג ואבלו ושממו כל יושב בה כי ישוב החלק אל ההכל ויהיו כל
 הנאצלים לאפס ואין, ע"כ בונה בשמים מעלותיו גבוה מעל גבוה משכילים
 רוחניים בעליונים אשר יופיע עליהם באור הסוד לפי קרבתם אל האצילות
 ואמנם אגודתו על ארץ יסדה שלילי אגודה ואחיה שיש להם עם הארץ
 כאור בפתילה לא היה קיום לחם וכל הקיום ע"י אדם האמצעי ביניהם,
 והנה אם הפתילה טובה ומישרה או השמן נמשך אחר תפתילה יפה ובערה
 ואין מכבה, ואם הפתילה מטוחסנת קויץ ורדרד אחוז בה או להבה לא
 תלהט, והשלהבת עולה מעליה כן אם בני האדם ישרים ודכוקים באור
 אלקים ושומרים כל מצוותיו חוקים ומשפטים או אור זרוע לצדיק וכל
 המשכילים העליונים אורה ושמחה למו טוב להם וטוב לעליונים, אכן אם
 דור עקש ופתלתול יסוככו בפתילה או ירעו וישחיתו בכל הדרי קודש גם
 קדושי עליונים אורם לא שלם אתם, אראלים צעקו חוצה ומלאכי שלום
 מר יבכיון, וע"ז אחז"ל שבת דף פ"ח כי תנאי התנה במעשה בראשית
 אם יקבלו ישראל התורה מתקיימת ואם לא יחזירם לתוהו
 ובוהו, ולעומת התחתונים יצומצם אור זורח לעליונים וזה שאמר המדרש
 הגיל משל לפלטיץ הבנוי על הספינות, וכן הבנין של כל הנאצלים למעלה
 בנויין על אגודת מקבלי תורתו, וכל זמן שהספינות מחוברות יתקיים
 הפלטיץ, ואמור שם "כביכול כסאו מכוסם למעלה ע"י אגודה ילמטה",
 ונשא עוד את משלו ואמר כמו שאם הספינות מחוברין ומהודקין היטב
 יתקיים הפלטיץ הבנוי עלימו כן אם למטה הכל באגודה אחת גם למעלה
 יתחזק הבנין ויושפע שפע רב כמו הפתילה לפי עבותה תחובה האור
 לדלוק היטב ואם הפתילה נפרדה להוטים דקים לא תטיב הדלקת האור
 רק אם מחוברת, בעבותותיה או תאור כשמש בצהרים כן אם בני ישראל
 באגודה או בלי נוחלקת או השפע ממעל בשלימות ואחזים העליונים
 בקשרי עבותיה לא כן אם חלק לבם, וזה פ"י המדרש על המקרא אספה
 לי שבעים איש והמה יקבלו שפע אלקי רוח הקודש ויתנבאו ולא יספו
 ויאצל להם הישי מן הרוח אשר על משה וזה פלא איך יזכה ילוד אשה
 לקבל אצילות אור עליון מן אלקים י"ת לזה אמר בי הוא י"ת בונה
 בשמים מעלותיו ואגודתו אל ארץ יסדה, ע"כ ברי' העליונים אחזים באגודת
 הארץ וכאשר הפתילה נאגד יפה האויים להאציל עליהם אור עליון נכוח
 ונשא: ולזה אמרו חכמי האמת עבודה צורה גבוה והנאון אלקי השליה

ז"ל האריך מאוד בשער הגדול לבאר קושי עצומי כי הרבה כתובים ומאמרי
 הז"ל יעידון ויגידון שעבודה צורך גבוה והמשחית עבודה יפגום בעליונים
 ולעומת זה מצינו במקראות הפכו אם חטאת מה תפעל בו ואם צדקת
 מה תתן לו והתירוץ הנכוו הוא דברי בעל עבודת הקודש המובא שם,
 ומובן יותר ע"פי דרכינו, כי כל האצילות אשר במציאות קשור יחד ואשר
 בשמים ממעל מתקיים ונאחו באשר בארץ מתחת ואם הפתילה עולה יפה
 ע"י מעשה בני אדם הרבוקים באלקים היים או כל האצילות מקבל אור
 שפע רב, ואם אין הפתילה ראוי לקבל הלהב יפה או ידעו וישחיתו ככל
 קדושי עליון כי אם נפחת הכלי קבול יצומצם נתינת השפע אחרי שאין
 הפתילה מהויק ברכה, וזה צורך גבוה לקיום האצילות, כי הפץ חסד
 הוא להריק ברכה עד בלי די, אבל לו י"ת אין שום תועלת או הפסד
 כלל ואין הפעולה נותן שלימות כהשלם י"ת רק הפעולה להאציל מרוחו
 על סביבותיו, וזהו היחוד הנוכר במקובלים, להכיר שפע המאציל בנאצל
 ולעשות קישור ויחוד להאצילות כאור אין סוף ב"ה וב"ש, וכשער טעמי
 המצות רצוני לבאר יותר מענין זה אשר המצות פועלים בעליונים וכמה
 גדול שכר הפועל:

(ב) ולפי דרכינו למדנו להבין עוד מאמר פלא בפרקי ר"א [שמים מהיכן
 נבראו? מאור לבושו, והארץ מהיכן נבראת? משלג מתחת
 כסא הכבוד] ונשכילה לדעת איך יאות אצל הישי דבר בלתי נגבל מה
 לבוש? וכן מקרא שכתוב עוטה אור בשלמה אך להכלתי סוף תעשה
 שלמה? ואמנם שם לבוש נופל לכסות מערומי בני אדם לבל יראה בשרו,
 זהלבוש כמחיצה דקה הפרוסה על בשרו לבל ישלוט בו עין הרואה וכן
 ענין הלבוש אצל הישי להבדיל את כל הנאצלים מן עצם המאציל אשר
 לא יביטו לאורו, כי פן יביטו לראות ונפול ממנו רב כדאמרן הושיט
 אצבעו ביניהם ושופן בי שב החלק אל הכל ע"כ עשה לו כביכול
 דמיון לבוש המכסה אור הננוז ומגלה רק אור המצומצם לעמת המקבלים,
 וזה שאמר עוטה אור כשלמה, אור ההשנה אשר יבוא לנאצלים הנבוהים
 אפילו חיות הקודש המה ישינו רק אור המעטה והוא כשלמה לו לבל
 יציצו, כי אור ההשנה היא לו כשלמה הפרוסה בין עיצומו י"ת לבין
 הנאצלים וע"ז נאמר וחיות רצוא ושוב, כי עורם רצים להתקרב אל אור
 הגדול מיד הם שבים לאחוריהם לבל ישוכו אל ההכל ונשרפים בקרבתם
 אל די יותר מדי וזה ששאל ר"א היגיל שמים מהיכן נבראו? כי אך יש
 להם קיום מאור הגדול אשר עליהם יופיע והשיב מאור לבושו כי האור
 כלבוש לכסות עיצומו ולהבדיל בין עצמותו י"ת ובין הנאצלים, כי אור
 המעופה הוא קצת נגבל ויש לשמים הנגבלים קיום מנהו, משא"כ מאור
 עיצומו שאין לה סוף ונכול, והבן זה:

(ג) ובוה יבוא לי בינה במקרא קשה ישת חושך סתרו סביבותיו סוכתו
 ונמי (תלים י"ב) ויפלא מאור אך יחכן הוה חושך אל סתרו הלא

הוא עושה אור כשלמה וגם הושך לא יחשוך מנהו כתוב? וגם ענין סוכתו כור נחשב אצל האיץ סוף י"ת"ש ובאמת כבר נזכר שאלה זו וישבו בדברי רי"ל, אשר גם דבריהם לא מובנים, והוא (בחגיגה י"ב ע"ב) בערכות אופנים ושרפים והיות הקודש וכסא הכבוד מלך אל רם שוכן עליהם וכ"י הושך ענין וערפל טקיפין אותו שנאמר ישת הושך סתרו סביבותיו סוכתו חשבת מים עבי שחקים, ומי איכא חשוכא קמי שמיא והכתיב ונהורה עמי שרי? לא קשי' הא בבתי בראי (פרשי בבתי נואי נהורא עמי שרי) ותרוצם בזה פלא מה ענין בתי נואי או בראי אצל הישי? ואמנם נכאר תחלה המקרא הי"ל כי כבר אמרנו שאור הגדול של עיצומו י"ת בלתי אפשר להראות ולהיות בו השנה אפי' לשרפים והיות הקודש מפני שהם נגבלים ולא יכולים להשיג בלתי נבול, רק אור המעטה בבחינת לבושי יבטו וישינו ואם כן הכסות והמעטה חושך יחשב נגד אור הגדול בעיצומו י"ת"ש, וכל אשר יושג למראית עיני הנאצלים, אשר אצלם הוא אור גדול מאוד מי"מ נגד אור הגדול חושך יחשב, כמו הלבנה אינה מאירה בפני אור החמה וכמו כן החמה אינה מאירה נגד אור המבהיק לצדיקים לעתיד לבוא כנאמר וחסרה הלבנה ובושה החמה, על אחת כמה וכמה שכל אור הגדול של הנאצלים המה חושך וערפל בבחינת המאציל י"ת, וע"כ הסתר שלו שת חושך לכל אור המושג לכל נברא, וי"ש ישת חושך סתרו, הסתר שלו הנעלם, והוא אור העצם, שת חושך לכל אור המושג וכאלו נאמר סתרו ישת חושך לאור הנאצלים, ומבאר הטעם, כי סביבותיו סוכתו שהרי שם סוכתו סביבותיו והוא אשר עושה לסכך בינו זבין הקדושים אשר סביבותיו, וגלל כן הסוכה אשר סביבותיו היא כמו השרת מים עבי שחקים כי השחקים בעצם זהירים ובהירים כדכתיב בהיר הוא בשחקים אך כבוא עליהם עבי הענין יחשך עלי ארץ ולא חושך ממש כי עוד אור היום זורח הוא שם דרך דקות נקבי העבים, ואמנם השמש עצמה לא שזפתו עין רואה, ניצוצי אורה יזהירו והיא לא תראה מפני אשר עננים סביבותיה כן הוא ביאור חשרת מים עבי שחקים וכן הדמיון באלף אלפים הבדלות סוכתו של אור אין סוף, הוא כחושך נגד אור הגדול, ולא חושך ממש, רק חשרת מים אשר בעבים אשר זהורו קרני אור היום יציעו כי מנוגה אשר נגדו של העב עביו עברו נחלי אש, כן יזהיר ויפיע עליהם אור הגדול דרך סוכתו אשר כעבים נגד אור השמש יזהיר פני השמש והוא חושך נגד השמש עצמה, זה שאמר מנוגה נגדו עביו עברו ברד ונחלי אש לפי דרכנו המליץ המשורר רעיון העמוק הלוח, לנחלי אש משולבים עם ברד, כי אור אין סוף הבא בשפע רב שורף כל הקרב אליו כדאמרן הושיט אצבעו ביניהם ושרפן, ואמנם את זה לעומת זה ברא הקב"ה כמו שלאש הגדולה יש לעומתו שלג וקור ואבני ברד המקררים את האש (וכמו שאנו רואים בטבע הגשמי אחרי ברד ודעימים מתקרר האויר אהומי) כן ברא לעמת אור הרב ענין חושך ואפילה

ואפילה אשר יש לו דמיון בדרך מליצה כן כבר המקור האש ויש מנונה של אור הגדול אשר מנדרו מבלי יסבלתו הנאצל עביו עברו ברד עם נהלי אש לקרר גודל האש ע"י חשדת סוכתו והבן :

(ד) ובזה נבין סוף המאמר הנ"ל, "הארץ מהיכן נבראתו משלג שתחת כסא הכבוד" פי אחר שאמר שהשמים יש להם קיום ע"י אור מעטה לבושו עתה שואל הארץ מקום תושך ממש מהיכן נבראת מקום אופל וחושך מהיכן יזכה להכרא מן גבוה רם ונשא מאוד! הלא גם נגד אור הנאצלים הרוחניים היא הארץ כאפס תחשב כמו שפירשנו הושיט אצבעו בנייהם ושרפן והשיב משלג שתחת הכסא פי השלג הוא המקור לאש הגדולה השורף כל הנאצלים בהופיע עליהם כי שב החלק אל ההכל וצריך קירור כדמיון שלג המקור חום האש וענין הקירור בא ע"י הפתילה הנאחו, כמו שביארנו למעלה שהארץ כפתילה לאור הנר ולזה דמו בגודל הכמתם ענין זה לשלג שתחת הכסא, כי הכסא הוא הקרוב לגודל האור וגם שם כסא מלשון כסא [בעדעקקונג] כמו "למכסה עתיק יומין" שהוא כסות וכסא, ולעומת הכסא שאורו עוד רב מהיות אהז עם הארץ העבור יצרך עוד שלג לקרר החום ומה הצורך נבראת הארץ ודו"ק.

ועתה מובן דברי הו"ל שהביאנו למעלה ומי איכא השוכא קמי שמיא והכתיב ונהורא עמו שרי, והיא הקושיה והשאלה אשר עוררנו למעלה, ותי הא בתי נואי שהוא הפנים והסתר שלו יתי אשר עיצומו אינו מושג לשום נאצל שם נהורא עמו שרי והוא מחשיך את בתי בראי שהיא החיצון העשוי להשגת היצורים שם שת חושך נגדו סתרו שהוא הנואי הפנימי אשר נהורא עמו שרי ולא לזולתו.

וזה שאמרנו (שם י"ג), והנה אופן אחד בארץ אמר ר' אלעזר מלאך אחד עומד בארץ וראשו מגיע אצל החיות" פי ענין התקשרות עליונים בתחתונים ודבוקתם בארץ באה המליצה כאלו מלאך גדול עומד ונאחו בארץ וע"י הפתילה מגיע ראשו ער החיות ראשית האצילות :

ואבינה בזה ענין פלא אמרם (הגינה י"ד), פתח ר"א בן ערך ודרש במעשה מרכבה ירדה אש מן השמים וסבבה את כל האילנות שבשרה פתחו כל האילנות ואמרו שירה הללו ה' מן הארץ כו' ואף מלאך נענה מתוך האש ואמר הן הן מעשה מרכבה" ויפלא אם האש סבבה מעוצם הקדושה אשר העיר ר' אלעזר מה לאילנות לומר שירה? היש תבונה בעצי יער ויותר יפלא מה זה שאמר המלאך "הן הן מעשה מרכבה", מי לא ידע שדרש מעשה מרכבה? ואם בא לפארו ולשבתו ה"ל לומר שהשיג האמת? אך הענין הוא

הוא זה כי הדודש במעשה מרכבה הוא המשיג ומבין איך ידבקו עליונים בתחתונים, ואיך ישתלשל האצילות מגבהי מרומים עד שאול תחתית הכל בדרך עלה ועלול, העלול הראשון הוב עלה לעלול השני והשני לשלישי, והשלישי לרביעי וכן כולם עד אין מספר כנאמר "גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם" ולשון מרכבה כמו שהרוכב נכח מן הנרכב והנרכב מוליך את הרוכב לרצונו של הרוכב, כן ישתלשל הכל בקשר אמיץ רוכב כנרכב עילה בעילול ותבינו הדורשים איך בא ההתקשרות והעלולים ואיך השמות והכוחות קושרים הכל כנוף אחד ואיך נתקיים האש הגדולה בפתילה הוא האדם הגדול צדיק יסוד עולם, ולרמו עוצם הדביקות של דרוש זה ומה עוצם פעולתו בשמים ממעל ועל הארץ מתחת לקשר הכל באחדות בא האש ונאחו באילנות הצמחות מאדמה, כי הוא הקושר הכל יחד וע"ז בא הרמו אמרם שירה כאלו בא להם החיות ע"י הקשר מגבהי מרומים כי הוא הצומח נאחו באדם אשר חי ממנו והאדם נדבק עד למעלה ראש והשירה הוא הללו חי מן הארץ כי גם הארץ הגם יש לו אחיזה עד שמי השמים ממעל וזהו מן הארץ. וזה שנענה המלאך ואמר הן מעשה מרכבה, לא ששיבחו שדרש הישב שזה אין צורך לעדות המלאך רק שאמר שזה הדביקות הגדול אשר פעל צדיק זה בדרשותיו הוא עצם המרכבה אשר הורירו אלה הקדושים כל ההשתלשלות ע"י הדביקות, אשר בפתילה יפה כמוהם לאחוז השלהבת לנשגב עם כל העלולים עד אור הגדול א"ס ית"ש, והן הן עיקר מעשה מרכבה אשר הקדושים הללו עלו על כולנה, והבין:

(ה) ורעיון הנ"ל מבואר בילקוט "תניא ר' דוסא אומר הרי הוא אומר כי לא יראני האדם וחי בחייהן אין רואין אבל רואין הן בשעת מיתה כו', ר"ע אומר אף חיות הנושאות את הכסא אין רואין את הכבוד עכ"ל, וזה פלא למה המלאכים הקדושים והחיות שאין בהם חטא לא יראו את הכבוד רק הצדיקים במיתתן? ויובן לפי רכיבנו, כי המלאכים והחיות שהם נגבלים ככל הנבראים, אין יכולים לראות את האיני נגבל הא"ס ית"ש, והשנתם הוא דרך גבול, ויודעים שיש עצם בלתי נגבל וא"ס, אך לא ישיגו מה הוא ואיך הוא, כמו שעין החומר לא יוכל לראות יתר מרום מאוד רק לפי הגבול אשר ניתן לאור עיניו, כעין זה החיות והשרפים אף כי מראהן גדול מאוד עב"ז גבול ניתן לו עד פה תבוא ובלתי אפשר לראות לא"ס אך הצדיק אחרי מותו שהוא ג"כ אין לו סוף, וכיון שיש לו השתוות עם הא"ס יכול הוא להשיגו לפי מעלתו:

ובזה מובן מה דהנן בסוף סדר טהרות לא מצא הקב"ה כלי המחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.

וצריך להבין לשון כלי מחזיק ברכה, ומוכן לפי הנ"ל שהשיי אשר הפיץ חסד ורוצה להופיע בלי סוף, איה איפוא מי שמחזיק ברכה כזו, הלא המלאכים וחיות הקודש אם נבחרים למאוד הן, יש להם גבול וסוף, וע"כ הוצרך לברוא יצורים בלי סוף, והוא האדם שלוקח לפי בחירתו כל אשר ירצה, והכוסף יביאהו מעלה מעלה בלי סוף וגבול, וזאת תורת האדם שישלים את עצמו בכל מינו שלמות, כמלך שאמר לבנו הנה כל עושרי לפניך קח לך מה שתרצת, וז"ש המשנה, כי הברכה של הקב"ה אין לה סוף, והכלי היא המקבל יש לה סוף, ואיך ימצא השיי כלי המחזיק ברכתו? אך השלום שהוא השלימות (פאלקאממענהייט) שישלים את עצמו בבחירתו הטובה, ואז הוא מבני עליה העולים למעלה ראש עד אין סוף, ואז מחזיק את הברכה אשר רוצה בה השיי, והוא ע"י התורה הקדושה, וגם השלום יתן עוז, כי בהיות מחלוקת אין כאן שלמות, כי כל ישראל כנוף אחד אשר יפעלון השלימות הנצחי ע"י שמירת התורה, וז"ש ה' עוז לעמו יתן, עוז הוא התורה אשר תתן עוז ומעוז לעמו, ואז יברך את עמו בשלימות ושלום, וז"ש לא מצא הקב"ה שום כלי בעולם אשר יחזיק ברכה בלי די ע"כ אין כלי במציאות, אלא השלום בלי הכלי, הוא השלימות שישלים עצמו לא"ס, דוגמת השלם האמיתי שאין לו סוף וגבול, ואז יברכהו השיי בשלום, ומה שאמר אלא השלום, אין הכוונה שהשלום הוא הכלי, אלא כלי אין כלום באפשרות שוחזיק ברכת א"ס רק השלום הוא השלימות הוא המחזיק:

פרק ששי

בו נבנה בית הבחירה הפשית בלי חכרה מן הידיעה

(א) רבים וכן שלומים התפלאו בעומק השאלה הזו, ואבוא נס אנכי כננס על גבי הענק לברר וללבן הרברים בעור האל, בלי גפתל ועקש:

ראש המדברים בזה הוא האדם הגדול בענקים חרמב"ם זצ"ל במורה נבוכים פ" כ"י מח"ג, ובהלכות תשובה פ"ה הלכה ז' וז"ל שם, שמא תאמר הלא הקביה יודע כל, מה שיהיה וקודם שיהיה, ידע שזה יהיה צדיק או רשע, אם ידע שזה יהיה צדיק, אי אפשר שלא יהיה צדיק, וא"ת שידע שיהיה צדיק ואפשר שיהיה רשע, הרי לא ידע הדבר על בוריו? דע שבתשובת שאלה זו ארוכה מני ארץ סדה, ורחבה מני ים, וכמה הרים תלויים בה, אבל צריך אתה

אתה לידע ולהבין בדבר מה שאני אומר , כבר בארנו בפ"ב מה יסודי התורה , שהקב"ה אינו יודע מידעה , שהוא חוץ ממנו , ככני אדם שהם ודעתם שנים " אלא הוא נתעלה שמו ודעתו אחד , ואין דעתו של אדם יוכל להשיג דבר זה על בוריו , כמו שאין האדם יוכל להשיג אמתת הבורא שנאמר כי לא יראני האדם וחי כן אין כח באדם למצוא דעתו של בורא הוא שהנביא אמר כי לא מהשבותי מחשבותיכפ וכיון שבין אין בנו לידע איך ידע כל הברואים ומעשים , אבל נדע בלי ספק שמעשה האדם כיר האדם , ואין הקב"ה מושבו , ולא גזור עליו לעשות כך ולא מפני קבלת הדת בלבד נודע דבר זה , אלא בראיות ברורות מדברי החכמה , ומפני זה נאמר בנבואה שדנין האדם על מעשיו אם טוב ואם רע , וזהו עיקר שכל דברי הנבואה תלויין בו עכ"ל :

ובתב הראב"ד ז"ל , לא נהג זה המחבר מנהג חכמים , שאין אדם מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו , והוא החל בשאלה והניח הדבר בקושי והחזירו לאמונה , וטוב היה לו להניח הדבר בתמימות כו' עכ"ל . וכתב הכסף משנה שרבינו נתכוין להודיע שאין מטבע שאלה זו ליישיבה אלא נאמר שאין בנו כח לידע כו' עכ"ל :

והנה משטהיית מפרשי הרמב"ם נראה שהבינו בו שהניחה השאלה בלי תשובה נוכח , אכן היטב לראות בא החכם המופלא באפיקי יהודה דרוש נ' בע"ג אות ד' וז"ל תמה אני על לשונם של הראב"ד , וכ"מ שהניח הדבר בקושיא , והלא הר"מ כי בפירושו שתשובת שאלה זו ארוכה , אבל הקיצור בתשובה זו , שצריך אתה לידע שידיעתו של הקב"ה אינה חוץ ממנו , אלא הוא וידיעתו אחד כו' , וממה שכתב הרמב"ם , ואין דעתו של אדם להשיג זה על בוריו מזה הלשון הבינו הראב"ד , והכ"מ שהר"מ הניח הדבר בקושיא , אבל המדקדק בדבריו נראה בעליל , כי לא על היתר הספק אמר כך , כי הספק כבר היתר במ"ש , שהוא ודעתו אחד , ואין ידיעתו חוץ ממנו , ולידיעה כו' לא נמשך בטול טבע האפשרי רק שזה עצמו שהוא ודעתו אחד ידיעה הוא אין אדם יוכל להשיג על בוריו עכ"ד האפיקי יהודה : הן פקח עינים לראות כהשקפתו , שהספק הותר בלשון הרמב"ם אבל לא השיג גם הוא עצם עומק התשובה על מכוונה , כי לזה צריך ביאור רחב וכאשר נברר הדברים הדק היטב בעיה , או יבקע כשחר אור חכמתו של הרמב"ם בלשונו שם , ובספר המורה על נכון :

ב) הנה ראשונה נדבר במופת הידיעה , ואחר נדבר במופת טבע הבחירה ואז יתנו עידיהן יחד ויצדקו , הלקי הסוחר יהיה למיזור , וכל קושיא ינשא , הידיעה ביאור רבינו כמורה פמ"ג ח"ג , הוא מושכל ראשון , שהשי' צריך שימצאו לו כל השלימות ומשולל ממנו

ממנו כל החסרונות, והסכלות באיזה דבר בלי ספק הוא הסרון גדול ואם נתלה בו שלילות ידיעה, אין לך הסרון גדול מזה ע"כ דבריו, ומלבד דבריו האמת האלה, כבר ביארנו במאמר השנתה (בח"א מ"ג) מופתי השנתה המה ג"כ מופתי הידיעה, ובפרט ממה שכל דבר יש לו מסבב ובהעדר המסבב רגע אחד בטל המסובב, וכיון שבכל פעולה גדולה או קטנה מוכרח פעולת המסבב, איך איכ נעדרת מידיעתו אם הוא מסבבה? ואמנם קצת קרמוני פלסופים שנו כזה באמנם איך יש יודע בעליון הלא הוא י"ת נעדר מן השינוי, ואיך יתכן בו ידיעת רבות, שהמה שנוים מתחדשים בכל זמן, איכ תתחדש בו ידיעה ושינוי, ובאמת הוא ית' בתכלית הפשוטות שהוא וידיעתו אחד בלי שנוי? ואמנם באמת הכל יפצו פיהם, כי שנוי הידועים לא תפעל שינוי בידוע, כמ"ש המורה, והשינוי בא רק מצד האיש המשתנה לא מצד היודע כמ"ש בעל העקידה שער כ"א שאף שידוע כל פרט ופרט ובכל הזמנים אין בו שינוי בעצמות הדעת רק באיש המשתנה:

ומזה יש לי מופת טבע האפשר, ובהירת אנוש חפשי, אחרי שיש הכרח הידיעה, שלא נתלה בו הסרון וסכלות, ונגד זה יקשה היות בו שינוי, ואמרנו כדברי החוקרים שהשינוי מצד איש המשתנה, וזה יוצדק אם איש המשתנה עושה פעולתו מצד עצמו בלי הכרח מסיבה ראשונה או השינוי בא מפאת המשתנה ולא מפאת המסבב, אך אם נחזיק בדעתנו שדרכי איש מן ד' כוננו, והוא המכריחו לכל אשר יעשה מטוב ועד רע, (וכיה דעת שוניאצוי וחבריו העקשים והנלוזים) א"כ אין השנויים מפאת המשתנה רק מפאת המסבב המכריחו לפעולתו, ואז תשאר השאלה החמורה במקומה שיש שינוי בו ית' ובידיעתו, אחרי שהשנויים מסיבתו, איכ פעם יכריח טוב ופעם רע, פעם יודע שינוי פעולה זו, ופעם אחרת אין לך שינוי גדולה מזו ובידיעתו? מזה נודע מאוד שיש טבע האפשרי, ועבד חפשי מאדוניו לבחור החיים והמות, רע וטוב, ומה יתאונן אדם חי? גבר על הטאזי וכחיים יבחר סלה:

ג) עוד נשאר לנו לברר דבר אחד בענין הידיעה, כי הן אמת הכרתנו במופת ידיעתו בנפעלים אחרי המפעל של כל פועל (הן ממש הרמב"ם שיהיה זה הסרון בשלמותו, והן מה שהוספנו, שאחרי שהוא המסבב של כל מפעל מוכרח ידיעתו כמוכח למעלה ב) אך ידיעתו בטרם יפעל ובטרם כל יציר נכרא (והוא הנקרא במורה סיכ ח"ג ידיעת ההעדר), עוד צריך ברור יותר, באמת נכלל גם זה במופת רמב"ם שיהיה גם זה הסרון בשלימותו אם לא ידע הכל בטרם יפעל ובטרם כל נכרא, אך יותר יש לברר שאם נאמר שלא ידע בהירת אנוש עד ראותו את לבו אחר שנכרא ונאמר בהנת לבי צרפת בליותי זה בלתי צודק

צודק, שא"כ יש כאן שינוי בדיעתו, שכטרם נוצר האדם לא ידע
 את אשר יעשה, ואהרי הברואו בא לו ידיעה חדשה לדעת המעשה
 אשר יעשה, א"כ יש שינוי בדעתו הלילה? עוד הלא כל פועל לא
 יעשה דבר לבלי תכלית שלימות ברור, ומכ"ש הבורא כל המפעלות
 הנפלאות, שרק עבור שלמות טוב פעלתו, עולם הסד יבנה, ואיה
 איפוא הסדו וטובו, אם לא ידע ה"ו סוף המעשה כמחשבה תחלה?
 אולי יבחרו כל היצורים אך רע ולא טוב ואזו הסדו כצ"ן השדה, אין
 זה כי אם גלוי וידוע היה לו כל המפעלות אשר יבחרו בטרם הושג
 התכל. וכן כתוב בנביאים בטרם אצרך בבטן ידעתוך, ובטרם
 תצא מרחם הקדשתוך [ירמיה א']: ואם תעמיק שאלה עוד אהרי
 שהוכחנו שידוע היוצר ית' כל הטפעל טרם יהולל ארץ ותכל, א"כ
 גשארה שאלת הפלסופים שיהיה זה שינוי בדיעתו ועל זה לא יספיק
 תירוץ הנזכר שהשינוי רק מצד איש המשתנה, שהרי לא היה איש
 במציאות כלל ונעדר המשתנה, והיה שינויים נתלה רק ביוצר כל בהעדר
 היצוד ע"ז. אביא לך דברי החוקר במורה פ"כ ח"ג, הלא כה דבריו
 שם, "שבדיעה אחת ידע כל הדברים הרבים, ולא היה סר מהיותו
 יודע אותם, ולזה לא יתחדש לו מדע כלל, כי ידיעתו שפלוני
 שהוא נעדר עתה וימצא כעת הפלוני כשימצא האיש ההוא, כמו שקדמה
 הידיעה בו, לא נוספה שם ידיעה אבל התחדש, מה שהיה נודע
 מקודם שיתחדש" עכ"ל, ובוה סרה תלונתם שיהיה שינוי בדיעתו
 שהרי ראה הכל בסקירה אחת, כל מה שעתיד להתחדש בכל עת ובכל
 זמן ועצם השינוי בא רק מפאת המשתנה אשר עתיד להיות בו שינוי
 ההוא, אשר צפה בה סוקר הכל שעתיד להתחדש מן הנופל תחת
 השינוי. וכמו שנודע ונגלה ידיעתו בכל ע"פ המופתים הנ"ל, כן
 נתברר ג"כ טבע האפשר, שאם יהיה כ"ז מוכרח עפ"י ידיעתו, אז
 אין השינוי מצד איש המשתנה, רק מצד המכריח בדיעתו, ואין לך
 שינוי גדול מזה, ועוד מופת על טבע האפשר שאם אין טבע האפשר
 א"כ כל עושה רע יהיה כאילו יוצרו עשהו, דרך משל, ראובן התאכזר
 על רעהו מאוד דקרו וסרק במסרקת ברזל את בשרו על לא חמס בכפו
 אשר כל רואהו יאמר עליו כי רשע ואכזר הוא, הנה ראובן לא עשה
 הרעה כ"א המכריחו חלילה עשה רעה כזו, וחלילה לאל מרשע שיכריח
 כאלה, וכי תאמר שמעון היה ראוי לקבל רעה הלזו מפאת גודל הרעה
 אשר עשה גם הוא בסתר ע"כ היה זה המוכרח כשליח לשלם לשמעון
 הרע כרשעתו, זה לא יוצדק כלל ישארי גם שמעון בעשותו הרעה הי'
 מוכרח מן המכריח המסככו ומה אשם לו? ולמה יגמל נמול רעה על
 מה שהיה מוכרח לעשותו? מזה נודע מאוד שאין שום הכרח בחירה
 רק הרע עושה מעצמו כרעתו והצדיק בצדקתו:

ד) ואחרי שהכרתנו בשני מופתים ברורים שיש טבע האפשר וכיורנו במופתים שיש ידיעה ברורה בטרם כל יציר נברא מה יבחרו כחיים מעתה נבין שאין סתירה ביניהם, והידיעה לא תכריח פעולת הפועל, כי הגה ענין הכרחי יפרד לשני חלקים, א) הכרח נתלה בעצמותו, ב) הכרח נתלה בזולתו, רצוני בזה, הדרך משל אם העבים מתקשרים במים, ורוח אין אשר יהדפס ממקומם, או נודע לי שיש הכרח לגשם שיבוא, וזה הכרח נתלה בעצם של מי הענן אשר יכבדו על מפלשי עב, ומסבת העצם מוכרח הגשם שיותך ארצה אבל אם אין עננים בשמים, רק יש נביא אמת שיודע שלמחר יבוא הגשם לנו הן גם בזה יש הכרח שיבוא גשם שאם לא יבא הרי זה נביא שקר ואנחנו נדע שפלוגי נביא אמת, אבל זה הכרח אינו נתלה בעצמותו של ידיעת הנביא, כי רק הנשיאים אשר מים ישאבון המה סיבת הגשם, אבל הידיעה אינה סיבה עצמי אל הגשם, רק הידיעה מברר לנו שיבוא גשם, וכיון שידיעת הנביא אינה סיבת הגשם בעצם בעל כרחך יש כאן סיבה אחרת אשר יבריה את הגשם בעצם, דהיינו ד"מ שהנביא יודע שיתקשרו עננים נעלמים בשמים אשר לא שזפתום עין רואה והמה ריקו מטר עלי ארץ, או נאמר שהנביא, יודע שהיוצר יתי ישלח מטר ביום פלוני, וא"כ השיי שישלח מטר הוא סיבת ידיעת הנביא, וא"כ אין ההכרח נתלה בעצמותו רק בזולתו דהיינו בקישור עבי שחקים אשר יזלו מים אך בהש"י ואחרי הוצעה זו נשימה עין על הכרח ידיעת הש"י, ואם הוא הכרח נתלה בעצמותו, או הכרח נתלה בזולתו, ואחרי שבררנו טבע האפשר במופת בע"כ, תאמר שההכרח אינו נתלה בעצמותו, שאם תאמר כן או עצמותו הוא סיבת אל פעולת הנפעלים, וזו בטלת כל טבע האפשר ויהיו כל פועלי רעה, הוא הפועל הרעה, והשנויים בו יחילו זה בלתי אפשר כאמור למעלה אלא ע"כ תאמר שהכרח הידיעה נתלה בסיבה זולתו, במי ידיעת הנביא ועתה יש לך לדרוש מה היא הסיבה אשר מוולתו בא? אין זאת כי אם הבחירה הנתונה כאדם לבחור טוב או רע, חיים או מות, צדיק ורשע, ואחרי שהבחירה הוא הסבה כעצם להידיעה כמו העננים לגשם, והידיעה הוא הכרח אשר נתלה בסבת הבחירה, אמור מעתה כי הבחירה הוא סבה לידיעה, כי כמו שהעננים פועלים הגשם, כן הבחירה פועלת את הטוב ואת הרע, וכמו שידיעת הנביא נתלה בסבת העננים, כן ידיעתו יתי נתלה בסבת הבחירה, כי עיי שזה בוחר טוב או רע יודע הוא יתי שיבחר כן, וא"כ בחירתו לעשות טוב גורם הידיעה שיבחר בטוב, וכמו שהכרתנו למעלה שאכרח הידיעה נתלה בסבת זולתו:

ורעיון זה נוכל ללמוד ג"כ מתוך לשון רבינו במורה פ"ה ח"ג וז"ל, אמנם מה שלא ימצא כלל היא ההערך הנמור בהק ידיעתו אשר

תלה ידיעתו בו, כמו שלא תלה ידיעתנו אנהנו במה שהוא נערך אצלינו עכ"ל. רצה לומר כי דבר שאין לו מציאות בלתי אפשר לתלות בו ידיעה שהוא שקר במחלט ורצה להודיענו בזה שהבחירה אם לא תהיה נמצאת כלל ברצון האדם או גם הוא י"ת לא ידע מה יבחר האדם, כי דבר שאין לו מציאת הוא נעדר ולא תיוחס בו ידיעה וכיון שהאל ית' יודע מקדם כל אשר נבחר בע"כ, יש לו מציאות בלי הכרה לבחור בין טוב לרע, ומה תבין שמציאת הבחירה היא סיבה לידיעתו, שלולי הבחירה וטבע האפשר לא היה לו שום ידיעה לבחירה והיה מתבטל כל המציאות של ידיעה:

(ה) ואחרי הצעות הנאמנות האלו, נבוא לתשובת השאלה העזה והעצומה בשני פנים, לברר שאין סתירה בין ידיעה לבחירה, פן האחד נציע הקדמו' (א) כל דבר שבעולם יש לו סיבה ומסוכב, הסבה הוא הפועל והעלה, והמסוכב הוא הנפעל והעלול מן הסיבה והעילה, (ב) לסבה בלתי אפשר היותה מוכרחת מן המסוכב, כי איך התולדה יכריח את האב? היכריח הכן את האב לאמור הולידני? כן המסוכב המסתעף מן הסבה לא תחייב את סבתו, (ג) כל דבר שהוא נערך המציאות, אין אפשרות ידיעה בו אפי' להיוצר ית', כי ההעדר והשקר לא יפול בו היכולת מן הכל יכול, (ד) הידיעה מוכרחת כמובא (למעלה ב) בדברינו, טבע האפשר גם הוא ברורה במופתים הנוכחים (למעלה ג' ד'), (ה) יש הכרה נתלה בעצמותו, ויש הכרה נתלה בזולתו כמו ידיעת הנביא כמבואר (למעלה ה) וכל הכרה הנתלה בזולתו יש כאן סיבה אחרת המסכבו:

ואחרי הקדמות הללו, נביא לבב חכמה להתיר חומר השאלה, הן אמת כאשר בחירה דעתה נפשו של אדם לעשות טוב או רע, כבר הי' נורע לאל יתעלה את אשר יתברר, ואמנם אם תושאל מה הוא הסבה ומה הוא המסוכב, הלא תען ותאמר הבחירה היא הסיבה והידיעה המסוכב, שהרי מזולת הבחירה מה מציאות ידיעה, הלא בדבר שהוא נעדר במציאות אין אפשרות ידיעה ככלל ג' וכאמור למעלה הי' בשם רמב"ם, ואם אין בחירה במציאות, ואיך ידע שיבחר אם לא יבחר כלל? וכי תאמר שבאמת אין ידיעה שיבחר מפני שבאמת אינו בוחר רק הכל בהכרה? אי"כ בטלת טבע האפשר והבחירה, וכבר בררנו במופתים (למעלה ג' ד') שיש טבע האפשר, ואחרי כי מבורר שיש טבע האפשר במציאות מאילוי יודע לך שהבחירה סיבת הידיעה, שלולי הבחירה נעדר הידיעה, אי"כ הידיעה אינה גורמת הבחירה, רק הבחירה גורמת הידיעה, ועתה אם תושאל עוד אם הידיעה מוכרחת לבחירה, הלא תיקח הקדמה ב' דלעיל שהמסוכב בלתי אפשר שיכריח את סיבתו, ואיך אי"כ תאמר שהבחירה מוכרחת מהידיעה,

אחרי שהידיעה מסוכנת מהבחירה שהיא סבתו :

ו) וכי תאמר איך יצרך שהבחירה סבת הידיעה, הלא מאז מלפני ראשית הוי' כבר היתה הידיעה, וראה מעשה איש ופקדתו, ובעת תצמח הסיבה שהיא הבחירה, כבר קרמה הידיעה והבחירה, ומה יושאר לך עוד כח וחיל לבחור, ולהיותך סבה להידיעה? אחרי שכבר הוכרחת מן הידיעה לבחור רע או טוב? ע"ז אישכ אמרי לך עפ"י כלל ה' הנ"ל שיש הכרח נחלה בזולתו כמו ידיעת הנביא שידיעתו אינו סבת הענין בעצמם רק הענין הוא סיבה ידיעתו, והוא יברר לנו שימא הענין אשר ידענו, וכל ההכרח אינו בעצם יש סיבה אחרת בעצם המעשה, כמו שידע הנביא שיהיה הגשם אין ידיעתו הסיבה, רק העננים אשר יבואו חמה עצם הסבה של הגשם, וכך ידיעת הש"י הוא רק בירור הדבר, שיהי באותו זמן סבה אחרת לעצם הדבר והוא הבחירה, והבחירה שכלב יגמר המעשה והיא הסיבה בעצם, והידיעה אינה הכרח בעצם רק בירור שתבוא סבת העצם אל המפעל, ועוד כשם שתאמר שהידיעה כמכרחת מה יבחור, כן תאמר שהידיעה מכרחת שיבחור, שכיון שידע שיהי לו בחירה שהיא סבת הידיעה ממילא מוכרח להיות בחירה שהיא הידיעה שיבחור, מכרחת שיהי לו בחירה שכל מה שיודע הוא מכריח שיבוא, וכיון שיודע שיבחור, וידע שיהי לו רצון לבחור טוב או רע ממילא מוכרח הוא שיבוא לו הרצון לבחור טוב או רע, וכיון שהבחירה סבת הידיעה בהכרח ידע שיבחור :

ורעיון הנ"ל מצינו ג"כ אחר ההתכוננות בדברי הגאון רבינו סעדי ד"ל המובא בכלל עקרים שהשיג אליו, וד"ל. העקרים כמאמר ד' פ"א והנה הגאון ר' סעדי פ"י בספר האמונה שאין ידיעת הש"י הדברים האפשריים סבת מציאותם, כמו שאין ידיעתו מה שהי' סבת הווייתו, אבל נשאר על טבעו, כן ידיעתו הדברים האפשריים אינם סבת מציאותם וע"כ נשארו על טבע אפשרותם שאלו היתה ידיעתו סבת מציאותם, הי' נמצאים תמיד כדברים הטבעיים המיניים, ואחר שאנחנו נראה אותם מתחדשים בכל יום, ותחייב שאין מציאותם תלוי בידיעתו, ובעבור זה נשארו הדברים על טבע אפשרותם, אלו דברי הגאון ד"ל ונמשך אחריו בעל הכוזר, ואין זה מספיק לפי שהדברים האלה קרובים לדברי האומרים שאין השם יתברך יודע הדברים האפשריים, שאם הי' יודע אותם אחר שאין מציאותם תלוי בידיעתו, כבר הי' אפשר שיהי ידיעתו בחילוף היוצא אל המציאות בשני חלקי האפשר, ולא יהי א"כ ידיעה אלא סכלות עכ"ל העקרים, ובדרכינו מוכן היטב דברי הגאון, שחלילה לו לומר שהידיעה יש בה צד חילוף רק רצונו שהידיעה אינה סבת הבחירה, רק הבחירה סבת הידיעה, וכ"ן שאינה

סבת מציאותם נשאר טבע האפשר על מכונה, ומבאר עוב שאלו היתה ידיעתו סבת מציאת הבחירה, ה' נמצאת תמיד כטבעיים, שמי שהי' טבעו ע"פ הידיעה לבחור רע, לא הי' משתנה לעולם, ואנחנו רואים שבכל איש משתנת ומתחלף בחירתו, היום הוא רע, ולמחר טוב, נחם ושב ורפא לו, וכן להיפוך היום הוא טוב ולמחר תוהא על הראשונות, ואיך זה כטבע המיני אשר לא יחלף ולא ימיר טבעו לנצח מזה נודע שהידיעה אינה סיבת הבחירה רק היא בירור סבה ואינה כסיבת הענין אל הגשם דק כנביא המברר שיבוא מפלשי עב והבן:

(ז) ובוה נבין דברו התנא האלקי רבי עקיבא שהתיר הספק לזה בצחות לשונו באמרו, „הכל צפוי וחרשות נתונה“ (אבות פ"ג)

וכבר ביאר רבינו הרמב"ם שזה מוסב על הידיעה והבחירה, כי הנס שהכל צפוי עכ"ז הרשות נתונה כי ידיעתו י"ת לא יסתור טבע האפשר, ואמנם לא בירר הדמב"ם, איך רמזו תשובת השאלה בלשון התנא, ואני אוסיף לבאר שהתשובה עומדת בעומק לשון התנא, כי התנא נזהר בדבריו ואמר „הכל צפוי“ ולמה לא אמר הכל צופה כלשון צופה ומביט עד סוף כל הדורות? (והרב תוס' י"ט חגיג' בזה ונדהק טאוד) ואמנם בחכמה נפלאה דייק התנא בלשונו להסיר השאלה, כי אם אני הולך לראות דבר פלוני, או פעולת הראות קדם לפעולת הנראה לעיני, כי בתחילה אני צופה ומשקיף על הענין הנראה ואח"כ הנראה בא אל חוש הראות שלי, ואז הצפוי היא הסיבה, והנראה המסובב, כי בעיפיתיי והבטתי אני זורק עין הראות לשם, אבל אם דבר הנראה בא לעומתי, כמו ברק המבהיק לנגד עיני, או פעולת הנדאה קדמה לפעולת הרואה, כי מנונה נגדי אני מתפעל לראות הדבר, וא"כ הברק הוא הסיבה ואני המסובב, וכן הדבר הזה אם היה אומר הכל צופה, וא"כ פעולת הצפוי' שהיא הידיעה קדמה ואז אין אפשרות בחירה ולא רשות נתונה, אבל באמת הכל צפוי, והנראה בא לנגד עיני הצופה, א"כ הנראה קרום בסיבה אל הרואה וממילא אינו מכריח, ואילו היה צופה והיה הראייה סיבה אל הנראה או הי' מכריח, אכל כיון שהנראה צפוי אינו מכריח כמו שביארנו שהוא כידעת הנביא, שאיך ידיעתו סבה אל הענין:

(ח) אופן שני על עוצם השאלה, כבר אמרתי בקוצר שהבחירה גם היא הכרה ע"פ הידיעה שיהיה בחירה ואבאר זה יותר, הן אם אנחנו רואין איש נוטע גרעין פרי טוב על ארץ טובה ודשן עם נחלי מים, ידענו שיצמיח אילן טוב כפי טבע הגרעין הטוב על קרן בן שמן, והנה הש"י ידע מלפנים בטרם כל יצור נברא, כי בשנה פלוני יצמיח אילן טוב הלזה ע"י זריעת זרע פרי טוב על חלקת שרה פלוני

תאמר אחרי שבהכרח יצמיח האילן שהרי ידיעת י"ת מכרחתו, אי"כ אף אם לא יטע הזרע הטובה ההיא ני"כ יצמיח ע"י ידיעתו? זה ודאי שקר מזהלם, שאם תבחר שלא לזרוע וראי לא יצמיח, ואם תשוב תתפלא אי"כ מ"מ"נ אם ידע שיצמיח, והנה לא יצמיח אי"כ ידיעתו אינו אמת, הלא תשובתם בצדו, הלא בשם שידע שיצמיח כן ידע שתזרע ותיטע אשר יסבב הצמיחה, וידע שבלי נטיעה לא יצמיח, וידיעתו לא תשנה הטבע רק יכריח הטבע, והלא על תנאי זה היתה ידיעתו את הצמיחה שתסובב ע"י הנטיעה, וכך הוא בענין הבחירה, היוצר י"ת ידע מאז ומקדם שהצדיק יגבור שכלו על יצרו, והיותו מאוס ברע ובחור בטוב, ונתן לו טבע הבחירה כמו טבע הנטיעה, ואנחנו רואין טבע הבחירה כמו שאנו רואין טבע הנטיעה, וע"י הבחירה תוצמת פעולת הצדקה ומעשה הטוב, וכשם שמבלעדי הנטיעה לא יוצמת כן מבלעדי הבחירה לא יצמת פעולת הצדקה, וכשם שפעולת הצדקה מכרחת ע"י הידיעה, כן הבחירה מכרחת ע"י הידיעה שיבחר, שהרי הידיעה היתה רק באופן זה שיעשה הטוב אחר שיבחר אי"כ כמו שהידיעה מכרחת המעשה, כן הידיעה מכרחת קיום טבע האפשר ולא ישנה הטבעו, והרי כל מה שידע מאז כה יהי' וכה יקום, וכך שהוא ידע שירדפו ב' האפשרים בקרב לב אנוש זה לטוב וזה לרע, כמו שאנו רואין כהיום בעינינו, אי"כ מכרחת רדיפת האפשריים הללו להתפעל תמיד והבחירה קיימת:

ורעיון זה נכלל גם בעומק לשון הרמב"ם בפ"ב ח"ג אמר שם, והוא שידיעתו במה שהי' לא יסתור הדבר האפשר מטבעו פי' מאחר שהטבע שיהי' אפשריות כמו טבע הזריעה, אי"כ הידיעה לא תשנה הטבע ואמר עוד שם, לא תתברר בידיעתו אחד משני האפשריים, לבד, שיהי' אפשריות צדיק או הפכו, רק הכריחה ידיעתו שיהי' ב' אפשריים שירדפו זה לזה, ואף שידע אחרית אחד מהם שבאחרית הרדיפה יהזיק בבחירתו, אחד מהן טוב או רע, מ"מ ידע שבשני האפשריים יהזיק בלבו ותהי' הבחירה האמתית סיבת הפעולה, כמו סיבת הזריעה לצמיחה, אי"כ הבחירה מכרחת מידיעתו, וזה שדייק התנא הג"ל, הכל צפוי והרשות נתונה" מלת הכל צפוי כבר ביארנו שהוא הרעיון הראשון שהפעולה צפוי ובא לנגדו כמו הברק לנגד העין ולא היא בא אל הפעולה, כאמור למעלה סימן ד' ואמרו הרשות נתונה, שהרי כיון שידע שיהי' הרשות ואפשרות כטבע הזריעה, אי"כ בהכרח הרשות נתונה:

ט) ועתה הסכת ושמע קורא המשכיל כמה מקראות נפלאות, אשר עיניך ראות, השאלה היא כבר כתובה מפורש ושום שכל בכתבי הקדש, ואתשובה גם היא כתובה בצדה, והוא בקהלת ובתהלים

הקהלת אמר בהכמתו, מה שהיה כבר נקרא שמו, ונודע אשר הוא אדם, ולא יוכל לדין עם מי שתקוף ממנו. כי יש דברים מרבים הבל, מה יתרון לאדם? כי מי יודע מה טוב לאדם מספר ימי חבלו, ויעשם כצל אשר מי יגיד לאדם מה יהיה אחריו תחת השמש" [קהלת ו' י"א י"ב]. כל עין משכיל יראה ביאור הטוב שאלה הנ"ל בדברי החכם והשובתו כאשר נבאר, בראשית יציע הקדמת להכרח הידיעה באמרו, מה שהיה כבר נקרא שמו, כי כל פועל חכם ישכיל מפעלתו, לידע אחרית דבר מראשיתו, ולא יפעל פעולה, אם לא ישקוף בדעתו כל אשר יפעל מזה, וכל שכן בורא החכמה יתברך שמו שידע כל י"ת היצורים מראשית היצירה, וכלם בשם יקרא, מה מהותו ועצומותו (וקריית שם הוא ידעת המהות והתכלית האחזו בו, כמו ויקרא האדם שמות כאמור בחיבורינו זה חלק ראשון) א"כ ברור שידעיתו מקפת כל המפעלים וכל מה שיתהווה בעולם משוב ועד רע ויבחנונו לרגעים, ויפקדנו לבקרים (וביש לעיל סימן א' י"ב) וזיש כל מה שהי' ובא אל הוי' כבר מקדם הווייתו יקרא שמו לידע מהות כל המעשים, ונודע אשר הוא אדם" ר"ל כיון שכל ההוויית נודעים ונקרא שמם מקדם. ממילא נודע מאז ומקדם אשר הוא האדם מה הוא (מלת אשר כמו מה) צדיק או רשע רע או טוב, וקרא יוכל לדין עם שהתקוף ממנו" פ"י לא יוכל האדם ללחום עם מי שהתקוף ממנו להכריחו כידעתו אל צד הטוב או רע וא"כ נערר טבע האפשר, אין הבחירה קיימת ואומר, כי יש דברים מרבים הבל" כאשר ישנו הדברים הבאים אל הפועל אשר יגמר האדם הם מרבים הבל, כאלו הוא מעשהו כי אין בזה פעולת עצמי דק מוכרח ע"י הידיעה (ומלת כי כמו כאשר) כאשר בא אל היש המה מהבל יחד, וגלל כן מה יתרון לאדם מה יהי לו יתרון ושכר טוב במעשיו הטובים הלא מוכרח הוא עד כאן השאלה, וכאה המענה, כי מי יודע מה טוב לאדם מספר ימי חי' הבלוי יצצה מי יוכל לידע מה טוב יהי לאדם בבחירתו אם אפשר בחייה? הא"ך יהי האפשרות ידיעה מה יבחר האדם אם אין בחירה כלל במציאות? הלא בהעדר אין אפשרות ידיעה אף להיוצר, כי משקד והעדר לא תפול בו היכולת, ואם לא משפט הבחירה למו מה היה לו לידע מקדם מה יבחר, ואנחנו רואים שבחר במרם יפעל וא"כ נודע לנו שהבחירה סבת הידיעה, וכמו שהארכנו בזה למעלה, ואמר עוד להבחין דבר זה בטוב, ויעשם כצל" שיקח לו דמיון מן הצל של השמש, שאם ישאל אדם מה הסיבה ומה המסוכב הצל או השמש? במושכל ראשון יאמר השמש היא סבת הצל, שבמסך

זריחת השמש אין צל, וע"י זריחת השמש בא הצל ואמנם אם ישקף בשכלו ידע כי השמש אינה סיבת הצל, שהרי הצל בא רק ע"י אילן או בית, או הר העומד בפני זרחי חמה, וא"כ הבית והאילן סיבת הצל שבהעדר האילן והבית תאיר השמש ותופיע במקום הצל, ובמקום שיש אילן אין אור השמש זורח שם, וע"י העדר בא הצל ותדע ותבחין עוד כי הצל אינה רק שלילית אור השמש, כיון שהוא שלילה לא נוכל לומר שהשמש סיבה לשלילת אורו, אדרבה השמש היא סבת האור, והמחיצה של אילן היא השלילה, כן האדם אשר השיי האציל לו רצון לעצמו, אשר דרכו יתפוזר ויבחר, ורצון זה הוא שלילת להופעת אור ורצון אלקי, כי במקום שרצון האדם הפשי אין רצון היוצר זורח שם, ורצון האדם הוא כמסך מנדול בין רצון הבורא י"ת לבין פעולותיו, וכמו האילן מסך מבריל בין אור השמש וגודם הצל, כן אור השיי והפצו מופרד ומכיל ע"י בחירת האדם והוא כצל בפני זוהר אורו ית"ש אשר עומת י"ת אורו וחפצו לתת הרצון לאדם, וא"כ תאמר שהוא י"ת סיבת הבחירה, אדרבה הוא השלילה להופעת אורו, וכמו שהשמש אינה סיבת הצל שהוא שלילת אורו, כן היוצר אור אינו סיבת הבחירה, רק טבע הבחירה היא סיבה לשלילת רצונו י"ת וכאמרם הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, א"כ ידיעתו י"ת המסובב ע"י הבחירה שהיא הסיבה העצמית כאמרנו למעלה והבן:

ואמר עוד בחינת האחרת לעיל, שאם אין בחירה אין ידיעה שאין אפשרות ידיעה בהעדר, אשר מי יגיד לאדם מה יהיה אחריו? ר"ל היש מציאות לאמר לאדם מה יהי אחריו אחריו היותו נעדר במציאות, היוכל לילד אישה יודע מה יהי כאשר יהי לאדם ואין? הלא לא יתכן בזה ידיעה מה שאינו במציאות כלל, כן לא תתכן ידיעת בחירה אם אפשר בחירה ואינה, ודבר שהוא העדר אף להשיי כ"ה לא אפשר בו ידיעה כאמור לעיל וכדברי הרמב"ם שהבאנו שם וא"כ אם אין בחירה אין ידיעה וכיון שהוכרחנו שיש ידיעה מטילא יש בחירה שהוא סיבת הידיעה כאשר הרחבנו בראיות ברורות:

(י) ובה מצאנו בינה בדברי אדונינו דוד המלך עליו השלום באמרו,,ה' חקרתני ותדע, אתה ידעת שבתני וקומי בנת לרעי מרחוק, ארחי ורבעי זרית וכל דרבי הסכנת. בי אין מלה בלשוני הן ה' ידעת כולה, אחר וקדם צרתני ותשת עלי כפיד. פליאה דעת ממני נשגבה לא אובל לה. אנה אלך מרוחק ואנה מפניך אברה. אם אסך שמים שם אתה וגי

וגו' [תילים קליט] המשורר דרש כאן ענין השאלה של ידיעה ובחירה, והמענה תבוא אחריו כי היא מהלל ומספר פלאות מפעלות אלהים בזה אשר עתידות נגלו לפניו בטרם תבואינה, ועכ"ז הבוחר יבחר וזה הגדול שבפלאים, כי הלא כל המפעל ידיו י"ת תבואנו, ומבלעדיו לא ירים איש ידו ורגלו ואין בלשונו מלה, כי מ"ה מצעדי גבר כוננו, ועכ"ז דרכו יחפוץ האדם לבחור חפצו ורצונו:

וביאר במתק לשונו את השאלה הנפלאה. ד' חקרתי ותדע' מאז חקרה ידיעתך אותו ותדע מקדם כל אשר אעשה, ויחלוק המשורר ידועתו בשנים, אי ידיעתו בטרם המעשה מיר בי, ידיעה כללית טרם ברוא העולם היות כל מעשה בני אדם גלויים לפניו כאלו כבר נעשו, ואמר על חלק הראשון "ידעתי ושבתי זקומי" בטרם השבת והקימה ידעת מה אפעל, ועל חלק השני אמר, בנת לרעי מרהוק" בהיות רעיוני בתכלית הריוחוק מן המעשה בטרם היצירה בנת מאז את כל וכל דרכי מאז הסכנת, גם אין מלה בלשוני אשר מאז היתה נעלם מידיעתך, ואמר מופת ע"ז. הן ד' ידעת כולה" באשר שאתה ד' המהוה הכל (כי שם הוי' מורה שמהוה הכל) יהויב מזה שידעת כולה וביאר עוד מופת. הלא אהור זקדם צרתני ותשת עלי כפוך" ומאחר שיריד עשוני ויצרוני, ופועל כפוך עין בעין נראה בי ששמת עלי פעולת חכמתך, וא"כ כל פועל חכם יבין מהות ועצם מעשה ידיו בטרם יפעלו, ומכ"ש אתה בורא החכמה בנת כל יצורך מקדם ע"כ "פליאה דעת ממני" נפלאת היא בעיני שיהי הדעת ממני מעצמותו מרצוני, ובחירה שלו תהי' הלא נשגבה לא אוכל לה, כי נשגב תקפה מן סיבת ידיעתך לא אוכל לה להלחם נגד הידיעה המכריחני ואיך אבחר נגד הנודע לך מאז ומקדם? ומבאר עוד מופתי השגחה. אנה אלך מרוחקי וכמו שבארנו בחלק אי במאמר השגחה בחתימת המאמר כל ההמשך עד כי אתה קנית כליותי וגו' ואחרי שחיוק הידיעה והשגחה הפליאה קיימת?

ובאה המענה ואמר, "כי אתה קנית כליותי תסוככני מבטן אמי אודך על כי נוראות נפלאתי, נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאוד לא נכחד עצמי ממך, גלמו ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו ימים יוצרו ולא אחד בהם" [תילים קל"ט] פי' הנה לשון קנין הוא נופל בדבר שלא הי' ברשותי תחלה ואח"כ בא לידי ע"י הקנין שלי וידוע שהכליית יועצות ובהן תתכן הבחירה, ויש כי אתה קנית כליותי כאלו יאמר הכליות אשר יעצוני להתהלך בחוקך המת הי' בעצם חוץ לרשותך ואתה קנית אותם לרשותך, כי הבחירה הוא סיבה לידיעתך, כי מבלעדי הכליות הבוחרת מה תדע, תסוככני מבטן אמי" בטרם היותי תסוכך עלי מסביב לראות כל מצפוני ואת עוצם

רצוני ואמר. אורך-כי נוראות נפלאתי" פי' מלשון ונפלינו אני ועמך מובדלים, אודה כי נוראות נבדלתי להיות מפורש ומובדל לעצמי, כי הבדלתי אותי מהכרה רצונך היותי חפשי בבחירתי נפלאים ומובדלים מעשיך, והרשית לי היות נפשי יודעת מאוד לבחור בין טוב לרע, ואיני מוכרה ע"י ידיעתך רק נפשי יודעת מאוד, אף כי לא נכחד עצמי מסך ר"ל הדרך אשר הי' בעצם וראשונה לבחירתי לא נכחדה מסך ובאור עוד "גלמו ראו עיניך" כאשר היתי בגולם בלי צורה כבר ראו עיניך בה את אשר בכוחה ליצא אל הפועל, כי כל הנשמות של כל יצוריו עברו לפניו כבני מרון בכה כמיכל פועל חכם רואה מקדם את מפעלותיו העתידות למו, וממנו י"ת לא יבצה להאות כל כח וכח אשר יבחר ומאז נתברר לו ברירת הבחירה להיותה סיבה ליריעה, ואח"כ יבוא אל הפועל, וז"ש גלמי מאז ראו עיניך שהרי על ספרך כלם יכתבו כאלו כתובים כלם לפניך מאז ומקדם, וכאלו המעשים כלם כבר עומדים לפניך, ובחירה זו העומרת לפניך היא סיבת ליריעתך והרי הוא כאלו הבחירה קדמה ליריעה, עוד ירמוז באמרו "לא נכחד עצמי ממך" כשם שידיעתך מקפת את כל העתיד להפעל, כן ידיעתך היא מוכחת הבחירה, מאחר שלא נכחד מסך עצמי, ועצם שלי שיהי' לי כח וחיל לבחור, ואם כן הבחירה מוכחת מן ידיעתך, כמו שאמרנו למעלה:

יא) ואמר עוד, "ימים יוצרו ולא אחד בהם" כי אולי תשאל עוד הלא כל סיבה קדימה בזמן להמסובב, שהרי המסובב תולדות הסיבה, ואיך א"כ תאמר שהבחירה סבת הידיעה, וא"כ יש לבחירה דין קדימה להידיעה ובאמת הידיעה קדמה בזמן בטרם יבחר? ע"ז השיב כי אצל הכורא ית"ש אין הפרש זמן, וכמו שפי' האפיקי זה המקרא, שזהמנים נוצרו בנבראים, עבר, הווה, עתיד, אבל אצלו י"ת כעתיד כהוה, משפט אחד למו, וז"ש ימים הוא הזמן יוצרו, אבל לא אחד בהם, עמיד, ואם תעמיק בדבר עוד תוכל להבחין כי כל פרטי היצורים היו בכה מאז ומקדם, ויצאו אל הפועל כל פרט בעתו ובזמנו, כי אצלו י"ת אין הפרש זמן בין הרצון והפועל, דרך משל באדם הפועל, תחלה הושב ברעתו מה יפעל, ואחר כך עושה, אבל בהש"י אין הפרש זמן בזה, כי מיד שעלה ברצונו לפעול דבר מיד מתפעל הפעולה כפי רצונו, וא"כ מיד כשעלה ברצונו לפעול מפעולת נפלאה, לתת בחירה לכל פרטי כוחות הכלילות בכה היולי מיד נעשה רצונו ועמדו לפניו בכה לשמור מזוות פתחיהן ליצא כל א' אל הפועל בעת שיבוא זמנו, וא"כ הרצון והידיעה, והכח, הכל כרנע אחד ואין בהם דין קדימה לאחד מרעהו ותבין ותשכיל עוד כי כל נשמות בני האדם בטרם כל נעשה, עברו לפניו כבני מרון, וכל כח וכח בהר דעתו ומהותו מאז, ומאז נתברר ברירת הבחירה

אשר היא הסיבה אל הידיעה , ומסיים "ולי מה יקרו רעיד" מאז ומקדם יקרו לי התדבקותו עמך , מה עצמו ראשיהם הראשיות הם הסיבות של הבחירה עצמו מספר הקיצותי מלשון קץ ותכלית ועודי עמך כמו אז טרם היצירה :

ולפי דרכינו למדנו להתיר עוד ספוק עצום , אשר נבזבו בו כמה חוקרים והוא הלא אנהנו רואים שרוב מעשה בני אדם משוב ועד רע הוא לפי ההרגל וראות עיני ולמדו מנוער , אם נולד ונתגדל בבית צדיק וישר ע"פ הרוב גם הוא כמוהו ולהיפך בהפכו , ואיך יאמר נא הנגב והרשע למה לא נתנני גם אותי בבית צדיקים להוולד ולהתגדל אצלם אז לא היתו נגב ורע , וכמעט אני מוכרח בטבע התולדה והרגל הן אמת אין הקושי עצום כי גם אנהנו רואין שיש צדיקים שאהזו ביניהם כמעשה הרשעים , ויש רשעים שביניהם יבהרו מעשה הצדיקים ומה נודע שהבחירה קיימת באיש וכן בטבע ההרגל מצינו צדיקים דרים בין רשעים , ולא למדו ממעשיהם כעובדי בין אחאב ואיזבל , וכן רשעים בין צדיקים ולא אהזו בדרכיהם הטובים , איך נדע שהבחירה קמה ונצבה טבע התולדה וההרגל לא יסחנה ממקומה , כי לו חכמו ישכילו ויבינו לאחריהם , אדני הטבע יהרסון ויבהרו בחיים , אך בהיות מנו האדם רע מנעוריו , להיותו מאוס את הטוב ובחור ברע , ע"כ יאהב לילך אחרי מראה עיניו את ההרגל וליטור הרע , ואם רוב המון בני אדם לא ישכילו ללהום את מושל יצדם , כשביל זה לא יוכל לשנות העולם ממנהנו , כי ימנע הנגב לבלתי יוליד למען לא ילמד

בנו ממעשיו ודאי העולם כמנהג והבחירה קיימת :
ואולם לפי דרכינו יוכן הענין יותר לפי אשר אמרנו שמראשית היצירה הכל נשמות בני אדם עברו לפניו כבני מרון וראה י"ת תוכן לבו האידך הוא נוטה , כאמר "בחנת לבי צרפת כליותי" וכאשר ראהו נוטה לרע אז הוא צוה לו מבית ננבים יפריח , או מאהלי רשעים יצמיה , ואז יוציא מחשבתו הרעה אל הפועל , ולמען נדע כי הבחירה קיימת , שתל לפעמים נטע שעשועים שישנה בין החושים נשמה טובה בבית רשע או ידע ויבהנו בני אדם , כי התולדה וההרגל לא יעצור ברוח אנוש מלבחור כבחירתו הטובה , מאשר עלה ברוחו בשנות מקדם , וכל עת היותו בזה העולם , עוד נשמתו בו לחזור למוטב , וכן מצינו בדברי הו"ל ההוא עובדא דארחא אשה מעוברת הריחה מאבל ביה"כ אתו לקמיה דרבי א"ל לחושי לה דיומא רכפורי הוא לחשו לה ואילחשא קרי עליה בטרם אצרך בבטן ידעתוך וגו' נפק מינה רי יוחנן ההוא עוברת שחריחה לחושי לה ולא אילחשא קרי עליה זורו רשעים מרחם וגו' נפק מינה שבתאי אצר פירוש [יומא דף פ"ב :] הרי לפניך , כי בטרם יוצר כבטן בחרה הנשמה

דרך הטוב ושמעה לקול השמועה כי היום יום הכפורים שיגבור הרצון אל הטבע, כי נשם שעובר ירך אמה, ויתקשר הולד במעי אמו להשתוות אל כל מהלכות נופה ורוחה, כן רוח האם ישתווה עם רוח הילד הקשור בה בכל עורקיה וגידיה, ובעבור זה פלאות שונות בטבע הילד, כי בכל פעולות האם יתראו לפעמים בילד, באשר יעיד הנסיון שאם נבהלה רוח האם פתאום למראה אש ואחזה באחד מאבריה או באותו אבר יולד בילד כתם מראה האש וכדומה הרבה כנודע לכל, וזה מפני התקשרות הרוחות יחד, ועקב כי רוח אהרת קשור אתה ע"כ לפעמים יתאווה הרוח דבר מאכל אשר אין מעצר ברוחה ורצונה ללחום נגד תאוה ההוא, וסכנה היא לה בהתדול מפנה הפצה ותשווקתה, אי לזאת צוה רבי שיחלוש באונה שהיום יו"כ, אז שב רוח הילד הקשור עם רוחה ללכת אחר הרצון הטוב נגד הטבע, כי ה"י נשמת ה' יוהנן וכמאמר ה"ל שבשרם צאת הנשמה לאויר העולם, רואה מסוף העולם ועד סופו, וכפי אשר ביארנו מאמר זה בדרך פלסופי בחלק א' מאמר ה', לא כן נשמת שבתאי הרע אשר תעו מבטן דוברי כזב ושוא נתעה ראשית אינו איש אכזרי, וצדיק מרחם קרוש יאמר לו וגם זאת להסד' ימצאנו, כי כל נשמת רע ופתלתול אלהים הבין דרכו, שגם אם מן צדיק וישר יולד, ועל ברכיו יגדל, לא יעזוב רשע דרכו, והי' כפלים לעונשו, ע"כ יוצרו יתננו בזה להצמיחו בין רשעים, ושם יעשה מה שלבו חפץ מקדם, ויקבל עונשו מה, ונשא עונו ונסלח לו אחרי אשר כנסף יוצרף סגו, ואמנם כדי להורות לבני אדם שהבחירה חפשי, שתל הרבה פעמים צדיק בין רשעים, ורשע בין צדיקים למען ידעו שאין בזה התנצלות, מה שבא לו מתלדה והגל, רק כל איש ישכיל כל מעשהו, וימשול ביצרו כמו עובדי בין אהאם ואיזבל וחוקיהו הצדיק בין אהו הרשע, ולהיפך עשו בין האבות, ומנשה בן חוקי כנודע:

גם איוב דרש וחקר שאלה זו ואמר כי תבקש לעוני ולחטאתי תדרוש על דעתך כי לא ארשע ואין מידך מציל (איוב י') למה תבקש לעוני לחטאתי ולהענישני, הלא אם הי' על עצתך מאו כי לא ארשע לא הי' מידך מציל לשנות ידיעתך ועל ההכרח אין לי עון אשר הטא והבלעני כאלו אנוכי עשיתי, וזכור כי בחומר עשיתני ולמה אל עפר תשיבני לענשיני, ובתוך המענה יאמר באורך שבהכרה יכרא האדם בבחירה ורצון וירא און לו ולא יתבונן אף שראה האון הרי הוא כאלו לא התבונן כי הידיעה אינה מכרחת ואיש נבוב ילבב אנוש החלול ילבב לו יותן לו לב לבחור, כי הכרה ידיעתו שיבחור יתקיים ע"י ידיעתו שיהי' בחירה, וכמו עיר פרא שילמוד לעצמו כן האדם יולד עד שיבחור לו הדרך ישכון אור והבן מאוד, ובביאורי על איוב הרחבתי בזה כל התלונה והמעונה שם על נכון:

חתימת המאמר

יקרא שמו

מעשה בראשית

פרק שביעי

א) אחרי כל האמור, נשימה עין לבאר מקרא קשה במעשה בראשית, נעשה אדם בעלמנו כדמותנו וידנו בדנת הים וגוי, ויברא אלקים את האדם בעלמו בעלם אלקים עשה את האדם, והוא פלא מלבד מה שאמר תחלה לשון רבים ואח"כ לשון יחיד יקשה יותר מקרא מלא נאמר ומה דמות תערכו לו ואיך יאמר כדמותנו כצלמינו? ואיך יצויר בו ח"ו דמות וצלם אם אין לו נכול ושיעור ומדה כלל, ולא התחלה ולא סוף, מה נכול ודמות תדמה לו?

ולפי דרכינו יש לבארו, בראשונה אומר כי מלת נעשה לא יתפרש כלל בלשון רבים, כי לפי דעתי אינו מבנין הקל רק מבנין נפעל, כמו לא נעשה עמו דבר (אסתר ו') שביאורו עם (וואורדע ניכטס גיטאהן) וכן כאן, כמו שנאמר יהי אור (עם ווערדע ליכט) בן יאמר נעשה אדם (עם ווערדע איין מעניש געמאכט), ואל תשיבני כי שמה כתיב נעשה בקמין וכאן כתיב נעשה בסגול, כי הפרש זה כמו בנחי למ"ד ה"א, העבר במקום הבינוני בסגול, כמו נגלה (בקמין) עבר נגלה (בסגול) בינוני, וכאן במעשה בראשית נעשה בינוני, ואחרי שביארנו דקדוק המלה, אבאר ביאורה וטעמה, בחין נא וראה הפרש הלשוניות ביצורי מעשה בראשית, באור כתיב יהי אור, וכן ברקיע ובמאורות, זה מעשה שמים, אבל במעשה ארץ לא כתיב יהי רק יקוו המים תדשא הארץ ולא כתיב יהי דשא עלי ארץ, תוציא הארץ נפש חיה, ולא כתיב יהי בהמה יהי עוף כנף, וטעם זה כי מעשה שמים נעשו יש מאין, ע"כ נאמר יהי, אבל במעשה אדמה לא נעשה יש מאין שא"כ הוא רוחני, רק נעשה יש מיש, דהיינו שמתחילה ברא הקב"ה יש בכח ולא בפועל, ואח"כ ברא מן הכח אל הפועל, מן הארץ נוצרו בהמה וחיותו יער וצמח השרה, כי כן הטביע היוצר בטבע שהארץ תוציא צמחה וחיות ובהמה ורמש, ע"כ נאמר תוציא הארץ

הארץ ולא יהי , למען תהי' הטבע לעולם כן שהאדמה תוציא צמת ותגדל הבהמות וחיות ודומיהן :

ואמנם האדם אשר הוא מורכב מעליונים ותחתונים , וכאשר ביארנו למעלה שבו נאחו הנ"ל , א"כ לא יאות לומר בו תוצא הארץ אדם שהרי עצם האדם לא מאדמה הוא , אבל רוח אלקים נופח בו , ואשר כתיב "וייצר אלקים את האדם מן האדמה" היינו צורה גופנית חלק החומר שבו מן האדמה לוקח , אבל נפש ההי' שבו מאור נעלה , כי מגבהי מרומים הנפש נחצבה , אצולה מתחת כסא כבודו , וכשם שלא יאות לומר באדם תוציא הארץ , כן לא יאות לומר בו יהי אדם מפני חלק החומר שבו שאינו יש מאין , על כן אמר בו לשון ממוצע לא יהי כמעשה שמים , ולא תוציא כמעשה הארץ , רק נעשה אדם כמו יעשה אדם , שיהא מהציתו נעשה כמו מעשה שמים ומהציתו צורה מאדמה ומלת נעשה בלשון בינוני והוה כולל עשוי יש מאין ויש מיש . וגם לא יתכן לומר אעשה אדם שהוא לשון עתיד שיעשה דבר מה אחר זמן מה , ולא עתה , ובאמת במאמר פיו מיד נעשה ע"י מאמרו , אבל יהי אינו לשון עתיד להודי רק גם בציווי יאמר יהי , וכן תוצא הארץ צווי , וכן נעשה צווי בלשון בינוני מבנין נפעל , וכאמור לעיל (עם ווערדע געמאכט) :

(ב) ועתה נדבר מן "בצלמינו כדמותנו" , כי מתחילה אמר דרך כלל ואח"כ דרך פרט , כי בפרטים נאמרו שני הענינים באדם וייצר אלקים את האדם החומרי וחלק אלקי ממעל נאמר בו ויברא יש מאין בצלמו , ועתה אשכילך ואורך ענין הצלם אשר לא יאות חלילה בעצם הבורא יתברך , אך כבר הוריתך כי הש"י באשר אין לו סוף , א"א להיות בו בריאות בעלי גבול ושיעור כי איזה מקום תתן למו אם אין פיניו מקום מאור כבודו , ע"כ ברא כעצמו אפיסה ובו יהיו נבראים בעלי שיעור וגבול , וככה אפיסה היו כל הנאצלים ככה ולא בפועל והוא הנקרא אצל בעלי העיון חומר היולי , והוא הנקרא בתורתנו הקדושה צלם אלקים , הוא חומר היולי הכולל כל הכוחות כולן , ואתו לך דמיון להבין יותר , אם אומן מופלא ירצה לבנות לו טרקלין גדול , הנה מתחילה יעשה לו ציור ותכנית הבית עם כל משכיותיו וחדריו ותאיו ומעליותיו , הכל ברושם הכתב עליו השכיל והוא שקורין (אבריסס) , ואז ידע איך יסד אבן פנתו ויצב עמודיו ומפליא לעשות כפי חכמתו , כן הש"י ב"ה כשרצה לעשות עולמו עשה לו תחלה ציור וצלם הכולל כל דבר קטן וגדול , והוא הצלם שעשה לו אלקים , ולא שעצם אלקות יהי' בו ח"ו צלם ודמות , רק שעשה צלם תכנית כל הכוחות אשר תהיינה בכל הנאצלים , כאלו הציור (אבריסס) שעשה לו לצורך היצורים כולם , ולא שצריך הש"י לעשות לו ציור ותכנית , שהרי

שהרי הוא יתברך יודע הכל בסקור עין, רק לפי השנחנו הוא כאלו עשה לו ציור וצלם, וגם אחרי שהוא בלתי גבול כלל, יצר לו אפיסה שיבוא בו בעלי גבול לפי תבונתו אשר אין לו חקר, ולצורך הנכראים שהם בעלי גבול עשה לו השפעת אור גבולי ואצילות תוארו, (ויקרא אצל המקובלים שיעור קומה, וע"ז אח"ל היודע שיעור קומה וכו' וזה יש להבין אומרו ותמונת ד' יב"ש אף שנאמר לא ראיתם כל תמונה רק יאמר התמונה אשר עשה לו י"ת לצורך הנכראים אותו יב"ש והוא אצילות ההשפעה ליצורים וככתוב: אצלי בסוף פ' בהעלותך עפ"י הוזה"ק מן פ' בא עי"ן בביאורי על התורה שם ובי"פ כי תשא על מקום אתי וגו' והבין), והנה כשם שצלם ההוא כולל כל נכרא כן האדם כולל כל דבר, כי בו גאחו עליון ותחתון מעלה ומטה והוא הנקרא עולם קטן כנודע בדברי המחקרים, מפני שנרמז בו כל מה שנמצא בעולם הזה ובעולם השמים ובנבחי מרומים, וכביכול כבודו נרמז באדם, כי מבשרי וחוה אלקי, וכבר ביארנו בחלק א' בארוכה שנפש האדם רומז על כל אמונת הבורא י"ת, יחודו ומציאותו וכל החכמים נראתה בה, ועל כן יאות לומר בו שעשה את האדם כדמות תבניתו, כמו וצלם אלקים שכולל הכל כן האדם כלול בו הכל הוא אמצעי בין עליונים להחתונים וכולל כל יצוריו ומתקיים בו הכל כאמור למעלה באורך:

ג) עד הנה ביארנו ענין צלמנו, ועוד עלינו לבאר ענין כדמותנו, הפרש צלם הוא ציור כל דבר (והוא מלשון צל, כמו צל בפני השמש שדיוקן של אילן ובית העומד; שם ניכר הצל, כן הציור של כל דבר נקרא צלם (מלשון סר צלם) דמות הוא דמיון של הדבר שנדמה הדבר למחות ענינו, כמו שאמרו האדם נקרא אדם מלשון אדמה לעליון, והדמיון לעליון הוא א' מצד בחירה חפשית, שלא הטבע תאלצהו להמעשה אשר יעשה ולהשכל אשר ישכיל, אבל לפי חפצו ורצונו ישכיל ויעשה מה שלבו חפץ ומה שרוחו יבחר, ואין שום נכרא כמוהו, כי המלאכים אין בחירה למו, נפש החי בחירתם רק לפי הטבע אשר הוטבע בהם, ולא לבחור להם דרך עצמי שלא מתולדה כנודע וכמבואר בחלק ראשון בספרי זה בתולדות הדעת, ב' במהות שכל עליון שעל אל אילים ידבר נפלאות עד אין סוף וחקר למו, ובמה ששייג ויכיר את יוצרו נודע שיש לו השתוות עמו, כמו שביארנו בתחילת מאמר היחוד, ג' במהות המדות טובות של יוצר כל ית"ש אשר נוגל חסדים טובים חנון ורחום וארך אפים והאדם ישכיל בשכלו להתדמות ליוצרו בכל טוב וחסד:

ועתה דע לך כי שניתם צדקו במעשה האדם, צלמנו, ודמותנו, צלם הוא הציור של כל פרטי המינים, נרמז עיצומן בנוף האדם ברמ"ח איבריו ושס"ה גידיו ועורקיו וקרביז ועצמיו, הכל בציור מיד

מיד ד' בו השכיל כנודע למשכילים, וכמו שהאריך בזה החוקר מורה נבוכים, דמות הוא מה שיש לו דמיון לעליון ולכל הנאצלים, וכל אשר ישכיל בהכמה, יתבונן ע"י האדם כל החכמות הנרמזים בו ומן האדם ניקח דמיון לעליון ית"ש וכמו שביארנו בע"ה במאמרים הקודמים איך ידומה הצורה ליוצרה, ואיך מנפש האדם נוכל לצייר כל עיקרי אמונה, ובוה נבין עוד שני דיוקים במעשה אדם, א' על השנות אומרו ויברא האדם בצלמו ולא אמר בדמותו, ב' בצלמנו כדמותנו, ולא אמר בדמותנו בבית, והטעם כי צלם יאות לייחסו אצלו, שהוא הציור של כל הנאצלים, אבל לשון דמות ודמיון לא יתכן רק על ענין הנדמה לו י"ת אבל לא שהוא כביכול נדמה ליצוריו, הלא מה דמות תערנו לו, רק האדם נדמה לו במה שיש לו בחירה ושכל ורצון טוב כנ"ל, וא"כ יפה אמר הנביא אין לו דמות רק הדמות שהוא הנברא יש לו דמיון ודמות ליוצרו, ע"כ לא אמר בדמותנו, שא"כ הי' משמעותו שיש לו דמות חלילה, רק כדמותנו כעין ההתרמות שיש לגוף האדם לו, וכמו שביארנו שמן האדם נבין אמונת הבורא י"ת וכענין שאמר השמים מספרים כבוד אל מהם ניקח דמיון לגבורותיו ונפלאותיו, הרי כאלו מספרים כבוד אל, כי מכה מעשיו נבין אותו ולא מעיצומו, ע"כ לא יוכל לומר ויברא האדם בצלמו ובדמותו, שהרי אין לו דמות, אבל צלם והוא הציור יש לו, אך אחרי שכבר נעשה האדם יש דמות לאדם אז אמר (בראשית ה') זה ספר תולדות אדם אחרי שכבר נברא ותולדה הבא ממנו הוא, בדמות אלקים עשה אותו ליקח דמיון לאלקים באותו הציור ברא את האדם, והבן מאוד כי עתה כל הדיוקים ושינוי הלשון והאותיות אשר מיד ד' השכיל מובנים מאוד, וכל אשר הארכנו בזה רוח ד' דיבר בקיצר מאוד ברוח קדשו של רש"י ז"ל, באמרו בצלמנו בדפוס שלנו כדמותנו להבין ולהשכיל עכ"ל, הרי בצלמינו הוא הדפוס הוא הציור שקורין אבדרוק אברים, ודמות הוא הבינה והשכל והבן:

ד) ועתה יתבאר לנו המדרש שהתחלנו במעלת היהוד, בו תראה איך כל האמונה בחוגה באדם, וז"ל א"ר סימון חמשה שמות נקרא לנפש, ואלו הן, נפש, רוח, נשמה, יחידה, ח"י, רבנן אמרי בוא וראה הקב"ה ממלא את עולמו והנפש ממלאה את הנוף, הקב"ה יחיד בעולמו והנפש יחידה, הקב"ה אין לפניו שינה, הנפש אינה ישינה, הקב"ה טהור בעולמו, הנפש טהורה בנוף, הקב"ה רואה ואינה נראה, והנפש היא רואה ואינה נראית עכ"ל. המדרש אומר כל האמור למעלה בחמשה מאמרים, אשר מן הנפש נוכל להשיג מציאות השם, יהוד השם, השגחת השם, השארת הנפש, כי כמו שאנו רואים האיברים פועלין פעולתן, והלא

בשר ודם אינו יכול לפעול מאומה, אך הנפש אשר מושלה בו היא הפועלת כן גוכל לידע, כי העולם בכללו אין לו כח עצמי לברוא עצמו, ובהכרח יש סיבה ראשונה הוא הבורא י"ת כמו הנשמה לכל העולמים, כמו שהארכנו במאמר היהוד סי' ו', ונגד זה שמה חיי והוא מציאות השם, וע"ז אומר המדרש מה הקב"ה ממלא עולמו כן הנפש ממלא את הגוף, וכמו שהנפש סיבה ראשונה לפעולת כל האיברים, כן הקב"ה לכל העולמות והיצורים, וכשם שראינו איברים רבים משונים בפעולתן העין תביט האוזן תקשיב הפה ידבר הרגל יהלך וכדומה, וע"ז אני יודעין כי רוח הנפש לברא מושלה עליהן, והוא לברא תפקד פקידים על כל שינויי האיברים איש איש על תפקידו, כן הוא בכל העולמים אשר אם רבים צבאי מרום במרום אחד הוא אלקיני אשר ידו בכל משלה, וכל צבאיו לא ישנו את תפקידם, ולבחינה זו נקראת הנשמה יחידה, וע"ז אמר המדרש הקב"ה יחיד בעולמו, והנפש יחידה בגוף, למען נלמד מן הנפש אחדותו י"ת השם השלישי של הנפש הוא נשמה, כי ממנו נלמה שתשאר בקיומה אחרי מות הגוף, ובמותו לא נפרדה הנשמה משורש אלקי אשר משם הוצבה, ופאשר ביארנו באורך במעלת הנפש, כי ראינו אם יחתך אבר מן האדם האבר כלה והלך לו, ותנפש לא תחסר כל בה מאשר היתה בראשונה, הנה האבר יש לו התקשרות עם הנפש, ומבלעדה אין לה קיום, והנפש לא יתקשר עם האבר, כי אחרי כלותו לא יחסר כח הנפש, ועוד הארכנו שמה בראיות נכוחות, ופה נאמר עוד ראי הלוקחה מן המדרש הנ"ל, כי בראותנו בנפול תרדמה עלי אדם, בשעפים מהזיונות לילה, הנה נפש החיוני עייפה לה ותישן, ובלתי נודעת לה מאומה מה אתה בבית, ואמנם כאשר תקיץ משינתה זכור תזכור את אשר תשיח עליה נפשה העליונית, כי היא אינה ישינה, רק נפש הבהמות ישינה, אבל נפש השכל תשמור עליה, אשר מזה יבואו החלומות ברוב ענין, ומזה תדע כי אדיר במרום כחה, ע"כ לא תיעף ולא תיגע ואינה ישינה, וז"ש אני ישינה ולבי ער, הנשמה העליונה המכונה לב היא ערה ולא שינה לפניה, וז"ש המדרש הקב"ה אין שינה לפניו, כי הוא לא ייעף ולא יגע לנצח נצחים, וכן הנשמה אינה ישינה, כי חלק אלהי ממעל דומה לו י"ת שאין שינה לפניו כי דבר רוחני נצחיי הוא ואין בה עייפות, ועבור כן נשמה שמה, כי נשמת שדי תבינה, ונשמת רוח חיים באפיו, ככתוב ויפח באפיו ונ'. השם הרביעי רוח, הוא השגחת השם, כמו הנשמה לא געלם ממנה דבר, ומזולתה לא יפעל מאומה, וכל אשר רוח הנשמה ללכת כה יסבבו האיברים בלכתן ופעולתן, כן השם יתברך ברוך הוא אף שאין נראה לך הנה מבלעדו לא ירום שום דבר כחו ותנועתו, כי בהעדר המסבב רגע אחד בטל המסובב, וכן הרוח הוא המסבב ובעל הרצון של כל האיברים, ומבלעדה

ומבלעדה לא יפעל שום אבר מאומה , ונקרא רוח על שם רצין ,
 השם החמישי נפש , הוא המרכיב את הרוחני עם הגשמי ותוא ההרכבה
 וממנה נלמד מעלת היצירה שהארכנו במאמר הלזה שהי' הכרח האדם
 להיותו אמצעי בין עליונים לתחתונים , ובו נאחו הכל , כן הנפש
 שברם הוא אמצעי בין הרוחני והגשמי , ובו יתאחו הכל ויתחבר כאחד
 ומבלעדה לא הי' לרוחני חלק ממעל חבור עם הגוף , והנפש השוכנת
 בדם היא הרכבת הכל יחד , ונקרא נפש מלשון נפישת ומנותה כי
 בסיבתה תנוח הנשמה קדושה בגוף הגשמי להיות אתה יחד בזה העולם ,
 עד עת בוא דברו ויקחהו למעלת לראש האיצילות אשר משם לוקחה
 זאת ואמר המדרש הנפש טהורה בגוף שלא נתנשמה עם גשמיות
 החומר אשר שוכנה בה , וכל שכן שהקב"ה אם כי שוכן בעולמו
 הוא נשלל מן ההתגשמות והכל חוזר לרוחנית העליון יתברך
 והבן מאוד :

ת ם



פתח השער

למאמר תורה מן השמים

ואחרי שהודענוך קורא החביב כח מעשה בראשית טעם היצירה ותת
הבחירה, עתה אערכה לפניך כלי קרב נגד מפירי דת, לאחוז
הרב פיפיות נגד צודדי נפשות בדרכי אמונה עפ"י מופתי תורה מן
השמים. למען חיצו כל גבר ירא ה' שנונים תהיינה נגד אוהבי רשע
אשר לשונם תיהלך בארץ לירוח במו אופל ישרי לב, בשפת גלזו
ומלוז, בדבר עקש ופתלתול על התורה ועבודה, לעומתם תדרכי
נפשינו עוז לברר מופתים שכליים על התורה שבכתב ועל המסורת שהיא
תורה שבעל פה, וקצת טעמי מצות, הגם שאין הטעם כעיקר היסוד
מגנזי נסתרות סודות צפונות אשר מי יבוא בסוד אלקי ושכל עליון כי
הנסתרות לד' אלקינו לעשות ככל התורה מבלי ידיעת שום טעם רק
שכן גזרה חכמתו י"ת, עכ"ז יהי' כמו שער שאינו מנגד השכל, ושגם
שכל האדם יתן השערה בנפשו שיש מציאות טעם שכלי קצת, מלבד
סודות העמוקים מני ים אשר לא ידע אנוש ערכם, וטועמיה חיים זכו
להתענג על ד' ולעבדו בשמחה וטוב לב סלה:



ב) אחרי שהודענו הדברים דרך כללי, אהל לבאר דרך פרטי בעיה ואתחיל מדרך העיון מצד התכלית, והוא, אחרי כי נפשך יודעת מאד קורא המשכיל, כי בורא עולם די נוטה שמים ויוסד ארץ, יוצר כל העולמים הגבוהים והנשאים, כוכבי שמים כי רמו ומה עצמו מספר, אין הקר לכל היצורים מעשה ידי יוצר, והוא י"ת תמשגח על הכלל ועל הפרט כאשר בררנו במעלת השגחה חלק אי מספרינו זה ונודע מאד כי לא תוהו בראה לתכלית עולם יצרה. והאדם היא הקושר עליונים ותחתונים, ואמנם עיר פרא אדם יולד, לא ידע נתיבות יושר, איזה דרך ישכון אור עולם, והן עיני המלתו י"ת ישוטטו על כל יצוריו ואיך יסיר עין המלתו מן האדם תכלית היצורים מלהורות לו דרך ישכון אור, מלתת לו עוז ותושי' תורת אמת להאיר נתיבות עולם כמה יבוא אדם לתכלית נצחיי אשר עבודו הושת תכל. הלא פועל חכם לא לאפס ותוהו ישית מפעלתו אשר בחכמה נפלאה והשגחה עצומה יפעלינה (*) וכן אמר החוקר בעקרים סאמר ראשון ס"ו, וזה לשונו, „כאשר עייננו ביצירת הבעל חי מצאנו שהשגחה הבורא ביצירתם השגחה נפלאה, לתקן עניניהם וכל פרטי צרכיהם ענין נפלא, לא בלבד מה שהוא הכרחי להם לקיום המין או האיש אבל גם מה שאינו הכרחי להם אלא שנמצא להם על צד היותר טוב כדי שיסודרו עניניהם בענין יותר נאות ויותר שלם. (ונודע זה סאמר לחכמי הצבע) ואם נמצא השגחה זאת בבעל חי הפחותים, כל שכן שיחיי ראוי שישגחה במין היותר נכבד מהן לתקן עניניו לפי שלימות מינו, באופן שיסודרו כל עניניו סדור מספיק להשגת שלימותו, ומי שיטיב העיון בזה ימצא כי המצא שפע אלקי אשר באמצעותו יתוקנו הענינים המצטרכים לאדם להשגת שלימותו ותכליתו, יותר הכרחי ממה דברים נמצאו ביצירת הבעל חי, שלא נמצא אלא על צד היותר טוב בלבד, והי אפשר שיתקיימו זולתם כן ולפי מה שאמרנו שישגחה אלקות ראוי שתשגחה בהנעת זה התועלת למין האדם, הנה הוא סחויב שיושפע שפע אלקי על איזה איש ממין האדם, ולהשלימו בכל עת ובכל מקום ובכל כו, וההישגחה המנעת לאנשים עיי איש אלקי הזה הוא הנקראת תורת אלקית“ עכ"ל הסהוד, ודברי פי חכם חן :

ולדעתי

(*) וכן אמר המליץ היפעל חכם כלים משקלם אלפי כבר כסף, כדי לעשות ממנו מתת אחת, וכל שכן הבורא י"ת לא לתוהו ברא תכל נפלאה בזה ללא יועיל :

ולדעתו זה היה תלונת איוב באמרו ואולם שאל נא מהמות ותורך
ועוף השמים יגד לך, או שיה לארץ ותורך,
ויספרו לך דגני הים (איוב י"ב), ולא מובן מה נלמוד מן הבהמות
וחיתו יער שיהי נמשך עם תלונת איוב, ולפי דרכינו לימד לנו איוב,
כי הוא היה קודם מתן תורה, וראה שאין דע ביאור אלקי אשר בא
ע"י אדם ונח, שכבר נשכח זכרו, ורוב העולם בכלי לא התהלכו
בתורת נח, ע"כ ההכרח הי' לדעתו בהגלות נגלות שפע אלקי עלי
אדם, בנפלאות ונסים, אשר יסכימו כל בני עולם, אשר עין בעין
נראה אלקים לאיש קדוש ממין האדם, כאשר באמת עשה לישראל
ולמשה עבדו בסיני, ואיוב לא ידע זאת, כי עוד לא הגיע זמן מתן
תורה שלימה וע"ז התלונן איוב כמה פעמים שידבר אלקי עמו, ואמר
"ישליו אוהלים לשודדים ובטוחות למרגיזי אל לאשר הביא אלקי בידו"
פ"י שאינן יודעין בעשותן רע באין תורה, ע"כ ישליו אוהלים לשודדים
ולאשר הביא אלקי בידו הוא ע"א אשר בידו (או מה שהביא הנגול
תחת ידו) ולא ידע אם עשה בזה רע ואין תוכחה ומוסר ד' לנגד עיניו
ולמה נגרע מבהמות ארץ, אשר נראה עוצם השנחה על פחותי ארץ
יותר מן הצורך להם? וזהו שאמר ללמוד מבהמות וחיותו ארץ ועוף
ודגני הים לחבחין בהם השנחה הנפלאה, ולמה לא כן עשה ליציר
כפו מבהר הברואים להכן מסילה למו לתיקון אישם ותכליתם ע"י שפע
אלקי, ואמר עוד, "מי לא ידע בכל אלה כי יד ד' עשתה זאת",
בראות בהם גודל ההשנחה, ומעשה תדע אשר בידו גפש כל חי
ורוח כל בשר איש' פ"י בידו להטות גפש כל חי של בני אדם לשלימותן
ורצון כל בשר אדם בידו הוא להאיר להם דרכם, הלא אוזן מילין
תבחקן הלא ישנו בני אדם חכמים וצדיקים, (ואם מעט המה), אשר
מילין חבתן, ומוכן לקבל שפע אלקי וממנו יומשך לכל בני הדור,
ומסיים, "עמו עוז ותושיה לו שוגג ומשגדי" פ"י עמו יית לתת עוז
ותושיה היא התורה (כנאמר הי' עוז לעמו יתן) ולו שוגג ומשנה, כי
הוא הגורם שיהא שוגג ומשנה מיון שיכול ליתן תורה ואינו ניתן א"כ
לו יית ותחשב השוגג ומשנה ואין עליהם עון ופטורים מן הדין קשה,
והש"י הקשיב בזה לקול איוב ודיבר עמו מן הסערה ורצו לו שבהגיע
הזמן יותן תורה מפיו, ונגד כל העמים יעשה נפלאות, ועבור זה
הארץ השם יתברך במענתו אל איוב מן הסערה לסדר לפניו סוג
החיים מה נראה חסדו עלימו, להמציא לכל טרפס ושלימתם, (ע"י
שם איוב ל"ה עד מ'), ומה יבין, אם חסדו נכר על סוג החיים
בלתי מדברים, אף כי למדברים יופיע לתת חוק לתכלית השלימות
הנצחי שלה:

ג) ואען ואומר עוד, כי הכרח תורה לבני האדם, יותר מכל יצירתך, שהרי נדע מאוד שלא לשוא ברא תבל, רק לאושר נצחי, ובמה יודע לאדם, איך יזכה ארחו לבוא מול אלוקים? בהשלמת נפשו ע"י פעולתו בעולם הזה, ואטה למשל פי, הן איש אשר לו בן יקיד לו ילד שעשועיו, אשר ישלחהו אל מדינה רחוקה וורה אל עם אשר לא ישמע לשונו, ויצוהו להביא משם אבן יקרה וכלי נבחר בעד הון רב, והבן עול גרך ימים ענגו ונכער מדעת, והאב לא יודיעהו מאומה לאנה ילך, ואיזה דרך ונתיב ישכון אור לו, ולא גודע לו לצאת ולבוא, בין הכפירים וחיתו ארץ, הלא לאכזריות גדולה נחשבה זאת לאביו, בלי ספק אם אב את בנו ירצה, ישלה עמו איש מעבדיו אשר גודע לו דרך שם, והוא ינהלחו לאטו להגל המלאכה אשר יביאהו אל מקום הנרצה לו. כל שכן אב הרחמן, אשר גרע גודל אהבתו אל יצוריו, בגודל השנחתו אף לבהמות וחיותו יער כמאמר החכם הנ"ל, ואף כי למבחר הברואים יעזו אהבתו, והנה עייר פרא אדם ויולד, כבואו אל עולם הנשמי מבלי ידע לצאת ולבוא ולהשיג שלימותו, הלא לאכזריות הלילה נחשב לו אם לא ישלה אור שפע הנבואה ע"י עבדיו הנביאים אשר ינהלו את העם הבודיעם הדרך ילכו בח ולקנות השלימות הנצחי אשר עבדו נשלחו בארץ:

וְבִי תֹאמַר אֵלֵי, הֵן שכל האדם נשלח עמו לתורתו איזה דרך ישכון אור, ע"ז אשיב אמרי לך, שכל האדם נכון למועדי רגל, ליפול במכמורי הרשת שיחה עמוקה אשר לא ידע לבוא בעיר, היבנה אומן חכם בית גדול על קורי עכניש? אם יוצר האדם יתן משא כבוד על שכל אנוש העניש? הזאת פועל חכם? והנסימן יעיד על זה, כי בטרם הופיע אור התורה בעולם, הי' כל בני אדם מחזיקים ברע הרונן וחמוס וניאוף, מלבד עבודה דה, ונדוע בקורות העמים (וועלט געשיכטע) מה שהי' מן חטיפות הנשים בארצות שונות, וצורדי נפשות, ורצוצי עבדים, והשבע אומות עשו כל התעבות, ונס את בניהם באיש ישרופו, ועליהם צעק איוב אחרי ספרו מן גודל החמס וזעקת דלים, אמר, ונפש חללים תשווע ואלהי לא ישים תפלה, המה היו במורדי אור, לא הכירו דרכיו ולא ישבו בנתיבות (איוב כ"ד י"ב) ד"ל אחרי שנמש חללים תשווע ואלהי לא ישים תפלה להענישם, ותורה א"ן להם, ע"כ המה היו במורדי אור כמו איש אשר יעשה לאור היום בלי פחד, כן המה פעולת מרידתם לאור בגלוי בלי פחד ד', מפני שלא הכירו דרכיו ולא ידעו נתיבותיו באין תורה, ולא בלבד המון עם אשר לא בדרך השכל יהלכון יעמקו ברוע מבלי היות תורת אלוקים בלבם אך גם החכם אשר לפי שכלו ילך, גם הוא יפול ברשת הטעות, והי' כחכם בכחיל מקרה אחד למו, וכ"כ בעקרים פ"ה "כי דת השכלי לא תוכל להפריד הגאה מן המנוגה בכל הדברים, כי כמו שא"א שיוולד

בכל המלאכות, כן אי אפשר שיולד שלם בכל המעלות והדעת, הלא תראה כי החכם אפלאטון טעה בזה טעות גדול, כי אמר שתהינה הנשים במדינה משותפות לבעלי ראשית אחת, כאלו תאמר נשי השרים משותפות לכל השרים ונשי הסוחרים לסוחרים וכיוצא, וארכסמו ניבנה אותו בזה, וטעה טעות אחר בענין הקדמות, ודעה התורה הקדושה הרחיקה כל הטעויות, וכשם שזה החכם טעה בזה, כן נקל הטעות בענינים שונים, ואיך איב יעזוב ד' את בריותיו כצאן בלי רועה, כאני בלב ימים בלי מלח, אך שפע אלקי ימציא לאור תעלומות לרעות צאנו.

(ד) עוד אשאל את האיש אשר יאמר חכמתי עמדה לי לילך בדרך ישר לקנות השלימות, ואין לי צורך והכרח אל התורה, הנה מלבד הדברים והאמת הנ"ל, אשר רוב המון יושבי תבל לא יועיל להם שכל האנוש לאחוז בענין החיים אושר הנצחיי, אף אשאלם כמה כמה ספיקות, האחד יאמר נא לי האיש אשר אך שכלו ינהלו, אך יאכל בשר? מי התיר לי להרוג בעל חי, אשר הוא נברא כמהו? מי הגיד לך רצון אלקי אשר תוכל לשפוך דם יצוריו לתועלתך ולהנאתך? האם כי אתה חזקת ממנו ע"י כלי קרב, הלא גם אדם מאדם יאמץ, האם הורשה לו לשפוך דם החלש ממנו עבור תועלתו והנאתו? ואיך הורשית לעשות דבר לכעלי חיים מרגישים בצערך, היש אכזריות גדול מזה, כאשר השה לטבה יוכל, והשור בחבלי עבות יקשר, יעקד יד ורגל, יכה עלי ראשו ופילהו ארצה בלי חמלה, ויעשה בו האדם בטוב בעיניו, ולא יחוס על מכאובו, וצעקתו לא ישמע, ומן בשרו יעשה מעדנים לנפשו, הכזאת יגזר השכל? להיות כחיה רעה לטרוף טרף? אם לא כי בא השיי בכבודו ברוח נבואתו אל נח בצאתו מן התיבה, אשר נתן לו תורת נח שבע מצות והתיר לו לאכול בשר, אך את הדם לא יאכלו, כי בדם הוא הנפש, והנפש תשוב אל שרשה בארץ, כי נפש הבהמה מארץ בא ולארץ ישוב, כנודע למשכילים בחכמה, ואיזה השכל אשר ידע להורות כזאת, ואם יאמר המתעקש באמת לא אוכל בשר ולא שום דבר בעל חי, הנה גם בזה לא צדקת יום ענות אדם נפשו ולצער עצמו מן דברים המותרים לו, ואם מן השמים הותרו לו, גם זה עון, פלילי להיות עוכר נפשו אכזרי ומעתה לא ידע להזהר עוד, איזה דרך הישר שיבחר לו האדם, (ואנשי מצרים והרבה אומות דומיהן באמת לא אכלו בשר באמנם נפש הבהמה יותר במעלה מנפש האדם אשר תחסר לו השלימות כמו שכתבנו בח"א מ' הנפש פי"ד) ואפשר להעמיס זה בדברי חז"ל עם הארץ אסור לאכול בשר פי' עם הארץ ונקרא מי שנמשך אל הארציות, שאינו שומר תורה כלל ועינו לא תעוף בשמים, רק בארץ הנשמי ישורו עיניו לעבוד האדמה, כבהמות נדמו, ולא אבו שמוע בקול תורה, ואם כן שאין להם

לחם שום תורה מן השמים, רק לפי שכל עצמם יעשו כל מעשיהם, איך יאכל בשר? מי התיר לו להיות עורף השור מכה השה אם אין תורה מן השמים? ומי שהתיר לאכול בשר הוא אסר את הדם, ואיך יאכלו בשר עם הדם. ממינן אם אין לי אמונה בתורה אין היתר בשר ואם יש תורה אין התיר דם:

שנית אשאלך מי הגיד לך כמה תמצא הן בעיני קונך, לבוא אל בוראך בטח אחרי מותך, להגיע אל רב טוב הצפון אשר עבור אושרן נוצרת! אם כי עשית משפט וחסד, הלא זה רק טובת ההברא של בני אדם להטיב איש לרעהו ולהתקיים זה מזה, וכלל האדם טובת עצמו דורש בזה, להציב עטודי חברת בני אדם באדמיותם, אבל אין זה הקנאת שלימות הרגחניי לכלל האדם אשר עבורו שולח לזה העולם הלזאת שלחם כדי להטיב לעצמם? הלא כל אלו חובות קיום הגשמי ומה תכלית הקיום? וכמו שנתבאר עוד:

וכן כתב העקרים בצחות אמריו מאמר ג' פ"ז, "היל" דרך המבחן הזה שאמרנו איננו מספיק לדעת כל הפעולות הנאותות לטבע הנפש וכי ועוד שאף אם תספיק היריעה המחקרית להגביל הפעולות הטובות כפי הטבע האנושי, הנה אי אפשר שתספיק לדעת הדברים הנרצים אצל השם יתברך, לפי שאם נעלם מעשה שר ודרכו ומנהיגו, ומה שדרתו ומדריגתו, לא נדע הדברים שיחר אפו בהם, או הדברים שיטבו בעיניו, ולהיות השיי תכלית העולם, איא לנו לדעת כל הדברים שהם טובים בעיניו מכל הפעולות, או הדברים שהם בלתי טובות, ולמה שיהי מדרך כל פועל חכם, שיתחכם ויחתור דרך, בשיגיע מפעולתו התכלית המכוון בה, כדי שלא תהי פעולתו פועל בטל, כשלא יגיע ממנה התכלית המכוון, חייבה חכמה עליונה להמציא דרך, בה יוודעו הדברים הנרצים אצל השם והבלתי נרצים, כדי שיגיע האדם להשגת שלימותו. וזה הדרך הוא להשפיע שפע נבואי על איש נבחר ממין האדם שע"י יוודעו הדברים הנרצים אליו יתברך עכ"ל, ואמר עוד החכם שם "המין האחד הוא הרחקת העול והתמדת היושר בין האנשים כדי שותקיים המין האנושי, וזה המין אין בהקנאתם שום שלימות לגוף, כי אם ישכון האדם יחיד במדבר מכלי שיהי חלק מדיני לא יצטרך אל השלימות הזה" עכ"ל. כוונת החכם שגם עתה אין הקנאת שלימות בעשות חסד ויושר בין האנשים, כי אחרי שנתן תורה לעמו והודיע כי הוא הנרצה אליו י"ת כמו שארי הזקים שצוה לעם סגולתו מן אז והלאה גם בזה יקנה שלימות בעשותו בזה רצון קנהו, כי הוא מצווה ועושה לעשות משפט חסד וצדקה בארץ, ואסגס לא עבור טבעו יעשה, רק כדי לשמוע בקול ד' לשמור מצותיו וכל חוקותיו אחת מהן לא נעדרה, וכמו שהארכתו בזה בכיאותי על התורה:

ה) ובבחינת הנ"ל מוכן מאוד דברי הנביא מיכה ע"ה אשר בה דיבר אל בני ישראל עמי מה עשיתי לך? ומה הלאיתך וגוי ואשלח לפנים את משה אהרן ומרים וגוי במה אקדם ה' אכף לאלהי מרום האקדמנו בעולות, הירצה ד' באלפי אלים כרבות נחלי שמן כו' הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד הצנע לכת עם ה' אלקיך? קול ה' לעיר יקרא ותושי' יראה שמך שמעו מטה ומי יעדה (מיכה ו') ביאור הדברים כי בדוח הוא יחשבו הסכלים, כי תורת ד' עליהם לעול, וכמשא כבוד הונכד למו, כאשר אמרו בימי יחזקאל ע"ה נהי' ככל הנוים, ע"כ הוכיחם הנביא, ענה בו מה הלאיתך, במה ששלחתי משה אהרן מרים להראותך נפלאותי ולתת לך תורת אמת כי אחרי שהראיתך או נפלאות ונסים איש לא נבראו ככל הנוים, מה תדעו שלא הלאיתך בתת תורתך, אך חסד עצום הוא לכם אשר נתתי לכם תושי', ואחרי שהאיר להם נתיב לדעת מצד חסדו וטובו, שהטורח ועמל בתורה היא המדנוע לנפש, השבילם עוד מדרך השכל הכרח התורה לבני תבל, ובהכרח לתת לאומת אחת ובהר לעם ישראל לפנותו לקבל התורה, וביאר ההפדה ואמר, המה אקדם ד' ובמה אכף למרום לשיבוא שלימות לנפשי, האקדמוני בעולות, מי יודיעני, אם יציני באלפי אלים, או אם נרצה לו שאתן בכורי משעי או פרו בטני אוביל לו, כי אם אקדמנו בלי תורה כמה אדע לקדם לפניו לרצון לו? ואמר הגיד לך אדם מה טוב בחון נא אם אדם בשכלו יוכל להגיד לך מה טוב בעיני אלקים, ומה ד' דורש מעמך אשר עבדו נתנך בעולם השפל הלוו? ואף אם תדע מה טוב לקיום החברא של מין אנושי, ועוד לא תדע מה ד' דורש ממך, למה ל' קיום אנושי ההכלי אם לא הכלית אחר יבוא מזה, וביאר הדבר, כי אם עשות חסד ומשפט והצנע לכת, אם זה יהי' בל סובך בעשות משפט וחסד וצניעות, אין זה רק לטובת החברא ואין זה טוב אמיתי רק עם ד' אלוקיך אם תעשה זאת עם ד' אלקיך שהוא ציך על זה וידעת היום כי ה' שואל ממך זאת וגם יהי' לך עשות רצון ולכת עם ד' אלקיך לעשות רצונו, או יש בזה ענין גדול בעשות חסד ומשפט לקיום חברת אנושי, שאחרי שבא תכלית עצום מטין אנושי אי"כ הוא דבר טוב לפעול הקיום למו, אבל אם אין תכלית אחר מאתו י"ה ואתה תעשה קיום לך אין זה רק טובת עצמך וכמה תמצא עוד חן בעיני צורך? ואמר לזאת ההפדה כי קול ד' יעוררך וילמדך דעת, ותושיה יראה שמך' תושי' היא התורה יראה ד' שמך לשם ולתהלה לך שמתך תצא תורה לכל בני תבל והמפרשים נדחקו במלת מטה ולדרגו הוא הסעד אשר ישענו במטה כי התורה תשען רגליך לילך במישור, ע"כ שמענו משה מזה הוא המטה למישור

לך , ומי זולתו יעדה להודיע לבני אדם תכלית אמיתי בכל המעשים
ככל אשר הפליא עמנו :

ולזה הוכיחם ישעי' הנביא ע"ה את מי יורה דיעה וגו' כי צו
לצו קו לקו קו לקו זעיר שם זעיר שם אשר אמר להם
זאת המנוחה הניחו לעיף וזאת המרגעה ולא אבו שמוע וגו'
(ישעיה כ"ז) , פי כי היה דבר ה' עליהם לעול ולמשא כבד , לא
בלבד דברי הנביא , אף כל דברי התורה הוא להם לטורח נלאו נשוא
והיה להם דבר ד' כאלו יותן צו לצו כן רבות הצווים , שיבוא תמיד
צו על צו , ועוד קו המשקל מה יעשו , קו על קו בא , ואם נחשוב
כבר ננטרו הצווים וקוום , עוד זעיר שם זעיר שם , ומי יוכל לסכול
וע"ז צווח הנביא הדבר אשר יאמר להם זאת היא המנוחה של הנפש ,
וזאת יתן הנחה לעיף , כי במה שיעמול החומר במצותי ימצא מרגוע
לנפש הנצחית , והמה לא אבו שמוע , והיה להם דבר ד' שבתורה
צו לצו , כי על ידי שלא ברצון ואהבה ישמע , רק כמשא דומה למו
ע"כ כשלו אחר ונוקשו ונשברו מהמצוות וכשלו אחר , אבל הוריו
במלאכות ה' לא ייעף ולא ייגע , כי דבר שהוא לו לשמחה וששון
לא יפול בו היגיעה וע"ז אמר דוד המלך ע"ה , שש אנוכי על אמרותיך
כמוצא שלל רבי ר"ל אם ימצא אדם שלל רב והוא מוטמן בעומק
הארץ , הנה לא ילאת מעשות הפש מהופש ולחפור הפירת רבות
למצוא המטמונים , והיה כל עוצם יגיעתו לשמחה לו כשידע מזה
תכלית הנרצה לו , כן ראוי לנפש המשכיל להיות שמח הרבה במצות
ד' ולא יכבדו עליו משאת מאומה , כובד אבן ועופרת כקש ונוצה יחשב
לו , וכאמור אם תהפישנה כמטמונים אז תבין יראת ד' ר"ל כאשר יעלה
הק שמיץ ספק בלבד אולי יהי שם מטמון , הנה לא תחרל יגיעתך
לחפור כל מיני הפירות , וכה תעשה למצות ד' ואז תבין יראת ד' לירוא
מפניו ולברוח אף משמיץ ספק עבירה , ולרדוף אחרי ספק מצוה ואז
עכ"פ לא יקופח שכר החיפוש והדרישה עבור השי' :

ו) ועוד , שלישי אשא את המשל הזה על האנשים אשר יחשבו
די השלמת נפשם לנצחית הוא עשות החובות שבין אדם
לחבירו , ואת החוקים אשר נורה התורה ישליכו מעל שכמם אטה
למשל שפתי , מלך אשר לו חיל גדול מצבאות שונים , יש מאנשי
חיל אשר באחים ותחברו איש את רעהו יעזרו זה לעומת זה כאזור
ידובק , שמחים וששים יחד , אחד כי יפול השני יקימנו בכל כהו
או מטה ידו עמו החזיק בו ולא יטה לארץ מנלם , המלך שומע
ורואה כזאת מחיל זה וטב בעיניו מאוד , לאמור הלא בואת תתקיים
חברת החיל צבאות מאוד כי נצבו כמו נד יחד , והיה היום פתאום
נשמע

נשמע קול תרועת מלחמת במחנה , ויעבירו פקודת המלך לאמור עוררו נא כי אויב נגש לנו , והנה החיל הגה אשר באהבה רבה הוכרו יחר במשחה נניתם וביין נסכם , ויתעסקו בקיום חברתם כמנהגם , ויאמרו איש לרעהו מי יודע הכצקת קול השופר הבאה לאזנינו כן הוא , ובעינינו לא ראינו עוד מצהלות אויבים , עוד חוון למועד חוק עוד אחי במשחה היון ובל נחליש חילינו , עד כי נראה בעינינו פרסת רגלי האויב או נחליץ חושים באיתן קשתינו , עוד הם יושבים ושותים , והאויב בא פתאום כשודר אל המחנה וכשטף מים עבר עלימו וילכו שבי לפני צר והנשארים הרה נסו אל הר המלך , ואמנם צבא האחר מהיל המלך לא במזוקי יין הזוקו למו , ובקיום חברתם לא התעסקו רק כפי ההכרח ואת מצות המלך שמרו מבלי שים טעם משכלם , ויהי כי שמעו תרועת מלחמה ויחררו לקול השופר ולא אמרו מי יודע אם האויב בא , רק חיל ורעדה יאחזון מפקודת המלך וישלחו אורבים אשר השקיפו מרחוק מאוד למערכת האויב ויצאו לקראת האויב פתאום , ויכס וירדפס עד הרמה , ולא נשאר מאומת במדינת המלך , וככלות המלחמה נירל המלך את חיל המנצחים בדרווחם , ואת חיל הראשון אשר בנחושתיים לעשות בהם משפט חרוץ כי עוד מעט וגבר האויב , ויתחננו את פני המלך , הלא מאז מצאנו הן בעיני המלך על כי שמרנו את חברת החיל וכי עסקנו לעשות הטוב בעיניך , על כן לא ידענו את כף רגלי האויב , ויען המלך אין טענה זו מוציאכם מן העונש , כי כאשר חשבתי למשפט כי אנשי חיל תהיו לי לאהבת המלך ולאריץ מולדתיכם או טוב עשיתם לי בקיום החברא כי בזה יתחזקו אנשי חיל שלי לדרוש שלום המדינה בעוז וחיל , אבל עתה כי אינכם אנשי חיל ככל , למה לי קיום חברתכם אשר רק לטובת עצמיכם תדרשו , ומה בצע ברוב הקיום שלכם , אם את מטרת התכלית אינכם עושים , הלמענכם שולחתי אל ערי המבצר , הלא רק למחיה להחיות מדינות המלך שלהתיכם , ואם חוקי המלך שמרתם או גם קיום החברא טובה מאוד אבל אם תפרו חוק , חסד חברתכם מה פעל ?

הנמשל בנקל להבין , הן המלך מלכי המלכים הקב"ה , שלה בני האדם על זה העולם , וידעו כי לאנשי חיל שולחו הנה , כי לא לשוא ברא תבל , ויהי כאשר נדע להם על נכון כמה יעשו רצון קונם , ואיך יעשו חיל לשום אל אושר הנצחיי , ויתחלקו בני האדם לשני מחנות , יש מהן אשר יאמרו בואת נאות לנו להתחזק איש מרעהו , נחבירה יחד איש לרעהו יאמר חוק נבנה עיינות ותהומות ובתים גדולים ונקומה שופטים לעשות שלום בארץ , וזאת לכר תורת האדם , ויהי כאשר קרב קול תרועה במחנה לאמר ראו נא את הקולות והלפידים אשר הר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ד' לתת תורה לישראל , והרבה נפלאותיו לאבותינו ולבניהם ובני בניהם דור אחר

דור לא נעדרו נסים נגלים ונודעים ומפורסמים גם לכל יושבי חבל אשר גם כל האומות יאמינו בתורתנו הקדושה, עם כל זה המה אומרים מי יודע ויבין את זאת בשכלו, הלא די לנו בקיום חברת אנושי יחוקו למו דבר רע ונוקשו ונלכדו, יושב בשמים ישחק למו, באמור להם הלוה בראתי תבל אשר לעצמיכם תחוקו, ולא אנשי חיל אתם לעשות עבורי מאומה? אם לא תכלית אחר רק שיתחוקו איש מרעהו בזה העולם, למה זה טרה ויגע להרבות כצאן אדם וצרכיהם ומשמשיהם ובעלי חי והצמחים הנצרכים להם, הלא כאשר יאמר המלך הנזכר אם עשיתם תכלית נצחיי או יש תועלת בקיום ההכרא אל המלך, אבל אם אינכם אנשי חיל למלחמת התורה וקיום חוקותיה, למה לי הקיום שלכם אשר לטובת עצמיכם תדרושו ואת פועל הש"י לא יביטו למה השית תבל נפלאה כזו, וכמו איש הפרטי אשר יאכל ויתענג בדשן נפשו בזה העולם, לא בזה יקנה שלימות נפשו לאושר הנצחיי, כן כלל האדם, אם רק טובת חברת עצמו יפעול מה יסכון פעולתו הלא פעולתו מאפע אם לא ידע במה יעשה רצון קונו והפין שדי אשר שלחו הנה:

הן אמת אחרי נתון אלקים תורה בישראל, והודיע רצוני להטיב איש עם רעהו ולהיות גם קיום חברת אנושי בתוך התרי"ג מצות, בנתון צדקה לעניים ולהלוות כסף לעניי עמך, ולטרוח באבדת אחיו כשלו, ולעזוב אותו במשאו, ולאהוב רעהו כמוהו, הנה עתה בהיותו בזה מצווה ועושה גם בזה יקנה שלימות רב לנפשו, כי די צוה ויעש אך באמת מי שאמר מצות שכליים הוא אמר גם החוקים, ועיז אמר י"ת ארוך האיש אשר לא יקים את כל התורה הזאת, התורה כולה יעשה ולא השכליים לבר, כי מבלעדי עשות החוקים גם השכליים אינם כי אם קיום לטובת עצמם ולא לעשות רצון קונם, כי אין השכליים שלימים, כי בזה נגלה מצפוני לבו שלא נזירת אלקים צורו וקונו יעשה רק אשר ינזור שכלו לטובת עצמו קיום המין יעשה, ויש לו שכר מה עבור הקיום אבל איה איפוא השכר הצפון עבור עשות רצון קונו, אשר אך בזה תרבק הגפוש אל אלקים חיים אחרי הפרדה מן הגוף בהתהלפו את אלקים לקיים נזירתו ולשמור חוקיו ומשפטיו ומצותיו, הכלל אם ישמור חוק להודיע שיעשה רק עבור רצון קונו ולא רצון זולתו, או גם פעולת קיים מין אנושי גדול מאוד ויגיע לרב טוב הצפון, אבל אם יפר חוק, גם בקיום המין מה פעל לאל י"ת?

וזוה נגלה בדברי הכתוב, "שם ישם לו חוק ומשפט ושם נסחו, ויאמר אם שמוע השמע לקול די אלקיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חוקיו, כל המהלה אשר שמתו במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאיך (שמות ט"ו), המקרא צריך ביאור, הן מהו שעשה לו חוק ומשפט שם, ומהו השכר הגדול כל המהלה אשר של

של מצרים לא אשים עליך? הנה משפט הוא השכלי וחוק הוא למעלה מן השכל, בשניהם יש מעלה לזה נגד זה, השכלי עושה ברצון נפשו, כי שכלי מסכים לזה, ובכל אות נפשו ישמיר אלה, החוק אינו עושה כיב ברצון נפשו, כי שכלו לא יבין את זאת רק בהכרח מיראת אלקים יעשה זאת, א"כ השכליית יעשה יותר בששון ושמחה מהחוק, נגד זה, השכלי אינו עושה כ"כ עבור רצון קונו, שהרי שכלו גזור כן, וטבעו יפקידנו ליישר את מעשה בני אדם במשפט, ואמנם שומר התורה בכל לב, שני המעלות יחדיו יצדקו בחוק ובמשפט, כי חפצו ישלמנו לעשות החוק ברצון נפשו כאלו משפט שכלו יגזור עליו, כי יבטל רצונו בהחלט גמור רצון השיינגד ושכלו כאפס ואין נגד שכל עליו, וישמח וישיש בחוק כמו במשפט, וכן המשפט לא יעשה עבור ששכלו גזור כן שהרי שכלו לאין יחשב, ועושה המשפט ג"כ כאלו חוק הוא שרק בעבור רצון ויצרו יעשה כן חוק ומשפט שניהם יחדיו יהיו תמים עלי ראשו והמעם לכל זה מפני שכל מעשה התורה היא לנסיון לבני ישראל לצרפם בלבבם הטהור שיעמדו בנסיון נגד יצרם, וכל מה שמבטל רצונו מפני רצון צורו וקונו ינדל הנסיון לאין סוף, וזהו שאמר שם ויוררו ה' עין וימתקו שם המים, הנה הראם בזה כי כל אושרם לנצחיי הוא ע"י הנסיון שניסהו במדבר וכן לרורות, שהרי ה"י יכול ליתן מיד מים מתוקים, ונתן להם תחלה מרים למען יעמדו בנסיון שלא למרות עיני כבודו בתלונתם וידעו ויבינו שהמר הוא מתוק, ע"כ כאשר הורה עין וימתקו שם המים וישם את המר עצמו למתוק, מזה ידעו ויבינו שרק הנסיון הוא העיקר לעשות רצונו וחפצו, או שם לו חוק ומשפט כאחד שהכל עבור רצונו לצרף בהם לבות ישראל בין בחוק בין במשפט, וההפרש בזה עוד שאם יעשה כל מעשיו רק עבור רצון השיי ולא עבור רצון שכלו, או מדה כנגד מדה יעשה השיי עם ישראל שלא בטבע כמו שמעשה בני אדם לא לפי טבעם, ועושה עמהם הכל למעלה מן הטבע, כדכתיב וניפלינו אני ועמך נגד כל העמים יעשו נפלאות, אבל אם יעשו רק לפי שכלם שהוא בטבע רוחם, אז גם הוא י"ת ישאירם על הטבע והמקרה וכמ"ש והלכתי עמו קרי ויש"אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך ורק הישר בעיניו תעשה", לא הישר בעיני שכלך, רק בעיני השיי עבורו תעשה, ואיך נעיד זה שרק עבורו תעשה ע"ז מבאר עוד והאונת למצותיו הם השכליים ושמרת כל חוקיו הם החוקיים, ואז ע"י החוקים נודע שגם השכלים רק עבורו תעשה וה"י בחוק כמשפט הכל בנושא אחד, ואז לא תפול כלל תחת הטבע רק למעלה מן הטבע, וגלל כן כל המחלה אשר שמתו כמצרים וגו', כי משפט הטבע אשר עוד נשאר בישראל טבע החללים אשר במדינת מצרים כי זמן רב היותם שם נעשה להם טבע אויר שם כתולדה, וכל המחלה אשר שם כתולדה ובטבע למצרים בלי ספק לפי הטבע נשרשו גם בישראל, ואם יוסר מהם כל מחלה

טחלה כו', אז נדע מאוד כי הטבע לא תמשול מאומה עלימו, ובוה נודע ונגלה כי אני ד' רופאך, לא כטבע שארי בני אדם שיצרכו רופאים טבעיים, לא כן עם בני ישראל ד' רופא כל בשר למו למעלה מהטבע והבן :

ה) ועתה אחיי ורעי, שימו נא וזאת על לבבכם, את הנזכר במשל הנ"ל אם המלך שאל את אנשי הצבא למה לא שמעתם לקול תרועת מלחמה אשר הרעיש לאזניכם? האמור יאמרו לא ידענו אם ברור ונכון הדבר שיחיש האויב לבוא, הכזה יצדקו במשפטם? הלא יבעוס המלך ויאמר העל זה תשמרו עד בוא האויב לנגד עיניכם? למה לא נפל קול הדרת המלחמה עליכם אף אם אך שמין מני צהלת אבירים בעלי תריסין תשמענה אזניכם? איך סכנת נפשכם לא הרך לבבכם להשליך אחרי גוו קיום ההכרא בתאוה ועונג? עתה נשחתה כל חברתכם, זה וזה לא נתקיימה בידכם, ובשתי דרכים יוגדל עונשם, אחד שאף מן פן ואולי תהרד לבם מתרועת מלחמה, שיהי' להם לחוש ולהחיש כלי מלחמתם פן יטרוף ואין מציל ב' אם הי' שולחים אורבים המשקיפים בכלי זכוכית שקורין (פערן נלאו) הי' רואים מרחוק את האמת, יאך מאהבת תאות נפשם לאכול ולשתות בחברתם איש עם רעהו, הוכבר אזנכם משמוע ועינם השע מראות :

כן הדבר הלזה, מה תענו ליום הדין הגדול, ומה תעשו ליום פקודה בבוא תוכחה לננדיכם, בהגישכם למשפט על כל מעשיכם, לפני האל הגדול והנורא, באמור לכם למה לא שמרתם הוקותי ותורתני? ומקול השופר קול גדול ולא יסף מלהשמיע מאבות לבנים דור אחר דור ישובה מעשה הגדול והנורא? האמור תאמרו בעינינו לא האינו ולא ידענו אך שמענו, הלא יחרה אף ד' בכם, ובכפליים יגדל העונש הי', אחד, אם עם לא בינות אתם להשיג האמת כאלו בעיניכם ראייתם איך יצאתם ידי סכנת נפשיכם מן הפן יטרוף ואין מציל, ואיך נמלתם עליכם רעה גדולה נצחיית וקיימת לעד, עבור תאות נפש האובדת מהר היש ונעופה, כמו החיל הנ"ל שלא האמינו לקול התרועה ונפלו ביון מצולה עד שאול תחתית, שנית אולי שלחתם אורבים, רעיוני השכל להשקיף בפלי זכוכית דך רעיון ושכל צה מצוחצח מבלי מסוכת התאוה, עלימו יתעלם שלג ולבנונית אור בהיר, ואם הי' יראת ד' קודמת על פניכם, בלי ספק הייתם באים אל האמת לראות בעין השכל ברור כשמש אשר השיי נגלה על הר סיני בתורה מן השמים (וכאשר נבאר בע"ה בדרכים שונים במאמר הזה) כמו החיל הנ"ל אשר היו שולחים הצופה בשפעקטיף-ראי האויב, כן גם אתם אם תשלחו הצופה ומביט בחד הראות אל האמת וצדק ותשליכו תאות רפש אשר יעזור

יעזור עיני פקחים, מלהשכיל אל אושר הנצחיים הצפון לצדיקים לעולמי עולמים — רגזו ואל תחטאו בעודכם היים וקיימים ישימו לב, כי פתאום יבוא שורד, יום אשר תאמרו אין לי בי הפין, ואז תזעקו ואין שומע, ותזעקו מכאב לב, מי יתנני ימים מקדם אשר גיתן לי הפשי לבחור בטוב, ואין מקשיב, כי מי שטרה בערב שבת יאכל בשבת, והבן:

(א) דרך השני הוא דרך העצם, כי אחרי שבררנו בדרך התכלית שיש הכרח להנתן תורה מאת המשגיח על בריותיו, להורותם הדרך אשר ילכו בה להחיותם נצה, הגה עתה בדרך הזה, נביא על כור המבחן, איזה תורה היא השלימה אשר מן עוצומה יבחין הנותן שזאת התורה היא הנתונה מאת בורא העולם יתברך, ודרך הזה יתפרד לכמה מסילות לאלקינו:

(ב) האחד, שכלבד המופתים הוציים, אשר יתבארו בע"ה בדרכים הבאים לפנינו הגה בדרך הזה נבאר שעיצומה יורה על אמתתה והוא עינינו רואות כי כל האדם כוזב, וכל דת הן נימוסית, הן שכלית הן מכונה לאלקית (זולת דת אמיתית) וכל דבר אשר מרעיוני קרוצי חומר נובע, נודע וניכר כי מקור מעיין נרפש ונשחת הוא, באשר לא ימלט שום אחד מהם מן הפגם והחסרון, ומן טעות ושגוין, וכולם ישא רוח אשר השכל מנגד למו, ואם לא כולו הלא מקציתו תבחן כי לא יד אלקי עשתה זאת אבל דת שהיא אמיתית היא תעיד על על עצמה שאין בה שום ניגוד אל השכל, ואין שמין עקש ופתלתול מעורב בה, אדרבה כל הפלסופים של אלף שנים ברבות הזמן ובגודל טורה ויגיעה ישינו אורחות חיים במה שנמצא בדת אמיתית, אשר לא חלו בה ידים ולא עטלו בה וברנע אחת כאלהם האמת והצדק אשר בכמה מאות שנים בשבלם ידרושון ויחקרון, וזה בלתי אפשר לשום שכל אנושי להשיג כל האמת בזמן אחד ובאדם אחד מבלי רוח אלקים אשר נוססה בו, ואם תרצה לעמוד על כור הבחינה ועל אמיתת המופת הזה, זכור נא ימות עולם, בינה שנות דור ודור, על השכליים והנימוסיים ורתיים מימי קדם ועד דור אחרון לא תמצא בהם שלימות בלי חסרון ורופי, הלא נודע גם מקורות העמים (וועלש געשייטעט) כי במרם תצא חורת אלקים על הר סיני, כולם סרו יחדיו נאלתו אין עושה טוב, אין דורש ד' לאמתו, אך אל האובות וידעונים ידרשו ואת בניניהם ידרשו ואת בניניהם ישרפו באש, וכל בני העולם בהסבמה אחת מוסר הבלים יהיוקון, וישימו באלקי זהב עין ואבן כסלם, אחרי הנלות נגלות כבוד ד' על הר סיני התפלפסו גם פלסופים הקדמונים להשיג

להשיג גם בשכלם אורח חיים, מנונה נגדם אור התורה בחגו גם המה
 חקירת צדק:

אך עם כל זה כולם שנו בשמץ טיזות, אין גם אחד מהם יצא בשלום
 בכל השלימות בלי שמץ דופי. אריסטוטלוס הגדול שבחכמי יון,
 אשר שמע דרך התורה, וחקר ברב ביתו מציאות האל ואחדותו,
 ואמנם שזה בקדמות העולם, אשר כהיום כל יושבי תבל בעלי דתות
 יעידון ויגידון כוזבו בזה הדעת, ויאמינו בצדקת תורתנו הקדושה,
 שנתחדש העולם בזמן אדם הראשון, (גם מחקירת השכל הבאתי בעיה
 מופתים נגד טעות הלזו במחקרתי זאת חלק ראשון בחידוש עולם) אפלאטון
 טעה בענין הזכות כאשר בא בדברינו לעיל בשם העיקרים, ואקראטס
 חסיד אומות העולם אשר הערה נפשו למות עבור האמת והצדק, הנה
 בטרם מותו צוה לתלמידיו לשהוט תרנגול לאיליים, וכן בכל דור ודור
 לא נמלש הטעות זה בכה וזה בכה, לא הרי זה כהרי זה, הצד השווה
 שבהם כולם שנו ברואה, ומצד הדתית נודע, כי כולם לקחו ליסוד
 דברי התורה והנביאים, ועבדו נטו ממסילה לאלקינו, והיה המישור
 לעקוב בקציהו:

ואחרי שתשכיל בעיניך הזכח אל שנות דור ודור, ולא תמצא דת
 וחקר אשר ימצא כל דברי אמת בלי פגם ועיקש, מעתה
 תתפלא קורא המשכיל על זה משה האיש, לא ידענו מה היה לו,
 אשר בזמן אחד ולב אחד נתן תורה שלימה בלי מכשול ודופי, אין
 חוקר אשר ידרוש הפכו, ואין חסרון יוכל להמנות בו, ולא דבר
 קטן וגדול שם הוא אשר יוגד לשכל אנושי בכל הדברים הנוגעים ברומו
 של עולם, (וכבר ביארנו בחלק ראשון ההפרש בין נגד השכל ובין
 למעלה מן השכל כנודע מרמב"ם ועיקרים ונוסף משלי שמה באר היטב)
 אין זה כי אם רוח אלקים הופיע בו ומן השמים הורוהו את כל ונוכחת,
 ואשר כל המתפלפסים יבלו כל ימיהם למצוא מעט אמת מהול בשקר,
 בא לנו ברגע אחת בשלימות מוחלט על הר סיני, וזה שאמר יתברך
 (דברים ד'), כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון כל
 החוקים האלה, ואמרו רק עם חכם ונכון וגוי ומי גוי גדול אשר לו
 חוקים ומשפטים צדיקים, ככל התורה הזאת אשר אנוכי נותן לפניכם
 היום, המפרשים הרגישו, ואמרו את כל החוקים ואמר רק עם חכם
 ונכון, אדרבה החוקים אינם מובנים לשכל אנושי, אף שאינם היפוך
 ונגד השכל, מ"מ אינם מובנים למושכלות הראשונות, ולפי דרכינו
 כה יאמר, שימו נא לבבכם על כל הדתות ושכליים שבעולם אחת
 מהנה לא באה אל השלימות בלי עוות, זה יעוות בכה וזה בכה אבל
 התורה הזאת שכל החוקים ומשפטים שלימים הם אתנו, ואין אחד מהם
 אשר השכל יגזור הפכו כי כולם אפשריות השכל, ולזה אמר אשר
 ישמעון כל החוקים שכולם אין בהם נפתל שאף הם למעלה מן השכל

מ"מ אינם נגד השכל וכיון שכל המשפטים ודאי אין שום מחסור למו
 וכולם שלימים כן החוקים, ואמרו רק עם הכס ונכון ואין בהם כסילות
 כלל, כמו בשארי פלסופים ועושר דת, ואז יאמרו בנזים מי כדי
 אלקינו וגו' כי רוח אלקים לבד יעשה כזאת, כי מי גוי גדול אשר כל
 החוקים ומשפטים צדיקים וישרים, ואמר מלת היום לבחינה עוד, כי
 כל הדורות של ימות עולם, ברב שנים ימצא זה מעט אמת וזה מעט
 עד שברבות שנים מאוד יומצא לפעמים ביגיעה רבה דברי אמת, הנה
 אנוכי נותן לפניכם היום בלי שיהיו זמן כלל כל האמתיות כולם בדרכי
 אמונה וצדק, כי כרנע א' בא האמת מן בורא האמת והבן:

(ג) נתיב השני, החכם המופלא ר' הירץ וויזל בספרו גן נעול, לימד
 דעת ממקרא הזה בהביאו שם מופתים על עצם התורה כי מן
 השמים היא, וה"ל בהדר ה' חלון ה' כמו שהאותיות והמופתים עדים
 על התורה שהיא עליונה, כן אפשר להמציא מופתים אחרים מן עצמות
 התורה להראות לכל העמים והשרים שהיא מן השמים מן השם ב"ה כו'
 מהן מה שרמזה התורה על חידוש הלבנה, וצוותה שיהיו מועדי ד'
 תלויים בסביב הירח, ואחרי כן צוותה שנעשה המועדים לעתים הידועים
 התלויים במהלך השמש, והם דברים מקבלים זה לזה, כי הפסח
 צריך שיהי' בתודש הראשון, גם יהי בעת האביב (של חדשי חמה)
 שנאמר שמור את חודש האביב, והגן השבועית לקץ המישים, ויהי
 בעת בכורי קציר חטים, והגן הסוכות בחודש השביעי, וצריך שיהיה
 בעת האסיף ואלו העתים תלויים במהלך השמש, וכבר ידעת שיש י"א
 יום בין י"ב חדשי לבנה ובין שנת החמה, ואנחנו צריכין להשוות
 חדשי הלבנה והחמה ומשפט ההשוו' קשה מאוד לבנית האדם ויהבלבל
 מאוד, כי מי בכל חכמי הגוים מיום החלו בני אדם לחקור בתקופת
 השמים ומהלכי מאורותיהן ומי בכל אנשי השכל והבינה יודע מדת שנת
 החמה בחשבון מדוקדק ומצומצם בדרך מופת, והחוקר הגדול שבהם
 בטלמיאס וחבריו הודו ולא בושו שאין אתם יודע עד מה (והתפלאו
 על ידיעת הישראלים בזה) וכן אין ביניהם יודע כמופת ישר מדת החודש
 וכמה בין מולד למולד אמיתי, כי הפליגו בחשבונותיהם, וטרחו
 ויגעו התבוננו והשכילו, וברוב הימים מצאו המדה הקרובה ולא המצומצמת
 כי אין זה בכח בינת אדם, ומן הנמנע להשוות חדשי הלבנה עם שנות
 החמה בדרך קבוע, לתקן המועדים באמת כמצות השם ב"ה, אבל
 לישראל מסר הסודות האלו, וגילה סודו לעבדו משה בנבואה אופן
 התקופות וסוד העיבורין והגלות לזה, ומשה ע"ה מסר הכל לבני דורו
 כמו שארי הדברים שקיבל הכל בפירוש התורה ופרטי מן השם יתברך,
 ונשתלשלו הסודות הללו איש מפי איש, ולזה נאמר ומבני יששכר
 יודעי בינה לעיתים לדעת מה יעשה ישראל (ד"ה א' י"ב), והם היו

הקובעים חדשים ועיבורים וכו' . ובעו"ה מיום גלינו מארצינו בטל זיוו החכמה , ונשאר לנו בקבלה דברים מעוטים הצריכים לתקוני המועדים , שבמחזור י"ט שנים ישתוו חדשי הלבנה עם החמה , וכמה עיבורים וכמה פשוטים והסרים בכל מחזור , וכן מדת החודש מכ"ט יום י"ב שעות ותשצ"ג חלקי שעה מתתרף לשעה , וכמ"ש ראב"ע בפ"י החומש והיתה קבלה בידם שלעולם יבקע ב"ד שבע שנים שהם רל"ה חדשים , והם , אלפים יום גם תתקלי"ט גם שני שלשיות יום , גם תקצ"ה חלקים , וכבר תמה בטלמיאום על חשבון המצומצם הזה ואמר שהוא ענין אלקי , וראיה על הנבואה שהי' בישראל , וכן הביא דון אברבנאל עב"ל היקר , העתקתי רוב לשונו הזהב , כי נכון הדבר ואין כל איש רואה ספרו היקר הזה :

ואבינה בזה דברי המשורר (תלים פ"א) תקעו בחודש שופר בכנסא ליום חגנו כי חוק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב , ואמרו רז"ל איזה חג שהלבנה מתכסה בו זה ר"ה , פי' כי בזה נדע שנתן חוק לישראל שהרי צוה לתקוע שופר בר"ה שהוא ראשית שנת בריאת עולם ויחול תמיד ביום מולד הלבנה שהיא ראשית חדשי לבנה עם ראשית חדשי חמה , ולא יחול מעולם ר"ה באמצע חודש לבנה , כי זה היה אם לא היה חשבון מדויק לקביעת המועדים אשר סוד ה' לעמו , כמו שאירע למועדי שארי עמים שהוקרה המועד שלא בזמנו כנודע , אבל לישראל צוה חוק קביעת המועדים ע"פ סוד קידוש החודש שנאמר למשה מסיני , ומזה נודע מאוד כי משפט לאלקי יעקב , אלקים הבין הרך עמו והרין משפטו לישראל , ולא עשה כן לכל גוי ובה יאמר תקעו בחודש ביום המתודש שהוא ראש לחודש בכנסא שהלבנה מתכסה בו , ואיך הוא זה שיכוון יום החג תמיד בכנסא מפני שחק התורה לישראל אשר המשפט לאלקי יעקב והוא יית מסר סוד העיבור בשכל עליון חוק ולא יעבור , והבן :

ד) נתיב השלישי , עוד מופת אחר מעצם התורה ברור כשחר לכל משכיל ושושט בצדק , ואעתיק בזה ג"כ דברי החכם הנ"ל בן נעול ואח"כ אוסיף בו לקה בע"ה לברר תורה שבכתב ובעל פה , והוא בחרר ד' חלון ד' כתוב בתורה זאת החיה אשר תאכלו מכל בהמה אשר על הארץ , כל מפרסת פרסה ושועת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו (ויקרא י"א) ובמשנה תורה פרט שמות הטחורים ואמר זאת הבהמה אשר תאכלו שה כשבים שה עזים איל צבי ויחמור זאקו ודישון ותאו חמר (דברים י"ד ד') והם עשו מינים וכולם בעלי שני סימנים טחורים , וכל המינים אחרים הרבה להם סימן טהרה , והנה המוצא בהמה או חיה ואינו מכיר אותה אם היא מעשרה מינים טחורים

אין לו רק לבדוק אם היא מפרסת פרסה ושוסעת ומעלת גרה כידוע שהיא מעשרה מינים טהורים ואם אין בה שני סימנים הללו בידוע שהוא מהמינים האסורים , ואחר כך אמר שבכל מיני הבהמות והחיות הרבות יש בהן ארבעה מינים אשר יש להם סימן טהרה אחד , שלשה מהן מעלה גרה י"א מהם מפרים פרסה ואסר אותן באכילה שנאמר אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפרים פרסה את הגמל וגו' ואת השפן וגו' ואת הארנבת וגו' ואת החזיר וגו' , ונכפלה האזהרה הזאת במשנה תורה , ואין לך מופת גדול מזה שהתורה מן השמים כי לולי כן , מי הודיע למשה רבינו ע"ה שלא נמצא בכל המין החיות והבהמות שהן מקצה ארץ ועד קציהו ובאיי הים הרחוקים עד אפסי ארץ רק ארבעה מינים שיש בהם רק סימן טהרה אחד ואיך ערב לבו לכתוב דבר זה בתורתו , ומחר יבוא החולק ויבוא מין המישי בעל סימן א' ויעיד החוש שדבריו בטלים ה"ו , האם תאמר שהיה משה ע"ה נוסע בכל המדינות והיערים והמדבריות לארבע רוחות השמים , ובדק כל המינים , אין זה אלא דברי הוללות , ועד היום לא עמד איש אשר מצא עוד ח"י בעל ס"י אחד , כי ארון התורה ב"ה יוצר הכל י"ת שמו , והוא יודע מספר מיני החיות והבהמות שיצר , דמותן ותבניתן סימניהן וסגולתן , וזה באמת מופת ישר על היות התורה מן השמים , גם הו"ל עמדו על דבר זה , והתנא אלקי ר' עקיבא הזכירו , אמרו בספרי פי ראה אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וגו' אמר ר' עקיבא וכי משה קניניו ובליסתתר ה' , מכאן תשובה לאומרם אין תורה מן השמים ע"כ , ופרושו ברור ממה שדברנו , עכ"ל הזהב של הגן נעול ז"ל :

והגני יוסיף להפליא לך פלא המופת הלזה שגם תורה שבעל פה בהכרח מקובלה איש מפי איש עד משה מפי הגבורה מן השמים , הנה רבותינו ז"ל עשו לנו כוונים ונתנו סימנים , אשר כל חכמי הטבע שמעולם ועד עולם לא יעלו על לב דברים כאלו לדעת אותם בשכל אנושי , ומובא דברי הו"ל בקצרה ברמב"ם פ"א מהל' מאכלות אסורות לפסק הלכה , וז"ל מן הש"ס חולין דף ג"ט , כל בהמה וה' מן הטהורים שהיא מע"ת גרה ועין לה שיניים הרי היא מפרסת פרסה חוץ מן הנמל וכל בהמה שהיא מפרסת פרסה היא מעלת גרה חוץ מן החזיר , לפיכך המוציא בהמה במדבר ואינה מכירה ומצאה התוכה הפרסות בודק בפיה , אם אין לה שניים למעלה בידוע שהיא טהורה והוא שיכיר נמל (פ"י מפני שהנמל אין לו שניים וטמא) מצא בהמה שפיה חתוך בודק בפרסותיה אם היא שסיעה טהורה והוא שיכיר חזיר (מפני שהחזיר סדוקה וטמאה) מצא פיה חתוך ורגלי התוכות בודק בה אחר ששחטה בכנפי העוקץ , אם מצא בשרה שם מהלך שתי וערב טהורה , והוא שיכיר עדר שכן הוא בשתי וערב עכ"ל הרמב"ם לקוח מן הש"ס הג"ל . ועתה בחון נא קורא המשכיל ואוהב האמת , מאין ידעו חכמים הללו לקבוע לנו

הלכה למעשה, ולתת לנו כלל גדול בדיון. שכל בהמה טהורה בשרה שתי וערב אצל כנפי העוקץ חוץ מן העדר, ולמחר ימצא אחד ח"י או בהמה שהיא מעלה גרה ופרסותיה סדוקות ובשרה אינה שתי וערב, א"כ עשו תורתם פלסתר ח"ו כל דבריהם לבטלה, אלא בלי ספק ידעו בקבלה מפי משה רבינו ע"ה ומשה מפי הגבורה שהדיון כן כמו שלמדו כל תורה שבע"פ מפי משה בסני, ולזאת ידעו במה שמעולם ועד עולם לא יומצא חיה או בהמה טהורה שאין בשרה שתי וערב, וכן הכלל גדול שאמרו כל שאין לו שיניים למעלה ידוע שהיא טהורה וכי יש חקין כמבצע שיוכל לידע כזאת שאם אין לו שיניים הוא מעלה גרה וגם מפרים פרסה ואם תתעקש לומר אולי מגודל הכמתם חקרו שע"י שאין לו שיניים מלמעלה בא לו המבצע שמעלה גרה. על זה אשיב לך שתי תשובות. אחת אם העדר השיניים יסבב מעלה גרה, איך יחייב השכל שיבוא מזה מפרים פרסה, שנית הרי שפן וארנבת יש לו שיניים והוא מעלה גרה ופרסה לא הפרים והוא טמא, א"כ אין כלל זה מצד הטבע ולא מצד הדיעה, כי אין לך ארם שיוודע כל החיות שמקצה העולם ועד קציהו עם כל סימניהן ופרמיהן, וכן להיפוך כל מי שמפרים פרסה בידוע שלמעלה גרה חוץ מן החזיר, איזה שכל אנושי אשר ישגי לדעת כמה זולת השליט בעולמו, ולזה דייקו בגמרא ואמרו שליט בעולמו יודע שאין לך שלמעלה גרה וטמא אלא גמל (וה"ה שפן וארנבת), לפיכך פרט בה הכתוב הוא, וכן שליט בעולמו יודע שאין לך דבר שמפרים פרסה וטמא אלא חזיר לפיכך פרט בה הכתוב הוא. ע"כ, רמזו בזה מופת הנ"ל, שאך מי ששליט בעולמו ויודע כל אשר ברא ויצר הוא היודע שאין לך דבר בעולם שמפרים פרסה וטמא אלא חזיר, אבל שכל אנושי א"א בשום אופן שיחקור זאת בשכלו, כי לא יוכל לצוד ולהעמיד יחד כל החיות ובהמות שישנו מסוף עולם ועד סופו, וכן מסר לנו הרבה כללים בענין הקרניים ובמינו העופות המהורים ובסימני דגים מי שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ומי יודע בים גדול ורחב ידים שלא יומצא דג אחד בקשקשת בלי סנפיר, וכן בהנבנים דברים נפלאים בגמרא, והכל מיד ה' עליהם השכיל:

(ה) עוד זאת יכתוב הרב מוהרנה"ו בן נעול שם, וז"ל גם בגמרת חולין אמרו, השסועה אמר רב הנן בר רב שסועת זו ח"י שיש לה שני גבים ושני שדראות, וכי משה קנינו ובלסטרי היה? מכאן תשובה לאומרון אין תורה מן השמים ע"כ, וראיתי לרבותינו בעלי תוס' פי' דחוק בהלכה זו, כי השבו ששאלת וכי משה קנינו שב על שסיעה, והקשו דב"פ המפלת כו' ושמא ה"י למשה ע"ה בהמה בעדרו וילדה לו שסיעה? ונדהקו שאינו דבר מצוי, וזה תימא וכי בשביל שאינו מצוי יאמין החולק, ושמא שמע משה ענינה כמו שנודע לרב הנ"ן

הנין (ועוד הרבה הרב שם לתמוה על פירושו) אבל עיקר הדבר שהן שני שמועות בתלמוד, רב הנין אמר שסועה היא חי' שיש לה ב' גבין ובי' שדראות, והדר סתמא דתלמודא וקבע הבריית' השנוי' בספרי, וכי משה קניניו ובליסטרי חי', ולא אדרב הנין קאי אלא מילתא באפי' גפשי' היא מדברי ר' עקיבא בספרי ומשום דעסיק בקרא דאך את זה לא תאכלו וכי מיתי נמי הך דקניניו ובליסטרי, ועל ר' מינין שיש להן סי' טהרה אחד קא מהדר, ושפיר היא תשובה נצחת נגד האומר אין תורה מן השמים עכ"ל, והנה פירושו עצם בעצם נכון ומוכן יותר מפי' החוס. אבל עדיין קצת דוחק דמשמעות לשון הש"ס שנמסך שאלת וכי קניניו על דברי רב הנין משמע דבלאו דברי ר' הנין לא היה יכול לומר דבר זה? ונ"ל לידע הש"ס דמכלעדי דברי ר' הנין יש מקום למתקש לפסק על המופת הנכון ההוא, כי יודעין הו"ל שאותה הבריה שיש לה ב' גבין ושדראות, היא מפרסת פרסה וגדה לא יגור וא"ס יש לה סימן שהרת אחד ואפ"ה טמא הוא, ואיך א"כ קיים דברי' תורתנו הקדושה שאין לך חי' טמאה בס"י אחד רק אותה הארבעה המנייין בתורה והרי יש עוד אחת דהיינו השסועה אותה הבריו הנ"ל, לזה הקדימו תחלה דברי ר' הנין שבריו ההיא נכללה בלשון שסיעה, כי אותה שיש לה ב' גבין ובי' שדראות הנה היא שסועה מראשה ועד סופה ככל תאומים שנראה בשסועה כולה, ונלל כן שמה נאה לה בלשון שסיעה והדבר מוכרח מן הכתוב כי למה הזכיר לשון שסועה, אחרי שאמר מפרסי פרסה כמה פעמים הלא די בזה להודיענו סימן זה ולמה לו לשון שסועה לזה יפה דרשו הו"ל שהכתוב בא ללמד על אותה הבריו אשר שסועה מראשה עד סופה כהיות לה ב' גבין ובי' שדראות ע"כ בשם ידוע יבנה לה השסועה כולה בה"א הידוע ועתה אחרי אשר הקדים כי מין השסועה ג"כ נאמר בקרא בין המינים האסורים, א"כ מתקיים דברי ר' עקיבא שאמר המופת החוק הזה וכי קניניו היה מכאן שהתורה מן השמים, והבן:

עוד נ"ל לכאר, כי קשי' לי על לשון וכי קניניו היה משמע שאלו היה קניניו לא היה נפלא לידע כל החיות שבעולם, וזה שקר מפורסם, שבודאי אין לך צייד בעולם שיודע את כל המינים אשר בכל קצויה תכל' שאם הוא צייד במדינות הללו עוד נעלם ממנו כל חי שבמקצה הארץ עד קצויה, כמו שנודע הפרס והעוני' אינו נמצא רק באי' ים רחוקה הרחוקים מאוד בסוף הישוב, כמ"ש רמב"ם שם משמו' דגמי' ואיך יקובצו כולם לצייד אחד לדעת אותן ממזרח שמש עד מבואו? ועוד יפלא בעיני על דברי רז"ל, אם הפלא רק וכי קניניו היה שמה יאמר המתקש משה היה קניניו בטרם הושיע את ישראל? ועוד למה נקט לשון קניניו, היה לו לומר וכי צייד היה משה, ומרתא דשמעתא שם נראה שדקרקו על לשון זה ביחוד, שאל ר"ח לרי' תהליפא זיל קניניו

קניני ובלסטרי באגדותך ופרשה , ופירש"י כתוב קניני ובלסטרי אגדה זה כתוב שיש בה תיבות יפין וצהין ופרשה מהו קניני ובלסטרי באגדותך עכ"ל , ותמוה מה לשון יפה וצה יש בתיבות הללו , וכן תמה בגן געול על פירש"י ונאיד מפירושו , עיין שם :

והנראה לבאר , כי ענין קניני פירש"י בעיו"ה י"ח ד"ה קנינין צידת ח"י ע"י כלבים כו' עכ"ל , ויראה מלשונו שישנו כלבים אשר מרחוק יריחו מקום ח"י או בהמה א"י איפוא היא רואה , ואיזה הדרך נסתרה ומראה להצויר מקומו והולך וצד אותה , ועי"ז אמרו בדרך צחות המליצה , וכי משה קניני ח"י מאותן שצדין בריח הכלב מן המקום אשר לא ידעו עיט ולא שזפתו עין רואה , כן משה כאלו ח"י מריח בריחו כל החיות ועופות שבעולם מסוף עולם עד סופו אשר נתן בהם סימנים מובהקים כאלו , ונלל בן אמר לו כתוב קניני ובלסטרי באגדותך ופרשה , ופירש"י לשון צחות ומשל הוא , ואתה פרשה , והיינו כדברינו שתפרש להתלמידים שאין השאלה על משה בעצם וכי קניני ח"י שוראי אין שום קניני בעולם שיודע לחקור סימנים כאלו רק השליט בעולמו הוא יודע כל יצוריו , רק הפי' הוא בדרך מליצה וצחות , וכי ח"י מלאכת הקנינו כל כך בירו להריח מרחוק ריח כל החיות הרחוקות ממנו בסוף העולם , וזה בלתי אפשר אם לא ששליט בעולמו הודיע סודו לעבדיו ומסר כל הגנוזות ותעלומות בסתרי התורה ובוה מיושב הכל בעה"י בדברי התלמוד הנ"ל :

דרך שלישי

הוא

דרך המופת

כי אחרי שביארנו בדרך התכלית ההכרח העצום להורות בני אדם תורה מן השמים , ודרך העצם להכיר בה בחינת עצמיותה ואמיתתה , נבאר עתה דרך המופת לאמיתתה של תורה :

(א) המלך דוד ע"ה השכיל בחכמתו לתת כמר מבחן , ובחינת ההבדל בין אמיתת מופתי תורתנו הקדושה לבין מופתי אמונות כוזבות ואמר בהלולו „בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לועז , היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו , הים ראה ויגוס , הירדן יסוב לאחור ההרים רקדו כאלים נבעות כבני צאן , מה לך הים כי תנוס ? הירדן תסוב

תשוב לאהור? התרים תרקדו כאלים נבעות ככני צאן? מלפני אדו
 חולי ארץ מלפני אלקי יעקב, ההיפכי הצור אנם מים חלמיש למעינינו
 מים (תילים קי"ד) יש בזה הרגש אחר אומרו הים ראה ויננס וגו' פה
 יאמר עוד בלשון שאלה מה לך הים כי תננס וגו' וכן כולם מספר
 תחילה הנם ואחר כם מתפלל מה לך וגו'. עד שישיב מלפני
 מלפני אדון וגו', ואמנם בזה לימד דעת להבחין בין האמת והשקר.
 כי כל הפועלים אותות ומופתים לאמונתם, יפול עליהם הספק אולי
 מצד התחבולה או כשפים או שמות הקודש נעשו, כאשר באמת כבר
 נעשו כמה שקרים בעולם והושעו בהן הבריות, כי שאל נא לימים
 ראשונים כבר היו לעולמים הרבה בעלי תחבולה וערמה אשר הטעו את
 בני האדם במופתיהן, ואחרי כן נתברר ונודע כי שקר הי' ביהם,
 ונתברר כי הי' המופת ע"י תחבולה או כשוף כמו שנודע ונגלה בימי
 דניאל ודומהו, וע"ז הזהירה תורתנו הקדושה לאמור, כי יקום בקרבך
 נביא וגו' ונתן אליך אות ומופת ובא האות והמופת אשר דיבר וגו' לא
 תשמע אל דברי הנביא ההוא כי ידע יתברך כי יקומו מופתים שקרים
 להטעות את עם ד' ולדבר סרה נגד תורת אלקים ית"ש, ע"כ הזהיר
 י"ת לכל נסמוך על שום אות ומופת אשר ידבר נגד ד' ונגד תורתו:
 ואמנם ההפרש בין החול ובין הקודש להבחין האמת מן השקר, זה
 לך האות הנאמן ואבן בוחן, שים נא בלבבך הלא כל המופתים
 הנעשים מעולם ועד עולם זולת מופתי תוהיק, הגה הי' הדבר שינוי
 פרטי מצד עצמו, ולא שינוי במעשה בראשית, כי כלתי אפשר
 שישינה סדר בראשית ותהלוכות עולם בשום פנים, דרך משל אשר
 סופר על השבתי צבי כי עבר על הים ברגליו, והאמינו בו הפתאים.
 והיתה הפעולה ההיא פרטי בעצמו של פועל, כי הים לא שינה טבעו
 ועמד על מכונו כפי חוק אשר הושת לו כמעשה בראשית, ואמנם
 האיש עשה פעולה בנפשו עד אשר עבר מי הים, וזה באפשרי ע"י
 שם או כשוף או תחבולה טבעית לעשות שינוי בעצמו, אבל לא הי'
 באפשרי מעולם לשום בעל מופת לשדר מערכת השמים שיאמר לים
 להיות יבושת ארץ והים ינום ממקומו או שיאמר שמש נבבעון דום או
 לאור יהי הושך וכדומה כי אין זה שינוי בעצם הפועל רק שינוי בכריאה
 ובטבע תהלוכות עולם, ונפלינו רק אנהנו עם בני ישראל בזה אשר
 בחר לו ית' לעם סגולתו להורות לכל יושבי תבל אמונת אחדותו ע"כ
 הפלא הישי את מופתיו לשנות סדרי בראשית ולשדר מערכת צבאי
 השמים לעיני כל, ולא בזמן אחד בלבד, רק בכל דור ודור, והכל
 בשינוי צבאי השמים ברד ונחלי אש הושך בארץ מצרים, מזה נדע
 ונגלה לעיני כל בשר כי ד' אמר ויהי, הוא צוה ויעמוד תהלוכות
 עולם, וז"ש דוד ע"ה "בצאת ישראל ממצרים ומעם לויעו הי' תכלית
 הנרצה לו י"ת היות יהודה לקדשו לעם קדוש להאמין באחדותו והשנהתו

ישראל יהי ממשלותיו, פ"י שיהי ישראל למשל לכל האומות אשר כל העמים יראו הגדולות אשר עשה י"ת לעמו, ויאמינו בשם ד' אשר ממזרה שמש עד מבואו מהולל שם ד' ולא יעלה שום ספק בלבם, על כן מה נפלאו הנסים הנעשים לנו לשנות חוק הטבע אשר הים ראה ויגוס הירדן יסוב לאחור, כי אם יעלה עוד שמץ ספק בלב אולי בתחבולה או כשפים נעשה, אף אתה אמור לו מה לך הים כי תגוס ונוי, היש רשיון לים לשנות חוקו אשר הושם לו במעשה בראשית, או הירדן אשר הליכות עולם לו תסוב לאחור, והוי מצד הכרה הטבעי אשר הים יעמוד במקומו והירדן כל יום, והשינוי בתחבולה באדם הפרטיי ישינה הוא יעבור מי הים אבל הים איך יעבור חוק היצירה וכן אתם ההרים (*) איך תרקדו כאילים ותשנו סדרי מצבכם, אשר מעולם לא נשמע ונראה בכל הגוים, איך זה כי אם לפני ארון חולי ארץ ארון כל צבאות השמים אשר יפקוד על צבאי המרום, האומה לים עד פה תבוא הוא האומר יקוו המים מני הים ותראה היבשה, והוי הרכסים שבקרקע הים לבקעה וההרים למישור, כי כל הארץ חול תתחלחל מהדר גאונו והוא ההופך הצור אגם מים, הצור אשר הוא בתכלית

הערה

(*) מירי דברי בהלול הנכבד הזה, לא אהדול מהעורך קורא משכיל בשום לב ולב מהן המה ההרים אשר רקדו כאילים ואמנם נודע עפ"י המסופר בחכמת שלמה, כי הן נודע מאוד שבקרקע הים ישנו הרים ונבעות ובקעות הרבה מאד אשר בלתי אפשר להלוך במישור עלי ארץ גם אם הים יגוס איך ילכו במישור אלפי רבבות בני אדם עם ישראל במקום אשר לא אורה סלולה ימצא כי פתאום יוליך תהום במעמקי ארץ, ופתאום יעלה בהר גבוה ונשא מאגד, ובשגם משוקע בטיט ורפש, איך המון גדול ועצום ילכו כולם בעוד איזה שעות במקום חמר רפש וטיט הרים ובקעות, עיכ יוצר כל צוה על ההרים שבקרקע הים ירקדו כאילים ונבעות כבני צאן למען במישור ילכו ולא יתבטלו באורחותם, וע"ז שר המשוור ההרים רקדו ונוי, מוסב על הרים ונבעות שבקרקע הים המה רקדו, ומלאו הבקעות והעמקים שבים, אשר במסלה ישראל יעלו בני ישראל יפלט גתים לרגלם, מצעדיהם יכוננו יתרועעו אף ישירו סלה:

יבושת ממנו יצאו מים רבים, ובהינה זו תהי מבדיל בין אור לחושך בין אמת לשקר, גם הידוע אשר כל מופתיו היו לרפאות חולים הנה הוא מופת פרטי לעשות שינוי באותו אדם לרפאותו ע"י תהבולה או שם משמות הקודש, אבל לא לעשות פעולה נגד כללות היצירה, זה בלתי אפשר כלל רק מיני ארון חולי ארץ אשר כל תהלכות עולם לו והוא צוה ויעש:

(ב) עוד שלש בהינות אביא על כור המכתן, הם יבחנו אמיתת תורה"ק לעין כל משכיל, ועליהם נתן בינה ישעי הנביא ע"ה בנועם מליצותיו באמרו לא מראש בסתר דברתי מעת היותה שם אני, קרבו אלי שמעו זאת (ישעי מ"ח), זהו אם ראית מימך אנשים מתנבאים באמרם המלאך דיבר אלי, או פלא פלוני אני מראה, הנה לא נעשה הפלא לעיני כל, לא המון רבים עמים ראו את הנפלאות, וכל שומע זאת יבוא הספק בלבו אולי לא דיבר המלאך עמו, והפלא והמופת אשר אמר גם היא לא נחאמת לעיני כל, כי אם פרטי יחידים אם מעט ראו שריפא את החולה והמשתגע וכדומה, וכבר יפול עליהם הספק אולי דבר קטן הוא ותלמידיו ואוהביו הנימו והגדילו הענין יותר ממה שהוא, לא כן רבינו משה כי כל המסות והנפלאות הגדולות עשה לעיני כל ישראל ולעיני כל המון עמים, ולא יום או יומיים אשר ערן יפול עליו הספק אולי שגו ברואה, אך זמן רב וזמנים עצומים ראו הנסים הגדולים, כמו ירדת המן שהיו ארבעים שנה לעיני כל ישראל בלכתם במדבר בארץ לא זרועה, וכן בכל ארץ מצרים הי דם וכרד וארבה חושך לעיני כל מצרים וכל בני ישראל, גם בדברי הימים של ארץ מצרים נמצא כתוב ככל המעשים אשר עשה משה לעיניהם, גם ראו כל ישראל את הוד הגדולה אשר עשה די על הים, ע"כ בסיום הורתנו הקדושה נאמר, לעיני כל ישראל, כי הוא מופת גדול על אמיתת כל המופתים והנוראים הגדולים אשר נעשו, וכן אם דרך משל העידו על הידוע כי ארבעים יום אחר מותו נתגלה לתלמידיו, לא נדע ונגלה זה לעיני כל בשר אשר יאמרו עליו כי הוא זה האיש אשר נתלה, אך תלמידיו אמרו ראינוהו, ואשר יהוש לא יאמין, ויאמר אך שוא זכוב וחכל נתעה הוא אבל המראה הגדול אשר ראו כל ישראל על הר סיני קהל גדול מאד, לא יפול עליהן הספק כי מן השמים השמיעם הוד קולו, וע"ז אמר ישעי הנ"ל, לא מראש בסתר דיברתי, אשר תוכלו לחשוב שאינו אמת או שנתגדל הדבר מאשר הי באמת, כי לעיני כל ישראל דיבר עמנו, ע"כ מעת היותה שם אני, מעת היות הענין הנפלא ההוא תדעו נאמנה כי שם אני, ע"כ קרבו אלי שמעו זאת התורה:

(ג) הבהינה ב', הן מן גבורת השליח נודע עון משלחו, ובעוצם המשלה

המשלח כן השליח יעשה חיל זכה וגבורה, ואם המשלח הוא אדון כל ית"ש גם השליח כל אשר יחפוץ יעשה כמו המשלח אשר כל אשר חפץ ד' יעשה, לא יעמוד בפני שליח ד' לא הרב ולא חנית ולא רבבות המון עמים, מבטיח דבר ויתקיים, לא יפול שום דבר ארצה ועתה בהון נא קורא המשכיל, כל אחד מן המגידים אשר התעו שומעיהם בדברי שקר לא נגמר שום פעולה טיבה במפעליהם, ולא עצרו כח וחיל נגד רודפיהם, לא נתנו למאמינים ארץ נחלה טובה, ולא נצחון ונכרות נגד אויביהם, לא בא איש הידוע לאמור אציל אתכם מכף כל שונאיכם אשר נתנו עולם אליכם, לא ימשול בכם עוד אומה ולשון ואתם תצאו ביד רמה, לא יעמוד איש בפניכם, אם כה אמר ופעל ועשה והי' נמשך זמן רב בממשלת טובותיו, אז הי' זכרו לנצח, לא הי' עולה ספק בלב איש כי רק יד ד' עשתה זאת, אך לא נשמע כזאת מעולם מכל המסיתים המגדילים את עצמם על קו תוהו, שיעשו פעולתם לנמר טוב ותכלית ע"י מופתיהם אשר הראו, והי' נפלאותם דק פרטים בתהבולות למו ואין עוז וגבורה בידם לעמוד נגד אומה ולשון לעשות ככל אשר יוצרך לרגל המלאכה וההרות, לא כן בעבר ד' במשה כי נדל והצליח בכל נסיו לקחת גוי מקרב גוי ולסכב ארץ חמדה טובה למו ולעמוד נגד כל הקמים עליו ועלינו. חרב וחנית לא יבהלמו, גלי מי ימים לא יבעתמו, חרב המון עמים רבים מאחור ישטף טים רבים מלפנים, מהם ומהמונם לא יחת, בארץ ציה ושממה העביר כצאן אדם רבי רבבות עם טף ונשים כלכלם לשובע בבארץ נושבת מקום נחש ועקרב לא יפחידמו, אנשים אשר גבהם כארזים ערש ברזל ערשם, ישיא מות עלימו באימתה ופחד יפילמו, לא יתיצב איש נגדו, אנשי מרי נפש אשר אמרו ללשוננו נגביר את דוחו יעציבו, תבלעמו ארץ אשר פצתה פיה לבלעם שאולה כל אשר חפץ עשה בשמים ובארץ, כי צבאות השמים לקולו יאזינו, והארץ תשמע אמרו אשר כל פקודיו רוחם שמרה הזאת פרי מעללי איש? אם בן אדם מעפר משלו על חוקת שמים וארץ? לא, כי נשמת שדי תבינהו, השכינה מדברת מתוך גרנו, הוא אמר ויהי, הוא יפקוד על צבאי מרום במרום ועצתו היא תקום, ולא בדורו לבד אף גם אחרי מותו לא נפל דבר ארצה מכל אשר אמר עד שנות דור ודור, ולא כמו המתעים אשר שקר תרמיתם וכזב מופתיהם במותם ימות נפלאותיהם עם, כי אך המה סיבת הנפלאות, לא כן שליח ד' אשר גם אחרי מותו לא מתו נפלאותיו כי גם יהושע אליהו ודומיהן מסות גדולות לעיני כל רואי השמש יפעלון עבור כי לא הוא סבת הנפלאות אבל חי עולמים סיבת מציאותן, ע"כ במותו לא מתו אותותיו ונפלאותיו, כי עוד גואלם הי' וגבורתו

לנצח יעשה חיל :

ועל זה המליץ (ישעי' ע"ה) ומלאך פניו הושיעם וינטלם וינשאם כל ימי עולם (ישעי' ס"ג) קרא למשה מלאך כי הוא ממלא כח משלחו. על כן ינטלם וינשאם כל ימי עולם, לא בעת היותו עמנו לבד, אך כל ימי עולם כחו כמתנו, גומר שם ויזכור ימי עולם משה עמו, ביאור זה, כי מלת עמו נמשך על ויזכור, וכה יאמר ויזכור עמו את משה בימי עולם, כי כל אשר גזר או באמתו ובכרכתו בתורתנו הקדושה לימי עולם יורה ויופיע, ואמר עוד שם מוליך לימין משה זרוע תפארתו, ימין הוא העוז וחיל וגבורה כמו מין ד' רוממה ימין ה' עושה חיל, והושאל שם זה עבור כי כל גבור אך בימינו פועל גבורתו, ואמר מוליך את משה לימינו שיהא לו כח ימינו של משלחו יתיש והוא זרוע תפארתו שהוא כמו זרועו של הקב"ה אשר אל כל אשר יחפוץ יטינו ויפקד פקידים כימים ובתהומות בשמים ובארץ והיא זרוע תפארתו אשר אחרי רבות מופתיו נתן לנו ארץ חמדה טובה לכל מקום אשר תדרוך כף רגלינו בו, לנו נתנה, ולא עמד איש בפנינו — והן זה ה' טענת דתן ואבירם אשר מעודם מקטני אמנה, ע"כ בטרם הביא ד' אותנו אל ארץ נחלה, אמרו "אף לא הביאותנו אל ארץ זבת חלב ודבש ותתן לנו נחלה זכרם" כלומר איך נאמין אם לא בא פעולה טובה מן נפלאותיך ואמרו "העניי האנשים ההם תנקר ולא נעלה" (במדבר ט"ז י"ד) פ"י אחרי שלא בא פעולה טובה אין כל מעשיך רק כמנקה עיני האנשים המאמינים בך שתעשה להם מופתים בלי פעולה ותכלית, ואמרו בלשון תימא אם עיני אנשים ההם אשר האמינו תנקר תעשה אותם כעורים בחשכה יתהלכון לא כן אנהנו עמני, לא נעלה, וזה פ"י הגון, והם היו כפויי טובה אשר כבר נאלם מיד צר ומעבודת פרך וקרע להם הים והאכילם המן וכל צרכיהם לא יחסרון למען ילמדון דיעה ובינה וחורת אל, ע"כ בקע ארץ וירדו שאול המה וכל הנלוים למו, וקווי ד' ירשו ארץ לב נפל דבר ארצה מכל הטוב אשר אמר ד' אלקינו לעשות לנו, כה ישקוד וימהר האל הטוב י"ת לחלל לנו בשורות טובות ונחמות אשר דיבר ע"י נביאנו במהרה בימינו אמן :

ד) בחינה ד' הוא אשר נתן לנו אבן בוחן הכתוב בתורתנו הקדושה בבחינת הנבואה האמיתית באמרו "וכי תאמר בלבבך איכה נידע הדבר אשר לא דיברו ה', אשר ידבר הנביא בשם ה' ולא יהיה הדבר ולא יבא הוא הדבר אשר לא דיברו ה' לא תגור ממנו" (דברים י"ח כ"ג) ויש הרגש על כפל הלשון ולא יהי הדבר ולא יבא? גם ישאלו גדולי המפרשים למה נתן כור מבטחן על שלא יהי שהוא שקר ולא נתן הבחינה לכשיותי

הוא אמת? ויאמר שכאשר יהי אשר דיברו הוא נביא אמת? גם צריך להתבונן איך נתנה תורה בהינה זו לדון אותו כנביא שקר או אמת, הלא גם הוכרי שמים ומעונן ומנחש ובעלי אוב מגידי עתידות, וכמו שהעיד גם רבינו הרמב"ם בהקדמה לפי המשניות וז"ל הנה כל הקוסמים והוברי שמים ובעלי הכוחות הנפשיות יכולין לשעון טענת נבואה שאנו רואין אותם עין בעין כל היום מגידים מה שעתיד להיות עכ"ל, ואיך אי"כ נודע אם נשמע אל דברי הנביא או נחדל? וראה נא בדברי החכם מהר"י אברבנאל כפי שופטים שהאריך הרבה בשאלות דחקירות על ענין זה ואסף בחפניו כל דברי הראשונים אשר דיברו בענין זה, והתירוץ הנכון הוא הלכות מן רבינו הגדול הרמב"ם ומהחכם בעל עקרים וזכאשר אוסף על דבריהם יוסר כל קושי וכל ניא השאלות ינשא — דע בני הקירא החביב, כי בהינה גדולה היא זו ומצרף לנבואה ברור כצהרים, כי המעונן ומנחש לא ידע בשום אופן את הנעלם מכל חי בדרך ברור וצלול כי תפול ידיעתו לשני דרכים, א' דבר הידוע בשום מקום יביאנו הנה ע"י מעשה שדים, ד"מ דבר הנעשה ונודע בצרפת יגיד לנו פה באשכנז, וע"ז נאמר מקלו יגיד לו ובעל כנפים יגיד דבר, כי כעוף יעוף יוכא לו הדבר מרחוק ומטעם זה נקרא ידעוני שידוע דבר הידוע במקום אחר, שנית חוזה כוכבים והוברי שמים ידעון אך מעט מן אשר לא נודע רק נגזר במרומים, ודבר נעלם כזה אפס קציהו יהוה וכולו או רובו לא יראו, ד"מ מצרים ראו כוכב רמה של דם על ישראל ע"כ אמר פרעה ראו כי רעה נגד פניכם אך לא ידעו אם הוא דם ברית או דם הרב ומתי ואיך ואנה יבוא, וכן אמרו אל פרעה כי יקום להם מושיע, אבל לא ידעו מתי ואיך ואנה הוא ומי הוא זה, והי' נודע לכל שאין זה מגדר נבואה אשר לא בהיר ולא צהיל, אך הדורש אל הנביא הוא אשר יהי לו שני הבחינות בשלימות, א' שיהי עתירות ממש לא מה שנודע בשום מקום, ב' שיאמר הדבר ברור כשמש מתי ואיך ומי ואנה, אשר בלחי אפשר כלל להוברים וקוסמים וז"ל הרמב"ם שם בהקדמה, ואני אומר שהקוסמים והוברי שמים ואנשי החבורה ההיא יגיעו העתידות יצדקו קצתם וישקרו קצתם בהכרח, וזה הדבר אנו רואים תמיד ויסכימו עליו גם אנשי המלאכה ההיא ואוחזתם לא ינכרו, אבל יתרון כל אחד מהם על חברו בהיות כל שקרי איש פחות משקרי וולתו, אך שיצדקו בכל דקדוקי העתידות זה אי אפשר להיות, ובעלי הכוחות הללו לא יתהללו שיצדקו בכל חלקי הדברים, אבל אומרים לשנה זו יהי בצורת ולא יהי גשם כלל, (*) ונמצא שיהא בה גשם מעט, או

יאמר

(*) גם זה לא יאמין המשכיל מה שראה הר"מ בספריהם מי העיד ע"ז, לא כנביאים שהיו דבריהם מפורסמים במרם תצמתנה, והר"מ כי כן להשחיק גם את המאמין שמיצור ההיא,

יאמר שמחר ירד גשם ונמצא שירד ליום שלישי וזה הדבר יקרה לו כשיהי' בקי מאוד ומן הידועים בשם אשר דברו עליהם בספריהם כו' ואין מועדי ויעידי הנביאים כן , אבל יצדקו הכל על מלה אחרונה ולא יפול דבר ארצה מכל אמריהם לא קטן ולא גדול ככל ימי עולם בכל אשר ידברו בו בשם האל , וע"כ כשישוב ריקם דבר מדבריו נדע שקרו והוא מ"ש ולא יפול מדבר ד' ארצה (מלכים ב' י') כו' ועו"א מה לתכן את הבר (ירמ' כ"ג) ופירשו החכמים ענין זה שהנבואה היא ברורה ואין בה תערובת מן הכוב כמו הבר המבורר מן התכן , והחלומות והידעונים (והקוסמים) רובם כזב נתכן שיש בהן גרידי חטה כו"ו עד כאן מדבריו הנעימים ואמתיים :

ועתה הותרה השאלה למה נתן הכתוב בחינת השקרן מאשר לא יהי' ולא בחינת האמת מאשר יהי' ככל אשר דיבר , זה אינה שאלה כי האמת אינה בחינה לעצמה , רק מן השקר יפעתה תוריה , ד"מ אם רואין שמתקיים דברי הנביא עוד לא נתברר אמיתו שהרי גם הקוסמים לפעמים יבוא דבריהם , רק מן הכזב אשר בדברי הקוסמים יזרע האמת הברור הנביאים , ע"כ זה בחינה קלה וחרוצה הדבר אשר לא יהי' כי זה ידוע שדברי הקוסם לא יהי' ככל דברו ושקרו מהרה יפריח ויראה לעיני כל שלא יבא ככל היוצא מפיו כי אם קצהו וזוה נודע מיד כי שקר הוא ולא תגור ממנו , וממילא ובהן שאשר לא תמצא שום שקר בפיו רק ככל היוצא מפיו במתי ואיך ואנה הכל יבוא אז רוח ד' על מלתו ותדע כי הוא נביא להשי' , וזהו א"כ בחינה גדולה לדת האמת שלנו מן כל דברי הנביאים אשר לא נפל דבר ארצה מכל אשר ידברו : ובחינה זו בהן גם פרעה באמרו למשה העתירו אל ד' ויסר הצפרדעים , ויאמר משה התפאר עלי למתי אעתיר לך ולעבדיך להכרית הצפרדעים ממך וסבתך רק ביאור תשארנה (שמות ז') אמר לו לכל תחשוב שכמוני כהוברי שמים אשר יגידו העתידות בלא מתי ואיך ואנה , אך התפאר עלי שלא יהי' שום כזב בין בזמן בין באזכות בין באנה בין במי , על המתי אמר למתי אעתיר , על המי אמר לך ולעבדיך על האיך אמר להכרית כולם , על האנה אמר רק ביאור תשארנה וע"ז השיב כדברך למען תדע כי אין כד' אלקינו , כי הוא ית' כל אשר חפץ עושה , וכן הוא אומר למחר יהי' האות הזה להודיע שהוא האות האמת אשר יודיע נכון היום והזמן .

ועתה מצאנו בינה על כפל הלשון אשר אמר יתברך , אשר דבר בשם ד' ולא יהיה הדבר ולא יבא , הוא הדבר אשר לא דיברו ד' לא תגור ממנו ירצה אם רק שמין מן דברו לא יהיה אז תדע כי לא יבא עוד דברו , ולא תגור ממנו אולי לאחר זמן יבוא כדבר הנביא ,

לא תגור מזאת . כי אם אפס קציהו לא יהיה שוב לא דיברו ד' ותדע
כי נביא שקר הוא ולא תגור מדבריו :

ה) עוד האיר לנו נתיב רבינו הרמב"ם בבחינת הנביא שאם ידבר
הנביא בצרות ארצם ולא יתקיים דבר מנהו לא יודע עוד
כוב הנביא , כי אולי עשו תשובה כננה ויחם ית' על הרעה אבל
אם הבטיח בשורות טובות ע"י נביא אי אפשר שלא יבוא והוא מה
שאמרו רז"ל כל דבר שיצא מפי הקב"ה לטובה אפי' על תנאי אינו
חוזר בו כמו ואעשה אותך לגוי גדול שאמר למשה נתקיים בורעו אבל
פחד יעקב אחר שהבטיחו ושמרתוך בכל אשר תלך ועכ"ז היה מפתח
כנאמר ויירא יעקב מאוד ויצר לו אמרו שהיה מפתח שמא יגרום החטא
(ברכות דף ד') ויש לדעת שענין זה הוא רק בין הקב"ה ובין הנביא
אבל מה שהבטיח ע"י הנביא לנולתו בלי תנאי , זה מוכרח לבוא ,
ואם לא יתקיים נידע כי נביא שקר הוא עד כאן לקוח מדברי רמב"ם
שם ואני כתלמיד דן בקרקע לפני רבו היה נראה בעיני דרך אחר ,
והוא קיום הנבואה יתפרד לשלשה דרכים , א' אם נגזר ממרומים ע"י
הנביא בלי שום תנאי , או בין לרעה בין לטובה אינו חוזר , כי לא
בן אדם הוא ויתנחם , ב' ואם יש שום תנאי בלשון הנבואה , או אם
היתה הנבואה לרעה חוזר , ואיך זה שנוי בחיקו ית' , שהרי תנאי
חתנה בגזירתו , ג' ואם הוא לטובה או אף בתנאי אינו חוזר אבל
יתקיים לאחר זמן לעת הכושר , אלה הם הכללים , ועתה אבאר
פרטי כל אחד מהם אחר אשר נגזר בלי תנאי , כמו אחר חטא
מרגלים גזר ע"י הנביא כי יפלו במדבר הזה וכל מנאצי לא יראו את
הארץ , לא הועיל שום תשובה כי כבר נגזרה הגזירה בלי שום תנאי
ולא הועיל תפלתו משה ולא תשובתם אך אז אמר ית' הניחה לי ואכלה
אותם , אז שם בפיו של משה שתלוי בו והרי זה כתנאי אם יניחהו
משה עבדו , ואיך זה שנוי כי כתנאי יחשב , וכן באמרו הברדלו מתוך
העדה ואכלה הרי זה כתנאי שאם לא יברדלו אך ישאום בכתף עלימו
יחד אז אין הגזירה קיימת , ואם אמר הנביא וירדו חיים שאולה בלי
שום תנאי כה יהיה וכה יקום , כאשר אמר איש אלקים אל עלי
הכהן ולא יהיה זקן כביתך כל הימים , בלי שום תנאי , עוד לא
מש גזירה זו מבית עלי כדמצינו בשי"ם , וכאשר אמר שמואל אל
שאול המלך קרע ד' את ממלכות ישראל מעליך וגו' אמר וגם נצח
ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להתנחם , הרי דגם
לרעה אינו חוזר כאשר היא גזירה בלי תנאי , וכן מצינו למרבה בספר
מלכים בנבואה אל ירבעם ודומהו כל שנאמר בלי תנאי לא דבר אחד
מנהו שם ריקם לא נפל דבר ארצה , אמנם הנבואות אשר נמצאו
בישע' וירמיה ברוב הנבואות אמר כי ישובו אל ד' למרו היטב דרשו
משפט

משפט שובה ישראל אל ד', ואף ירמיה הנביא שהיה קרוב אל ימי הפורענות אמר אם תשוב ישראל אלי תשוב וגוי אי"כ כל אשר אמר תלה הדבר בתנאי התשובה ע"כ נתארך הזמן ולא בה מהר הרעה הגדולה אשר דיבר עד כי נתמלאה סאתם מבלי תשובה, ובננוה אמר ית' בראשית דבריו אל יונה, וקרא עלי' כי עלתה רעתם לפניי הרי זה כתנאי שיודיעם שעלתה רעתם, וכאשר יסירו רוע דרכם איך הגזירה קיימת, שהרי תלה הפורענות בסבה וכאשר בטלה הסבה שהוא ריע דרכם בטלה הגזירה, וכאשר קרא ואמר וננוה נהפכת, בלי ספק הודיע גם התנאי כאשר צוהו ד', וקיצר הכתוב באמריו מה שכבר כתוב בתחלת הספר שתלה הדבר על כי עלתה רעתם לפניי וכסוד הרוע דרך יסוד הרעה מעליהם, וכל אשר אמר בלא תנאי אם לא יבוא דברי הנביא אינו נביא אמת וכאשר אמר ירמיה כיט "לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם והקימותי לכם את דברי הטוב להשיב אתכם אל המקום הזה" כה דבריו בלי תנאי, ויש בזה רע וטוב, רע שיהיה זמן שבעים מבלי גאולה, וטוב שאחר מלאת שבעים ישובו אל ארצם והכל נתקיים במשקל ובמספר לא חסר אות אחת מכל דברי הנביאים, וכן לא תחסר לעתיד כל היעודים הטובים אשר מבשר ואומר:

(ו) עד הנה דברנו מן שני דרכי רוח ד', אי' לרעה בתנאי כי בלי תנאי, ועוד עת לדבר מן דרך ה"ג והוא לטובה עם התנאי שאמרו חז"ל שאף בתנאי לא ישוב ריקם, כמו במשה רבינו שנתקיים בזרעו, ועל זה הוקשה לרבינו הגדול הרמב"ם ממה שירא יעקב מעשו אחר אומרו ית' אליו ושמרתוך בכל אשר תלך, על זה אעץ ואומר, לא שירא שמא יגרום החטא לבטל ההבטחה לו, חלילה לאל מהתנחם, הלא גם זאת היה ידוע להיודע כל אם ישנה את דרכי מלקבל ההבטחה הטובה, והגם שזה תולה בבחירה, הלא נודע שידיעתו ית' נשגבה מאוד אשר לא תבטל הבחירה כאשר הרחבתי הדיבור בזה, בשער בית הבחירה, אך על זאת פהר לבו אולי יגרום חטא של בניו או נשיו, ולא אליהם נתייחד, ההבטחה רק ושמרתוך בכל אשר תלך, וראיה ברורה לזה כי בתפלתו אמר פן יבוא והכני אם על בנים, ירצה שאך בזאת יהיה התבאה שלי שיכני אם על הבנים ואותי לא יוכל להכות בשביל גזירת ההבטחה אך אם על בנים אולי יכה, וראיה עוד לזה שמיראתו זאת נתן עצה בלבו ויחץ את הילדים והוא עבר לפניהם, כי חשב לי לא יוכל בי ד' גזר אומר ושמרתוך, ועיי' אציל גם הילדים והאמהות אשר אחרי יעברון, ומתפלא אני מגדולי הראשונים ז"ל שלא העירו פתי זה הפשוט והברור מאוד, ואם כי רז"ל אמרו שמא יגרום החטא, גם

זה כמסב רק על האמות והבנים, כי ודאי עצם הברכה גם על זרעו אהדיו תסוב, אף שלא בא הדיבור, בפרוש עלימו עכ"ז בכלל ההבטה גם המה יבורכו אך אם המקבלים אינם ראויים לקבל הברכה אשר לא פירש למו, או נתקיים הטוב לזרע זרעם, וכאשר מצינו במשה רבינו כי לא נתקיים ואעשך לנוי גדול בזרעו אשר היו בימי, עבור שלא היה ראויים לזה כנודע שלא הלכו בדרכי אבותיהם, ונתקיים בדור אחרון ככתוב ובני רחבי רבו למעלה, ותני ר' יוסף למעלה מששים רבוא בו (ברכות ד'), וכן יעוד לטובה אפילו בלא תנאי אך גם בלא זמן, לא יתבטל בשום אופן עיי גרם החטא, אך בוא יבוא לזמן אחר אם יתממה חכה לו, וכמו דארז"ל "כדתניא עד יעבור עמך ד' עד יעבור עם זו קנית, עד יעבור עמך ד' זו ביאה הראשונה, עד יעבור עם זו קנית ביאה שני, מכאן אמרו חכמים ראוי היו ישראל לעשות להם גם בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון, אלא שגרם החטא" (ברכות ד') וחלילה חלילה שישונה אות אחת של יעוד הטוב הכתוב בתורה, אך בוא יבוא בביאה שלישית מה שחסר בביאה שניה, כי כמו שאין בו ית שני, כן יעודיו הטובים לא יחלף ולא ישונה אך בעבור זה לא נאמר בו זמן שאם מצד המקבל בלתי אפשר בדרך ההוא, נכון יהיה יום בואו לעתיד ודבר ד' יקום לעולם, ואמנם הדבר אשר אמר הנביא לזמן מיוחד ובל' תנאי, או ישמור המטרה כרגע, כמו "והיה כמלאות שבעים שנה אפקוד על מלך בבל וגו' ושמתי אותו לשממות עולם (ירמיה כ"ה) כה היה וכה הקים ד' כי מזמן ההוא שוממה מלכותו ועד עתה ארצה שממה לנצח :

וכן אשר אמר הנביא "כי כה אמר ד' אלי בעוד שנה בשני שכיר וכלה כל כבוד קדר" (ישעיה כ"א) זה לא ישונה אפי' העלו כל אילי נביות הרוץ משפטם בעתו כרגע ולא יעבור הזמן אשר הוגבל בלי תנאי, ובדיוק כזה בלתי אפשר לשום קוסם כ"א לנביא אמת :

ז) עוד הל עלינו לבאר דברי הנביא ירמיהו, "רגע אדבר על גוי ועל ממלכה לנתוש ולנתוץ ולהאבד ושעב הגוי ההוא מרעתו אשר דברתי עליו ונחמתי על הרעה אשר חשבתי לעשות לו, ורגע אדבר על גוי ועל ממלכה לבנות ולנטוע, ועשה הרעה בעיני לכלתי שמוע בקולי, ונחמתי על הטובה אשר אמרתי להטיב אותו (ירמיה י"ח) במאמר הזה נתחכטו המפרשים מאוד, כי אי מזה בחינת אמת מן השקר תמצא אם גם יעוד הטוב מאתו ית' יומצא בו חלוקה ושנוי מצד המקבל, וההכנס מהר"א האריך בזה, ולדרכינו יובן מאוד, ומדויק בדברי הנביא שאמר רגע אדבר" וזה הוכפל פעמים

פעמים, והיה די באמרו אם אדבר ולמה לי מלת דגע רגע? ואמנם במלת רגע כמוס בו התנאי והאפשר, כמו דכתיב כי רגע באפו היים ברצונו" וכתיב אל זועם בכל יום ואמרו חז"ל כמה זעמו רגע, וכמה רגע של הקב"ה אחד משמונת רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה כן הגי' נכונה בילקוט (ברכות ז') [דברי חכמים יהדותם בזה יבואר בהערה] (*) הנה המליץ הנביא מלת רגע כמו באדם אשר רגע באפו, עוד לא כלה ונחרצה לעשות משפט ונקמה באויבו, וככתוב חבי כמעט רגע עד יעבור זמם (ישעיה ב') ראה בעיניך כי לשון רגע נאמר על הזעם אשר כמעט יעבור, ובין הוא ביוצד כל יתי אשר דק היים וחסד ברצונו, אם יאמר כי זעמו רגע, נבין מזה שאין גזירה התומה מלפניו, רק כמו הרגע אשר בו החלוף והשנוי כמעט אשר יעבור זעם, כן דימו הנביאים הצורה ליוצרה כי דבר אשר כמו תנאי דיבר בפיו שבשביל רעת פלוני ראוי להביא עליו נתוש ונתוין, וכאשר יביטל סבת הזעם כי ישוב אליו שב גם המסבוב וזה מדויק מאוד

ה ע ר ה

(*) כדי להבין עומק מליצת דברי חז"ל בזה המאמר הפלא, נעתיק יתר דבריהם שם וז"ל ואר"י משום ר' יוסי, מנין שאין מרצין לאדם בשעת כעסו, שנאמר פני ילכו והניחותי לך א"ל הקב"ה למשה המתן עד שיעבור פנים של זעם, ומי איכא רתחא? — אין דתניי דאל זועם בכל יום, וכמה זעמו? רגע, וכמה רגע? א' משמונה רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה "עוד שם וכמה זעמו רגע, וכמה רגע? אמר ר"א רגע כמימרא, ומנלן? ד"ב כי רגע באפו היים ברצונו, ואימת רתח? בהנך תלת שעי קמייטא כי חורא כרבלתא דתרנגולא וקאי אחר כרעא, כל שעתא נמי קאי הכי? בהחזא לית ביה שורייקי סומקיי" — המאמר הזה יביע אומר ראו את חירתי והביטו אל חכמום בתוכו, וגם כי יש בו סתירה מתחלה אמר שיעור רגע א' משמונה רבוא וכי' ואח"כ אמר רגע כמימרא זה הרבה גדול מן שיעור הג"ל, וגם קשה איך יאמר לו המתן עד שיעבור פנים של זעם הלא מי שיאמר כן, כבר עבר זעמו ונה רוגזו אם יצוהו להמתין עד שיעשה רצונו, אמנם להבין כל החידה הנה המהר"י מינץ בדרשותיו מביא כי הזוהר יעורר על אומרו אל זועם בכל יום, איך יאות שם זה אצל זעם, הלא אל הוא מדת הסדר כד"כ אל רחום וחנון אל נא רפא נא, אלי למה עזבתני, דתי מהר"ם הג"ל, כי נזר מן מדת אלקים, כי אלקים מדת הדין שופט ומענשו כאשר

מאוד, בענין אומרו ושב הגוי מרעתו אשר דיברתי עליו
 מלת עליו אם יהיה מוסב על הגוי הרי זה מקרא מסורס, שהיה לומר
 ושב הגוי אשר דיברתי עליו, מרעתו, אבל באומרו הלשון מהופך
 יובן מלת עליו על הרעה, כאלו אומר בעבירו, ור"ל אם שב הגוי
 מרעתו, אשר עליו על הרעה ההוא בגללה דיברתי רגע ועמי, וכיון
 שבעת זעמי דיברתי מפורש כי עליו עבור הרעה ההוא יבוא הנתוש
 זהנתוין יובן מאילו כי חיים כרצונו אם יסור רעתו של הגוי ההוא,
 ולכן אין כאן בטול רק קיום התנאי, וכן הוא ביעוד הטוב הודיע
 במלת רגע כי כתנאי היה, בדיבורו שברגע הלזו ראוי לבנות ולנסוע
 להטיב עם הגוי והממלכה, והיה היעוד ההוא ברצונו אם שמוע ישמע
 בקולו, אך אם עשה הרעה לבלתי שמוע בקולו אי"כ הטוב לא טוב
 לו, ככתוב יש עושר שמור לבעליו לרעתו, כן כל הטוב אשר יריק
 למתקש בדרך רע, טובה זו רעה היא לו, כי ירום לבבו ויתפאר
 ברעתו כי הלל רשע על האות נפשו, ע"כ ניהם ד' להטיב אותו כעת,
 ואמנם הטוב גם בתנאי אינו חוזר בוא יבוא לאחר זמן כמו שביארנו
 למעלה שיבוא דור אחרון אשר יהיה ראוי לקבל הטובה ומדויק בזה
 כי למעלה אצל הרעה אמר ונחמתי על הרעה אשר חשבתי לעשות לו,
 ואצל

ה ע ר ה

כאשר נתמלא סאתו, אך אל מדת חסד שאינו ממתין עד שנתמלא
 הסאה, כי נידון בדין קשה, לא כן אם מעט מעט ידונו יהיה העונש
 קל, וזהו אל זועם בכל יום מצד החסד יתפוצצו הרי דין דק דק
 וחלוש, ואוסף עוד על דבריו הנכונים, כי יש שני מיני פרענות היא
 כעין נקמה ברשעים למען ישמעון אחרים ולא יידון עוד כמעשיהם,
 כי שאינו נקמה רק לדרכו מהר, שאם יבוא זעם קל בכל יום יצדיק
 צדיק מעשהו, כי יבין על מעשיו ויתלה בחטאיו וינקה עצמו מכל סיג
 עד היותו צח ומצוחצח להטיבו באחריתו, וזה רמזו ו"ל כי שם אל
 הוא אשר בגללה מראה פנים של זעם ותוכו, רצוף אהבה וחסד
 לפרוע ממנו מעט מעט כדי להדריכו במעגלי ישר ולהטיבו באחריתו,
 וזה שמביא ראיה מן הקרא רגע באפו חיים ברצונו ר"ל אף בזה המעט
 כרגע ג"כ חיים ברצונו לטובת אחרית שלום ועל פי רעיון זה נבינה
 במקרא שהביאו רז"ל שם "פני ילכו והניחותי לך" כי הפנים הוא
 הראשית של האחרית, וכנאמר טוב אחרית דבר מראשיתו, שע"י
 הראשית בא האחרית טוב, והנה במדה טובה הפנים שהוא הראשית
 הוא טוב וחסד, כמו יאר ד' פניו אליך, כי עולם חסד יבנה
 וראשית

ואצל הטוב אמר אשר אמרתי להטיב אותו כי יש הפרש בין מלת לו ובין אותו והפרש בין מחשבה לאמירה, אותו מוסב על עצם נוף המדובר מנהו, לו יאמר גם כמו בגללו, כמו אמרי לי אחי הוא ולא יאות אמרי אותי, כי הוא המעשה בעצם הגוף, וגלל זה ביעוד הרעה אמר נחמתי מלעשות לו ר"ל בגללו, לא לבד לנופו לא יבוא הרעה אך גם לזולתו ליוצאי הלציו וכדומה לא יבוא עוד מחשבת הרעה ההוא כי שב אפו ברגע זעמו כי יעבור, בשובו אל ד', ואמר גם כן חשכתי שחיה רק מחשבה בעלמא אשר לא יצא מן השפה ולהיין, אך ביעוד הטוב אמר להטיב אותו שמוסב על עצם הגוף, כי רק אל עצמו לא יבוא יעוד הטוב ההוא שאינה טובה לו, אך בוא יבוא על זולתו

ה ע ר ה

וראשית מחשבתו ית' מצד הנותן כולו חסד וטוב, אך האחר הבא מצד המקבל מהול ברמז ווי"ש ית' אל משה רבינו, "וראית את אחורי לפני לא יראה" ירצה האחור הבא מצד המקבל פעם חסד פעם דין אותו תראה ותשיג, אך פניו איך כולו חסד אף מהתערובות דין יסובב חסד ורחמים רבים, זה לא יראה ולא יושג לשכל אנושי כי להשיג זה יצדק עין אלקים ית' אשר סוקר הכל בסקירה אחת מראש ועד סוף, ולזה הפנים והקודם רמוז כי החסד עליון לאין סוף, והאחור מעורב דין עמו, וזה הוא אך במדת ההסד, אבל במדת הרע הוא להיפוך, הפנים של זעם שהיא הקודם מצד המקבל הוא רע והאחרית הבא מזה הוא טוב כמבואר למעלה בדברינו, והבנתי בזה ענין הנחש, שאמר ית' אל משה "מזה בידך ויאמר מטה השליכו ארצה — ויהי לנחש, וינס משה מפניו" (שמות ד') בעיני הדורשים יפלא הלא אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק, ואיך נס משה מפני הנחש בעמדו לפני ד' ? וגם למה שאלו מזה בידך ? והענין כי הודיעהו הש"י כי אין רע יורד מן השמים, אך בבואו ממעל אל הארציית או מצד המקבל יהי לנחש, ע"ז שאלו מזה בידך, וראה במדאה הנבואה שהוא מטה ומשענה המורה על הטוב, השליכוהו ארצה כאשר יושלך משמים אל הארציית או יהי לנחש, וכאשר נעשה נחש מצד המקבל, או פני הנחש שהוא הקודם הוא מלא זעם, והאחרית הבא מן הרע הוא טוב לתכלית הנצחי כי מן העו יבוא מתוק ויאמר אחוז בנבני שהוא האחרית ויהי למטה, ואחרי כי פני הנחש הוא אף וחימה ותונב שהוא האחרית ותכלית הוא טוב, ע"כ נס משה מפניו כדרך שנאמר יגורתי מן האף והחימה ולא שוו ממקומו, אך ברעיון הנבואה נס מפחדו והלך אצל זנבו

זולתו אשר יצאו מחלציו כי גם תנאו אינו חוזר כאמור, ואמר לשון אמרתי להיות דמיון אמירה שהוציא משפה ולהוין באופן שוראי יקויים יעוד הטוב אם לא עכשיו, חכה לו אימתי שיהיה מקבל נאות למו והבין :

(ח) עוד זאת אדרוש מן הנביא לפי דרכינו, שאם אומר בלי תנאי והוא יעוד שאינו טוב, והנביא עדינו עמנו פה, ושב האיש ההוא, יכול ית' להנחם על הרעה ויודיע כזאת ע"י הנביא ההוא למען נדע כי לא יפול דברו ארצה כי אם גילה סודו לעבדיו הנביאים, וכן מצינו בחזקיהו המלך שאמר לו ישעיה הנביא ע"ה צו לביתך כי מת אתה ולא תחי, ויתפלל חזקי וגוי ויהי דבר ד' אל ישעי' כוי כה אמר ד' אלהי דוד אביך שמעתי את תפלתך וגוי, הנה אמר בתחלה בלי תנאי מפני שידע שיתפלל ויודיע ע"י הנביא כי שמע תפלתו, ואין כאן שנוי חלילה וניחם בו ית' כי כה ידע מלפנים, אך אם אין הנביא עוד להודיע כי ניחם על הרעה בשביל השובתו, או בשום אופן לא יחליף האל את אשר דיבר ביד עבדיו הנביאים

הערה

זנבו שהוא האחרית הטוב הבא בסופו ותכליתו, וז"ש רז"ל המתן עד שיעבור זעם, כי אם אך פני ילכו שיעבור הראשית של זעם או והגיתותי לך תמצא המנוחה והעונג באחריתו של זעם, ע"כ אל תעביר הזעם כולו בתפלתך כי ברכה בו וזאת המנוחה והמרנוע, ומקשה ומי איכא רתחא קמי' קב"ה? הלא עצמו ית' אך טוב וחסד ירדפנו, ואם בנמשך ממנו יבוא זעם מ"מ קמי' קב"ה הכל טוב, ומשני אין אל זעם בכל יום הוא עצמו חסד גדול, וכמה זעמו? ואמר כל מספרי השמיניות, כמו שביארתי במקרא, תן חלק לשבעה וגם לשמונה" האמור בקהלת, כי השבעה המה ימי השבעה של העולם כי שבעת ימי הבנין מקיפים כל תהלוכות העולם, מזה שבעה רקיעים שבעה כוכבי לבת (הגם שכעת המציאו יותר, הן הנה השבעה אשר פועלים בעולם קור וחום לח ויבש וכדומה) גם בנוף האדם שהוא עולם קטן נראין בו תהלוכות הדם הנקרא [סערקלאטיאן] בכל שבעה, כי על כן בכל חולי בא השנוי לסוב או לרע בכל ז' ימים כנודע (וכמו שביארתי בח"א) וע"כ אחז"ל כי שית אלפי הוי עלמא וחד שבת, והשבת עוד שייך למי הבנין ואחר השבעה כולו קודש לד', וזהו שאמר תנו חלק לשבעה שהוא צורך העוה"ז, וגם החלק יהי עיקר תכליתו לשמונה שכולו קודש, ואחז"ל "ת"ה שרי לי' שמינית בשמינת נאווה

הנביאים ולא גילה סודו למו שידעו כל העולם שהפה שאסר הוא שהתיר, וכי תאמר כמו ששאל החכם הרב מוהר"י אברבנאל, וכי דינא הכי שבשביל הנביא לא ישמע השיי, לקול השב בכל לב ובכל נפש, ע"ז אשיב אמרי לך, כי הוא ית' הוודע את כל מראש, הוא הוודע שהגניורה קיימת תהי' ולא תשובה שלימה תהי' לקרוע גזר דינו, שאלו ידע ית' שיש בלבו וברוחו טובה הגדולה הזאת, לא היה גוזר בהחלט את הדבר עפ"י הנביא אם לא שידע שהנביא ההוא ישיב את הדבר בפיו להודיע לבני אדם חסדו ואמתו ששמע לקול עבדו אשר בכל לבו שב אליו ית' וכל מבין יבין מעתה שכל השאלות והספיקות אשר האריך בהם הרב מהר"א הנ"ל בפ' שופטים, כולם הותרו ולא נותר בהם מאומה מן המון השאלות והקשיות והבן:

המורם מן דברינו כי אבן הבוחן בזה היה לראש פנת יסוד מוסד לתורה מן השמים, אשר מעולם לא נהי' כזאת בכל האימות אשר ידברו נביאים למו כל אמת בלי שמין שקר ודופי במספר ובמשקל על

הרעה

גאווה" פי' אם תבארו רגל גאווה, ית' אך כולו קודש, כמו השמיני שהוא קודש והשמינית יהלק עוד לשמיני ואז הקדושה של גאותו צה ומצוהצח, ולא יתערב רגל זר עם תאות עצמו לכבוד או לנצחון וכדומה, וז"ש כאן רגע של זעם ד' היא כדוגמת כל השמיניות כל הרבנים ואלפים מכולם אך כסולת נקי' מטוב וחסד לטובת האחרית: כמו כור הכסף מזוקק שבעתיים, בפעם אהר מזוקק, ומן הנקי' עוד יזוקק עד שבעתים, כי בשמיניות הקדושה עוד יזוקק השמונית שבשמינית עד רבבות, אשר מצרף לכסף אין עוד כמוהו ככה ידומה זעמו של הקב"ה טהור ונקי וקדוש ומובדל מכל שמין סיג לרעה ת"ז כ"א כולו קודש לחסד עולם מאתו ית', ואח"כ שאל עוד על איכות זעמו לא על זמנו ואמר רגע כמימרי' פי' כרצונו הטוב, כי בתרגום מצינו מימרא הוא רצונו והפצו והוא כי חפץ חסד הוא, ואימת' וקאמר ב"ג שעו קמייתא שהוא הראשית, כי הורא כרבלתא דתרנגולא, כי התרנגול כטבע להבחין בין הלילה והיום, מה שאין האדם יכול להבחין ההרף עין של אור היום, והיום רומז על הטוב והלילה על הרין, כדכתיב והי' יום א' יוודע לד' לא יום ולא לילה, והבחנה בזו שבהרף עין בין יום ולילה שהבדל בין רע לטוב כמעט אפס ואין יחשב כן הוא זעמו של הקב"ה, ואמר בשעה שחוויר כרבלתא של הבוחן, כי מראה האדום הוא דין כדכתיב מדוע אדום ללבושך וגו' וכן אם יאדומו פתולע, ולבן הוא החסד וטוב כמו כצמר יהי', והוא האין

על זמן רב או קצר לא נפל דבר ארצה, ולא נמצאו כאלו בכל הוברי שמים אשר מעט אמת מהול עם רבת שקר, וגם זה רק על זמן קרוב לא רחוק, ולא כן עבדים הנביאים, הלא ישעי' ע"ה ניבא כמאתים שנים בטרם בוא כורש המלך בעולם, שהוא יבנה בית המקדש אחרי שיהרב, וכן ירמי' ויחזקאל וחביריו כל מה שאמרו על כל האומות מכוון ומצמצם כשני שכיר הכל בא בעתו ובזמנו, ודברי דניאל ברוח קדשו כל אשר קרה עם יוון ופרס לא נעדר דבר אחד מנהו, והכל במתי ומי ואנה ואיך כנודע ג"כ בקורות העמים [וועלט געשיכטע], ובזה נבינה במקרא אשר יאיר לנו נתיב בדברי ישעי' הנביא ע"ה באמרו לא בסתר דיברתי במקום ארץ חושך, לא אמרתי לזרע יעקב תוהו בקשוני, אני ה' דובר צדק מגיד משרים, הקבצו וגו' מי השמיע זאת מקדם, מאז הגידה הלא אני ה' (ישעי' מ"ה י"ט) נגר בחינה א הנוכר בדברינו למעלה אות כי במופתים אשר עשה ד' לעיני כל ישראל ולעיני המצרים וכל הגוים לא יפול עליהן הספק כמו העושה לפני פרטי יחידים עם, ע"ז אמר הנביא לא בסתר דברתי במקום חושך כמו שעשו שארי מתנבאים אשר שקד בימינם יעשו פלאים בפני מעטי בני אדם אשר יאמר האומר מי פתי יאמין לזה אולי אוהביו ותלמידיו שיקרו וניזמו בדבר או לא הבינו התחבולה הטבעות וכדומה, לא כן אם הוא לעיני רבבות עמים, אשר ראו עין בעין מעשה ה' כי נורא הוא שמעו עמים ירגזון, ועל בחינה השנית האמור בדברינו אות גי שראשית דברו

ה ע ר ה

האין אשר אין בו צבע כלל, כמו מצד הנותן אשר בטרם כל, הכל נמצא חסד, וכאשר יתחזור האדמימות של הבהון עד כי לא נשארו בו שורייקי סומקי, דהיינו הוטי אדמימות רק הכל נהפך ללבן כולו הפך לבן טהור הוא ומזוקק מכל סיג ותערובת דין והוא פנימיית זעמו ית' ואמר שם כי ריב"ל אשר ציערו' ההוא צדוקי בקראי וחשב כי מצוה לקללו למען לא ישחית רבים בהצעת טענותיו, והבחין בזעם של הקב"ה שכולו תכלית טוב כן ידמה ליוצרו לקללו בקדושה לשם שמים ולא לכבודו כלל, ויהיה זה כמו חסד אשר קללתו לברכה תחשב, וע"ז ניהם אח"כ ואמר לאו אורה ארעא למיעבד הכי, ירצה הגם שהי' מושל ברוחו לעצור כחו לקדושת ד' ייש עכ"ז לאו אורה ארעא מי שהוא בארציות בלתי אפשר כלל לכל יתערב שמין זרות וקנאת דוחו תוקד בו והבן —

דברו נתקיים בסופו לתת להם נחלת גוים ושכל אשר הפץ עשה ע"ז אמר הנביא "לא אמרתי לזרע יעקב תהוה בקשוני" כי נביאי השקר מכטיהים לעולם הבא אשר עין לא ראתה ומי יברר שקרוחם, אבל רבינו משה בשם ד' מכטיה בזה העולם מהר אם תשמיעו ונתתי גשמיכם בעתו וכדומה כל הברכות אשר כולם נתקיימו בימי דוד ושלמה כאשר שמרו תורת משה. וכן אמר החכם מהר"ש פלעסנר בספרו דת משה, כי הוא מן הפלא הא"ך הרהיבה נפש משה עוז להבטיח לעולי רגלים אשר הרתיקו נדוד מביתם כל זכר מנהו עלו לירושלים, והבטיהם "ולא יחמוד איש את ארצ"ך" וכן ה' שבכ לימי הרגל אשר כל גבול ישראל ה' ריקם מבלי איש אשר ישמרם מאויביהם, וא"ך לא באו אויבי ישראל אשר ידעו שאין האנשים בביתם, לבו כל רכושם וטף ובהמתם ולקחת את ארצם למו, ומי בן אדם יבטיח כאלה, אין זה כי אם בורא הלבבות אשר בידו כל רוח אנוש הוא אמר ויהי ומי יפר עצתו וע"ז אמר שם אני ד' דובר צדק מכטיה ומקיים לאשר בידו רוח כל איש עד מהרה ירוץ דברו וקיים לעולם, ועל כחינה השלישית אשר הרחבנו הדיבור באות ד' ביעודי הנביאים במתי איך ואנה לא נפל דבר ארצה ע"ז אמר אני ה' דובר צדק מגיד משרים" אם אני דובר הצדק ע"י עבדי הנביאים, אני מגיד משרים במישור בלי נפתל ובלי מחסור רק כמות שהוא ממש, ואמר מי השמיע כזאת מקדם מאז הגידה" לא תמצא בכל הקוסמים והוברו שמים שיאמרו מקדם היותה בעולם דברים כהו"י וכצורה ידק אשר כבר ישנו בעולם או שהוא בזמן קרוב יתערב קצת אמת בשקר, אך הנביא אשר ידבר בשמו הוא מהוה שדי יחזה מקרוב וטרחוק במי ומתי ואיך ואנה :

ואסיים בביאור עוד כפל לשון אומרו ית' ולא יהיה הדבר ולא יבא וגו' מלבד הביאור אשר אמור לעיל בדברינו סוף אות ד', עוד זאת אדרוש כי הנה הרמב"ם בהקדמה לפי' המשנה אומר שעיקר בחינת הנביא הוא מה שיקויים העתידות כמה פעמים הוא נביא אמת וכשיבוטל פעם אחד הוא נביא שקר, והר"ן תפס עליו מדברי עצמו בפ"ז מיסודי תורה ושכן משמע ב"פ הנחנקין סאם נתן אות ג"כ נאמן הוא לנביא וכי רמב"ם שם שאף שאותו אות נוכל לחוש אולי ע"י תהבולה או כשוף הוא אפ"ה כיון שמתהלך ביושר ונותן אות הרי הוא בחזקתו כמו שדנין עפ"י עדים שהם בחזקת כשרות, כן בזה נאמר עליו אליו תשמעון, וביאר החכם מהר"א את דברי הרמב"ם שמה שאמר שסומכין על האות הוא אם אינו אומר לשנות דבר מן התורה רק לעשות כתורה או אליו תשמעון, אבל אם אומר לעבור על דברי תורה אפילו הוא הוראת יעה ששומעין אל הנביא מ"מ לשמוע לעשות דבר

דבר בהוראת שעה שלא כתורה צריך שיהיה מוחזק ומובחן בעתידות
כמה פעמים שלא נפל דבר ארצה דבריו, והנה דברי מהר"א בביאור
דברי הר"מ נכון וישר.

אכן יש להעמיק שאלה וקושי הבנה מדברי הש"ס שם דף פ"ט ע"ב
שאמרו המוותר על דברי הנביא שעובר על דבריו חייב מיתה
בידי שמים, ומקשה מנא ידע דאיענש, ומתקן שנתן לו אות,
ובזה לא הועיל תי' מהר"א עפ"י רמב"ם דכשאנו אומר נגד התורה
מעמידין אותו על חוקת כשרות, דמ"מ איך חייב מיתה שמה אינו
אומר אמת והאות תחבולה וכשוף הוא שהרי הרמב"ם אומר כן?
הגם שי"ל לפי הדמיון שאומר הרמב"ם כמו ששני עדים נאמנים,
וא"כ העובר ע"ז מלהאמין ל"ב עדים שאומרי לו זה בשר נכילה וכדומה
ה"ז עובר על ד"ת, כן העובר על דברי נביא שנותן אות שהתורה
האמינתו בטרם נשמע שקר עליו, על כן גם בזה העובר על ד"ת חייב
מיתה, אכן לא נתקררה דעתי בזה שדין התורה יחייב מיתה בידי
שמים עפ"י עד א' אם האות אינו מברר הדבר? לכן הנראה לדעתי
בזה, כי האות שאמרו בגמ' שהייב מיתה, הוא אות עם עתידות,
דיש שני מיני אותות, אות הבא מיד לעיני הרואים, כמו השלך
מטך ויהי לנחש, אין זה ברור שהרי גם חרטומי מצרים עשו בלטיהם
כן, אם לא שבלע מטה אהרן את מטותם זה ה"י מברר את האמת,
וא"כ על אות כזה ודאי אין חייב מיתה, ישנם בכני ישראל נאמר ואם
לא ישמעו לקול האות הרי שאין בזה עון נחשב למו אם לא ישמעו
לקול האות הראשון, עוד יש אות עם עתידות יחד, אם אמר מחר
תעמוד החמה באמצע הרקיע, או שיבוא חושך אחר חצות היום
ויאמש החושך עד הלילה, זה האות עם עתידות יחד שאמר בדיוק
ביום זה ובשעה זו תהי' האות הוה ואם אמת כדבריו או אות אמת
הוא, ובנביא שקר ודאי ה"י לא תהי' בדיוק ביום ובשעה, ועל אות
כזה שמצורף עמו עתידות אמת חייב להאמין לו, וכמו שאמר ישע"י
לחוקי' הנני משגיב הצל אחרנית וכדומה העובר על דברי נביא באות
כזה ודאי חייב מיתה, והרמב"ם אמר מטעם חוקה הוא אשר ראוי
לשמוע בקולו אף באות שאין ברור כל כך, אך לענין חיוב מיתה
ודאי לא יצדק כ"א באות ברור כנ"ל.

ועתה יובן כפל הבחינה של המקרא הנ"ל, על בחינת האות שהוא
ליום מחר וכדומה יצדק אומרו ולא יהי' מיד הדבר בכיוון
ובדיוק ואם יאמר הנביא דבר לזמן מה בשנה או שנתיים, ע"ז אמר
ולא יבא הדבר בעתיד, או אם אך שמץ מנהו לא יהי' מיד או לא

יבא לאחר זמן בשעה ברורה או לא תנור ממנו מות תמיתנו :
 סוף דבר הכל נשמע כל דברי הנביאים בחינה אמיתית לתורתנו הקדושה
 כל דבריהם בעבר כבר נתקיים וכל יעודים הטובים בעתיד יאירו מהר
 לנגד עינינו נגילה ונשמחה בו סלה :

דרך הרביעי

הוא

דרך הקיום

ישראל נושע בה' תשועת עולמים .
 לא תבושו ולא תכלמו עד עולמי עד
 . (ישעי' מ"ה י"ז) .

א) מצרף לכסף . וכור לזהב , ואבן בוחן לאמונה , היא העומדת
 לעד , הוא דבר אלוקינו , אשר יקום לעולם , כי שפת
 אמת תיבון לעד , מבלי הפסק , מבלי העדר יכולת , לא תחסר כל
 בה , כי בכל עת ובכל שעה , יזהירו קרני הודה , עיני ד' אלהינו
 בעמו ובארצו מראשית עד אחרית בעשות נוראות ונפלאות לאין תכלית ,
 והיא מעלת הקיום של מופתי כל יכול , היא בחינת הרת
 לאמיתת אמונתנו — .

הן כל אות ומופת לא ימלט מחלוקה , אם ע"י איש נכון תחבולות
 יקנה , אם ע"י סיבה ראשונה משדר המערכת בורא כל ית"ש ,
 ואך בזאת תכחנה , אם האיש נכון הסיבה אל האותות , אם בטל
 הסיבה בטלו המופתים ואין להם וקיום אחרי העדר האיש ההוא , אך
 אם מ"ד י"ש יצא הדבר והיא הסיבה , לא תבטל לנצח ויש קיום
 להאותות בכל דור ולכן כל פועלי און אשר הטעו את בני האדם
 במופתיהם , ה"י האיש ההוא ותחבולותיו סיבת ההטעה , ובמותם אברו
 כל נפלאותיו , ואם מן תלמידיו יאמרו שעשה מעט מנהו לא נשמע
 ממנו בדרך אחר שיקום להם מושיע נגד טבע העולם , לא כן המופתים
 שסיבתן הוא אל חי וקיים בשם שהוא קיים כן נפלאותיו חיים וקיימים ,
 וכאשר מת משה עבד ד' לא מתו הנסים , קם יהושע אשר העמיד
 המה באמצע הרקיע לעיני כל העמים , אשר לפי ראות עיני בשר
 השמש תיהלך בארץ ופתאום ראו אותה כעומדת עד יקום גוי אויביו —
 והוא

והוא הנחיל לישראל ארץ שבעה עמים עצומים בגבורת ישע ימינו אשר אם תקעו בחצוצרות ונפלו חומות בצורות וריחו והדרך בנעלים את מי הירדן, אחרי מות יהושע, כמו השופטים ופעלו נפלאות בכל עת אשר עבדו את ד', מן אם יראה ורומה באלפי ישראל, ואם אלקים חדשים יבחר למו או לוחציהם יכניעם, שבו אל ד' ויקם להם מושיע כל ימי השופטים, שמשון הגבור הכניע, הוא לבדו אומה שלמה הפלשתים צרי ישראל, איך יכה איש א' אלף, ורבבה ינוסו מפניו, אין זה כ"א אלקים הודיע בעמים גבורותיו, וכן תמיד בכל דור ודור ישבחו מעשיך ד', אליהו ואלישע החיו המתים, אליהו עצר המטר שלש שנים עד עת הרשה אלי' להורידו, והוא שרף החמשים בהבל פיו, והגבורות שעשה אלישע פי שנים ברוחו, וכן בימי חזקיהו וישעיהו הכה המלאך מאה ושמונים אלף במחנה אישור אשר גם בכתוב העמים מאנשי מצרים יספרו מזה ככתוב [בוועלט געשיכטע] וכן כל הנביאים בנפלאות ומחזה שדי אשר יחזו על כל עם ועם, בטרם יוולד ישמע אתהן, ואם אספרה כולם תיצר היריעה מהכיל, ישעי הנביא ע"ה קרא בשם את כורש בונה בית שני, והוא הי' כשני מאות שנה אחרי מות ישעי, וכן הרבה מאוד בדברי נביאי אמת ע"ה: וכן ירמי' ע"ה השמיע על כל האומות טרם תצמחנה ועל בכל במספר ע' שנה גם בבית שני בהיותנו בעור קדשינו ומקדשינו הופיע לנו בעים רוחו הנה נודע מאז גודל הנסים ככתוב גם אצל הנוצרים בספר השמונאים הנקרא [מאכאבעהר] וכן כתוב בספר יוסיפון גודל הנסים ונפלאות שנעשו אז לאבותינו לא נעדרו נסים נגלים מכל דור, ואשר הי' דבר ד' ע"י הנביאים גלוי וידוע לכל העמים, בדניאל נמצא כל הנעשה עם בבל פרס ויוון ורומי כנודע לכל רואה שם נגד קורות העמים [וועלט געשיכטע], והיו הנסים קיימים בכל דור עד אשר הגלנו מארצינו אז נתקיים מה שנאמר ע"י משה אדון הנביאים ואנוכי הסתר אסתיר פני מהם ואהי' להם כמשניה מן החלונות מציין מן החרכים לבלתי ישחיתם הלילה כל צורריהם עד היום הזה, והי' ההכרח אצלו ית' להשבית נסים נגלים ולעשות מן או והלאה בהסתר פנים, כ"א הי' גם בימי הגלות נסים נגלים או מי הי' אשר יעזו עוד להרע לישראל הלא אימתה ופחד יבעתמו, והי' י"ש הפיך דכאם ולהכניעם על עונם ולקיים בהם כל הקללות שבתורה למען ייטב להם באחריתם, ואיך יתקיים זה אם עוד הנסים תהיינה גלויים לעיני העמים? ע"כ הי' עצת פלא יועיץ לשום עין חמלתו עלימו בהסתר פנים עד כי יבוא מועד כי ישובו אל ד' ויהיו עליון על כל הארץ כאשר גזר אומר ע"י עבדיו הנביאים למרבה המשרה אין קץ בה יחיש ב"ב סלה:

(ב) וע"ז אמר דוד המע"ה חסדי ה' עולם אשירה לדור ודור
אודיע אמונתך בפי (תלים פ"ט) ירצה חסדו נבר עלי
אשר לעולם אשירה כי לא בדוד אחד בלבד הראנו נפלאותיו רק בכל
דור ודור אודיע אמונתך (דהיינו הקיום מלשון ויהי ידיו אמונה) בפי
בלי הפסק ואמר דוד לדור ישב מעשיך וגבורתיך יגידו (תלים קמ"ה)
ירצה בזה נודע כי רק גבורותיך יגידו ולא גבורת איש פרטי בתחבולותיו
שהרי דוד לדור ישב מעשיך ע"כ זאת יגיד שהם גבורותיך ואמר להודיע
לבני אדם גבורותיו, ע"י כי ממשלתך בכל דור ודור, וגם בימי
הגלות סומך די לכל הנופלים, וזקף לכל הכפופים יהי בגאולה
העתידה, ואמר גדולים מעשה די דרושים לכל הפציהם הוד והדר
פעלי וצדקתו עומדת לעד" (תלים קי"א) בזה נודע כי גדולים הנפלאות
מעשי די המה, כי דרושים הם לכל עת אשר החפץ בו מן גדולי
הצדיקים הדרושים את מעשה די הנורא ע"י תפלתם כדכתיב ותגזור
אומר ויקם לך ובכל דור ודור דרושים הם לכל החפץ בהם בכל עת,
ומזה נודע כי הוד והדר פעלו כי צדקתו עומדת לעד לקיום עולם בלי
הפסק וגבול, אך בעת אשר זכר עשה לנפלאותיו שאין מראת עוד נסים
נגלים רק זכרון לנפלאותיו אשר בכל דורו מקדם, אז חנון ורחום די
ולא עזבם היו ביד להציהם אם כשה בין הזמנים המה לא יעזבינו כי
"יזכור לעולם בריתו" ואמר שפת אמת תיבון לעד ועד ארגיעה
לשון שקר (משלי י"ב) זאת הבחינה כי שפת אמת תהי נכון לעד
ולא הדלו ארחות נתיבותי לעולם אך לשון שקר כרגע הבעל תחבולות
עמו יסופו כי שקר אין לו רגלים להעמידה על מכונתה אך כרגע ספו
תמו מן בלהות, וע"ז אמרו מסדרי תפלותינו, אמת ויציב ונכון כו'
ודבריו חיים וקיימים נאמנים לעד ולעולמי עולמים, אמר אמת וגם
יציב מלשון מעמד וקיום כלשון יציב גבולות עמים וזה הבדל לשון
ויציב נגד אמת, ואמר ודבריו חיים וקיימים שיש להם קיום ארוך ע"כ
נאמנים לעד כי מי בכל אומה ולשון כמונו שנעשה להם נסים נגלים
מדור אחר דור זכור ימות עולם בנינו שנות דור ודור אם נעשה כמותו?
כי לדור ודור אמונתו ומזה נודע כי טוב די לעולם חסדו: וכבר אמרתי
בזה מעם נכון, אשר לא בא רבינו משה ע"ה לארץ ישראל,
אחר כל התפללות שעשה לו ית' הלא מעולם שמע כל תחנונו,
אכן לא הי' באפשרי לעשות רצון משה בזה, שאם הי' משה מוליכם
היו תולים כל התחבולות במשה, ובפרט בדורות הראשונים שהיו
מאמינים שיש באיש ענין אלקות כשנולד בכוכב פלוני, וכמו נבוכדנצר
שהשתחוה לדניאל בחשבו שיש בו אלקות, וכן בדורות אחרונים היו
תולים במשה, על כן הודיע ית' כי משה מת והנמים לא מתו עמו,
כי לא משה סבת הנסים רק אל חי חלקינו הוא חי וקיים ונפלאותיו
חיים

חיים וקיימים וכן לעתיד יראינו נפלאות נגד כל העמים סלה :
 ובביאורי על התורה ביארתי בזה אומרו ויתעבר ד' בי למענכם ,
 אף שהי' בשביל חטא קל שלו , מי'ם הי' ראוי למחול לו אם לא
 למענכם מטעם הגיל ע"ש באורך :

ד ר ר ה ס כ מ ה

אחרי שביארנו מעלת התורה , מצד התכלית , ומצד העצם , ומצד
 המופת , ומצד הקיום , נבאר עתה מדרך הסכמה אמיתת
 תורתנו הקדושה :

(א) ירמיה הנביא ע"ה השביל את העם באמרו ,,מאין כמוך ד' גדול
 אתה , וגדול שמך בנבורה , מי לא יראך מלך הגוים ,
 כי לך יאתה , כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך ,
 ובאחת יבערו וינסלו מוסר הבלים עין הוא וגו' זה' אלהים אמת'
 (ירמ' י"ו) יש הרגש במלת מאין ולא אמר אין ?

אם נלשוש עין להשקיף אל משרת האמת , להכירה מני שקר רעותה ,
 אשר גם היא תתעטף בצעיף טהורה , ובהירה היא במעטיה ,
 ובקרבה רחיקה היא מן רעותה האמת , שתיהן יחד במסלה תעלינה ,
 ובמה יוכר האמת מן השקר , הן גם בזאת תתפרדנה לעיני המשכיל ,
 בראותו כי האמת דרך אחד לה , והשקר דרכים רבים יסובבינה ,
 זה יאמר בכה וזה ככה , יתלבטון באורחותם ולא יכינו במסילותם ,
 ולא בנתיב אחד יצעדון , כי לא שנים אל שקר אחד יפגשוון באמרי
 פיהם , הן אם רבת אנשים לפני השופט יגשון בעדותם , את אמת
 יהנו חכם , אוי כולם אל דבר א' יכוננו אמריהם בכל פרטיהם , כי
 שפת אמת לדבר א' תיכון ולא חליפות למו , לא כן אם לא שפה אחת
 לכולם , אך זה בכה וזה בכה יגיד עדותו , או נודע כי שקר תרמיתם
 כי האמת אחד הוא ושקר דרכים רבים למו , ומה נקיש אל האמת
 ואמונה למשפט הדתות , אין דת בעולם אשר אל מטרה אחת קשתם
 יכוננו , ואשר יסכימו עליה כל סוג האדם וכל יושבי תבל אשר בכלל
 מאמינים יקראו , כי אם דת הקודש שלנו עליה יסכימו כל בני האדם
 אשר בכל קצוצי פיאה וים רחוקים , גם הנוצרים גם הישמעאלים ,
 כולם יעידון ויגידון כי תורת משה אמת , לנו נתנו עשרת הדברים
 בהר סיני מן בורא השמים וארץ יתברך שמו , כל מקום אשר תדרוך
 כף רגליך בו , ידע כל איש ויבין כל היוצור כי תורת משה אמת ויסוד
 כל הדתות היא לא יכחישנה כל בעל דת , וזלת הגוים הנקראים היידען
 אינם

אינם בעלי דת ולא אמון בם ולא בכלל אדם יחשבו, וכן אפקורסים כופרי הכל, כבהמה נחשבו, ולא למין בני אדם יתחברון, כי אך בזה הוא אדם נברל מבהמה אם יש לו שם ושארית נצה ע"י אשר תמונת ה' יביט בשכלו, (וכמו שביארנו בחלק ראשון אמרם ז"ל אתם קרויין אדם), והמה אשר לא ראו אור האמונה בחשיכה יתהלכון נמשל כבהמות נדמו לעיני עצמם, כי רוחם כרוח הבהמה למטה תרד לפי רוע דעתם. ובמה נחשב הוא לאדם המעלה אשר יתרון מבהמה למול ואולם כל מין האדם אשר שמו נאה לו להקרא אדם בהיותו מאמין ויודע דעת אלקים, הוא לא יעלה ספק בלבו על אמונת תורת משה והנביאים ועליהם יסכימו כל גדר אנושי ממזרח שמש עד מבואו, ולכן התורה השלימה הזאת יעידון ויגידון כל בני עולם צדקתה ואמונתה.

(ה) עוד אטה למשל פ', איש ה' עשיר גדול מאוד, לוה' מאה עיירות מאה ספינות בים, מאה שדות וכרמים וצאן אין מספר, וכסף וזהב הרוב, ולו בן יקר ה' באמונה אתו, ויהי כי קרבו ימיו למות וישם את הבן למושל על כל ביתו ועל כל אשר לו, ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם אשר הוא אוכל, ויהי כי מת האב, והבן רצה לקחת כל אשר לאביו למורשה ולנחלה לו, אז בא אחד ממדינת אחרת, ולו שם כשם אשר לאביו, ויאמר להבן הלא אחים אנחנו, ולא לך לבד הממשלה על כל אשר לאבינו, כי אם נחלקה שנינו הנחלה, כי אבינו שלח אותי זה זמן רב דרך אניות תרשיש, ועתה באתי לחלוק אתך בנחלת אבינו וזה לך האות כי במכתב תעודה אשר בידי כתוב שמי העצם ושם אבי מעיר הלזו, ויען הבן ויאמר הלא כבר שמני אבי למושל בכל אשר לו בעירו בחיים וקודם מותו אמר אלי בני יחיד יחי לך כל אשר לי, על כן ידעתי כי שקר בפך, עוד זה מדבר, והנה זה בא עוד אחד מארץ רהוק ויאמר גם הוא כדברי הראשון, לאמור אנוכי אחיך בן לאבך וישלחני אבי לארץ הצפון והאות ממכתב תעודה כנוכר ובאתי עתה לחלוק אתך בנכסי אבינו, והבן השיב לו כדברים אשר השיב לראשון, ויריבו יחדו שלשה האנשים מאוד ויגשו לפני השופט למשפט, וישמע השופט את כל טענותיהם, והוא כחכמתו צוה לאמור הוציאו מעלי השנים ואחד מהם ישאר פה למען אשמע דברי כל אחד ביהודר ויעשו כן וישאל את הראשון, ויאמר לו אני בן יחיד לאבי, כי צוה עלי להיות לבדי מושל בכל אשר לו, ושאר הקרובים ממשפחתי אשפיע אני עליהם מברכת טובו, ויתן השופט את זה אל חדר מיוחד וקרא השני וישאלהו התדע כי זה הבן הראשון הוא בניו, ויען ויאמר כן הוא אך אני אחיו כאשר יורה עלי שם כתב תעודתי, וישאלהו על השלישי

השלישי אם יודע שגם הוא אח לשניכם, ויאמר לא, כי השם הרשום בכתב תעודתו, הוא לעצמו קרא לו השם בהיותו בארץ רחוק מאוד, ויאמינו לו שמה כי הוא בעל השם ההוא וישם גם אותו בחדר מיוחד. וקרא את השלישי וישאלהו התדע את בנו הראשון, ויאמר כן הוא בנו אך אנומי אחיו ולי אהב אפי מאוד וישלחני למרחקים ללמוד בינת חכמי קדם וישאלהו על השלישי, ויאמר לא אחינו הוא זה, וכתב תעודתו עשה לו מן בערמתו פי ידע בנפשו שיש נחלה בלי מצרים לאבינו זה ויקרא שמו עליו, ובארץ רחוק האמינו לו פי בעל השם הוא כן, אז קרא השופט אל כולם ויאמר משפטכם עתה אחרון, הן שניכם הורים מודים שזה היא בן אמת לאביו בלי הכחשה כלל ובהסכמת כולכם, ואתם השנים ספק, ומוכחשים איש איש מן השנים (*) ע"כ אחת היא אמרתי הנחלה תהי' כולה להבן הברור ואין הספק מוציא מידי ודאי ובשגם הודאי בלתי מוכחש והספיקות מוכחשים כל איש מן השנים.

ועתה קורא משכיל יבחנו עיניך כי בשם שמשפט הזה נכון וישר בעיני כל משכיל. כן אנחנו בני ישראל באים בטענה חזקה נגד כל האומות אשר אנחנו בתוכם, הנה מולם יעידון ויגידון כי לנו נתנה התורה על הר סיני, ואנחנו עם סגולתו העם בחר לנתלת לו מאנ ומקדם, וישימנו למושל על כל ביתו בהיותנו על אדמת קודש ואמר לנו, ולתתך עליון על כל גויי הארץ, וזה מוסכם מכל מאמיני העמים אשר בכל קצוי ארץ ואמנם עתה מארץ רחוקה יבואו, ויאמרו כל אחד אך בנים למקום אנחנו כי הנוצרים יודו כי לנו נתנה התורה מראש על הר סיני ועל התורה שלנו יבנו יסודם, ואומרים כי גם להם נתנה תורה הדישה בנוי על אשיותיה של תורת משה הקדושה, המתמדנים גם הם יודו שתורה צוה לנו משה מורשה מאת אלקי השמים, אך אמר המחמד גם אותי דיבר המלאך נבריא, ועתה ישפוט נא השופט המשכיל לפי המשל הנ"ל, אם יבוא הספק החדש ויוציא מן הודאי הברור למו? היבוא המוכחש מן שני עדים זולתם ויוציא מן המוסכם לכל? הלא אם תשאל את המתמדני על הנוצרי, יאמר שקר הוא, בפיו אין הבן מתחלק מן האב — ואם תשאל את הנוצרי על המתמדני, יאמר לא הי' ולא נפרא לא דיבר המלאך עם המחמד, וא"כ מהם כ"א מוכחשים מהשנים, ואיך המוכחשים יוצאו מן המוסכם? — הלא כל מוסכם אין יוצא מן האמת ותורתנו הקדושה היא המוסכמה לכל אמונות ודיעות, והיא תיסוד לכל מוסדות

(*) בעין זה נמצא בשים יבמות פ' ד' אהין גבי ספק ויבם ובביב

יש גוחלין בשנוי קצת

מוסדות תבל באמונתם ביוצר בראשית, בני גם כל מלכי קדם דאר כן
 תמהו גדול נפלאות השם לעם סגולתו, המתמידות דור אחר דור,
 וכל דברי הנביאים כולם נתקיימו לא נפל דבר אחד ארצה, ע"כ כל
 מלכי קדם והקסרים שהיו לאחר ההרבן האמינו לכל דברי הנביאים,
 והביאו להם ראוי מדברי הכתובים כנשמע מפי אלקים חיים, וכאשר
 מצינו למרבה בסיפורי התלמוד וקורות העמים, גם בימינו כל מי
 שמבחיט דבר אחר מכתבי הקודש מופר [אפוקרעהר] יקרא בלשון
 העמים כנודע.

אחר כתב מצאתי און לי במכתב אשר כתב המלך כוזר ושמו יוסף
 המלך, אל הנשיא ד' הסדאי בן יצחק, והוא נרפס בהקדמת
 ספר הכוזרי מתורגם לאטייניש מן בוקסארף, וזה לשונו שם ושמע
 מלך אדום ומלך ישמעאלים ושלחו לו מלאכיהם במטון גדול ובמנחות
 רבות עם 'חכמיהם להטותו אל דיניהם, והמלך חי חכם ויצו להביא
 חכם מישראל ודרש וחקר ושאל היטב ושם אותם יחדו לברר בדיניהם,
 והי' שוכרים אהר את דברי חבורו ולא היו מסמיים אל דבר אחד,
 כשראה המלך כן אמר אל כומר של מלך אדום ואל הישמעאלים לכו
 אל אהליכם עד יום השלישי אשלח אליכם ותבואו אדי, ולמחר שלח
 המלך אל הכומר וא"ל אני יודע כי מלך אדום גדול מאלה המלכים
 ודינו דין מוכבד ואני הפין בדיןך, אבל שואל אני מעמך שתאמר
 לי האמת דין ישראל ודין ישמעאל איזה מהם טוב, ענה הכומר
 ואמר יחי אדונינו המלך לעולם, דע באמת כי אין דין בכל העולם
 כדין ישראל שהקב"ה בחר בישראל מכל האומות וקראם בני בכורי
 ועשה עמם נסים ונפלאות גדולות והציאם מעבדות פרעה והעבירם
 בים בהרבה ורודפייהם טבע ותוריד להם המן ויציא להם מים מצוח
 ונתן להם התורה מתוך האש והנחילים ארץ כנען ובנה להם בית
 המקדש לשכון ביניהם ואח"כ הטאו לו וישליכם מעל פניו ופורם לכל
 דוח ולולי זאת לא הי' כדין ישראל בעולם, השיבו המלך בבה
 דברת דברך דע כי אנכי אכבדך, ביום ה"ב שלח המלך בשביל
 אל קאצי של הישמעאלים, וישאלהו ואמר לו הודעני האמת מה יש
 בין דין ישראל ובין דין אדום איזה מהם הטוב וישיבהו אל קאצי ואמר
 לו דין ישראל הטוב וכולו אמת ועמם תורת ד' וחקים ומשפטים
 צדיקים ובשביל שהטאו לו ופשעו בו כעם עליהם, ויתנם ביד אויביהם
 מה דין אדום אובלים כל טומאה ומשתחווים למעשה ידהם, השיבו
 המלך כבר דברת האמת ואמנם אכבדך וליום אחר קרא לכולם והח
 ויאמר אליהם לפני כל שריו ועבדיו ועמו מבקש אני מכם שתבהירו לי
 איזה הטוב והישר מן הדינין והתחילו לדבר ולא היו מעמידים דבריהם
 אל היסוד עד שאמר המלך לכומר דין ישראל ודין ישמעאל איזה הטוב
 מהם

מהם ענה הכומר דין ישראל הטוב ועוד שאל לאל קאצי ואמר
 דין ישראל ודין אדום איזה הטוב ענה האלקאצי דין ישראל הטוב ,
 ויען המלך כבר הודיתם בפיכם שדין ישראל הטוב והישר ואני כבר
 בחרתי בדין ישראל שהוא דינו של אברהם ואל שדי יהי בעורי ,
 והבסף והזהב שאמרתם לתת לי יכול הוא ליתן לי בלא צער ואתם
 לבו לשלום אל ארצכם , ומן אז והלאה עזרו האל שדי ואמין את
 כמו וימל בשר ערלתו הוא ועבדיו עד כאן לשונו הטהור המשתוה
 עם דרכינו — .

ועל זה אמר ירמי הנביא ע"ה אותי עזבו מקור מים חיים »
 לחצוב להם בורות כולם נשברים , (ירמי ב') פי' אחרי
 שגם אז כל חכמי הגוים הסכימו כי ד' הוא אלהי האלהים , והוא
 המוסכם והמקור לכל חיים ובאחת יבערו ויכסלו לבהור להם אלקים
 חדשים אשר כולם נשברים איש מרעהו , כי דימי אימה זו יאמינו
 באש , והאחרת תלעיג למו ותאמין במים , השלישית תשחק לשניהם
 ותאמין בשמש , הרביעית תאמר לכולם ישא רוח וחבחר בפעור או
 מרקולים , ואלה ברוח , רוח נתעה ישא את כולם , הנה כולם
 נשברים איש מרעהו , כל אחת מוכחשה מכל רעותיה , כי השקר
 לא תיכון לדרך אחד , לא כן אדוני האדונים המקור לכולם , גם
 המה יעידון ויגידון שמאין כמוהו ית"ש , ויפה אמר איך עמי אותי
 עזבו מקור החיים המוסכם מכל יושבי תבל לחצוב להם בורות נשברים
 מאת זולתם ולא מוסכמים רק מובחשים והלא יבחריו בחיים :

(ד) ועתה נבינה במקרא שהתחלנו מאין כמוך וגוי שהרגשנו באות מן
 מאין וגם אומרו שני פעמים מאין כמוך ? ויובן לדרכינו
 כי בראשונה יאמר מאשר אין כמוך , כי מי ידמה לו מן כל אלהי
 העמים אשר המה מוכחשים זה מזה ולא אי מהם מוסכם מכולם ,
 כד' אלקינו אשר הוא מלך הגוים , כי כולם יודעין מסיבה ראשונה ,
 מזה נודע מאוד כי גדול אתה זגדול שמך כי שמך הגדול נודע ומהולל
 ממורה שמש עז מבואר ובאחת יבערו ויכסלו כי רם על כל גוים ד' ,
 שאומרים רם ונשא הוא מאוד ואין אנוש הנכוה יכול להדבק ברוממותו
 ויצרך אלקים אחרים , וד' אלקים אמת גם לדרכם , ואיך תעזבו את
 האמת והמוסכם ותלכו אחרי ההבל , הלא אתם ידעתם כי דיבר אלקים
 עמכם בהר סיני , עד הנה אמר מצד ההסכמה , ועוד אמר שנית
 מצד החכמה והחקירה אשר ע"ז אמר בכל חכמי הגוים מאין כמוך .
 ירצה שגם מצד חכמי הגוים , יבינו בחכמתם , כי ממה שבלתי אפשר
 להיות כמוהו , נודע שהוא אלהי האלהים , שהרי מצד החכמה ידוע
 שבלתי

שבילתי אפשר להנבוא ליעשות בורא , ואם יש הכל ביכולת היוצר כל מ"מ אין ביכולתו לברוא עוד אלקים כמוהו , כי מאחר שנברא , אי"א להיות בורא וסיבה ראשונה , ונודע להם מאוד כי כל אלהי העמים המה רק נבראים ולא סיבה ראשונה , כי הבורא האמיתי הוא אשר לא יתחלק לחלקים , כי כל חלק הוא נגבל , עד פה חלקיך ולא יותר , וכל נגבל הוא נברא מזולתו אשר הנבילתו לאמור עד פה תבא , וכיון שהנבילו זולתו אין לו כה ונבורה מעצמו , רק הסיבה הראשונה היא בלי גבול בלי קץ בלי תחלת בלי סוף ושלם בכל מיני השלימות , כי מי יושלם אם אפס זולתו , וא"כ חכמי הגוים ידעו ממה שאין כמוהו , שגדול שמך בנבורה , כי רק הוא ית' לו הכה והנבורה וההמשלה לנרל ולחזק לכל , ורק באחת יבערו ויכסלו מוסר הכלים עין הוא , כי בזה תועים בוערים בדעת , שיחשבו שהיוצר כל נתן ממשלה גם לצבאות השמים , וניל לכאר מלות מוסר הכלים שאין לו ביאור נכון בפי המפרשים רק כה יאמר אם ידעון בחכמתם שהוא ית' הסיבה ראשונה , ואיך הסיבה שני' יכולה לעשות דבר מבלי סיבה ראשונה אשר יסובבהו (כמו שביארתי בחלק ראשון במעלת השגחה) , ויצרכו לומר כי הוא מוסר מלשון כי סר לראות , אמר כי הוא מוסר מן הצבאי השמים , וכינה אותם בלשון הבלים , כי חבל המה ורעית רוח , ורצה לומר כי לפי כסילות דעתם יחשבו , כי מוסר כחו להבלי אלהיהם , והסיר את כחו וכבודו למו , כאלו יאמר מוסר להבלים שלהם כחו , ובאמת כתיב וכבודי לאחר לא אתן , כי לא יוכל ליתן לזולתו כמו שלא יכול לברוא בורא כמוהו יבילתי אפשר לעשות סיבה ראשונה מסיבה שני' והבן , וזה ודאי הכל ורעיון נתעה , ויד אלקים אמת , הוא האמת הברור הן מצד ההסכמה , והן מפאת החכמה והחקירה , ואיך תעזבו את האמת המוסכם והמוחקר יתלכו אחרי ההבל המוכחש אשר אפס זאין המה וכתותו נחשבו , והבן :

חתימת מאמר זה

י ק ר א

אהבת האמת

(א) אמר ית"ש ופן תשא עיניך השמימה , וראית את השמש וגו' ונדהת והשתחוית להם ועבדתם אשר חלק ה' אלהיך

אלהיך אותם לכל העמים (דברים ד' י"ט) הנה הלילה לחשוב אשר חלק הש"י אותם למו להתירם בע"ז ח"ו, וכבר נתחבטו בזה המפרשים, דש"י נחקק להאיר להם, ויש טועין לומר שהיתר להם ע"ז בשתוף, וזה אינו אמת כמו שמוכח בסנהדרין דף נ"ו דקאמר כל שב"ד ממיתון עליו ב"ג מוזהר עליו, והרי שתוף ב"ד ממיתין לישראל שאם עבר בדרך אמצעי כמו בעגל דנין אותו במיתה כד"כ הרגו איש את אחיו, א"כ ב"ג מוזהר עליו, ועוד דקאמר שם למעוטי מאי למעוטי נפח ונשק דב"ג שעשה כן שלא כדרכה פטור, ולא קאמר למעוטי שתוף, אינו מוזהרין על השיתוף, וכן הוא בנ"ב מה"ד תנינא, וכן הוא בתשו' מעיל צדקה (*), וכ"ה בפרי מגדים יו"ד סי' ס"ה סק"א, והא דמצינו דאין מוזהרין על השתוף היינו לענין שבועה כדאי' באו"ח סי' קנ"ז דיכול להשתתף עם עכו"ם. אף דיכול להיות שמכאן לידי שבועה וישבע בע"ז ועובר על לא ישמע על פיך, מ"מ לא עבר הישראל בזה על לפני עור, שאם נשבע העכו"ם באלהי שמים בשתוף אינו עבר אובל לעבוד בשתוף ודאי מוזהרין ב"ג, והשכל נמי גוזר כן, שהרי כל האומות יצירי כפו המה ואיך יתעם בתוהו לא דרך? ואיך יהי' נבער מן האמת ולא יחשב לו עון? הלא בכל מצות שיילת ב"ג כישראל משפט אחד למו, והרי אל קנא הוא ית', כי טובת ברואיו הוא שיכירו וידעו האמת ויגיעו לאושר הנצחיי כי גם חסידי אלה"ע יש להם חלק בנן ערן, ואיך יזכו לחשות בנועם ד' אם לא האמינו באחדות הכורא י"ת אם טח עיניהם מראות

אור

ה ע ר ה

(*) וראיתי בספר הכתב והקבלה (דברים ד') שמביא דברי הג"ב הזה, והשיג עליו ודעתו שאין ב"ג מוזהרין שלא לעבוד בשתוף והאריך בזה, וכתב שנעלם מן הנאונים ג"ב ומ"צ הנ"ל דברי הש"ס פרק ר' ישמעאל ג"ה עיי"ש, ותמה אני על הרב, אחרי שראה ראיות הברורות שהביא הג"ב ומ"צ מש"ס סנהדרין, למה יצא לחלוק עליהם, הא מפרק ר' ישמעאל שהביא הכותב ראי' לדרכו ג"כ מוכח בדבריהם, דז"ל שם מה דכתיב אשר חלק ד' אותם לכל העמים, מלמד שהחליקן בדברים כדי לטורדן מן העולם והיינו דבא לטמא פותחין לו, ואם איתא דאין מוזהרין מה קאמר כדי לטורדן מן העולם הא אינם נטרדין מהעולם כיון שהותר להם מה עונש יש להן הא אין הקב"ה בא בטרוני עם בריותיו, וא"כ מוכח משם להיפוך, והוא מביא ראיי

משם

אור פני מלך בחיים חיים? ואיך יתר גוים ללא יועיל למו? ע"כ ברור כדעת הנ"ב מהד"ת חלק יו"ד סי' קמ"ה וכתשו מי"צ סי' כ"ב ופרמ"ג הנ"ל והוא הביא גם ראיי מרמב"ם פ"ט מ"ה מלכים שמוהרין על השתוף:

ב) ואמנם לבאר ענין אשר חלק להם, נציע כל דבר שהוא אמת, אין אמת אחר יכול לבטלו ולשנותו, כי אם האחר משנהו א"כ האחד אמת והאחד שקר, ועבור זה השם יתברך אין בו שנוי וחלוף, כי דבר שיש בו שנוי, בהכרח אחד מהם הוא שקר, או הנעשה תחלה או הנשתנה באחרונה, והלא אל אמונה ואמת הוא, ולזה אמרו, "חותמו של הקב"ה אמת" כי האמת אין בו שנוי ותוא ית' אין בו שנוי, והשנוי והחלוף שיש במציאות הוא רק מצד המקבל.

וגם זה אבן בוחן להבחין דת אמת מן השקר, כי תורה שלימה שלנו אין בה שנוי יחלוף בכל פנות העולם ובכל קצוי ארץ תורה אחת היא הנתונה למשה ולישראל, ואמונת אל אחד אין שני לו ולא תמורה וחלוף נופל באל המיוחד, כי האמת אחד והאחד אמת לא כן שארי דתות, (זה יאמין בכך, וזה יאמין באם, וזה בקדושי יאמין, זה במשיח וזה בנביא), וביותר בנוים הקדומים, זה יאמין בבעל וזה בפעור וזה במרקולים, זה בחמה וזה ביריה וזה בשבתאי וזה בנוגה וכדומה, יחד לא ירוממו, כי השקר יש לו שנויים וחלופים הרבה לא ראי זה בראי זה, ולא שני שקרים אל דרך אחד מכוונים — וע"ז אמר, "חלק לבס עתה יאשמו" כי ע"י התהלקות

ה ע ר ה

משם ונהפוך הוא, ועוד דשם דף נ"ד שאלו פלסופים את הזקנים אם אלהים אין רצונו בע"א מפני מה אין מבטלה בו אלא עולם כמנהגו נוגה ושוטין עתידין ליתן עליהם את הדין, והרי שם הניחו הפלסופים שרצון אלהים בע"ז הרי שהאמינו באלקי עולם, רק שאמרו ע"כ רצונו בכך לעבוד המשרתים, וא"כ למה עתידין ליתן את הדין אם הותר להם השתוף כאשר האמינו בעושה שמים וארץ, ולמה קראם רשעים אם אין להם עון אשר הטא, והלא כמו שאין להם עון באכלם נבילות וכדומה שאין מוהרין, כן הדבר הזה, אלא ברור שמוהרין ע"ז, ומה שהחליקן. הלא גם בישראל הבא לטמא פותחין לו והוא מדת חסד להקל העונש מעט והבן —

התחלקות נודע אשם, כי השקר מתחלק לחלקים שונים ולא האמת כזכור.

וגם מאת ד' נהייתה זאת להפריד בני עמים באמונתם, מעת דוד הפלגה בהפרידו בני אדם, יצב גבולות עמים לחלקים שונים, כי אם נזכרה ימות עולם בעוד כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים ביני נא וזאת מה גדלה רוע מחשבתם או באמנם, "הבו נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן נפוץ על פני כל הארץ" היתה זימתם רע בנכליהם אשר נכלו לחביא כל דורות הבאים עד שאול ואכדון, באמור להם אין לכם חלק ונחלה ביוצר בראשית ומה שדי כי נעבדינו, ירינו רב לנו, למשול מן המגדל על פני כל הארץ וירד אב הרחמן להשקיף על רוע עצתם כי יעמיקו ברעה ולא יבצר מהם כל אשר יזמו, כל עת היוותם בהסכמה אחת, כי גם אם יקומו המשכילים בעם והמה מועטים נגד תרבות אנשים רעים, ולא ימצאו חיל המשכילים בעם נגד כל העולם אשר כולם בהסכמה אחת לרוע, לזה הפליא גדול העצה להפרידם ולהפיצם על פני הארץ ללשונות שונות ולאומים יפרדו, והיי אם תחנה מחנה אחת לרוע, והיתה מחנה הנשאר לפליטה, ואם רעה תצמה במדינה אחת לא תהיינה שארי המדינות אהריהם לרעות, כי פירוד הלב אשר בין דת לדת, יתן עוז ותעצומות למשכילים להשבית אויב ומתנקם, כי אם יוהן רשע במדינה הלזו, תלעיני למו האחרת ובושת פניהם תכסם ויכלמו מרעתם, ואולם אם כל בני העולם היו לעם אי ושפה אחת, וזה החלם לעשות רעה נגד ד' ונגד בני אדם ולא הי' פלגות לב בינותם וכולם הי' בהסכמה אחת על רעתם מי יעזר עוד לנגדם, וכאשר אז בדור הפלגה, ולולי הפלא יועץ הפריד בינותם, וכאשר גם רבותינו ז"ל יחקורון ואמרו כנס לרשעים רע להם ורע לעולם, פזר לרשעים טוב להם וטוב, "לעולם" וע"ז אמר הכתוב שם, "ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות" כי מי יעמוד לנגדם אם כולם כלב אחד ושפה אחת ימיקו ברע מי יפר עצתם ולנצח לא יראו אור במושבותם.

צא ולמד ממה שכל הדורות היו מכעיסים ובאין עד שבא אברהם אבינו, אחד הי' אברהם, ומה יסכין נגד הסכמת כל בני אדם לדעת אחת, אמנם כאשר חלקם לאומות שונות ואלקים שונים יבחרו למו זה ככה וזה בכח, אז עצר חיל אבינו אברהם להכניס גרים תחת כנפי השכינה, דרך משל כאשר ראה איש עובד למרקולים, דיבר לפניו נגד עובדי פעור וגילה טעותם אליו,

או שמע לאמריו כי נעמו , כי על אומה אהרת נקל להקשיב ביונים
ונכנסו דבריו בלבו , עד שמשך אותו בדברים להבינו כי גם עבודת
מרקולים לא טוב ממנו , זולת לאל המיוחד ית"ש לו הממלכה והעון
והמשרה וכוה משך כל ישרי לב אל האמת ומה נפוצה האמונה
אשר בכל חכמי הנזים ובכל מלכותם ידעו כי מאין כמוהו , וממורת
שמש עד מבואו מהולל שם ד' כי האמת מוסכם מכל , והשקר
נהלק לשנויים הרבה מאוד .

ועתה מפולש ביאור הכתוב אשר התחלנו בו , ופן תשא עיניך
השמימה כו' אשר חלק ד' אלקיך אותם לכל העמים ,
ירצה הלא תדע ותבחן , כי ד' אלקיך חלק אותם בחלקים שונים
לכל העמים , ואין שני אומות מכוונים לדרך אחד , רק זה בכה
וזה בכה ומה תדע כי שקר נחלו מאבותיהם ומלת חלק לא תהרגם
בליא [ערטהילט] רק [צערטהילט] שהילקם לרבים שינויים זה בכה
וזה בכה וזה מופת על העדר האמת , וזה מסיבת פירוד הלבבות מן
פלא יועץ שלא הסכימה למוימה אחת רק אתכם לקה ד' להנחיל דת
אחת אשר אין בה שינוי כלל . וגם כל חכמי עולם יסכימו אתכם כי
יש סיבה ראשונה המהווה הכל : וראוי לפי זה שלא אמר חילק רק
חלק , וכמו שכתבתי בביאורי על התורה שם שמצינו ביהושע ועתה
חלק את הארץ לתת חלק לאחרים וא"כ הי' ראוי לומר כאן חילק ,
אבל חלק הוא פועל עומד חלקן והפרידן . לכל צבאות השמים
במסכות הטעיות אשר לכל העמים לפי ראות עיני סכלותם ויתורגם
לכל העמים נאך אנוכיט דער פעלקער , וכן פירש"י , הניחן לטעות"
שלפי ראות עיני טעותם הניחם בדרך שבהרו שעכ"פ בזאת חלקם
הוצר שהפרידן מהיותם כולם לרעות בחבור והסבמה אחת רק יצג
גבולות עמים בשינויים שונים לרוע דעתם והבן :



מאמר

שמני

טעמי מצות

פרק א

אל תחשוב ממני קורא המשכיל, כי ירדתי חי' לדרוש טעמי המצות על מכונם, הלילה הלילה לאנוש האנוש, אפס ואין שיאמר חכמתי עמדה לי לידע דעת עליון הן הגדול מכל חכמי קדם נפל ברשת הטעות ע"י דרשו טעם התורה, ואף כי איש נבון ונתעה, הן רבת המכשלה תחת שוחרי טעם לאשר צוה ד' אלקינו אותנו, כי מי עמד בסוד ד' לאמור ידעתי טעמו ונימוקו, ובתסר הטעם יוסר החוק חי' הלילה לעלות ההרה ולהרוס בנין נשגב מנבחי מרומים, וכבר אמר נותן התורה, הנסתרות לד' אלקינו, והנגלות לנו ולבנינו לעשות את כל דברי התורה הזאת (דברים כ"ט) אמר כי כל מעשה התורה נסתרות המה לה, ולא גילה טעמו לבני אדם, למען יהי לנו כחוק לשמור ולעשות למעלה משכל האדם, ואמר "לנו לעשות את כל דברי התורה הזאת עד עולם" בלי הפסק שלא לומר עד הנה היי הטעם, והזמן נשתנה כעת, הלילה הלילה לומר כן, אך עד עולם נשמור לעשות כל התורה הזאת. אמנם טוב להבין שמין מנהו להשגת השכל כאשר יהי באפשרי קצת, אך לבל יאמר, חכמתי, מצאתי טעם האמיתי, זאת לא זאת כי עמוקה מאריך מדה, וכל אות שבתורה נדרש לחמשה ואלף טעמים, ואם ימצא אפס קציהו, טוב הוא להלהיב את עוררת הלב, וכן אמר הפלסוף דמיד בספרו ירושלים, הדרוש יוכל להיות כמו שער בנפשו לדמות פעט בשכלו, אך לא לפי מה שמדמה יעשה מעשהי הלילה לשנות אף קוצו של יוד ע"י דרישת הטעם רק הכל יהי כחוק, ונאמן הוא בעל מלאכתך וכו', ולא

ולא עוד אלא אף הדברים שהשכל גוזר עליהם שהם מצות שכלית עב"ז יעשם כחוק, וכמו שביארתי אומרו י"ת שם שם לו חוק ומשפט ושם נסחו (שמות ט"ו כ"ה) ירצה שהחוק והשכלי יש לכל אחר מעלה יתירה, החוק יש בו נסיון גדול ששכלו מנגד מעשהו ועושה רק בשביל שגזר עליו המצווה ית"ש, אבל השכלי אינו נסיון כ"כ שהרי השכל גוזר כן, וכן אם ר"מ מרחם על העני ואביון לעשות חסד עמו, א"כ עושה ככה להסיר כאב לבו אשר יכאב עליו בצער רעהו בראותו צרת נפשו, א"כ גופל החסד גם לעצמו, הגם ששכרו גדול שעוזר לרעהו, אך אין שכרו גדול כ"כ כמו המצווה ועושה רק עבודו י"ת, ולא מצד שכלו, כי אין טבעו עוזר למעשהו רק מנגדו וזה מעלה לחוק, השכלי יש לו מעלה על החוק, כי השכלי עושה בנפש הפיצה ובשמהה עוה וברצון טוב, אבל החוק אינו עושה כ"כ ברצון נפשו, רק בכפיית המצווה עליו, ואמנם המשכיל שניהם כאחד יהיו תמים על ראשו. דשכלי יעשה כחוק רק עבור רצון הש"י ולא מרצון עצמו, והחוק יעשה בשמחה ונפש הפיצה כאלו שכלו יגזור כן, וע"ז אמרו "עשה רצונו כרצונך" שהחוק שתעשה לרצונו יהי לך כאלו רצונך הוא מגזירת שכלך, כן תשיש ותשמה בעשיית רצון קונך, כי כשכלי כחוק כולם מרועה אחד נתנו, וה"ש שם שם לו חוק ומשפט, כי במה שהורהו עין וישם מר למתוק, הודיעהו לבל יעשה מעשהו עפ"י רצון שכלו, כי כשם שנסחו שם נגד הטבע לשום מר למתוק, כן כל המצות לנסיון וצרוף והנסיון הגדול הוא רק במה שמבטל רצון שכלו מפני רצון שכל גליון יתברך וכל התורה כחוק כמשפט דרך אחד למו, החוק יעשה כמשפט ברצון ונפש הפיצה כי נסיון גדול מכולם, והמשפט יעשה כחוק רק לעשות רצונו י"ת, כי שם נסחו והודיעו שהכל נסיון ואמר עוד שם אם שמוע תשמע וגו' כל המהלה אשר שמתי במצרים וגו' כי לא תשלוט הטבע עליך, שיהי המהלה המושרש בטבעך מארץ מצרים לא תזע מעמד כפי הטבע, לא כן, כי אתה למעלה מן הטבע כשם שאתה תבטל רצונך הטבע "עבור רצונו י"ת, כן הוא ית' יבטל טבע המקרים מעמד אך עיני ד' אלוקך תשמור עליך נצה והבין".

פרק ב

וכי תאמר א"כ מה יסכן דרישת טעם, אם לא על פיה תשונה פעולתי מאומה? ע"ז תשובתך כבר אמורה עם האמור בפ"א כי

כי מעלת השכלי על החוק כי הצון לבו יסכים עמו ויעשינה בשמחה
 יתירה לזה יועיל קצת הפישת הטעם מעט , אך בתנאי שהוא כחוק
 להצמיד שני המעלות יחד כאמור , וגם דרוש וקבל שכר על הדרישה
 ובריבי שמעון דרוש מעט דקרא , גם הרמב"ם בספרו הגדול המורה
 נבוכים לדרך סלולה , אשר התר לדרוש טעמים למצות הלילה לו
 מהשבת פנול שיחשב לסמוך על טעמו , הלא נודע לעוצם חכמתו כי
 הנסתרות לדי אלקינו רק שהודיע למתחכמים לבל יאמרו הלא שכלינו
 רב עמנו ואך יסבים השכל עם חוקת התורה , לזה הודיע שאינו
 מנגר את השכל , אבל בשם שהדרוש יקבל שכר על הדרישה כן
 יקבל שכר על הפרישה , שיפרוש מן טעמו ונימוקו , כאשר יקר
 מקריה עפ"י טעמו לבטל בשום זמן או בהוראת שעה את אחת מני
 אלף מן עיקרי המצות , לזאת יקבל שכר על הפרישה לברוח מן
 טעמו הרחק נדוד כנובה שמים עלי ארץ ככה ידע כי אלקים בשמים
 ואתה למטה בארץ , לאפס ואין שכל אנושי נגד דעת עליון אשר
 ישנו על כל דבר המשה ואלף טעמים נסתרים לדי אלוקינו , וראי עוד
 מפסחים קי"ט למכסה עתיק זה המכסה דברי שמיסה עתיק יומין א"ד
 זה המנלה דברים שמיסה עתיק יומין מאי נגהו טעמי תורה ע"ב
 הרי שטעמי מצות מצוה לגלות רק שצריך לדעת שיש בהם גיב סוד
 אלקי שמיסה עתיק יומין .

פרק ג

א) באופני המצות יש כאן מקום לשאלה , למה נתן הש"י חוקים
 נסתרים משכל אנושי , הלא יש לאל ידו י"ת לתת
 מצות כולם נכונים ונלוים וידועים למשפט השכל , הן אמת כבר
 הותרה שאלה זו , כפי אשר כתבנו למעלה פ"א שיש לחוק מעלה
 יתירה על השכלי שעושהו רק עבור רצונו י"ת , אבל הסכת ושמע
 כי עוד לאלקי מילין להבינד קורא המשכיל שרק מן החוקיים אנו חיינ
 חיי עדי עד בלי סוף , כי אם הוכיר ראשונות אשר כבר ביארנו
 במאמר היצירה פ"ג טעם א' להכרה בריאת האדם , כי הש"י ב"ה
 חפץ חסד ורוצה להופיע מהסדרו וטובו לאין סוף וגבול , והן כל
 הנאצלים מאתו יש להן שיעור וגבול , כי כל נכרא נגבל גם השרפים
 ואופנים והיות הקודש לעוצם גדלם וגובה קומתם , גבול הושם למו
 וכעבור הנבול חסדם יעזבו , ואך ישלים חפצו ית' להופיע חסד כלי
 גבול , לזה הוברת בריאת האדם אשר נתן לו הבחירה ויאמר לאדם
 אתה

אתה תפחוד בחיים ותסב בלי גדול , כי כל אשר תרצה תיקח לך מבלי גבול ושיעור כלל , וכיו ע"י קיום המצות ושמירת התורה , ומעתה אם היו כל המצות אך שכליות , והמה מצורפים עם שכל אנושי , והן שכל האדם גם הוא משוער וננבל , ואך יבחרו בהסדר בלי גבול הלא כל המצות התלויות בשכל אנושי יש גבול למו כמו שהשכל ננבל , לא כן אם חוק נתן למו , החוק הוא למעלה משכל אנושי , מצורף עם שכל אלוקי בלי גבול , או יוכל האדם לבחור לבלי גבול ולבלי סוף והקר זה הכלית כל הבריאה , ומעתה בין הבין כמה שכרו של חוק גדול אשר עלימו הושת הפיך ד והסדר מעולם ועד עולם ישמה ד' במעשיו כי בזה נשלם רצונו להרוק הסדר אין סוף , ולזה מצינו בתורה עונש מיתה וזרת על החוקים כמו חילול שבת ועריות ודומיהן , ולא ענש על המשפטים כיא כפל בנבב או דו זהו ודומיהן וכמו שנבאר זה באורך קצת לקמן בפרק ח' , רק בזה המורים המשפטים שאין לו כפרה בתשובה עד שיפיים את הבריו ברצי כסף וברצי אמרים :

(ב) במהות המצות יש ספק עצום , אם בעצמותן יש להן השלמה בנפש האדם ובעולמות עליונים ובכל הנאצלים , או אם רק בעשותו הפיך ורצון הבורא י"ת בזה יגיע לשכר הא"ס ? ואען ואומר כבר נבוכו בזה הראשונים ז"ל , כאשר האריך בזה הגאון החסיד השל"ה ז"ל בשער הגדול כי הביא הרבה ראיות ממקראות ומן דברי רז"ל שעבודיה צורך גבוה , ונגד זה הביא הרבה מקראות לחיפוך כמו אם צדקת מה תפעל לו וכדומה , וכן הוא במדרש וכי מה אכפת לו להקב"ה בששוחט בהמה ואוכל או גוחר בהמה ואוכל , כלום אתה מועילו , כלום אתה מויקו , או מה אכפת לו אוכל טהרות לאוכל טמאות שנא' אם חכמת חכמת לך , הא לא נתנו המצות אלא לצרף בהם את הבריות שנאמר אמרות ד' צרופה ונו' למה שיהא מנן עליך שנאמר מנן הוא לכל החושים בו עכ"ל מזה נראה בעליל שאין טובות האדם ורעתו נונעים כלל לנבזה כיא אל פועלים בלבד , והיו כסתירה ? ואמנם כבר אסרנו במאמר היצירה פ"ב מהכרה הברואה , כי כל הנאצלים יש להם קיום ע"י האדם , כי ישוב החלק אל ההכל ברוב הופעת אין סוף אם לא ע"י האדם הקשור בעליונים ובתחתונים כשמן הדבוק בפתיחה והפתילה הוא הגשם העבור החמרי הדבוק עם אור אלקי נשמת שדי ממרומים , ובה מתקיים הכל , ונמצא שבוה עבודה צורך נבזה כי ע"י עבודת הצדיקים יש קיום לכל האצילות המקבלים אור האין סוף ב"ה וכ"ש ,

כי הפיץ חסד הוא להריק ברכה עד בלי די, אך לו עצמו יית אין שום תועלת או נזק, ואין הפעולה נותן שלימות בו יתברך הלילה, רק הפעולה להרבות שפע להאציל מרוחו כחפצו ורצינו הטוב, וככתוב ועתה יגדל נא כח אדוני שעי מעשה הטוב יש כביכול כח לאדני להופיע מחסד א"ס, ולהיפוך כתיב צור ילדך תשי, והו היחוד הנזכר במקובלים לחבר שפע המאציל בנאצל ולעשות קישור ויחוד להאצילות באור אין סוף ית"ש, וכ"כ רבינו במ"נ ה"ג פכ"ג, היות כל המצוה בקש מהם תכלית מועיל במציאות, כי לא דבר רק הוא, ואמר לא אמרתי לזרע יעקב תוהו בקשוני עיני די דובר צדק מגיד משרים עב"ל הטהור, הרי במלות קצורים כלול כל מה שאמרנו, ופי דובר צדק מלשון ורעו כדברם הוא הנהגה, דובר ומנהיג פעולת הצדק לקיימהו, ואו מגיד המשרים לעמו, ועי רמוז דו"ל הביט בתורה וברא בה העולם ביאור זה, כי הש"י הפיץ למען צדקו להגדיל תורה ולתת מצות חוקיים כדי לתת שכר אין סוף כאמור למעלה, ואו הכין ופעל במהות הנפש ובמהות העליונים שיהי תלוי אושרו ע"י החוק ההוא כמו שראינו בגשמי שרצה י"ת לברוא לצורך האדם דברים מתוקים ומרים, ואו עשה באדם טבע החיך והלשון אשר אוכל יטעם והי המתוק לו למאיר עינים והמר יהי לו לזרה, נמצא שברא זה לעומת זה, כן בעולם הרוחני ברא הכוחות הרוחניות לשיהי בהם טבע הפעולות הטובות למאיר עינים והרעות לזרה למו, ויש הביט בתורה כפי אשר הביט בתורה לתת חוק ומשפט כן לעומת זה ברא העולם לשיהי קשור ותלוי בו, וא"כ ראשית המחשבה רק להטיב לזולתו ולפי דרכו הטוב י"ת הכין ופעל המערכת של כל הנאצלים לפי מעשה הצדיקים, ויש בחגיגה העולם עומד על יסוד אחד וצדיק שמו, שנאמר וצדיק יסוד עולם, כי הצדיק קושר עליונים בתחתונים, וזה שראה יעקב אבינו בחולמו סולם מוצב ארצה וראשו מניע השמימה, הוא המרכבה והשתלשלות עליונים בתחתונים שהעליונים עולים ויורדים בפעולה הבאה מצדיקים אשר בארץ והו מוצב ארצה וראשו לשמים יגיע: בוא וראה קורא המשכיל כמה גדול שכרן של מצות אם מתקיים כל האצילות בו, והפיץ ד' על ירו יושלם — והן מצינו גם בטבע הגשמי, כי כאשר רצה להכריח טבע המאכל ומשתה להיות תמורת ההתכה אשר בנוף, עשה בנוף כה ההתכה למען יחלף יחזק ע"י המאכל ומשתה, וכן הוא ברוחני עשה המחסור בנפש ובכל האצילות להתחזק קיומו ע"י מעשה המצות והחוקים והבן: ואל תתמה על החפיץ כי מעשה הצדיק יעשה רושם בגבהי מרומים גבוה מעל גבוה, ראה נא קורא המשכיל קצת דמיון בטבע זה העולם, הן הטעלע נראף טבעו בא ע"י כח העשת

העשת אשר בהגיעו כאן יתנועע אלף מיל מהנה, ואף אתה אל תתמה אם בתנועת רוחניי אחד יתנועע כל המרחק בנבחי מרומים עד אין סוף .

(ג) ואחרי אמרינו אלה יובן לנו מאמר רז"ל שהבאנו למעלה אשר אמרו וכי מה אכפת לו להקב"ה בששוחט בהמה ואוכל או נותר ואוכל, כ"ו הא לא נתנו המצות אלא לצרף בהם את ישראל כ"ו כי בעצם אין לו י"ת שום תועלת או נזק עם פעולת המצות, אך בטובו הגדול נתנם לעשות צדק וזוהר וטוהר לנשמות בני ישראל, כי כמו שיש מצרף לכסף וכור לזהב לטהרו מכל סיג, כן צירף נפשות הישראלי מכל סיג ומכל הלאות וההטחה היוצת נקי מכל סיגים, טהורה ומצוהחה מכל שמיץ דופי לשתוכה להדבק באלקים חיים ולתקן עולם במלכות שדי גבוה מעל גבוה בכל העולמות העליונים הנאצלים מאתו י"ת עד אין חקר, ולזה דייקו בלשונם לצרף את ישראל ולא נקטו לנסות וכאשר יבואר זה בפרק ד' אות ו', וישימיה השיי להוק לנו לטוב לנו ולתת גמול מלבד הטוב הדבוק, ולהעניש את המטמא את נפשו ויעבור חוק ואת רצון השיי בלי יעשה, וכאשר ביארנו בהלק ראשון מאמר הנפש פ"ב, כי הדת הניתן מאת הטוב והמטיב יפרד לשנו ראשים האחד להטיב ליצוריו באזהרת השמר מרע והדבק בטובים כרופא חכם מופלא היועץ לחולי הגוף באזהרה ושמירה ובסמים המועילים כן חולי הנפש והשלמתה לא ירע אנוש ערכה מה טוב לה, אלקים הבין דרכה וע"ז אמר אני ד' מלמדך להועיל מדריךך בדרך תלך (ישעי' מ"ח), השני הוא לשלם גמול על נפש השומע לעצתו ועושה רצונו י"ת, הפליא חסדו לשלם עוד שכר טוב על פעולת צדקתו שעושה לטובת עצמו, וכן הוא מעניש להרוחק מאזהרתו, כמו המלך המזהיר לטובת המדינה ונותן חוק לטובת הברה האנושית, והעובר על חוק המלך אף כי לא הרע אלך בזה, יקבל עונש רב כי הפר חוק, וק"ו בהפרו חוק יוצרו ומטיבו, רק שהמלך אינו גותן שכר למי שמקיים גזירתו, אבל גותן עונש להעובר חוק, והשיי ב"ה בחסדו גותן עוד שכר טוב להמקיים גזירתו אשר הזהירו לטובתו, וזש"ה ולך ד' החסד כי אתה תשלם לאיש במעשהו אשר רבים יקשו הלא זה גמול המעשה ולא חסד רק כה יאמר הלא מעשהו אשר יעשה לטובת עצמו הוא הטוב לו בעצם, ועכ"ז בחסדו הגדול ישלם לו עוד שכר טוב כפי מעשהו אשר עשה רצונו י"ת לטובת עצמו כאלו היי מעשהו של הקב"ה ר"ל כאלו המעשה

המעשה עבור טובתו י"ת בי מלת מעשהו הוא ג"כ לשון תיקון כמו ועשה את שפמו, וא"כ מעשהו הוא כאלו הוא תיקונו של הקב"ה וזה חסד גדול מאוד :

ד) וברעיון הנ"ל מצאתי מקום בינה בדברי רבינו הרמב"ם ז"ל בענין הקרבן אשר התפלאו עליו גדולי הקרי לב, כי כתב במורה הנג"ב, שלא צוה י"ת הקרבן על הכוונה הראשונה אלא מפני שהי' מנהג מפורסם שהיו עמים רגילים אז להקריב לאלהיהם מיני ב"ח הנעשים לעכו"ם, לא גזרה חכמתו להניח מיני העבודות הללו, כי לא הי' הלב מקבלו רק צוה לעשותם לשמו י"ת, על כן צוה לבנות לו היכל, ושיהי' הקרבן לז' ושלא לעשות דבר זה לזולתו, והרמב"ן השיב ע"ז, שאיך נאמר שהוא רק להוציא מלבן של טפשי עולם, הלא גם נה בצאתו מן התיבה וכן אדם והבל הקריבו קרבן, ולא הי' אז ע"ז בעולם? ובלעם אמר שבעה מזבחות ערכתי ולא הי' דעתו לשלול ע"ז והוא ידע דעת עליון שיש תועלת ורצון בעצם הקרבן, וכן טען החוקר בעל עקידה כי איך מלא מזה כל תורת כהנים ספר מיוחד, וגם איך הותר לחלל שבת ויום כפור עבור דבר שאין בו תועלת עצמיי עיי"ש, והרב אברבנאל הביא ראיות מכמה מאמרים לדעת המורה, והגדולה שבהם הוא בויקרא רבה פרשה אחרי על מקרא איש או אשה כי ישחט, אמר רבי פנחס משל לבן מלך שלכו הי' גם עליו והוא למוד לאכול נבילות וטריפות, אמר המלך יאכלם על שולחן זה תדיר ומעצמו הוא נוזר, כך לפי שהיו ישראל להוטים אחר ע"ז והיו מביאים קרבנותיהם לשעירים באיסור ופורענות בא עליהם, אמר הקדוש ברוך הוא יהי מקריבים קרבנותיהם לפני באוהל מועד והם נפרשים מע"ז הה"ד איש אשר ישחט וגו' ע"כ, ועל הקושי מהקרבן אדם ונח תי' מהר"א הנ"ל שהמורה כ' שיש כוונה שני' וגם יש כוונה ראשונה, והוא להתקרב לאלהים ולהכנע לפניו ויאמין במציאותו ואחדותו והשגחתו שהיא הכוונה של אדם ונח עיי"ש, הגם כי נכונה דיבר מהר"א, מ"מ לא תי' עוצם השאלה שאם הי' שם כוונה ראשונה ל"ל כוונה שני', אחר שיש ע"כ תועלת של כוונה ראשונה מימות אדם ונח?

ואמנם הרמב"ם העמיק ברוחב בינתו, אשר לשונו תוהלך בארץ

בארץ ורוחו מילין לצר עילאין ימלל , כי כל מצוה שצוה י"ת לישראל , יש בה כוונה ראשונה וכוונה שנייה כי אחת ידבר אל ושתים זו שמענו , ירצה אחת ידבר להבנת שכל אנושי בארציית , ושתים ישמע חכם אשר ישקף למעלה בשכל עליון יבחין מה פועלת המצוה בעליונים , והוא הדבר אשר דברנו למעלה , כי כל מצוה אשר נתן י"ת להועיל לנו בארציית לשום תחבולה נכונה אשר ע"ז אמר מלמדך להועיל , אז בנה לה י"ת בנין ושורש עצמיי לשיבוא מזה תועלת נפשו נורא מאוד , כי לא יפלא ממנו כל דבר , ואתן לך דוגמא קרא משכיל , בראשית הבריאה ברא י"ת עץ הדעת לנסות בו האדם , והיתה הכוונה אך לנסיון , שאין בו הועלת עצמיי לא למלאכים ולא לוולתם כ"א בעבור נסות האדם בו , ועבור תחבולה זו תלה בו המות והחיים , שמתבע העץ ההוא נמשך המות לנצח בעברו חוק הפר רצונו י"ת , ואלו ה' שומר מצוה זו ה' מתעלה מאוד על כל המלאכים ושרפי קודש גבוה ונשא מאוד (כמו שנתעלה הנוך בהתהלכו עם אלקים ונעשה שר התורה לפי המקובלים והמדרשים מלאך מט"ט) , וה' בעין הדעת גם כן כוונה ראשונה ושנייה , הראשונה שתלה בו החיים והמות , והיא עבור השני לנסיון ולצרוף לאדם ואשתו כאמור , וכן הוא בכל המצות אשר צוה ד' ית"ש , הן עשה והן לא העשה מלבד מה שיש בהן תחבולה בארציית , הכין ופעל י"ת החיים והמות בהנה אשר על כן מנין מצות עשה רמ"ה נגד רמ"ה איברי האדם ומנין לא תעשה שס"ה נגד שס"ה גידי האדם , כי כן יסד ותכן עצם התיקון או ההשתתה ע"י עשה ולא תעשה , ונפש האדם תתעלה מאוד בנבחי מרומים ע"י קיום המצות , וכדברי הנביא מובא במאמר המורה , כי לא אמרתי תוהו בקשוני , הלא פעולתו לפניו עצם הפעולה להי עד , ושכרו אתו בעשות רצונו שכר מיוחד מלבד הפעולה העצמיי כאמור , וכן הוא בענין הקרבן , אף כי אמר הרמב"ם שיש בקרבן כוונה שנייה עכ"ז עבור תחבולה זו כבר הכין ופעל י"ת תועלת עצמיי גבוה ונשא מאוד לקרב נפש המקריב עם השכינה , והכמי קדם כאדם ונה ודומיהן השקיפו ממעל פעולת כוונה הראשונה במצוה רבה הלזו , כי אנחנו רואים ממש למעלה , והמה ראו ממעלה למטה , כמו שידע נח הבהמה הטהורה ואשר אינינה טהורה הגם כי עוד לא נתנה

תורה, ידע הוא הבדל העצמי ממעל לו — ומה תקוש על השאר.

ה) ובוה הבנתו מאמר נפלא בש"ס חולין, "שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת הי' במצחו" והוא פלא, ויובן כי קרן הוא הנוצה ומשבית אויב, כמו בהם עמים ינח, וקרני ראם קרני ושור שלנו שאנחנו מקריבין, שני קרני נצוח יש לו, נגד המת נגד אלינו האחר הוא כוונה הראשונה לנצה החומרית והבהמית להעלתו מעלה מאוד עם הרוחניות לקרב נפשו אל הש"י אשר פעל והכין לה, השני הוא כוונה השני לנצה עובדי כ"מ, אשר גם היום עוד ישנו למרבה בשאר חלקי העולם, ע"כ נדמה כשני קרנות, אבל השור שהקריב אדם הראשון שלא הי' עדיין עע"ז, והי' רק כוונה הראשונה בלי שני אין לו אלא קרן אחת במצחו והבן היטב:

ואם יקשה בעיניך דברי המדרש שהבאתי למעלה המובא במהרי"א שלפי המשל של בן המלך ידבר רק בכוונה שני ולא יזכר כלל מכוונה הראשונה? וגם יקשה ממנו על דברי שארי ההכמים, הרמב"ן והכוזרי ודומיהם אשר יאמרו טעמים עמוקים על ענין הקרבן, (גם אנחנו הרחבנו (*)) במק"א ע"ז) ע"ז אישיב אמרי לך, כי לא דיבר המדרש בן על אדם כי יקריב קרבן לדי' או על כל תורת בהנים, כי אם על מקרא הלזה איש או אשה כי ישחט וגו' ואל פתח אוהל מועד וגו' מזה נראה בעליל כי בשארי מקראם בעצם הקרבן ידע שישנו טעמים עמוקים נגלים ונסתרים משבילים וצפונים עד אין חקר, רק שם ידבר הכתוב ברור המדבר אשר כל איש אשר ישחט בשר

ה ר ע ה

(*) בפ' ויקרא ובפ' צו הארכנו בזה וכאן אבוא בקצרה, — בוא וראה כמה גדול כחו של קרבן, כי אמר י"ת בפ' שמיני זה הדבר אשר ציה' ה' תעשו וירא אליכם כבוד ד', ואומר וירד מעשות ההטאת והעולה והשלמים וירד כבוד ד' אל העם ותצא איש מלפני ד' וגו'

בשר תאווה לשובע נפשם , ולא קרבת ד' יחפין בזה , לזה צוה י"ת לשחוט הכל בפתה אוהל מועד , ע"ז הביא המדרש המשל מבן המלך , והנמשל יורה לנו כי כל זבחייהם שבמדבר יהו' לפני ד' למען לא יעלו על רוחם לשחוט לשעירים כמנהגם , ע"כ כל אכילתם רק משולהן נבזה קאזנו , ולא יבוא חולין בפייהם כ"א קודש :

פרק ד

(א) ואחרי כי הכין ופעל י"ת מצות התורה בשתי כוונת בנפש הישראלי , א"כ לא תשתנה בשום אופן כל ימות עולם וכמו שחשב הרמב"ם זה מן ה"ג עיקרים שהתורה אין בה שנוי וחלוקה וכאמור תורת ד' תמימה משיבת נפש , כי דבר שהוא תמים ושלם לא יאות בה תוספות ונידעון חלוקה ושנוי , כי אם יקבל תוספות ונידעון וחלוקה , בעל כרחו אין בו השלימות כי מה שיוסיף ה"י חסר בטרם התוספות , ומה שיגרע יש בה יתר בטרם הנידעון , ומה שיוחלף , אין בו הכרחי ושלמות , וכיון שדבר הבא מן השלם הוא שלם כמוהו בכל

ה ע ר ה

וכן מצינו במנוה שהעלה קרבן ומלאך ד' מפליא לעשות , וכן בשלמה הטעיה ולא יכלו הכהנים לשרת וכו' , ועיקר הקרבן כשמו כן הוא להתקרב אל הבורא י"ת ולהודיד שפע הקדושה ממעל שמתקרב גם הוא לעומת התקרבנו אליו י"ת , ולזה בקרבן נדבה כתיב קרבנכם ובתמיד כי קרבנו , כי בנדבה מתקרב האדם בטוהר רוחו אל השי' , ובתמיד מתקרב הוא י"ת לישכון עם עמו ע"כ נקרא קרבני ותועלת הקרבן לפי הבנת השכל מלבד הנסתרות , הוא , א' שעד הנה גבר הבהמית אשר בגשמיותו על השכל , וגרם לו לחטוא , וכעת גובר השכל הטהור הבהמית וישרכהו לכל ימשול עוד על השכל , ב' שבחטאו משך השכל

בכל מיני שלימות, א"כ לא יתכן בה שום שינוי וחלוף ולא הוספות וגירעון וכמ"ש לא תוסיפו ולא תגרעו, ומיום שנתנה תורה בסיני מפני הנבירה לכל ישראל בא לה השלימות האפשרי, וההכרחי לתיקון הנפש כאמור לעיל וז"ש משיבת נפש שמשיבה הנפש אל מקור הוצבה להשלים כל המפעלת בנבחי מרומים וכמ"ש גם הרמב"ם בזה בקוצר אמרים:

(ב) והן החכם בעל עקריו מאמר ג' פי"ד עד י"ט בנה דייק להרום בנין הרמב"ם בעיקר זה ומן הפלא על החוקר הלזה אשר תמיד דבריו מוסדים על אדני פז ועל עמודי אמת, ובדבר זה יצא על ריב הנם, כי מה רצה בזה, הלא גם הוא הודה בסוף אמרו ש"א לשנות שום דבר בשום זמן מכל מצות האמורות בתורה ואפי' יבוא נביא או מתפאר בנביא שיאמרו

הערה

השכל והרוחני אל הארציית והחמריית, ועכשיו ינביה עוף הבהמיית עם השכל יחד יתקרבו הגבה למעלה, ונקרא עולה כי עולה היא למעלה ראש, ג' לפי דרכינו במאמר היצירה כי נפש האדם הוא המרכבה הקושרת עליונים בתחתונים והוא הפתילה האחוז בשלהבת יה ובוה תקיים כל ההשתלשלות מנבחי מרומים עד מטה מטה, כי לולי הפתילה ישוב החלק אל ההכל א"כ גם חומר הבהמי והצומח והדומם יתאחדו עם האדם עד שכולם משפל מצבם יש להם חבור וקשור עם הרוחניית שלמעלה ואדם המעלה מהם קרבן להצלות להשם, מעלה עם רוחנותיו כל מה שבעולם השפל, כי כאשר השכל גובר על החומר ומעלהו, מתעלה כל המתאחו באור נשמתו כל הדצח"מ אשר המה כפתילה לאדם והאדם פתילה לנבחי מרומים כאמור למעלה, ולזה אמר המדרש מובא בילקוט ראובני, וזה תוארי, ועל כל קרבנך תקריב מלח במקדש ה' ד' דברים, דומם, צומח, חי, מדבר, דומם מים ומלח לתקן עולם העשי', צומח לתקן עולם היצירה, והם שמן סולת יין, חי דהיינו בהמה ועוף לתקן עולם הבריאה, מדבר הוא האדם המביא הקרבן

שיאמרו שהוא גדול ממש, לא ישמעו לו אם לא ישמעו מפי השם בעצמו שהוא השליח לכך, כמו שדיבר השם בעצמו עם כל ישראל בהר סיני ע"ש ב"פ י"ט, וא"כ מאי נפקותא מכל הפלפול שלו, ממ"נ אם יבוא הש"י בעצמו מי יצרך עוד להקירתו, ומי ימרה ח"ו את פי ארון כל, ואם לא יבוא, א"כ נשאר גם הוא בעיקר הרמב"ם שאין בו חלוק ושנוי בשום זמן, וא"כ כל דבריו יתר כנטול דמי, ובמהילת כבוד חכמתו לא דיבר נכונה בעבר ד' במשה המיימוני, ולא הועיל רק לתת יד קצת לפושעים, אשר יכוו בנחלת ראשית אמריו אשר יטבלו ביערות דבשו למו, ושט"י לא שפיל לסיפא דקרא, את הרע יקבלו ואת הטוב לא יקבלו, ובאמת כל דבריו בזה בראשית אמריו דהיום מעיקרם ואין בהם ממש, ואשיב עליהם על ראשון ראשון להחזיק דברי הרמב"ם אשר כראי מוצקים ותורת אמת בפהו, והוא (א) בפרק י"ד מאמר ג' כי העקרים כאשר הפשנו הדתות האלהיות שהיו בעולם משתנות מאסור להיתר ומהיתר לאיסור כפי קבלת רבותינו ז"ל אכילת בעלי חיים הי' אסור לאדם הראשון עד נח ולנח וזרעו הותר, ולאברהם הוסף מצות מילה, ולמשה הוסף הרבה והתיר להם דברים נאסרו

ה ע ר ה

הקרבת והכהנים והלוים וישראלים כמעמדם תיקון עולם האצילות עכ"ל ומובן לפי דברינו שהכל משתלשל יחד בשמן לפתילה והפתילה ללהב אש, כשם שהחי מתאחו עם הדומם וצומח ומעלהו עמו, כן האדם מעלה עמו כל הדצ"ה וכל כחות התחתונים כהדבקו בעליונים ע"י נשמתו האצולה מרומים ומתנשא עם המלאכים וכל אישי מעלה עד האחד יתברך כי הוא האדם המהפך כל הגשם לרוחני ולכן אמר המיד שבמקדש הי' ד' דברים לתקן כל ההשתלשלות והארבעה סוגים, כי האדם הוא מאצילות באשר הש"י האציל מרוחו עליו היותו חלק אלקי ממעל מלשון ויאצל מן הרוח, והחי מעולם הבריאה כנאמר ויברא אלקים התנינים, והצומח מעולם היצירה שיש בה צורה, והדומם הוא המעשה בלי צורה והאדם מהפך הכל לקשרם עם הרוחני עד אור פני מלך חיים, וזהו לשון קרבן שמקרב עצמו ואת כל האחו בו והמעשה אשר יעשה האדם בזה בפעל מצורף עם מחשבתו הטובה להתקרב, להקריב את כל למעלה ראש והבן:

נאסרו לבני נח כי בבהמה לאהר שנשחטה מותרת לישראל אף על פי שעדיין מפרכסת, ולבן נח אסור משום אבר מן החי עד שתמות הבהמה וכן בן נח מזהר על הגזל פחות משוה פרוטה משא"כ בישראל, עד כאן לקוח מלשונו, ותמה אני על חכם כמותו אחרי שתמך יסודתו על קבלת רז"ל, ולמה אפס קציהו יראה וכולו לא יהפש, הלא בפירוש אמרו רז"ל בסנהדרין דף נ"ט ע"א ליכא מידי דלישראל שרי ולכותי אסור ופריך שם מגזל פחות משוה פרוטה, ומתדין, התם משום דלאו בני מחילה נינהו, ופירש"י שאף ישראל נצטוו על פחות מש"ס אלא שאינו נחשב גזול בעיני הגזול שרחמנין הן ומהלין על דבר קל עכ"ל, ואיך יבוא העקרים רא"י מן גזל? וכן אמרינן בחולין דף ל"ג ע"א, "מי איכא מידי דלישראל שרי ולב"נ אסור" ואשר רצה להביא רא"י מן הבהמה שמפרכסת לאהר שחיטה שמתר לישראל ולב"נ אסור, אין זה כלום, שאם נחרה ב"נ ועדיין מפרכסת גם לישראל אסור, שאם אין בה איסור אבר מן החי לישראל הלא יש בה איסור נחירה, ואפילו שחטה הבן נח ג"כ לישראל כנחירה הוא, שהרי קי"ל שהיטת נכרי אסור לישראל מפני שאינו בר זביחה והתורה אמרה וזבחת ואכלת שתזבח אתה ולא מי שאינו בר זביחה, ואם שחטה ישראל ומפרכסת גם לב"נ מותר, כדקיי"ל בחולין דף ל"ג, הרוצה לאכול מבהמה קודם שתצא נפשה הותך כזית מבית השחיטה ומולחו ומדיחו יפה יפה וממתין לה עד שתצא נפשה ואוכלו אחד ישראל, ואחד נכרי מותרין בו" ע"כ, וכן הוא בחולין דף קכ"א ע"ב, ואולי הטעתו לשון הרמב"ם פ"ט מ"ה מלכים ה"ג וז"ל כל שאסור על ישראל משום אבר מה"ה אסור על ב"נ, ויש שב"נ חייבין עליו ולא ישראל, שב"נ אי בהמה וחיי בין טמאה בין טהורה חייבין עליו משום אבמה"ה ומשום בשר מן החי ואבר ובשר הפורשין מן המפרכסת אע"פ ששחט בה ישראל שני סימנים ה"ז אסור לב"נ משום אמה"ה עכ"ל, סבור הוא שרק לב"נ אסור הרמב"ם האפרכסת ולא לישראל, ואינו כן כמו שתמה ע"ג הרשב"א בתורת הבית, שמפורש בש"ס דרק בבהמה טמאה אע"פ ששחטה ישראל או בטהורה שנשחטה ע"י עכו"ם או אסור לבני נח, אבל בטהורה ששחטה ישראל בין ישראל בין ב"נ מותר בה, ע"ש, וכלי ספק שגם הרמב"ם ביון לזה שהלילה שנעלם ממנו דברים המפורשים בש"ס בהרבה מקומות,

רק שסתם את דבריו וסמך על המבין, והמשך לשונו הוא מפני שכל הפרק שם ידבר רק מתורת בני נח, ואין כאן מקומו לדבר על דיני ישראל שטפורש בדבריו בפ"א מהלכות שחיטה, והמדקדק בלשונו יבין דעתו שהתחיל כל שאסור וכו' ואח"כ שינה לשונו וכו' ויש שב"ג חייבים ולא נקט לשון איסור רק לשון חייבין, וכוז דקדק בלשונו הצה שידע המשכיל על לשונו הוכן כונתו, והוא שאמר לענין איסור ב"ג כישראל ולענין חיוב עונש יש הפרש שיש מהמבואר בסמוך בלשונו אין הישראל חייב עליו אף שאסור לו, והוא אבר בהמה טמאה שאם התרו בו בישראל משום אבר מן החי אינו לוקה שכבר רכז בו איסור טמא ואין איסור אבר חל עליו, ואין זה קולא לישראל שהרי עכ"פ אסור משום טמא, ואח"כ פי' הרמב"ם על סדר תורת ב"ג שמוזהר הוא בעונש בין בטמא בין בטהורה בין באבר בין בבשר בין במפרנסת, ה"ז מוסב על כל הנזכר אסור לב"ג, אף שיש מהן אין חיוב בו לישראל והוא הטמאה כג"ל, אבל לא בא לשלול ישראל מאיסור מפרנסת, תדע שאם בכל בכא זו בא לשלול ישראל, הרי בשר מן החי וטהורה ג"כ מנה כאן וזה ודאי אסור לישראל, ע"כ לא שלל ישראל רק מחיוב עונש על טמאה ולא משארי המניין שם, וזה ברור למעיין (*). ורש"ל ביש"ש סי' י"ז נדחק ג"כ ליישב דברי רמב"ם בזה ע"ש:

ויצא

ה ע ר ה

(*) ואם יאמר האומר ששאלת העקרים אינו אליבא דהלכתא, אבל הוא אליבא ד"ר אהא ב"ר יעקב אשר לפי דעתו הטובא בחולין דף ל"ב שם יהי מפרנסת מותר לישראל ואסור לב"ג, רק שמסיק שם בש"ס דלא כן הוא, אבל עכ"פ לדעתו יש שנוי וחלוף מאסור להיתר, גם זה אינה שאלה כלל, דהא אמרי' שם אמר ר' פפא הוה יתיבנא קמ"י דר"א ב"י ובעינא דאימא ל"י מי איכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור, ולא אמרי' ל"י דאמינא הא טעמא קאמר ע"כ הרי דגם ר' פפא ידע דר"א בר יעקב לא יפליג על האי כללא דמי איכא מידי וכו', רק עכ"ז חשב שזה אינו נכלל בכלל זה, מפני שטעמא קאמר, דישראל בשחיטה תלי

ויצא מכל זה שלא הותרה תורת נח לישראל כלל, כי ישראל הוסיפו בקדושה ונוספו להם מצות רבות לפי עוצם קדושתם, אברהם הועלה בקדושה מנח וזרעו ונתוסף לו מצות מילה, אנשים נברו במעלתן על הנשים ע"כ הוזהרו במצות יתירות אשר לא בנשים, הלויים הועלה עוד קדושתן על ישראל ונתוספו במצות, הכהנים הועלו עוד על הלויים ועל ישראל, ובא להם מצות רבות בשמירת כהונתן, ולכן נאמר אמור על הכהנים לשון ד' האמירך היום שנתגדלו במעלתן וזכו למצות יתירות, הכהן הגדול נתקדש עוד יותר ובא לו מצוה מיוחדת לאסרו באלמנה ושמן המקדש לא יצא וכן המלך שהועלה על אחיו נתוספו לו כמה מצות של ספר תורה ולא ירבה נשים וסוסים, וכל הזוכין בקדושה עולין ולא יורדין, נוספים במצות ולא נגרעים.

(ב) ומה שאמר העקרים שהי' שנוי וחלוף בין זדת אדם לדת נח, אין מזה שום דמיון לתורה תמימה שנתנה לישראל מפי העליון לכל בני ישראל ששמעו קולו י"ת, וכמו שאמר העיקרים כי מה שנשמע ע"י נביא יוכל להתבטל ע"י נביא אחר, אם לא שמע מהש"י בעצמו, ונבואה הראשונה שבא ע"י אדם נתבטלה ע"י נבואת נח שלפי הזמן ניתנה הנבואה, ועוד שלא אמר בפירוש לאסור הבשר לאדם, רק שאמר לו הזרע לאכלה, ומכלל הן אתה שומע לאו שלא שמע היתר לאכול היות הישרה ואיך יתיר לעצמו להרוג יצירי כפו של הקבי"ה, הלא עון פלילי יהשב לו זאת, והלא כל מה שברא הקבי"ה בצביונם ובתיקונם נבראו, ואיך ישחיתם האדם, אך אחר המבול

ה ע ר ה

כיון דאיכא שחיטה מעלייתא אשתרי לי, נכרים דבנחירה ובמיתה תלי' מילתא כו' ירצה בזה דלא שייך כלל זה דליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, אלא בדבר שעיקרו מהמת קולא לישראל הוא, וכזאת לא תהא בישראל, שבמיני שהניעו לקדושה יתירה יוגרע להם דבר מהמצות, אך זה עיקרו חומרא הוא שהעמים על ישראל חומר זה שישחטו ונתעלו בזה בקדושה יתירה וממילא מסתעף שאחר שנעשה מצותה התלוי' בבהמה זו שוב אין בה שום איסור אבל נכרי שלא נעשה בה מצוה שלו כ"א ע"י מיתה ע"כ עוד איסורא רכב עליה,

המבול שכבר מתו כל יצירי כפו , רק את אשר העלה בתיבה עמו ,
 נשארו או אמר לו י"ת שכורק עשב ניתן למו לאכלה , וגם העקרים
 עצמו נתן טעם נכון מאוד על התרת בעלי חיים , מפני שנשתבשו בני
 אדם לאמור כי אין יתרון לאדם על הבעל הי כי כמות זה כן מות זה ,
 ומותר האדם אין ולא האמינו בעולם הנצחיי אשר לנפש אדם אשר
 נופח מהשיי בעצמו ולא מעפר הלקה , (ובאמ"י ה"א כתבתי שעוד
 הועלה אצלם במעלה יתירה הבע"ה על האדם ע"כ עשאו מהם אלקי
 עיון עליהם דברי חכמה) ע"כ ראה ויתר לגוים את כל בעלי הי שידעו
 שיש יתרון לאדם כי אך הוא תכלית הבריאה לנצה נצחים .

עוד כלל גדול אומר לך קורא משכיל , כי השמימית הרוחנית דומה
 אל הארציית , כמו שכלל העולם נברא לאט לאט , הלא
 במאמר אחד יכול להבראות , וברגע א' ברצונו יעמדו יחד , אך
 רצה י"ת שיתפעל בזה אחר זה , זה נצמה מזה , וזה קשור בזה
 כשלשלת אחוז יחדו וכולם נתגלגלו זה מזה עד יצירת האדם תכלית
 הבריאה או שבת י"ת ממלאכתו , ואז ממנו אין להוסיף ולא לגרוע ,
 כי מאז אין עוד כל חדש בטבע הבריאה תחת השמש , כי כאשר
 באה היצירה אל שלמותה הראשית , אין בה עוד שנוי וחלוקה החלמי
 כ"א פרטיי נסים פרטים לצורך השעה , וכן הוא ברוחניות היצירה היא
 התורה

ה ע ר ה

(וכ"כ התוס') שם ד"ה אחד דלא שייך בזה מי אוכא מידי משום
 דנכרים לאו בני שהיטה נינהו כד"א בסנהדרין דף נ"ט לענין יפת תואר
 דנכרים לאו בני כיבוש נינהו , ואף שכתבו תוס כן לקושיי על המסקנא ,
 מ"מ קושייתי זו הוא תי' על ר"א ב"י שאינו נגד הכלל הגדול הנ"ל ,
 וכמו שהוכחנו מ"ה פפא הנ"ל , ותמיהת התו' על המסקנא יש ליישב
 דיפת תואר לא הותר עתה רק בעשותו מצות כיבוש שאף במלחמת
 דשות מצוה רבה היא להגן בעד ארץ ישראל או להגדילו ולהרחיבו ומי
 שאין מוטל עליו מצוה זו אין מציאות להיתר יפ"ת , אבל במספרסת
 שנאסר כבר למה לא ישאר האיסור אף לאחר שהיטה , ואין הפרש
 אם בני שהיטה נינהו מ"מ נוכל להשאיר האיסור גם לבני שהיטה ,
 א"ו מוכח שאין הפרש בין ישראל לבני — .

התורה הקרושה, התמימה אחת אחת באה אל שלימותה, מראשית באה אל האדם, ומאדם לנח, מנח לאברהם יצחק ויעקב מהם אל השבטים, ועוד לא באה אל שלימותה, עד כי נגלה הצור בכבודו ובעצמו אל הר סיני והופיע מרכבות קודש אשר דת למו אל אומה שלימה והשמיע קולו מן השמים אל רבבי אלפי ושראל אז באה אל השלימות כאשר באה מן השלם, וכל דבר שלם לא יקבל עוד תוספות וגירועין בטבע מכונתה, רק להוראת שעה כמו שישונה הטבע לצורך שעה, כן להוראת שעה יש קצת הלוקף כמו שנמצא באל"י לפי שעה וכדומה כמו שאמרו חז"ל והבין זה.

עוד יתן העקרים בפייג שם דמיון שהשנוי וחלוקה אינו מצד הנותן רק מצד המקבל, כמו הרופא שיתן הנהגה אל החולה עד זמן משוער אצלו וכאשר יתחזק החולה יתן הנהגה אחרת, כן איננו חסרון בחיק הבורא י"ת אם לא יתן תורה והנהגה מספקת לכל הזמנים ע"ש, גם זה הבל, כי הרופא לא יוכל לידע בבירור עד מתי יספיק הנהגה זו ומתי יתחזק החולה ואיזה זמן ישתנה החולה, ע"כ מעריך סדרו לפי הזמן אשר ראתה עינו כמהות החולי, אך היודע הכל י"ת אשר ידע אחרית אם הי' מציאת שנוי וחלוקה מצד המקבל לא הי' נמנע מלהודיענו כזאת דבר מראשיתו הלא ידיו רב לו לומר עד כה וכה יומשך זמן דת זו, ומה שלא אמר זמן לתורת נח, באמת לא נתלה בזמן, כי גם כהיום הזה נמשכה תורת נח לכל אומות העולם וגם לישראל לא נגרע מהם דבר, כי אם נוספו למו ולא נגרעו הרי לפניך שאין שנוי והפסק כלל לתורת אל יתברך.

ראה קורא האהוב אך נחן זמן כשיש התלות בזמן, אמר י"ת כי תבואו אל הארץ וגו' כי בטרם בואם אל הארץ אין מקום למצות הללו, ע"כ פרט אמרנו לאמור כי אך מאז בואכם אל הארץ יוחל מצוה זו והן מצות רבות מאוד, אך על אחר בואם אל הארץ לא נתן עוד שום זמן רק אמר בכל מושבותיכם חוק עולם לדורותיכם, למען דעת שאין הפרש בשום זמן ומקום.

(ג) ומה שאמר עוד העיקרים בספיד כי לא תקים לך מצבה אשר היתה אהובה בימי אבות עכשוו שנתה ואפי' בימי משה שבשעת מתן תורה הקים שתים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל והי' מותר אף בימי משה ונאמר להם בסוף ארבעים שנה בערבות מואב. עכ"ד, גם כזה לא אמר בלום, כי מה שאמר שהיתה בימי משה, זה אינו, כי כפרשי משפטים נאמר שבנה מזבח לעולות וגם הקים

הקים שנים עשר מצבה, והנה המצבה לא נאסרה כ"א להקריב קרבנות עליה, כי הראב"ע פי' שאיסור מצבה הוא רק לע"ז, אך הוא סומך תמיד על דברי ר"ל שאמרו שבלי ע"ז אסורה, אך גם הם אמרו שרק להקריב עליה אסורה כמו שמביא רש"י ורמב"ן והרמב"ם ב"ם המצות כי שהזוירו מעשות מצבה יתחברו אליה ויכבדוה אפי' הושטה לעבודת האל, כי כן היו עושיין הבונים מצבה ומשימין עליה ע"ז עכ"ל, הרי שעיקר האיסור להקריב אליה ולכבד אותה כאלו יש בה קדושת אלקות כעין ע"ז, אבל להקים מצבה לזכרון כמו עדה המצבה ועדה הגל וכדומה שרי, וכי עשה משה שהקים י"ב למספר שבטי ישראל למען ידעו דור אחרון שכל השבטים קבלו דבר ד' עליהם ועל זרעם, וזכרון בעלמא גם היום אין בו שום איסור אבל לא הקריבו שום קרבן על המצבות כ"א על המזבח אשר בנה שם:

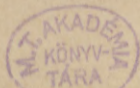
ומה שה' שינוי במצבה מאבות אל הבנים, הנה בטרם שלמות התורה ע"י משה כבר אמרנו וכן אמר העקרים שאז אין להפליא על השנוי בעוד שלא ה' תורה תמימה, אך לא נגרעו מצות השם מאז רק הוספו וא"כ גם מאז לא ה' שנוי להתיר האיסור כמו שאמרנו, כי דבר ד' יקום לעולם,

ואולם אם נשכילה נמצא טעם נכון גם בזה למה אז אהובה ועכשיו שנאה, הנה האומות היו להם אלהות הרבה, כי כל אחד מאלהות שלהם ה' למו לדעתם כח מיוחד, אשר עבדו להם להמשך שפע הכחות ממעל לארץ, וכאשר אחד ה' אברהם אשר השכיל והבין כי אל אחד בעל הכחות כולם ממנו הכל בא ואפס זולתו, אז הראה בזה אות וטופת לאומות, כי המה עשו להם מזבח מאבנים הרבה להיות לאות שיש להם כחות הרבה, כי כל אבן של המזבח ה' נרמז בו כח אחר, אז הקים אברהם מצבת אבן אחת להיות לאות לבני מרי כי אל אחד בראנו ולו הכל וממנו כל המפעל ואין לזרים אתו מאומה וכן עשו יצחק ויעקב ע"כ היתה אהובה לפני המקום ולמדד הרבה את תורתם כרכיב ואת הנפש אשר עשו כחרץ ואח"ל הם הנריים הרבים אשר עשה אברהם בלימוד תורתו תורת אמת, אך אחרי מות האבות באו הכופרים להפר עצת אברהם אשר נתפרסם בכל העולם, ואמרו גם אנחנו רק לאחד מהכוחות אשר מושל על כל הכוחות אותה געבור, וכל אומה ואומה יתהללו בלבם ע"ז שלנו היא הגדולה שבכולם והיא המושלה על שארי ע"ז, מצרים אמרו וזאתם היא הקשה שבכולם בעלי פעור אמרו שלנו הגדולה וכן כולם, אז עשו כמו אברהם בקדושה, ויעשו גם המה במרמה בטומאה ויאמרו מצבת אבן אחת כאברהם עליה נניח ע"ז שלנו כי היא הגדולה והמיוחדת לנו

כמו אלקי אברהם , וכן הי' מאז דור אחר דור עד דורו של משה
 אז אמר וית לא תקים לך מצבה , כי העובדי כו"מ ישימוך עלי ע"ז
 שלהם לאמור הכה הזה מיוחד לנו , ואתם תעשו מזבה מקבוצת אבנים
 הרבה לאמור כי כל הכוחות קובצו יחד תחת אל אחד י"ת , כי ממנו
 הכל , ומאחדותו יתפרדו כל הכוחות לצורך המקבלים להאיר עליהם
 ממרום קדשו , ומעת נתינת התורה בא אזהרה זו , ובזמן האבות לא
 הי' אזהרה כלל בזה כמו שהותר להם כל שארי אסורי תורה כן גם
 זאת והבין :

(ד) עוד אמר על ראיות הרמב"ם מן לא תוסיפו ולא תגרעו שדבר
 השלם אין בו מגרעת ולא הוספה , ודחה העקרים כי זה
 בא אך להזהיר שלא לעשות הי' פרשיות בתפילין או להוסיף על ברכת
 כהנים וכדומה כמו שפירשו רז"ל , ע"ז אני אומר , שאם רואין
 שהתורה הקפידה שלא להוסיף פרשה וברכה אף שעל כל פנים המצוה
 עשויה , ואם יהי' שום זמן שיוצרך עוד ברכה אחרת למה אסרתו
 התורה , מזה אנחנו רואין שדבר השלם הוא במדה ומשקל בצמצום
 עצום אשר כל המשנה ומוסיף הוא גורע כל המצוה , ואם כן הוא
 בפרט על אחת כמה וכמה שכן הוא על הכלל , שאם השנוי של קצה
 מצוה אחת פוגם בה כל שכן השינוי ע"י הוספה או גירעון של מצוה
 שלימה להחדילה או להוסיפה שמגרע בזה כל התורה כולה , ואין בזה
 שום התלות בזמן כמו שאחז"ל בקידושין שכל מצוה שהיא חובת הנוף
 אין בה שום הספק במקום ובזמן לעולם :

ומה שאמר עוד שאף אם תהי' כוונת הפסוקים שלא תשתנה התורה
 ולא נגרע מדעתינו ומהמצות , מה המונע שלא יהי' הוא י"ת
 מוסיף או גורע , ואם מפני שהדבר השווה אין להוסיף ולגרוע , זה
 יצדק בשווי אמתי אבל השווי החקשי אפשר שישתנה כפי הכנת
 המקבלים כי המזון השווה אל הילד הוא החלב , ושל הבחור הוא
 בשר ויין וכן ישתנו המצוות בהשתנות הזמנים עכ"ד , גם זה אינו ,
 כי איך יהי' מציאות השנוי כיון שמדעתינו יודה שבלתי אפשר , ועפ"י
 נביא צריך להיות גדול כמשה וכבר נאמר לא קם כמשה , ואם יבוא
 הש"י ב"ה בעצמו , יצרך לבוא בפומבי להשמיע מן השמים קולו
 בפרסום גדול כמו שהשמיע בסיני , ושיהי' באופן שאין ספק שום
 תחבולה אנושית בו כמו שלא הי' שום ספק בסיני , ואם כה יהי'
 אין צורך לדרישה וחקירה , אך בלתי אפשר שא"כ יהי' זה שנוי
 ברצונו י"ת , ואם לפי המקבלים , הלא הוא י"ת יודע מלפנים והי'
 לו לומר מיד על זמן קבוע אני נותן תורתך ולא לומר בלי התלות
 בזמן



בזמן חוק עולם לדורותיכם כל הימים אשר אתם חיים כמו שלמדו מזה ר"ל בקידושין דף ל"ו, ומה שאמר עוד יקשה על רמב"ם שאם היו הכתוב מזהיר שלא להוסיף ולגרוע מכל המצות איך אמרו בית דין מתנין לעיקור דבר בשב ואל תעשה הרי עוברין על לא תגרע, ואיך תיקן שלמה עירובין ונטילה ידים הלא עבר על לא תוסיף עכ"ל איני רואה שום קושי בזה כי אם ב"ד עושין סיוג לחוק המצוה אין זה תוספות וגירעון לעשות חדשות רק לחוק הישנות וכבר למדו מן הקרא עשו משמרת למשמרת, ונלל זה תקן שלמה עירובין לחוק ההוצאה מר"ה לרה"י, ועקרו שב וא"ת דהיינו שאסרו לתקוע שופר בשבת של ר"ה כדי שלא יוציא ארבע אמות לרשות הרבים ואין זה לא הוספה ולא גירעון רק לרחות הקל מפני החמור:

(ה) עוד שם בפ"ו כי יש מביאין רא"י לנצח התורה מדאמר בקצת מצות חק עולם לדורותיכם, לחק לך ולבניך עד עולם, ואין זה רא"י כי יש לומר שמשם רא"י ששאר מצות שלא נאמר עד עולם עתידות להתבטל ומלשון עולם אין רא"י כי ימצאו לשונות אלו על זמן מוגבל כמו אל תסג גבול עולם אשר נבלו אבותיך ר"ל בזמן קדום מוגבל מאבותיך וכן ועבדו לעולם שרוא עד שנת היובל וישב שם עד עולם אצל שמואל שהוא חמשים שנה עולמו של לוי כ"ו מה שהביא רא"י מן אל תסג גבול עולם מי יאמר לו שעולם מוסב על קדום מעת אשר הנכילו האבות, אולי מוסב על המאוחר שעשו האבות הגבול שיששה כן לעולם מבלי הפסק ויתורגם [איינע עווינע גרענצע] ומה שהביא מן ועבדו לעולם היא מפני שעפ"י הרוב אם יהי' כן בתחילת שנות היובל, לא יהי' עוד העבד אחר היובל, ויהי' לעולם העולם שלו, ר"ל אף אם ישחה כל ימי היובל שהוא לעולם אצלו ג"כ לא יצא חשוי, ומה שאמרה הנה וישב שם עד עולם, אין זה בשביל שירות הלוי שאי"כ לא צריכה לעשות נדר הלוי, שמבלעדיה מוטל החיוב על כל לוי לשרת בקודש, אך כוונתה שישב במשכן די לעולם שישאר במקום קדוש כל ימי חייו, וכמו שבאמת היו נביא לדי' עד יום מותו, וכן כל מה שהביא שם נקל למבין ליישבו על הנצחיות, וכן מה שהביא על לשון נצח ההר חמד די' לשכתו אף די' ישכון לנצח (תלים ס"ה) ולא שכן הכבוד לנצח על הר סיני, שנסתלק משם ושכן באוהל מועד, וזה אין קושי כלל שהרי לא נאמר ישכון לנצח עליו, רק ישכון לנצח שהשכינה תשכון לנצח בישראל ולא בסני, והביא עוד במנורה נאמר חקת עולם לדורותיכם ויש לה הפסק משהרב בית המקדש, לא אמר כלום, כי אטו יקרא ביטול מצות תפילין אם לאו נמצאו לי תפילין להניחם, או שאין לי ציצית מצוי

וכי יבוטל בזה מצות ציצית? וכן זה דין המנורה לא הופסק רק שאין לנו מקדש וכשיבנה ב"ב המצוה במקומה עומדת ומה שאמר הרי פסח וסוכות שנאמר חוקת עולם ואמרו בויקרא רבה כל המועדות עתידות להתבטל הוי"ו מפורים ויה"כ, הלא אין הכוונה שיתבטלו לגמרי שהרי בפירוש אמרו במס' ברכות שיתבטל סיפור יציאת מצרים נגד סיפורי נסים של העתיד, ולא שיתבטלו לגמרי רק יכללו סיפורי יצי"מ עם יציאת כל הגלויות כדאי"ש בש"ס, ונקרא ביטול במה שלא יהי' נחשב מועד זה של זכרון נסים הקדומים נגד מועדי נסים העתידים:

עוד שם בעקרים וכן מצאנו בימי עזרא שבטלו מנין החדשים מניסן שהיו מונין כן לפי משפטי התורה שכתוב החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה והיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, כי אע"פ שתשרי ראש השנה למנין שנות עולם כמו שכתוב וכן האסיף בצאת השנה וממנו מונין לשמיטין ויובלות, צוותה תורה למנות מנין החדשים מניסן כו' ואין החדשים שמות במשפטי התורה כו' וכאשר עלו מבבל ראו לעשות זכר לגאולה שניי' ב"ב דברים האחד כו' וכן עשו זכר שהניחו מנין אחר לחדשים וזהו שאמרו רז"ל שמות החדשים עלו עמהם מאשור כלומר שהיו מונין בשמותם ניסן אייר כו' עכ"ד לקוח מלשונו שם, ואני מתפלל ע"ז אם זה אצלו למצית התורה יחשב למנות ראשון ושני ולא ניסן ותשרי, איך ישנו זה? ואם כי מביא שמיך ראי' מירמי' שם, הלא ידוע כי אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, וכמו שהקשו בריש מגילה על מנצפך צופים אמרים, ותירין שכחום והזרו ויסדום, ואיך יחדשו לעקור מצוה מן התורה הלא הוא עצמו ואמר שאין רשאי לחדש רק עפ"י נביא גדול כמשה מפי ד', מזה יבחין כל משכיל ברור כשמש, שאין זה שניו כלל, כי לא אמרה תורה שלא ניתן שמות לחדשים, רק אם ימנה החדש והי' המנין מניסן שהוא הראשון אשר נעשינו בו עם ד', ושהעיר י"ת את כל בני עולם לירע ולהודיע שיש אל חי וקיים המשרד המערכת ומשגיח בתחתונים והי' לנו כאלו בעת ההוא נברא העולם בחלק השמימי התכליתי ונצחי וראי' ברורה לדבר שעדיין מצוה זו נהגת, שהרי בראש השנה דף ז' אמרי' באחד בניסן ר"ה לחדשים, מנלן שנאמר החודש הזה לכם ראש חדשים וגו' ופריך עלה ומסיק דבר זה מתורת משה לא למדנו מדברי קבלה למדנו שנאמר בזכרי' א' ביום ב"ה לעשתי עשר חודש הוא חודש שבט, וכן במגלת אסתר בחודש העשירי הוא חודש טבת עיי"ש, הרי לפניך כי זכרי' שהי' בתחלת בית שני והוא נזהר במה שצותה תורה לומר בחודש עשתי עשר, רק לבאר יותר אמר גם חודש שבט, כי זה לא אסרה לכנות גם שם לחודש

לחדש שמות לחדשים, ופעמים יקצר עוד ככתוב בחודש כסלו שנת עשרים, והוא כאשר לא ידבר כלל ממנין חדשים אין כאן חיוב לזכור המנין, אבל כשירצה למנות המנין אזהרתו לשיהי' ניסן הראשון, ועוד ראי' ברורה שלא הי' שום אזהרה שלא יכנו שמות לחדשים, שהרי כתיב במלכים א' (ו') ויהי בשמונים שנה בחודש זיו הוא החודש השני למלוך שלמה וגו', הרי שנם בימי שלמה כינו לחודש השני חודש זיו, ולא שנתחדש בימי בית שני מאיסור להיתר וכי ברור:

(ו) עוד אמר שם שמץ ראי' שהניחו כתב עברי ובהרו להם כתב אשורי וזכר שנלו אל אשור ונגאלו משם וראי' מתוספתא דסנהדרין למה נקרא אשורית שעלה עמהם מאשור, רבי אומר שמאישורת בכתב, ולפי המבואר ב"פ כל כתבי הכתב שבידנו אינו כתב עברית וא"כ י"ל שרבי אינו חולק אלא לומר שאחר שהלוחות היו כתובים אשורות א"כ לא נקרא כן על שעלה עמהם מאשור, אבל יורה שהכתב הנהוג מקדם הי' כתב עברי ונשתנה, ואף אם תאמר שרבי חולק הוא יחיד במקום דברי חכמים ועוד דבגמרא סנהדרין פרק כהן גדול פירשו דברי חכמים דאמר ר"ה אמר מר עוקבא בתחלה נתנה תורה בכתב עברי ולשון הקודש כיון שעלו בימי עזרא בידרו להם כתב אשורי ולשון הקודש והניחו לכותיים כתב עברי ולשון הקודש כו' ומ"מ יתבאר ממה שכתבנו ששינו כל הכתב או קצתו ע"כ לקוח מלשונו, וכל דבריו בזה אין בהם ממש, כי המעיין בסנהדרין פ' כהן גדול דף כ"א סוף ע"ב ודף כ"ב יראה שכל התנאים לא ס"ל כן, וזה אמרם תני רבי אומר בכתב זה (אשורית) ניתנה תורה לישראל, כיון שחטאו נהפך לרועץ (פירש"י לשון תרעץ אויב ששכחווהו) כיון שהורו בהן החזירו להן כו' למה נקרא שמה אשורית שמאישורת בכתב, ר' שמעון אומר משום ר"א בן פרטא משום ר' אלעזר המודעי כתב זה לא נשתנה כל עיקר שנאמר ווי העמודים מה עמודין לא נשתנו אף וויס לא נשתנו, ואומר ואל היהודים ככתבם וכלשונם מה לשונם לא נשתנה אף כתבם לא נשתנה כו' הרי לפניך רבי ור"ש ור"א ב"פ ור"א המודעי כולם הסכימו לדעתם א' בזה שעיקר הכתב אישורית הי', רק עוד תנא אחר הובא שם תניא ר' יוסי אומר ראוי הי' עזרא שתתן תורה על ידו לישראל אלמלא לא קדמו משה כו' ואע"פ שלא נתנה התורה על ידו נשתנה הכתב על ידו, שנאמר וכתב הנשתוין כתוב ארמית ומתורגם ארמית (עזרא א') וכתוב לא כהלין כתבא למקרי ופשרא להודענא למלכא מלמד שבאותו היום ניתן ע"כ, הרי כי רבי ור"ש ור"א המודעי כולם ס"ל דבאשורית נתנה תורה ור' יוסי יחידאה הוא אשר

אשר גם כן אין הכרח ברבריו שחולק בזה, כי לא דיבר כלל מענין זה איך נתנה התורה, רק שאמר שנשתנה הכתב מדכתיב את משנה התורה כתב הראוי להשתנות, ובעזרא ד' כתיב וכתב הנשתוון כתוב ארמית ופירשי ד"ה וכתב הנשתוון כתב שנשתנה, והאי קרא בעזרא כתיב שהיו כותבין בימיו כתב משונה שנשתנה ע"י מלאך שכתב מנא מנא תקל ופרסין בימי דניאל כתב דארמי ולשון דארמי ואומר לא כהלין כתבא למיקרי דכיון שהטאו לא היו יכולין לקרות כתב שכתב המלאך בימי בלמשצר והיו שם יהודים הרבה ש"מ נשתנה להם אותו כתב באותו היום עכ"ל, הרי שכתב רש"י דכיון שהטאו לא היו יכולין לקרות כתב המלאך שהי' אשורית אבל קודם שהטאו יכולין היו לקרות, ומזה נראה שרש"י האיר לנו נתיב בכל הענין שגם ר' יוסי ס"ל כהני תנאי דלעיל דקודם החטא הי' נהוג אצלם כתב אישורית וכמו שאבאר, כי יש עוד שאלה במה שאמרו שבחרו או בכתב אשורי וכתב העקרים שעשו כן לזכר שנלו לאשור ונגאלו משם, וזהו פלא הלא עיקר הגלות הי' לבבל, ומעט מהם באו מאשור והי' להם לעשות זכר לבבל ולא לאשור כי לשם נגלו ומשם נגאלו ולא מאשור, וגם איך יש מציאות שהעלו עמהם הכתב מאשור, וכי האומות שבאשור הי' להם ידיעה בלשון הקודש ובכתב עברי שלמדו שמה כתב אישורת ואם היהודים חידשו לעצמם כתב זה במדינת אשור לא הי' להם לתלות באשור וליתן הכבוד לקרות הכתב המאושר בשמם, לזה נראה ברור כי לשון הקודם הי' כתב אשורית וכדברי רבי שמאשורת, אך בני הגולה שבבבל שנתערבו מאור באומות ולקחו להם נשים נכריות נתקלקל להם לשונם וכתב, כד"כ חצי מדבר אשדודית וזה שאמרו כיון שהטאו נהפך לרועין פירשי ששכחוהו, ובלי ספק אין כוונתם ששכחוהו למעלה מהטבע ע"י הטאם, שגם גדול מזה הי' בא כתוב בספרי קודש כמו שהי' ברור הפלגה נרדה ונבלה שפתם, רק הענין כמו שאמרנו שעי' הטאם שנשאו נשים נכריות ובניהם אשר יולידו מהנה שכחו חצי לשונם ושינו את כתבם קרוב לכתב ארמית, ועי' ברבות השנים נשתכה להם כתב אישורית לנמרי, ואמנם בני הגולה שהיו באשור הם לא הטאו בנשים נכריות ולא שינו את לשונם ואת כתבם ונקרא הכתב על שמם לכבוד ולתפארת להם לזכר עולם שנתערבו בין האשורים ולא למדו ממעשיהם להושיב נשים נכריות ולא שכחו כתבם, ולכן לא אמרו שלמדו מאשור, כי באמת לא למדו מהם כי מה לאשור בכתב הקודש, רק שהעלו עמם בבואם משם כי עוד כתב הקודם לא מש מהם והעלוהו עמם (לשון מעלה).

ז) עוד ראי' לדרבינו, שהרי במגילה (דף ד') אמרו מנצפ"ך צופים

צופים אמרו ומקשה והא אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה , ומשני
 שכחום וחזרו ויסדום , הרי לפנינו דאותיות חדשות אין שום נביא
 רשאי לחדש לולי שכבר ה' מלפנים אלא ששכחום , ואיך א"כ יהי
 באפשרי שחידשו כל הכתב , אם רק ה' אותיות הללו לשנות צורות
 אותיות החתימה אין רשאי לחדש כל שכן כל האותיות , א"ו ברור
 שלא היה חידוש בזה כי כבר היה לעולמים בעת נתינת התורה רק שע"י
 הטאם נשכחו וחזרו ויסדום , ועכ"פ כבר ביררנו שכל התנאים דעתם
 שכה נמצאו וכה היו מאז ומלפנים , ונשאר רק אחד והוא מר זוטרא
 שאמר בתחלה נתנה בכתב עברי ולשון הקודש , ובלי ספק שמר
 זוטרא ס"ל שאין בזה שנוי כלל וזהו כמו שאומר כי מצינו גם בכל
 לשון יש שנוי בין כתב הנכתב מאיש לרעהו , ובין כתב הנדפס לקיום
 אשר יחוקק בספר כעת הוא בדפוס ומאז שלא היה דפוס היה כתב
 מאושר החקוק בספר , והיה נ"כ כתב הנהוג בין בני אדם הכותבים
 במהירות איש לרעהו , וידוע שלעיני כל משכיל יש דמיון ושוויו
 לכתב הנכתב עם כתב הנדפס רק שמשוכין האותיות למען יכתבון
 במהירות , וזה החפוש היה נ"כ בין כתב עברי לכתב אישורי , וכמו
 שאמר רבי שמאורת בכתב דהיינו שהקוין של האותיות ישרות בלי
 עיקום , וכמו שגם בזמנינו הכתב מושיטא הוא לקוח הכל מן האותיות
 החקוקים בספר , וכאשר ניתנה התורה ודאי היה בכתב ישר כתוב
 ממש רבינו ע"ה , ואחר כתבי מצאתי און לי בקצת מזה בדברי
 הרישב"א מובא בעין יעקב פ"ק דמגילה בהך דאין נביא רשאי לחדש
 דבר עיי"ש היטב , אך להמון ניתן רשות להסר טרחתם לכתבה בכתב
 עברית אשר הורגלו בו שהוא כתב ליבונאה ופ"י מהרש"א בח"א שהכתב
 נובע מלבן הארמי , כמו שלשון תרגום נקרא ארמית על שם אדם
 כן כתב זה נקרא ליבונאה על שם לבן שהמציא כתב זה ויתכן לפי
 דרכינו שלבן המציא להקל כתב אישורית כי גם היא מבני עבר היה
 ותיקן כתב זה להקל על הסופרים לכתוב מהר לא בקוין ישרים רק
 בעין כתב לשונות עמים כמו שכתבנו ועל שהיה מבני עבר ולקוח הכתב
 מדמיון אותיות עבר שהיה ישר ואשורי ע"כ נקרא עברי ונקרא ליבונאה
 בלשון הגמרא , וא"כ מ"ש מר זוטרא כתב עברי היינו שמשוכין בקוין
 אבל התמונה אינה משונה מאישורית , דאל"כ היה אסור כראי הגיל
 מן מנצפך והיוצא מכל זה או שהיה עצם הכתב אישורית או שאין זה
 שינוי דאל"כ לא היה נביא רשאי לחדש , ונמצא שכל דברי העקרים
 בזה דחויין , ולא טוב עשה בעמיו החכם הגדול הזה מה שסיים בסוף
 פ"ו וזה לשונו אחר שכתב ששינו שמות החדשים , ואף אנו נאמר
 (כמו ששינו החדשים) כי מה המונע שלא נאמר שתבא דת אלקים
 מתרת קצת אסורים עכ"ל תמה תמה אקרא איך כתב בזה לתת ממשול
 לתועי

לתועי רוח אשר נכון למועדי רגל , כי הגם שכתב אח"כ בפיוז וי"ח שבלתי אפשר להשתנות שום דבר כי אם כשיבוא נביא כמשה אשר ידבר אתו פנים אל פנים וישמענו כולם הקול מדבר אלי ויעשה כל הנסים כמותו כמו שהאריך שם , מ"מ מי יציל את קלי דעת מפה יקוּש אשר שם לפניהם , וישישו כי ימצאו קבר ליפול בשחת ולא ישכילו עוד אל סוף אמריו אשר תיקון את אשר עוות לא יאמר לא היא ולם וי"ו וכבר בררתי שאין שום טמש בכל דבריו והבאתי ראוי ברורה שחדשים לא נשתנו בעצם מאשר נתן משה לבני ישראל , ובבקשת המחילה מכבוד עוצם הכמתו אשר בכל מקום דבריו נכוחים מיוסדים על אדני האמת בהשכל ודעת ובמקום הזה יצא מגדר עוצם תבונתו והפריז על מדת ישרתו , ועבור אהבת האמת דברתי עד כה וכבר דחינו היטב כל ראיותיו , והבאנו ראיות נכוחות אל הרמב"ם אחר כתבי כל אלה מצאתי דברי הכותב בעין יעקב פ"ק דמנילה האריך בזה והעמיד דייק נגד העקרים בזה וכמה דברים כונתי לדעתו כי לא דיבר נכונה כלל בדבר זה :



ט ע מ י מ צ ו ת

פרק ה

א) כבר אמרנו בדרך הסכמה, כי תורתנו הקדושה מוסכמת הוא לכל מין אנושי בעלי אמונה, מעולם ועד עולם אין איש אשר לא יכבדוה על נפי מרומי קרת, שלחו איי הים רחוקים בכל קצוצי פיאה, ממזרח שמש עד מבואו, מהולל שם ד' ותורתו אשר נתן לישראל, ועל מצוקי עמודיה, יבנו בית אמונתם למו. וכל איש מאמונתם אשר יעלה בלבו להכחיש תורת משה כופר יקראו לו, ואחרי אשר כל בעלי דת איי מן תורה זו יינקו, ימוצו הלב שדי אש דת, כל הולכי חושך בה יאירו, וכל נתיבות עקלקלות בה יישירו, אי"כ אפוא מי הוא זה מבני ישראל אשר היא לו למורשה. ירחיקנה? ואמנם יש מן המתחכמים אשר אך המושכלות ישאבון למי ישע, ולחוקות יתנו כתף סוררת, ולא מחכמה יערימו עצה, כי הלא כולם מרועה אחד נתנו, כשם שהמושכלות לכל יושבי תבל תצליח, כן החוקים יתנו אושר נצחי למצויים ועושים אותה, כאשר נבאר עוד. ואולם יש מאחבי המרחיקים מחוקות התורה, והמה יפרדו לכמה כתות, אי הנם שיאמינו בתורה מן השמים, הנה יאמרו כי דק בדור המדבר היו להם הטמאים לנזק לעוצם חוס ושרב ולא במקום ישוב, בי אם גם בארץ ישראל תוהרו לא כן בשארי המדינות. ג' כת חכמים בעיניהם אשר יאמרו שכלינו אתנו, וכל דבר אשר לא נבין ברעיונינו לא נעשה, כי בינה נתן ד' לאדם להבין המעשה אשר יעשה, ואין בהם תכונה לידע שיש במציאות שכל עליון נעלה ונשא

מאוד למעלה משכל אנושי, (וכבר הארכתי נגד חושבים כזאת בחלק ראשון בפתח הדעת וסולם הדעת), והן נגד כת הראשונה כבר הקדימה תורתנו הקדושה להסר רסן מתעה הלזה, ע"כ נשנה בערבות מואב כל הטמאים והטהורים, אחרי אשר נסעו ממדבר ללכת אל ארץ נושבת, ולמה נשנו אז כל אלה הטמאים לנו, הלא בעוד איזה ימים לא תהיינה עוד חוקות האלו למשמרת, מזה ראי ברורה שלא רק במדבר נאמרה רק בכל מקומות מושבותיהם הוזהרו ונגד כת השני אשר יאמרו שרק בא"י באו האזהרות הללו, מלבד מה שנאמרו בתלמוד פ"ק דקידושין ראיות הרבה מן המקראות שכל דבר שאינה תלוי בארץ נוהגות בכל מושבות, הן אע"פ לי עוד עד נאמן מן דניאל תנני מישאל ועזרי' אשר באו בבליה בחצר המלך נבוכדנאצר וישימו עתירתם אל המלצר לבל יתנאלו בפתג המלך עכור המאכלות האסורות ויתן להם זרעונים, ונעשה להם נס כי היו פניהם יפות יותר מהנערים אשר מלחם המלך יאכלו ומיין משתיו ישתו, ומזה נודע מאוד שנס בחוצה לארץ נאסרו כל האסורים שבתורה, וגם השכל גוזר כי לא בן אדם הוא ויתנחם, אם מלך ב"ו יתן חוק מי ימלא לבו בהאריך הזמן לומר כבר עבר חוק, אם נותן החוק לא שם גבול וזמן, אף כי בנבחי מרומים אשר לא הודיע לבני אדם טעמו וסודו וחוק וזמן לא נתן למו שאין לשעון על קורי עכבוש שכל אנושי לאמור הופר חוק הלילה, ועוד הלא הטמאים והטהורים גם בימי נח נזכרים ונודעים, אשר מבחמה הטהורה צוה לקחת שבעה שבעה, ומאשר אינינה טהורה שנים שנים א"כ אין לו התלות בזמן ובמקום, ודי מזה, כי לא יעלה ספק בזה לכל מי אשר יראת ד' נגע בלבבו:

(ב) ועל כת השלישית החכמים בעיניהם, כבר הרחבנו בח"א איך השכל נכון למועדי רגל, וגם כבר אמרנו למעלה בתחלת פרק ג' מאמר זה כי אך החוק למעלה מן השכל הוא ההכרחי לתכלית נצחיי להגיע שכר אין סוף, כי כל מה שפועל ע"י השכל הוא בעל גבול ושיעור, כי שכל אנושי אם כי יכול לעלות מעלה גבוהה ונשא מאוד עכ"ז גבול יש לו עד פה חבא, ובמפלא ממנו כל יוכל לדרוש וכשם ששכל אנושי בעל גבול, כן פעולתו ע"י שכלו יש לו גבול ושיעור אך מה שעושה בשביל שכל עליון הוא אין לו סוף וגבול

ונבול כלל, ועיקר כריאת עולם הוא לקבלת אור החדר מבלי
 נבול כלל כאמור למעלה ועוד כי כל מה שעושה טוב עפ"י
 השכל או אין המעשה שלו רק של יוצר הטבע י"ת, דימ
 אם מלא המלה והנינה על העני עמו, הנה הבורא י"ת יצר
 בו טבע ההמלה והרחמים, ועושה לעצמו נחת רוח להסיר
 צערו המשתתף עם צער חבירו והוור חסרו אל עצמו הנם
 שראוי לקבלת שכר רב על שאין משחית טבעו להיות אכזרי
 חלילה מ"ט אין שכרו רב מאוד כאדם העושה בשלו, כי
 הטבע שאינו שלו עיקר הפועל והוא המסייע לטבע, לא כן
 אם עושה הוק למעלה משכל אנושי ועושה חיל נגד טבעו
 ומבטל רצון עצמו מפני רצון קונו או פועל ידיו ישולם לו
 פיזולתו לפניו ולא של אחרים רק שלו הוא.

ובזה יש לבאר אומרו "אף חובב עמים והם תוכו לרגליך
 ישא מדברותיך, תורה צוה לנו משה מורשה קהלת
 יעקב" ירצה אם חובב עמים שעושה טוב מצד השכל והטבע,
 המה יתמצעו לרגליך לרגל הטבע וההמלה שכרא היוצר, ישא
 גם הוא שכר מדברותיך מן הנהגה שלך ומנביה עוף מה ע"י
 הנהגותיך, אבל תורה צוה לנו מורשה שיש בה חוקים ומצות
 וע"י החוקים עושה גם השכליות כחוק עבור רצונו, או מורשה
 היא לנו שלנו היא קהלת יעקב כאלו יעקב הקהיל לעצמו
 הטוב והישר רק בחירת עצמו בלי נבול בלי סוף וקץ אשר
 לעומת זה תכלית הבריאה:

עוד ביארתי בזה בשי"ה בסופו "כרם הי' לשלמה בבעל המון
 איש יבוא בפריו אלף כסף, כרמי שלי לפני, האלף
 לך שלמה ומאתיים לנוטרים את פרו" פי' שלמה שבשי"ה הוא
 הקדוש ברוך הוא, ולו י"ת כרם בבעל המון בהמון בני
 אדם שיעבדו את הכרם כל איש יבוא בפריו הטוב שעשה
 אלף כסף, ואני כנסת ישראל כרמי שלי לפני שלי הוא
 כאמור לעיל שלא שייך לשכל הנולד בטבע היצירה רק שלי
 ומסיים האלף של בעל המון לך שלמה שייך להקדוש ברוך
 הוא, ומאתיים די לנוטרים ששומרים הטבע לבל ישחיתון אותה
 אבל כרמי שלי לפני ובביאורי לשי"ה שם הארכתי וגם נתתי
 טעם על מספר האלף:

ואמנם למען נביא לכב חכמה לעורר גם אוהבי התחקות
 שרשי

שרשי התורה לצרף השכל עם למעלה משכל, לעשות כמו שער בנפשו, איך יצויר מציאות שכל עליון לחברו מעט עם שכל אנושי ע"כ אצינה קצת טעם כללי על מעט מהמצות של מאכלות אסורות ודומיהן ולא שתרהיבני נפשי עון חלילה, לאמור עמתי על עיקר הטעם כי כבר הקדמתי בפ"א מאמר זה שטעמי התורה חמשה ואלף נסתרות לד', ולנו לעשות ככל התורה מבלי שום טעם, אכן ישמח לב מבקשי השם אם יצויר אפס קצה מחלקי אלפי רבבה טעמי תורה העמוקה מני ים ונבזה משמים הודה, לקרב מעט אל השכל. מראשית כל נעמיק שאלה, למה זה הרשה י"ת אותנו להרוג בעלי חיים להיות לנו לאכלה, הלא לפי שכל אנושי דבר זה הוא זה להיות לנו לב אכזר על יצורי היוצר להמיתם ולאכלם ככל אות נפשינו הלא גם המה ברואים כמונו? האם אך למחי' לנו ברא י"ת כל אלה, הלא גם מבלעדם נוכל למצוא די חיותנו בורע השדה ופירות הארץ כולם טובים ומפרנסים הנפש כמו שהי' בדורו של אדם עד נח, וכמו שעד היום ישנו מדינות אשר אינם אוכלים בעל חי והמה בריאים ועצומים כמונו, אולי עוד יותר חזקים ממנו, ולולי כי השי' אמר בפירוש לנח ובניו לאכול כל בשר תי' זולת דם האדם באדם דמו ישפך, ודאי הי' האשם רב לשפוך דם יצוריו ולאחזו מדה טורפי טרף בברואי השי'. והי' העוץ גדול, [ואולי מטעם זה אהו"ל, עם הארץ אסור לאכול בשר], כי אם לא למד תורה כלל, ואין אתו יודע שיש רשיון מהשם לאכול בשר חי ולהמיתו מי הגיד לו שהרשות נתונה לו לחמוס הבעל חי להרוג ולאכלו ע"כ אסור].

ואולם כבר ביארו חכמי אמת ובראשם האריז"ל, כי יש דצח"מ כל אחד יש לו מעלה יתירה על חברו, והנה הדומם מתעלה במעלת הצומח, כי מן הדומם יוצמח הצומח, ונעשה מחלק הדומם צומח ובוה מתעלה הדומם במעלת הצומח, והצומח מתעלה במעלת החי, כי ממנו יאכל ונעשה מן חלק הצומח חי, וגם מעלת הדומם אשר בצומח מתעלה עמו במדריגת החי, והאדם באכלו החי כולם מתעלים על ידו, ומשתתף חלקם עם חלק המדבר, [ולזה מובן יותר בעומק אמרם ע"ה אסור לאכול בשר] כי אין החי מתעלה ממנו באשר גם הוא כחי יחשב ולא כמדבר, שכשמו כן הוא עם הארץ מן הארציות ולא ברוחני חלקו א"כ איך הוא

נבחר מן החי, ולמה הוא יאכל החי יאכל החי אותו. רק מי שהולך אחר השכל ויש לו מעלת המדבר או החי מתעלה ממנו (ד) ולהמתיק הדבר יותר, כי נגד הרצ"ח ישנו ד' יסודות ארמ"ע אש דוח מים עפר, וכולם רודפים איש לרעהו, המים מכבת אש, האש ינגב לחות המים, הרוח ירדוף האש, האש דוחה הרוח כאשר תראה בתתך להב אש תוך הכלי יעזוב מנהו חלקי האויר אשר בחללה כנודע בהכמת הטבע וכן כולם, ואולם אותו היסוד אשר יגבור על רעהו נתחזק יותר ממה שהי' אם הרוח גובר יכבת האש, ואם האש גובר יעשה האש גדול ממה שהי', וסובת הדבר שכנפוח הרוח בו והאש גובר עליו נעשה מן חלק הרוח אש, כי החלש משתתף עם החזק ממנו וגובר עליו על כן יגדל יותר, וכן כשאדם אוכל שום דבר, יהי הנאכל דומם או צומח או חי, שהמה התנגדיות צורת האדם המעלה, וכאשר האדם גובר מצטרפים היסודות של הנאכל בחלק האדם ע"כ יוסיף בו כח ואומין וגלל זה הנאכל מתעלה על ידו שהרי נעשה מן הרצ"ח מדבר, והנה נודע לנו שטבע המאכל באוכל, שלפי עכירת המאכל נעקר גם טבע האוכל, האכר ישרכו לאכול דברים גסים, נעשה גם גופו גם ומגושם, והעירי אשר יאכל מאכלים זכים ונקיים, גם גופו זך ונקי, וכן ראינו כמה רוח הנאכל פועלת באוכלו, אם ישתה האדם דבר הריק יין או שכר יעלה רוח היין אל מוחו ויבלבלהו ויתעהו, ואם במשורה ישתהו ישמחהו כי רוח המשקה ישתתף ברוח האדם אשר יבוא אל קרבינה, שאם שותה כדת או יגבור רוח האדם על רוח היין ויתחזק ולבבו ישמח, ואם ישתה הרבה, יגבור רוח ויסוד היין על האדם ורודפו עדין ישתכר ויתגל בתוך אוהלו אוהל השכל, ואם עוד יותר ישתה יגבור עליו ורודפו עד מות, מכל זה נודע לנו מאוד כי רוח החי וכל הנאכל משתתף באדם ועל פי מדותיו יורד או יתעלה, והבן. ועבור הנזכר הרשה השיי אותנו לאכול בעל חי, כי אין זה רעה למו רק טובה גדולה שמתעלה על ידינו אם כדת נאכלתו, ואחרי אשר ברנו לך קורא המשכיל כמה המאכל פועל בטבע האדם ובמוזנו ובמדותיו, נביא לבב הכמה להשיג איך יש במציאות שכל עליון ית אשר יודע טבע כל יצוריו ופעולותיו, ומדריכנו להועיל לנו, לידע ולהודיע איזהו מנהו מטמטם הנפש ומורידהו עשר מעלות אהורנית ואיזה מהן מעליהו ומנשאהו

ויוסף רוח טהרה לאכליהו בטהרה וכאשר נבאר עוד ומלבד
 מה שמלמדינו להועיל לנפשינו, עוד צדקה תהי' לנו כי
 נזכה לרב טוב הצפון בהקשיבנו לקולו ולעמוד בנסיון לשמור
 חוקותיו, ולהיפוך מלבד טמטום הנפש בעצם עוד ח"ו רב
 עונש על המרי לבלתי שמוע בקול ד' יוצר כל ומפליא לעשות
 רב חסד לעם קרובו סלה :

פרק ו

(א) ולפי הכלל אשר הנחנו כמה המאכלים פועלים בנפש,
 נחפשה ונחקרה אפס קציהו שום טעם בדברים
 הטמאים, הנה אם נשים עין להבחין בין הטמאים והטהורות,
 נמצא כי לטהורות אין שום תבונה ושכל, ולטמאות יותר
 שכל וכינה למו, ר"ל שכל טבעו לא בהוריי, כמו השור
 והשה והעז והאיל אין בהם שום תבונה ושכל, לא כן השועל
 והכלב והפיל והחתול יש בהם שכל בהמיי וערמימות, ולפי
 ההיקש האנושי המה יותר מובחרים בדיעה, ואמנם לפי דתינו
 הקדושה מתורתנו תלמדינו כי המה טתועבים וטמאים, וכן
 תראה בעופות התרנגול והאווה אין שום הבין במו, לא כן
 שארי עופות הטמאים יש מהם בעלי בינה הרבה כל אחת
 לפי טבעה אשר הנבילים היוצר ית"ש, וכאשר נשקפה הטיב
 בדבר הזה נמצא אמיתת הדבר, כי כבר בררנו שרוח הנאכל
 משתתף ומצטרף עם האוכל, ומתעלה על ידינו, ועתה נחפשה
 ונחקרה אם יוקח דבר זולת צורה נוח מאוד לצייר בו צורה
 אך אם יוקח דבר שיש בו צורה וירצה לעשות בה
 צורה אחרת נאה ומשובחת ומעולה המינה, בלתי אפשר
 לו לעשות כן אם לא יעבור תחלה צורה הישינה מבלי
 השאיר בה שום רושם, וזה דבר קשה וכמעט נמנע,
 דרך משל התיכת בגד לבן נוח לשום בו צבע יפה וצורה
 נאה כפי אשר יבחר פרחים וצמחים וכדומה, אכן בגד צבוע
 עם כפתור ופרח וציורים שונים, ויאבה לתת לה צורה מעולה
 לא יוכל לעשותה כי הוא פנים קלקל, ויצרך האומן לעשות
 שני פעולות להסיר הישינה מבלי רושם כלל ולתקן החדשה
 וילאה מלפעול מעשהו בנעימים כי צורה משתיחה צורה, וכן
 האדם

האדם הוא חומר וצורה, החומר הוא כח הגשמי אשר בו והצורה הוא השכל אשר לו, ואם יעשה מחומר אחר, צרוף אל צורת האדם יצרך החומר ההוא להיות מופשט מכל צורה ואז ישתוה ויצורף עם צורת האדם, וזהו הבהמה המהורה אשר אין לה צורה, כי השכל הוא הצורה, וצורת החי השפלה תקלקל צורת האדם ולא יתקנו אם יצורף לו רק יורידהו עשר מעלות אהורנית, לא כן הבהמה המהורה אשר אין בו צורת שכל בהמיי לא יקלקל את האדם אך הרי זה מתעלה על ידי האדם, והאדם מתחזק בו, כמו האש המתחזק מן רוח הרודפו והוא יגבור עליו, ונלל זה כאשר יאכל האדם יותר משבעו יגבור עליו המאכל ויקולקל נופו ויקיאנו ויחלה ויחלש ואם לשובע נפשו יאכל יגבור הוא על המאכל ויתחזק והנאכל יתעלה, וכאשר יאכל דברים הטמאים שיש בהן צורה מושחתה ופחותה מאוד ננר מעלת האדם יושחת ויקולקל ויופגם נפשו מאוד וכש"כ שלא יתעלה בו, וזהו מעט מן אחד חלק של חמשה ואלף טעמים שבתורה, ושכרו הרבה לשומר מצות ד' ברה יזכה לחיים נצחיים ויאושר בארץ החיים:

(ב) ובה נבין גם סימני טהרה הוא המעלה גרה, כי אחרי שנפש הבהמה מתעלה ומצטרף בהשתתפות עם נפש המדבר והבהמה נעלת בה צומח ודומם שהעלתו עמה, ע"כ יוצרך לצרף המאכל מאוד להיות הנשאר בה זך ודק, והמעלה גרה יש לה שני קבות אשר בס יצורף המאכל צרוף אחר צרוף והוך הנשאר אחר הצרוף ראוי להתעלות עם נפש האדם אבל הטמאה בולעת בתאותה בלי צרוף ונשאר המאכל גם ועכור אשר אין בו עליו לשיצורף עם המדבר, וגם רגלו סתום בלי שסוע, כי סוף גוייתו התום ונעול מפני שהוא צורה לעצמה ואין בה התפשטות ועילוי לזולתה, כי צורה בהמייית נעולה בה עד לכלה, (*) אבל המהורה לא נעולה ולא חתומה בשוליה כי לא

ה ע ר ה

(*) ויש בזה חוד מדברי הגר"א ברגלי החיות ככף רגל ענל שמחולק למטה

לא קץ וסוף לתהלוכותיה . כי היא תתהלך במעלה יתירה וחשובה אל
טעלת המדבר אשר יבקע כשחר אורה ולא אטומה היא .

עוד יש סימן טהרה מה שאהדיל כי חלב טמא אינו מעמיד ,
(ומזה נודע ג"כ שתורה שבעל פה אמת , כי מי מהחכמים
יודע זאת מצד החכמה שלא נמצא בעולם חלב טמא שמעמיד אם לא
ע"פ הלכה למשה מסיני) וההבדל בזה כי מזון הטהורה יש בה צרוף
אחר צרוף אשר גם בחלבה יש בה עוד צרוף השומן לבד היא החמאה ,
והגבינה ענין לעצמו , והמים המזוג בחלבה היא הקום , כי באלה
עוד שלימות אחר לא כן הטמאה אין בה צרוף במזונה והכל עכור גם
חלבה עכורה ולא מתעלה עוד יותר ממה שהי' אבל הטהורה יש בה
עילוי אחר עילוי והבן מאוד :

ג) ובה נשכילה לדעת גם אפס קציהו מני שום טעם לחיוב
כרת על אכילת הדם , אחרי שביארנו שהצורה מבטלת
צורה כמו הכותב צורה על נייר שיש בו צורה , ואם צורה הרעה
תשתתף עם צורה האדם הלא מקור משחת הוא לנפש האדם עד לכלה ,
ע"כ האוכלו חייב כרת שכבר ביארנו שכל אשר יבוא ממאכל ומשתה
אל הגוף הוא משתתף עם נפש האדם , וכמו שאמרנו למעלה עפ"י
דברי האר"י בענין הדצח"מ , שמתעלים מזה אל זה עד הרוחני
שבמדבר , וצורה הפחותה מבטלת צורת האדם המעלה והנה הדם
הוא צורת הבהמה , כי גם באדם עוצם היצר הוא בדם כי ע"י רתיחת
הדם בא התאוה והמדה ומדות המנוגות קנאה וכעס וכל חטאת מרי
בדם הוא והוא הגרוע שבכל גופו , וכל שכן בבהמה שנפשה גרוע
והדם גרוע שבגרוע , והדם הוא צורת נפש הבהמה כדבתיב כי נפש
הבשר

ה ע ר ה

למטה לשתים והוא א' כו' תרין סטרין כהר עכ"ד , ומזה יובחן
לדרכינו שהטהורה שרשה מן א' למעלה ולמטה מתחלק ל"ב סטרין
הגשם והרוחני מן מוצא פי די , ומש"ה הוא שסוע , והטמאה רק
מחד סטרא דמסאבותא מש"ה רגלה סתום והבן מאוד :

הבשר בדם הוא . לא אמר נפש האדם בדם היא . רק נפש
הבשר שהיא החומרי הנשמי של בשר הוא בדם , ולא נפש
השכלי , כי החמרי נקרא בשר והשכלי נקרא רוח ונשמה .
וכן כתב החכם מהרי"א , כי נפש החיוני הוא בדם אשר
בלב , כי הורידים צומחים מן הלב וממנו ישתלה כח החיוני
והנפשי והן באמצעות הדם והרוח . ויקריב הדם על המזבח
שיהא נפש בהמה תחת נפש האדם , ואין כוונת הכתוב שנפש
המשכלת בדם , רק נפש החיוני , ולאשר נפש האדם שכלית
נבדלת מנפש הבהמה לא יתערב נפש הבהמה עם נפש השכלי
עכ"ד בקוצר :

ונבין בזה ביאור הקרא שכפל באמרי הטעם באזהרת הדם
וזה תוארו כי נפש הבשר בדם הוא , ואני נתתי
לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם , כי הדם הוא בנפש
יכפר על כן אמרתי לבניי כל נפש טמא לא תאכל דם
ואין מובן באריכת טעם על טעם ומסיים על כן וגו' , אך
כבר ביארנו בפרש' אחרי שעיי שהנפש השכלי עם החמרי
יחד יתחברו נקל העונש על החטאים לאדם ונבוה השכר מאוד ,
שאם יצדק ויגבור על תאות החומר , נאמר עליו צדקתך
כהררי אל , כאלו הוא מרום שמים כהר אלקים , ואם ירשיע
ע"י חמדת החומר נאמר משפטך תהום רבה כי דין שלמטה
הוא דין רפה (כמו שהרחבתי שם בביאור זה) וא"כ החמריית
הוא התנצלות אל הנפש לשיה"י לה כפרה כאשר שב בתשובה
לפני יוצרו , ואחרי שנבורת היצר בדם הוא , כי בו התאוה
וחמדה , ולכן בימי הנעורים נקל לחטוא ע"י רתיחת הדם .
וכמ"ש חטאת נעורי' אל הזכור , וגלל זה הדם הוא כפרה
אל האדם , שבוה יש לו מלאך מליץ אחד על חטאו ,
וע"כ כאשר זוכת הקרבן שיהא כאלו זוכת הבהמית המשותף
בו , אזי את הדם יזרוק על המזבח שיהי' פרקליט ופטרון
על עונו ואח"כ ישוב ויתחרט ויתקרב אל השי' שעבור זה
נקרא קרבן , וכל זה מבואר בקרא הנ"ל . אמר הלא נפש
הבשר בדם , דהיינו נפש החמרי ששייך אל הבשר הוא בדם ,
שמהדם בא אדם מר של התאוה והכוסף לכל עון ולכל
חטאת , ע"כ נתתו לך לכפרה שזה התנצלות מפני שבדם
"שקוע היצר אשר הסב את החטא , וא"כ ידעתם שהדם הוא
המנרעת אל הנפש , וכל שכן אם תאכלו דם חבהמה שהוא
הנרוע שבצורת הבהמה הלא תשחיתו את כל נפש השכלי
המשחחף

המשתתף עם ההומר אשר משתתף עם המאכל כאמור ע"כ אמרתי לבני ישראל כל נפש מכם לא תאכל דם, הנפש מכם אשר טהורה היא חלק אלקי ממעל, לא ישתתף עם דם בהמה:

ד) ובבחינה זו נבין שמין טעם איסור ניד הנשה, אף שישנו בו סודות עמוקים בזה"ק, הנה קצת נאמר עפ"י המושכל, כי בתורה אמור הטעם מפני שנע בקף ירך יעקב, וקשה שאם יהי זה לזכר אביקת המלאך, הי' לנו לאכלו לזכרון כמו אכילת מצה והנה רש"י פי שהמלאך הי' שרו של עשו, והן עיקר מלחמת הישר הי' עבור הברכות שקיבל יעקב ורצה למצוא בו פגם, אך בכל עוז שהשתדל עמו לא מצא בו עון אשר חמא והי' יעקב שלם, וכאשר ראה שלא יכול לו נע בקף יריכו שרמו לו על יוצאי יריכו, כי הירך מכונה על הזרע כדכתיב יוצאי ירך יעקב, ומען השה הן אתה שלם, אך מי יודע מה יהי' בזרעך אם ראויין לברכת, אין סוף, ובפרט כי זה תלי' בבחירה, ותקע קף יריכו והוא צולע על יריכו, ר"ל שמהות יוצאי יריכו הוא כפוסה על שתי סעיפים, כי מצד א' יצאו ממנו צדיקים גדולים כמשה אהרן יהושע שמואל דוד ודומיהן, ומצד ב' גם רשעים כירבעם אחאב ומנשה וחכיריהם, ע"כ הוא צולע ותולה אם יוצאי יריכו יבחרו בטוב בשלימות, ועתה נבין טעם על פי המבואר לעיל מדברי האר"י שהנאכל מתעלה באוכל ויתאחד עמו, כי הרצח"מ יעלה כל א' עם הגבוה מנהו, כי הרוחניית ומוצא פי ד אשר בו יתאחד עם הרוחניית איברי האוכל וכמו שהוספתי שכמו היסודות הדרופות, מרעהו נעשה יתרון לכת הגובר כמו שנעשה מן הרוח אש וכל אבר לפי מהות רוחניותו יתן חיל ברוחניית האוכלו ואם נפגם הוא יתן פגם באבר האוכלו, והן באבר גיד הנשה אין בו עליו ברוחניית האוכלו, שהרי אדרבה פגום יפגום בו, שגם ברוחניית האוכל אין היים בגדר אבר זו, כי מי יודע מה יבחרו יוצאו יריכו ואם יעקב צולע על יריכו אף כי אנשים הדיוטים כמונו ונמשך הפגם בזרע יעקב עד סוף כל הדורות, וכעין זה מצאתי בזה"ק בד"ה ויאמר שלחני וז"ל ובגין כך אמרה אורייתא לא יאכלו ב"י גיד הנשה כמו דאמרו הברייא בשייפין דבר נש דרמיו לעילא אי טב טב ואי ביש ביש, ובגין כך כל שייפא מתקף שייפא,

ודאי ניד הנשה מתקופ ליצר הרע שהוא זיני ובני לא יאכלון
 לי דלאו אינון מסטריי ומזיני אבל עיני יאכלון לי דאינהו
 מסטרא ומזינא מלאכא דלהון עביל, הרי דמפרש אומר דכל
 שייפא מתקופ שייפא, והך שייפא דהיינו אבר ניד הנשה
 שאין בו טוב רק יצר הרע כרוך בו, הן מצד יוצאי יריבו
 והן מצד התאוה והימוד הקשור בו על כן לא יאכלו בני
 ישראל אותה :

ה) ענין בשר בחלב נשכילה מה בדרכינו קצת מהות והערה
 לקרב אל השכל להבין דרך השערה מציאות ענין
 שכל עליון גבוה ונשא, כי כבר אמרנו שהאוכל ברוחניותו
 מתחבר ומצטרף עם רוחנית המאכל בכל מוצא פי ד' אשר
 במאכל ההוא, וכל מאכל אשר יש בו פנס והעדר ברוחניותו
 הוא יפסיד מאוד לרוחנית האוכלו, ולא בלבד שלא יתעלה
 בו באדם אך גם יפגמחו מאוד, ועתה אבאר לך גודל הפגם
 של עצם בשר בחלב, בהקדם, הן מצינו ענין בשר בחלב
 כתוב תמיד אצל אזרת עולי רגלים בפרש' משפטים ובפרשי
 תשא שלש פעמים בשנה יראה ומסיים לא תבשל גדי בחלב
 אמו, ובפרשי ראה נאמר תחלה לא תבשל וסמך לו אחריו
 ענין עולי רגלים, הלא דבר הוא? הענין השני ב"ה ברב
 חסרו רוצה להשפיע שפע רב עד בלי די, והמקבל ממעט
 ומגביל שפע הופעתו, השפע ידומה להנחת חלב אם, כאמרם
 יותר ממה שהענל רוצה לינוק פרה רוצה להניק וכמו שעשה
 השני בטבע הגשמיות שהמשפיע כוסף להשפיע יותר מקבלת
 המושפע כן הוא למעלה ברוחנית כפלי כפליים עד אין חקר,
 וניקה דמיון כמו הכמת המרירה בענין כוכבי שמים ידוע למבין
 דרכי החכמה, שע"י זוית קטן למטה ישוער אלף אלפים
 רבבות פרסאות גובה ורוחב הכוכבים, כן שער בגפש השכל
 מעט בהשנה גשמית לדעת בה רוחב לב נכון בשמים ממעל
 מאוד נעלה עד אין קץ וחקר ובלי סוף כלל וכן בענין
 שאמרנו מעין הוש הגשמי בענין ההשפעה נבין בנבחי מרומים
 כמה גודל הכוסף להופיע וכמה ימעט המקבל, ואמנם כעלותם
 לרגל יגיעו למררינה עליונה מאוד לשאוב רוח הקודש אור
 בהיר רב מאוד ומצינו בדברי הו"ל כי יונה בן אמתי הגיע
 לרוח קדשו בעלותו לרגל כי שני הדברים גורמים הן שמחת
 זמן המועד אשר נכון ברכתו למועדי רגל כי הזמן גורם והן
 במקלות עם בני ישראל יחד ישאו ברכה, כי לפי רוב
 העם.

העם הטה מתברכים (גם היום ראינו כי בכל מקום אשר רבת עם מישראל יחד ישכנו, יתרבה שמה דעת התורה והיראה לפי המונס כנודע) וע"ז נאמר מה יפו פעמיך בנעלים פירש"י בעליית רגלים בת גדיבים ע"ל, כי ע"י גודל הכוסף שלהם להדבק שם בשכינה כד"כ יראה כל זכורך, הנה כל פעם ופעם אשר יצעדו ברגליהם קנו שלימות מעוצם הכוסף ושמהה להפיק רצון מיד, וז"ש בנעלים, כי כבואו אל הר הבית מוכרח לחלוץ הנעלים כידוע ובעודו הולך (*) בנעלים בטרם בואו אל הר הבית, גם שם ידו י"ת תנחהו ויפו פעמיו או בשאיבת רוח קודש עד בואו שמה אל הקודש בשלימות, וע"ז תקנו מסדרי תפלה והשיאני ברכת מועדיך כאשר רצית, ירצה, ברכת המועד אשר רצית לברכינו בשפע רב ברוח"ק ונבואה בלי נכול, ובוה ננביה ונשא מאוד ולזה יתפלל שישיאנו, תן לנו נשיאות והגבה מעלה, (וגם מלשון ותשיאני רוח) כאשר ברצון חסדיך להריק ברכת מועדיך, וגם בזמן הזה שאין לנו עליית רגל עכ"פ איש כפי ערכו ברוחו פי שנים בהשנתו מצד הנותן, והמקבל ימעט ומתפללין שתשיאני מלשון הפעיל שתתן בנו כח משא שנישא ונקבל כאשר רצית איש איש כברכתו תשיאני, והנה כבר אמרנו שענין ההשפעה הוא כהנקת חלב שדי אם לילד, וז"ש שלמה המע"ה בין שדי ילין כי בזמן אהבה ורביקות לישראל בא המשל כאלו ילין בין השדים לינוק מיץ החלב בלי מחסור, כי כמו שמתאסף כל מיצת דם טוב שבכל איברי האשה ונעשה חלב ובא אל השד להניק הילד כן בא קבוצת השפע ע"י התקרבות כל ישראל אל שדי מקום השפע להניק לבנים שפע אור אלקי כאלו ילין שם והבן :

והנה

ה ע ר ה

(*) עוד יש לפרש מלת בנעלים כמו שביארתי בפרש' שמות של נעלך פי' בליא בעשלוס, והוא דרכי החכמה אשר יהי' כנעל לרגל מלאכת ההשגה החדשה אשר קבל בעליית רגל יסו מאוד למו והבן :

זהנה הוזהר והמקובלים דימו מניעת קבלת השפע מצד המקבל ,
 לאשה מניקה שאם יתאספ החלב בשדים , והילד אין בו כח
 לינוק או כואב לה מאוד , כן הש"י ב"ה כביכול יש מהות צער לו
 אם ישפיע וילד אין למוין חלב הנקת שפע אורו , ואם יתאוו ישראל ה"ו
 ימעטו השפע , (וכן בדור הזה בעו"ה כי הנה באור התורה יקבלו שפע
 רצון מהש"י וכאשר ימאנו מללמוד ולשמוע תורה יהשכו ה"ו כוכבי אורו
 וננהו אופל למו , עד כי יעיר אוון בלימודים) ואם יטיבו ישראל דרכם
 או נאמר בין שדי ילין כנ"ל מכלי יחסר יניקת הופעתו ואו שמחה
 לפניו , ישמח ד' במעשיו וע"ז בא הרמז בכל מקום עליית הרגל
 שיתרבה השפע להניק החלב אמר הנה אסרתי לך בשר בחלב , שתבהיין
 מזה מניעת הנקה מצד המקבל וידוע כי כנסת ישראל נקדאת אם , והחלב
 של השפע לא תשוב אחור אל הבשר , אשר ממיין הבשר והדם בא
 החלב וכן ענין שפע אור אלקי לא ישוב אחור שגורם צער כביכול
 להמשיפע ופגם גדול להמקבל , כמו הלב האם אם הילד לא יניק ,
 כמו שבלול תמס יהלוך כן תלך החלב לאין ואפס , ולזה אסרה תורה
 בשר בחלב , כי כל אשר ברוחני גורם פחיתה וגירעון וצער של חורת
 שפע , כן בנגלה בגשמית משחית את האוכלו והמבשלו , כאלו
 משיב אחור הנקת השפע שהוא החלב , אל מקום המשיפע שהוא
 דמיון לבשר שמשם יתמצה מיין החלב כאמור וקבלו חכמינו ז"ל שלא
 בלבד גדי בחלב אמו אסרה תורה רק כל בשר בחלב כן הוא רק
 שהתורה דברה בנגלה לרמו בנסתר והמשכיל יבין שרומז ברום שמים
 על האם כנסת ישראל ועל הגדי שהוא היונק את החלב ובהעדר היונק
 ותשב אחור השפעת החלב תופסק ה"ו כל השפע ולזה ישא עון רב
 האוכלו ופגם נפשו ועובר על פקודי ד' הישרים בשכל עליון רם ונשא
 וטושג מעט אל הנשמי והבן עומק הענין :

פרק ז

(א) טעם עריות ביארתי על פסוק כי חסד הוא בפרשי קדושים
 המפרשים נדחקו במלת חסד הוא , וכי הרב מהרנין
 שלפי דעת בני אדם נשואים הנונים הם אם ישא אחותו כי גדול
 האהבה של האחות ירבה השלום ויולידו בנים בדומיהן ואביהם ינהלם
 בנהלתו וא"כ חסד הוא לפי מהשבת הנושא אותה , ומלת חסד הוא
 הפלגת טובה , כי צדק הוא תמיד על האמת והנכון אבל חסד הוא

הפלגת טובה, וצדיק יעשה בדרך צדק יפליג טוב להראוים אליו, ואם רשע עושה חסד יפליג טובתו לרשעים כמותו ותהי חסרו הטאה, וזה פי' צדקה תרומם גוי וחסד לאומים הטאת (משלי י"ד) הצדקה תרומם גוי, והחסד לפעמים להטאה אם צדקה ואמת רחוקה מהם וכן חסד האמור כאן לפי מחשבת האה ואחות, אבל לפי מדת הצדק הוא 'הטאת ע"כ לקוח מדבריו הנעימים, הנה רעיון זך ופי' דחוק במיש המתרגם, ונ"ל לבאר כי באמת חסד הוא הפלגה לפני מן השורה, ולזה יקרא צדיק גדול בשם חסיד, שיעבור גבול הצדק ועושה למעלה מהצדק, ואמנם הפרש יש בזה אם עושה חסד מממון שלו, ונותן לעני אחד יותר מדאי, הרי זה צדקה וחסד, וזה נקרא רודף צדקה וחסד (משלי כ"א) אך אם יש לו קופת הצדקה ונותן לעני אחד יותר מדאי הרי זה חסד שלא בצדק שמה שיותר לזה יגרע ויחסור לאיש עני אחר, ויתר על כן במדת מלכות אם עושה צדק, לכל עמו משפט אחד למו ולא יבדיל בין עם ועם שבמדינת מלכותו ולא בין איש לאיש, או צדקה תרומם גוי כי בצדק יש התרוממת למו, ואמנם חסד אשר יעשה לאומים שיפליג טובתו לאום אחד נגד אום השני אשר תחתיו או הפלגת חסדו זה הטאת תחשב, הטא לשון חסרון, כי היותר לזה מחסור לזולתו ולא בזה תרומם גוי כולו, ורבת משטמת הקנאה ירב בעמו, ולא כן אצל הש"י כי הכל שלו ועליו נאמר כי אני ד' עושה חסד משפט וצדקה בארץ כולם צדקו יחדו.

ועתה נבין חסד שבכאן, כי הגם שלפי דעת אנושי חסד הוא הפלגת טובה לעצמו, אבל הטאת וחסרון הוא לכלל העולם וכל הפלגת חסד שלא בצדק, הטאה היא כנוכר, כי הש"י ב"ה עשה עולמו להרבות זרעו מן משפחות שונות המתאחדות יחדו כמו אילן רטוב העומד בגן, בעל הגן יקח מזרעו וישעהו לעשות פרי ופרי פרי עד נצח, וכן יברוך וירכיב ענפי אילן אל אילן אחר משם יפרח וישנה מאוד, אך אם זרעו בו תתבלע ענפיו בנועו יורכבו ויורכבו יהי כחו בקרבו ולא יוסיף ולא יפרח ואחריתו כלה ונאבד ושאריות לא יהי לו בארץ, כי זרעו כלה אצלו ומכה אחר לא יוסיף לו, וכל דבר יפרח ויצמח ע"י התגרות לו מזולתו ולא מכה עצמו כי כל הוה נפסד ולא יתרכה רק ע"י זולתו, וכן ראה חכמתו י"ת אשר את זה לעומת זה ברא אלקים רבת שינויי אנושים יבדילו יעשו פרי נצח בקרב תבל כחו של זה יוסיף תת בזה, מן רבת התחלפות התגרות יתאחד כלל העולם וישנה באחריתו מאוד, וככתוב אעשה לו עזר כנגדו, הכח אשר כנגדו הוא לעומתה ברוך יאמרו ועבור זה החסד שהפליג הטוב לעצמו

לעצמו מעצמו ולא כת אחר מעורב בו או הוא לחטאה לעצמו ולכלל העולם, ולמחסור באחריותו, כי כחו כלה בנועו ולא נשאר אחריותו לנצח, ע"כ ערירי ימות עם זרעו בקרבו ולא יחליף כת אחר לעומתו, וז"ש חסד הוא הפלגת כחו בקרבו תתבלע ויהי אך למחסור לו ולעולם, ע"כ ונכרתו, וזה הרעיון במלת שארו הוא בפ' עריות, כי זאת שארית מעצמותו, ולא יוסף אומץ מזולתו והש"י הפיץ למען צדקו יגדיל תבל בכלל מן התחלפות זרים והתנגדות הכחות ולא מן שארו ועצמו יפרה וירבה, והבן כי עמוק הוא — והראשונים הבינו בפרטי האזהרות הללו סודות עמוקים בטעמי העריות, בהבינם את אילן הנשמות, ואיך בא הפנים וקלקול בתערובת השארית בלי התנגדות כת זרים לקיום עולם, ובוה מפיר עצת נותן נשמות לעם עלי תבל וישחית פרי תנובת כלל העולם, ולזה אמרו ולא בעריות בשנים ובסוף פ' אחרי ביאתי ג"כ פי' מלת ערוה ע"ש.

(ב) טעם יבום ובהג"ל נבינה לדעת ענין יבום וחליצה, כתיב כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ובן אין לו — ולקחה לו לאשה ויבמה, מלת ויבמה נדחקו המפרשים דמשמע שיהא ניסה ובאמת הוא בעלה, הנה האחים יש להם שורש אחד באילן הנשמות, אשר המה נצר מטע ד' שיפרו וירבו לקיום עולם וכבר אמרנו שהפיץ ד' שיוסיפו כח ואומץ ע"י ההתנגדות משורש אחר הבא בכרית עמו ויך שרשיו ותעל ינקתו לעשות פרי הלולים, ועל כן אשת אחיו אסורה כי צלע של אחיו כגופו של אחיו אשר נשרשה בשורש ענף האילן ותהי כמוהו וכאחותו תחשב שאסורה לו כאמור לעיל, ואולם אם אה אחד מת ולא פעל ועשה אשר קורא הדרות מראש גזר אומר פרו ורבו ומלאו פני תבל תנובה, וזה שלא קיים מה שנמל עליו לא יוכל לשוב אל שרשו, כי ערירי מת ולא ישוב לאחותו, ואמנם צלעתו נשארה עוד בחיים בעולמו, ואחיו ההי שיש לו שורש עמו בנוע ואח"כ נפרד, והוא כחצי בשרו יחשב, כנאמר על אחות משה ויאכל הצי בשרו אשר בצאתי מרחם אמו, הרי שנשמת האדם אשר משרשו כחצי בשרו יחשב, א"כ לא נכחד עצמו מזה העולם, עוד השאיר לו שריד אם אחיו הצי בשרו ישא את צלעתו שג"כ מבשרו תחשב, והזרע הבא מהם יקרא על שמו, ובוה יתקן האה שורש נשמת אחיו כאלו הוא הקים זרע ובונה בית אחיו, כי הצלע אשר הוברכה בענף שרשו, תוציא פרי וצמח צדקה לקיום עולם, ובוה יתוקן נפש המת לשוב אל שורשו בצרור ההיים לחזות בנועם ד', ולזה ער ואונן שהשיגו זה כי לא לו יהי הזרע ותרע עינם בנפש אחיהם והשחיתו זרעם ויהיו רע בעיני ד' וימותו, ומובן בזה לשון ויבמה

ובמה שהי' עוד לה כאלו הוא יבמה וגיסה , שהרי הורע שיך לאחיו
 המת שהי' בעלה , א"כ לענין קיום הורע הוא כאלו זה עדיין גיסה
 ובשורש השרשים נפש המת עדיין בעלה , וזה שאמרו כי ישבו אחים
 יחדו , רמזה תורה שישבו יחדו בשורש אחד ומת אחד מן
 השורש , או יקה אשת המת ויהי להם יבם ואז יבוא נפש
 המת אל שורשו :

מעם חליצה ואם לא יחפוץ לקחתה , ואמרה מאן יבמי להקים
 לאחיו שם , אני הפיץ להשאר בשורש בעלי , אך
 הוא אין הפיץ להקים שם אולי רע עין יש לו , ואמר אחיו לא
 הפצתי לקחתה , לא שיש לי רע עין , רק בה אני ממש , או שלא
 אוכל להשחית נחלתי ולקחתה צרה אל אשתי אשר עני , והיא אגודה
 עוד בשורש בעלה ולא תוכל להיות החוצה כי עדיין אשת המת היא
 והוא השאיר רוח בה (כמ"ש בזהר פ' משפטים) והרוח שהניח בה
 ישוב ע"י חליצה אל שורש הנפש של מת , ויש לזה דמיון לבעל
 הגן שהבריך ענף מאילן אחר אל זה האילן למען יוסיף אומץ , וראה
 כי לא יצליח באילן זה ויהי לו למשחית כי נשברה הצי ענפו , או
 יראה בעל הגן לעקור כל הענף מאילן זה ויטעהו באילן אחר המשתוה
 לו , והאילן הנברך לא ישחית עוד כן הרבר הזה אם צלעתו של
 שורש זה אשר תברכה בו לא תצליח ולא תוכל להבנות עוד , או
 יוחליץ הענף מזה , והצלע תסר מן השורש ואז ה"י תהי' לאיש אחר
 והאח מצלעו נחליץ ושב לאהוזתו וצוה י"ת שהיא תחלוץ נעלו מעל
 רגלו , כי הרגל רומז אל השורש כמו אילן שורשו במקום עמידתו
 בארץ וכן רגל הוא היקום בארץ ודומה לשורש , ועוד כי האדם אך
 בזה נבדל ממלאך במה שהוא מהלך וזה נרמז ברגל , וכמו הנעל
 המקושר על רגלו שהוא שרשו , כן צלעתו מקושרת אצל שרשו ,
 והיא תחלוץ האחיזה אשר לה בו ואשר לבעלה בארץ החיים ואז אל
 מקומו יבוא בשלום , כי כמו שלהבת העולה מן הנר , בעוד יש לה
 קצת אחיזה בפתילת הנר לא ידעך והשלהבת לא תעלה מן הנר , וכן
 המת כשיש לו עוד אחיזה בשורש אחיו ה"י ובצלעתו לבנות קיום עולם
 הרי הוא כשלהבת הרבוק בפתילה וכאשר נחליץ ע"י מצות חליצה
 מאחיזת שורשו בתים העולם הזה אז יגבית עוף והבן מאוד
 והמשכיל יבין .

(ג) ויש מצות אשר הם להורות לנו מדות הישרות והרחמנות לפי
 דעת הרמב"ן במצות שלוח הקן ומצות אותו ואת בנו
 והשחיטה מן הצואר ואמנם הכתוב ידבר בנגלה וירמזו בנסתר , ובדברי
 הרמב"ם

הרמב"ם בסוג הקרבנות שיש בו כונה ראשונה וכונה שני , ירצה שהאחת היא נגלה לשכל אנושי להורות לנו שום בינה והשכלה , והאחת היא בנסתר עמוק משכל אנושי רק דעת עליון אשר אלקים ידע ערכה הנה אמר קרא כי יקרא קן צפור וגו' שלח תשלח האם ואת הבנים תקח לך , הרמב"ן ז"ל הביא בזה סוד בשם המדרש , אך בדרך הפשיר פי' הרמב"ם והרמב"ן שהוא אכזריות או השחתה לעקור המין , והקשה הרמב"ם על עצמו מדתנן האומר על קן צפור יגיעו רחמין משתקין אותו ואמר הרמב"ם כי יש בזה שתי סברות שיש סובר שאין טעם למצות אלא הפין הבורא , ואנחנו כחוקים בסברא השני שיש טעם בכל המצות , והקשה עוד מב"ר וכי מה אכפת לי לקב"ה בין שוחט מן הציד לשוחט מן העורף הא לא נתנו המצות אלא לצרף בהן הבריות שנאמר כל אמרת אלוה צרופה ותי רמב"ן על קי רמב"ם שאין רחמין מניעין בבעלי נפש הבהמיות למנוע אותנו מלעשות בה צרכינו , שא"כ הי' אוסר השחיטה , אבל טעם המניעה ללמד אותנו הרחמנות ושלא נתאכזר , ומה שאמרו מה אכפת לו אם מן העורף או מן הצואר הוא לומר שאין התועלת במצוה להקב"ה בעצמו אבל התועלת באדם למנוע ממנו נזק או מדה מגונה או לזכור הנסים והנפלאות , ומלבד התועלת יש שכר גדול מאת המצוה בהן י"ת עכ"ד , ומביא הרמב"ן עוד ראיות מדברי רי"ל שיש טעם לכל מצוה רק שהוא עוררן בשכלינו להשיגם , והנה לא מקובל על הדעת שיהי' עצם הטעם רק ללמדינו שלא נתאכזר והלא אמר למען יטב לך והארכת ימים בהכרת יש במצוה עצמה ענין נכבד , רק שגם דעת רמב"ן שיש בכל מצוה ענין נגלה וענין נסתר כמו שנבאר עוד , וראיתי בדברי זקני הגאון האלקי מהר"ל מפראג בס' תפארת ישראל פי' שהביא דברי רמב"ם ורמב"ן ולא נחה דעתו הגדולה בזה שהקשה אם הוא אכזריות למה ירוחם על קן צפור ולא ירוחם על מינים אחרים , והעמיד זה בדברי הש"ס פליגי בה תרי אמוראי במשנה הנ"ל , חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית , פי' שיעשה חלוק בין הנמצאים שירחם רק על מין זה עיי"ש שהאריך בנעימים .

ד) והנראה בטעם נגלה , כי מציני שהזהירנו י"ת שלא להשתית טבע העולם וסדרה , כדכתיב לא תשתית עצה לנדות עליה

עליה גרזן וכן אחז"ל בענין עובר על כל תשחית , ובלי ספק לא בא
 אזהרה זו בדרך עצה טובה כדי שלא יחזר לנו פרי אילן לצרכינו ,
 כי אם כן ה"י אם יש לנו רב פרי עמנו היינו רשאים לכרות עצה ,
 והתורה לא עשתה הפרש בזה , רק אזהרה גמורה שלא להשחית טבע
 היצירה , רק מן העץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא , לכך נוצר
 לצורך בנין אותו תקוין , אבל עץ פרי אשר נוצר לאכילה כל הכרות
 את המין , וכן הוא בגדר החי הזהירנו י"ת אותו ואת בנו לא תשחטו
 ביום א , שאם ישחט אותו ואת בנו הוא כאלו משחית הטבע לעקור
 המין ולהשחית סדר העולם , לא כן אם אחד מהן חי יוכל כבין לילה
 להוליד עוד זרעית יצירת קיום המין , ע"כ להשחות סדר העולם כביטול
 המין אסרה תורה וכן אסרה כל שנוי סדר הטבע כמו זרעית כלאים
 והרבעת בהמה שאם היוצר כל נזר טבע כל מין זרע ובעל חי , איך
 ישנה סדרי בראשית ? ההוא צוה ולא יעמוד ? ע"כ גזרה תורה שאם
 עבר וזרע כלאים הכרם דינו בשריפה , וכל דבר שהוא השחתת המין
 ושנוי הסדר לא הורשה לנו , וכן הוא בקן צפור שהיא הורגלה החירות
 ולא נתונה תחת ידיך ועתה תשחיתנה לכלה , אותה ואת בניה וביצתה
 אשר רובצת עליה , ולזה אחז"ל כי יקרא פרט למזומן , כי העוף
 שהוא כבר תחת ידיך לא תצרך לשלח האם רק בעלת החפשי והחירות
 לא תקח כל המין תחת ידיך שהוא השחתה ושנוי הסדר :

ואמנם כשם שיש טעם נגלה בנשמיות , כן יש בזה סוד עמוק
 ברוחניות , ומה שרמזו ברוחניות תלה בו תיקון עצום בנשמיות
 כמש"ל פ"ג אות ב' כמובא ברמב"ן מטדרשו של ר' נחוני' בן הקנה ,
 א"ר רחומאי מה דכתיב שלח תשלח את האם ולא אמר את האב ,
 אלא שלח תשלח את האם בכבוד איתה בינה שנקראת אם העולם ד"כ
 כי אם לבינה תקרא , מאי ואת הבנים תקח לך א"ר ר"ה אותם בנים
 שנדלה ומה ניהו שבעת ימי סוכה וז' ימי השבוע כו' וסיים רמב"ן והנה
 המצוה רומזת לענין גדול לכן שכרה מרובה כו' עוד במדרש אם קיימת
 מצות שלוח הקן ממחר אתה בוא אליהו , וכ"ז פלא אם בשביל לימוד
 חרחמנות כטעם נגלהו ימהר בוא אלי , מכ"ז נודע שיש סוד עמוק
 בענין מצוה זו ברוחניותה , הנה ההפרש בין חכמה בינה , נודע כי
 בינה הוא המכין דבר מתוך דבר , חכמה הוא התחלת דבר חכמה ,
 הנה אם איש המציא דבר חכמה יש לה גבול דרך משל שהמציא כלי

נאה, יש בזה גבול איך יש תועלת מפעולת כלי זה, אך בונה שמבין דבר מתוך דבר אין לה גבול, כי המבין יבין תמיד זה מתוך זה וזה מדבר זה בלי גבול ובלי סוף, ולזה מצינו בקרא החכמה תיקרא אחות אמור לחכמה אחותי את, והבינה נקראת אם, אם לבינה תקרא והטעם מבואר לפי דברינו, כי כל דבר חכמה נאה היא ויש לה גבול מה היא לכן אמור לה אחותי להדבק בה, אך הבינה שהיא רבה והולידה תמיד ילדי רעיון מרעיון היא פרה ורבה כאם לבנים ע"כ נקראת אם, והנה הדבר שיש לו גבול הוא כחומר נגד דבר שאין לו גבול וגם בעל הגבול הוא מצומצם עד פה תבא כי עד כה באת אך הבלתי גבול הוא הפשי ללכת ולעוף אנה ואנה ולהבין ולהשיג תמיד זה מזה וכעוף דרור יחשב, לעוף הנה והנה עד רום שמים, ולכן החכמה ידומה לעוף המזומן הכפוף תחתך ובית לה, אך הבינה נדמה לעוף דרור החפשי בלי כפוף במקומך, כי תגביה עוף עד גבהי מרומים, והנה אם תמשוך הבינה אליך מבלתי תבחין עוד רק תעמוד ותנוח כעומד ולא כמהלך, או נעשה מן הבינה חכמה שמגבילה, ולא תוסף עוד להתפשט ולהיות מהלך, ואז אין חוץ נפרץ, ותעצור אור הבינה מלהופיע פני תבל עוד, לזה אמר הכתוב תשלח, שלא תמשיך הבינה אצלך להגבילה רק תתפשט אור הבינה ברחבה כי שלח לשון התפשטות, כמו מעבור בשלח, כי תשלח הבינה אור ורוח להרחיב נוגה שמישה לבני תבל, לעומתה תתפשט הבינה מצד המקבל בלי עצור, ואת הבנים ילדי הבינה אשר תבין דבר מדבר, תיקח לך, אך האם המגדלת אפרוחים תמיד אותה תשלח חפשי וכן אם בני אדם לא יתפצו בבינת השיי רק הולכים אחד שכלם הנגבל ולא יקבלו שכל עליון של האין סוף אז כמעט דוחים רגלי השכינה, לבלי תתפשט כרצונה, וזה שאמר במדרש אם קיימת מצות שלוח בשלימות הרומז ברותנית לשלוח ולפשט אור הבינה אם העולם בלי סוף, ועיי' תשוקת השנה בלי סוף ובלי הפסק כלל תבא לידי רוח הקודש, ורוח הקודש מביא לידי אליהו כאמרים ז"ל אי"כ ממחר אתה את אליהו שתתפשט הדעת לבלי חוק, וזה שאמר הכתוב לפי המדרש הנ"ל, שלח תשלח בהתפשטות את אם העולם אור בינה לפעולה התפשטות לקבל אור עליון על ידי מעשים טובים ובהינתן הדעת של תורה אלקית יותר ויותר ואת הבנים ילדי הבונה תיקח לך ומהו זה אלו ז' ימי טובה שרומזים על שלימות סוכת שלם

שלם והם ז' הספירות המכונים בנים ילירי הבינה ליודעי הן כמו שביארנו
בטעם הסוכה במק"א והבן מאוד :

טעם שחיטה וטעם נבילה ומרפה ,

(ה) ועתה נשכילה לדעת דברי המדרש שהביא הרמב"ם כי מה
אכפת לי לקב"ה אם שוחט מן הצואר או מן העורף
אלא לצרף את ישראל, הנה ענין השחיטה בנגלהו הוא דבר מושכל
ומתקבל על דעת בני אדם, כי אכזריות גדול הוא להכות הבעל חי
על מוחו, ויתמרמר בצאת נפשו מעט מעט והשור נועה ונונח מכאב
לב, לא כן אם נשחוט הסימנים אשר כרנע תצא נפשו לא הלי ולא
מרגיש ולא בשרו עליו יכאב והוא בריא אולם, אך מלבד נגלהו יש
בו עוד ענין עמוק, כבר מילתי אמורה למעלה כי נפש החי מתעלה
במדבר כאשר יאכלנו, כי חלק הדומם שבו מתעלה בדומם שבמדבר
חלק החי שבו מתעלה בנפש החי שבמדבר חלק הרוחני שבו אשר
מוצא פי דבר ד' מצורף בו, הוא יצורף עם חלק רוחני שבמדבר,
ואמנם אם החיות יוצא מן החי, או הדומם שבו כלה ונפסד ועלה
באשו ותעל צחנתו, כי אין משפטו כדומם אשר מתחלתו לדומם
יצרו היוצר, כי הדומם בעצם אין בו כליון והפסד, וחצומה נוטה
יותר אל הפסד כאשר יצא ממנו נפש הצומח, כי כל אשר יותר
במעלה כן תורד נפשו יותר מזה, והחי כאשר תצא נפשו מנהו עוד
תרד הדומם שבו עד תחתית הפחיתה והסרהו ונפש המדבר כעוצם
מעלתו, כאשר נפשו תנכיה עוף, כן תורד בהפרדה ממנו, ויסריח
בשר המת עוד יותר מהנבילה, (וכבר בררתי לזה עפ"י הטבע בחלק
הראשון), ואיך א"כ תתעלה הנבילה הפחותה עם עוצם מעלת האדם,
דבר שהולך אל הפסד עצום יצורף עם המעלה עליונה שבנפש האדם,
הלא תעל צחנתו גם הוא בנשמתו האצולה ממרום ופחיתת המאכל
תפחית האוכלו ותרד עמו עשר מעלות אחרונות, וכן תראה קורא
המשכיל, כי בשר בהמה אשר נשחטה לא מהר תעל צחנתו כמו
הנבילה הסרוחה מעיקרא כאשר יצא נפש החי ממנו, וסיבת
הדבר עוד עינינו רואות כי כל עוד חיות בו אין בו רקבון ולא סרהו
והי' כאשר יצא יצא חיותו מנהו מכל וכל יבוא סרחו, וכאשר מתה

הנבילה

הנבילה , מעט מעט תצא נפש החי שבו , וכל אשר יצא מעט מעט לא נשאר מאומה מחיותו בבשרה , כי כל דגוע אשר עוד מעט היות בה איננה מתה וכאשר ברנע אחרונה תמות אז נפשה יצאה מכל וכל מבלי השאר שמין מנהו , וכל אשר אין בו שום חיות היא כסרוחה מעיקרא , והיא גרועה הרבה מן הדומם אשר לא חי בה היות מעולם עיב כל אוכליו יאשמו , אך אם נשחטה ופתאום תצא הנפש , נשאר עוד מצורת החי בבשרה ואז מתעלה הבשר עם בשר המדבר כי עוד לא נכחד עצמה מבשר הבהמה עוד מעט חיותה ורוחניותה עמה אשר חברה היוצר לשיצורף עם בשר האדם האוכלו בכל אות נפשו לתכלית אמיתי , וכל זה אם שוחט מן הצואר שברנע אהת הובדל בין החיים והמות שלה ויש להבשר המעלה האמורה בזה , לא כן אם שוחט מן העורף שבראשית העריפה היא כנבילה תחשב כי העריפה לא תבדיל בין החיים והמות כל עוד הסימנים קיימים הקנה והושט המהברים יחד רוח החי עם הצומח ודומם שבה , על כן כנבילה תחשב אף היא אשר כל אוכליו יופחתו עמה כאסור , וזה שאמר המדרש „אלא לצרף את ישראל“ דייקא שאיש הישראלי יצרך הצרוף והחבור הרוחניית של החי עם רוחניית המדבר , כי קודש ישראל לדי ומקדשים את הנאכל באוכל , עיב קדושים תהיו כי אני די מקדישכם ובקדושתכם יתקדש כל טבע היצירה כי החי במדבר והצומח בחי והדומם בצומח כולם מתעלים בצרוף עם נפש המדברת והמדבר עד נבחי מרומים , והבן מאוד :

(ו) ובזה יובן עוד דברי המדרש וז"ל תדע שלא נצטוו על השחיטה אלא לצרף את ישראל , שהרי לעתיד לבא עושה סעודה לצדיקים ואין שם שחיטה בו עכ"ל והוא פלא והפלא , מה ראי מן העתיד לבוא להיום הזה , רק כה יאמר בעולם הזה יצורף חלק הרוחני של בהמה אשר היא למטה מן האדם שיתעלה באדם אשר למעלה ממנה , אבל לעתיד האכילה עצמה היא למעלה מן האדם , כי האכילה הוא הרביקות בו יית בזיוו השמינה ולא שייך לומר שהאכילה יצורף עם האדם , אדרבה האדם יצורף עם האכילה של לוייתן שהוא הרביקות בו יית כמו שביארנו בחלק א' , עיב לא שייך שחיטה כיון שאין שם צרוף המטה עם המעלה אדרבה האכילה היא הנבונה ונשא ומלת תדע אינו ראי , רק תדע ותבחין הענין לצרוף והבן עומק זה :

ז) ובזה נבנה עוד שאלה אחת טובאה בדברי זקני הגאון מהר"ל מפראג בס' תפארת ישראל פ"ו וזה מלשונו . יש בני אדם חקרי לב ההולכים בדרך הפלסופיא כו' ומצות שחיטה מן הצואר ולא מן העורף . ובמקדש מליקה מן העורף ולא מן הצואר , אי"כ אם מן העורף הוא מעשה רע למה נאסרה השחיטה במקדש מן הצואר , ואם מן הצואר הוא טוב למה נמצא במקדש הפכו עי"ש והוא ז"ל השיב להם בחכמתו אשר הוא די להשיב לאפקורוס , אבל בעצם הטעם מגלה טפח ומכסה טפחיים כדרכנו תמיד , אך בדרכינו הג"ל יובן טעם מה להענין , כי כמו שאמרנו שלעתיד אין סוג שחיטה במציאות מאחר שהמאכל גבוה מן האוכלו , והשחיטה הוא לצרף נפש המטה עם אדם המעלה , וכך הוא בקרבן אשר הכתנים אוכלים ובעלים מתכפרים כי משולחן גבוה קאזכו , ונמצא שזה דמיון לענין העתיד שהמאכל גבוה ונשא מן האוכל והאדם מתעלה ע"י המאכל לא כעת של עתה שהמאכל מתעלה באוכלו רק נהפך הוא האוכלו מתעלה במאכל , ע"כ בקרבן הרומז על העתיד הזהירה תורה במקדש לבל ישחוט כמו שלעתיד אין רמז השחיטה במציאות , ועל כן אמר יהוקאל לכהנים טריפה לא יאכלו , ופירוש שאל יחשבו כיון שהותר להם מליקה , אי"כ כל מה שיאכלו ממקום גבוה קאזכו ויהי מותרים במריפות קדשים , הודיעם יהוקאל שלא כן הוא כי רק העריפה התיבית להודיע מה שיהי לעתיד , אך בשאר כל מאכלים בקודש נהפוך הוא כי כבר אמרה תורה מן המותר לישראל תנישו מנחה , ואין כוונת יהוקאל לאסרם במריפות חולין שזה לא יעלה על רוחם רק טריפת קדשים כיון שמשולחן גבוה זכו דומה לעריפה זה הודיעם שנשאר דין הכתוב ממותר לישראל כדברי חז"ל , והבן :

פרק ח

א) המצוה הראשונה אשר נצטוו ישראל כאשר בחר לו יה עם זו בצאתם ממצרים , להיות לו י"ת עם סגולה , הוא מצות קרבן פסח , ונחפשה טעם נגליה , וטעם הואת דם על המשקוף ועל

ועל המוזות בפסח מצרים . כבר ביארתי בפרש' בא בארוכה על המדרש הנפלא שהלך ריה הפסח עם ריה גן עדן לד' רוחות עולם עיין שם , וכאן אקצר , בצאת ישראל מצרים , הראה להם כל עמודי אמונה ע"י העשר מכות שעלל י"ת במצרים , ואמנם בטרם צאתם החליק פרעה בחלקת לשונו לישראל להוליכם בדרך תועים לאמור הנם כי ראינו נפלאותיו שדי הוא אלהים שברא הכל , אך זאת לא יאומן להם שהשיי הפיץ בעבודה וקרבן , כי זה יאות לפי דעתו לצבאי השמים המולות , אשר קטר יקטיון למו ויתנו בהם כח בקיטורם שיופיעו המה לבני אדם , וזה לא יאות לאל עליון כי מה צורך לו בעבודה וקרבן , ומי יוסיף על השלם לתת בו כח ואומיץ ע"י קיטור וזבוח וע"י שום עבודה ע"כ אמר פרעה הנה אשלח אתכם ואת טפכם רק בקרכם יוצג ואז אדע כי סיבה ראשונה נקרה אליכם , אך אם תלכו בעקבי הצאן אז לא אאמין שהשם צוה את זאת , כי למה לו לבורא הכל לעשות לו חוקים נגד השכל , ע"כ כשאמר לו משה גם מקנינו ילך עמנו אמר פרעה לא תוסיף ראות פני , כי לא האמין זה שיהא בו הפיץ מן העילה הראשונה , רק משה ואהרן יתנו חוק עלי זבח , משה אמר גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות , כי רצונו י"ת שיעבדוהו כל בני אדם (כדין מקבלין קרבנות מן הנכרים) כי לא כאלהי העמים אלהינו , כי העמים ילכו כל איש בשם אלקיו , ולרוע דעתם אלהי כל אומה לאומה שלו ישפיע , אבל אלהינו הוא אלהי כל העולם ולא של אומה שלו בלבד , ע"כ גם אתה תתן בידנו זבחים , כי באלה הפיץ בחסדו שיתקרבו לו כל ברואיו לטוב להם , וכדי ללמד בני ישראל אורח אמת , צוה להם לעשות הפסח במצרים ושיתנו דם על המשקוף ועל המוזות ומי שיהי' לו אות זה ינצל ממכות בכורות , ואשר לא כן יעשה יבא המשחית אל תוך ביתו , למען ידעו ויבינו , כי השיי הפיץ למען צדקו שיעבדוהו בניו לטוב להם לנצח , שהרי רק לעושי המצוה הציל ופסח המשחית על בתיהם וכל אשר יעבור על רצונו לא ימלט מן הנגף , גם הרשע מארבעה בנים אמר כן , מה העבודה הזאת לכם" , כי לד' ודאי אין הפיץ ורצון באלה וא"כ למה לכם עבודה זו בלי תועלת , ואומרים בעבור זה עשה ד' לי , הרי תראה שהשיי לימד אותנו דעת שרק בעבור מצוה ועבודה הציל אותנו ,

לִי וְלֹא לּוֹ , כִּי אֵלֹהֵי שָׁמַיִם וְלֹא הֵי עֹשֶׂה עֲבוּדָה זֹאת .
א"כ לא הי' נגאל .

(ב) וּלְפִי הַמְּבֹרָא , זֶה יִסּוּד וְעִקָּר לְכָל תּוֹרַתֵינוּ הַקְּדוּשָׁה כִּי חוֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא זֶה לַעֲשׂוֹת חֻקִּים לְשִׁמּוֹר מִצְוֹתָיו , וְאָמַר תּוֹקֵת הַפֶּסַח , כִּי הַחֶלֶק חֻקִּי הוּא לְמַעַל מִן הַחֶלֶק הַשְּׂכָלִי , כִּי הַחוֹק הוּא בֵּין אָדָם לְמִקּוֹם , וְהַשְּׂכָלִי הוּא בֵּין אָדָם לְחֵבְרִי , וּמִצִּינֵנוּ בַתּוֹרָה שֶׁעַל עֵבְרִיּוֹת שְׂבִין אָדָם לְמִקּוֹם יִשְׁנֵנוּ עֹנְשֵׁי מִיתָה וְכֵרֵת וּמִלְקוֹת , וּבַעֲבִירוֹת שְׂבִין אָדָם לְחֵבְרִי לֹא מִצִּינֵנוּ כִּכָּה וְזוֹלָת בְּשׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם דְּמֹו יִשְׁפֹךְ , וְזוֹלָת זֶה אֵין לָנוּ רַק בְּנִגְבַּ כַּפֵּל אוֹ אַרְבַּעַה וְחֲמִשָּׁה וְכִדְמוּת הָרִי שְׂמִצּוֹת הַחֻקִּים גְּדוּלִים מִן הַשְּׂכָלִים , וְאִם מִצִּינֵנוּ בְּשִׁים וּבְדַבְרֵי דַּנְיָל שְׁלֹפְעִים בֵּין אָדָם לְחֵבְרִי גְדוּל . הוּא רַק לְעִנְיָן זֶה שְׂאֵין לּוֹ כַּפְרָה אִפְיִי יַחְזוֹר בַּתְּשׁוּבָה עַד שִׁירֵצָה אֶת חֵבְרִי וְיִשׁוּב לְאִשְׁרֵי אִשְׁמֵ לּוֹ . וְהִכִּי אָמַרְיִי בְּב"ב דָּף פ"ח קָשָׁה עֹנְשֵׁן שֶׁל מְדוּת יוֹתֵר מִעֲנִשָּׁן שֶׁל עֲרִיּוֹת שׁוֹה נֹאמַר בְּחֵן אֵל זֶה נֹאמַר בְּחֵן אֱלֹהִים , וְזֶה מִשְׁמַע דֵּה הוּא אֵל קָשָׁה , שְׁנֹאמַר וְאֵת אֵילֵי הָאָרֶץ לֶקַח , גְּבִי מְדוּת גְּבִי כְּתִיב אֱלֹהִים , הֵהוּא לְמַעֲוֵטֵי מְדוּת מְכֻרָת , וְאֵלֹא מֵה עוֹדִפִּיהוּ דֵּהתָם אִפְשֵׁר בַּתְּשׁוּבָה וְהִכָּה לֹא אִפְשֵׁר בַּתְּשׁוּבָה , פִּדְשֵׁי שֶׁהָרִי תְּשׁוּבְתָן תְּלוּי בַּהֲשַׁבַּת גְּוִילָה וְהוּא אֵינוּ יוֹדֵעַ לְמִי יִשִּׁיב עֵינָיו , הָרִי בִיאָרוּ אֱלֹהִים הַשְּׁלִימִים שֶׁרַק בּוֹה קָשָׁה יוֹתֵר עֹנְשֵׁן שֶׁל עֵבְרִיּוֹת בֵּין אָדָם לְחֵבְרִי שְׂא"א בַּתְּשׁוּבָה , אֲבָל בְּעֵצֶם גְּדוּל יוֹתֵר עֹנְשֵׁי מְרִי בְּמִקּוֹם שְׁחִיב עֲלֵיהֶן כֵּרֵת , וְכֵן חֵיב מִיתָה בְּמַחְלָלֵי שַׁבַּת וְכִיּוּצָא בּוֹ , וְהָרִי מְדָה טוֹבָה מְרֻבָּה . וְאִם הָעֹנֵשׁ גְּדוּל בּוֹא וְרֹאה כִּמְהָ שְׂכָרָן גְּדוּל יוֹתֵר לְעוֹשֵׂי מִצְוֹת חֻקִּים נִגְדֵי שְׂכָלוֹם שֶׁהֵם בֵּין אָדָם לְחֵבְרִי (*) :

וְכֹה

ה ע ר ה

(*) וְאוֹלָם אֵל הַשָּׁמַיִם בְּלִבִּי קוֹרָא מִשְׂכִּיל לֵב חַסֵּם , שְׂאֵנִי מְקִיל הַלֵּילָה בְּעֵבְרִיּוֹת שְׂבִין אָדָם לְחֵבְרִי , הַלֵּילָה חֵלִילָה , הַלֵּילָה הַנְּבִיא יִשְׁעִי כָל תּוֹכַחְתּוֹ הִי עַל עֵבְרִיּוֹת שְׂבִין אָדָם לְחֵבְרִי , יִשְׁעִי גִיָּה

הַכּוֹז

ג) ובוה מצאנו בינה בדברי חכמים וחרותם במדרש פי בא הרבה
לא היו מקבלים עליהם לימול, אמר הקב"ה שיעשו
פסח, וכיון שעשה משה פסח גזר הקב"ה לארבע רוחות העולם ונשבו
בגיע ומן הרוחות של גיע נדבקו באותו פסח שנאמר כו' והי' ריחו
מהלך מי' יום, נתכנסו כל ישראל אצל משה וא"ל האכילנו מפסחך
מפני שאנו עייפים מפני הריח, אמר הקב"ה אם אין אתם נימולים אין
אתם אוכלים כו' מיד נתנו עצמם ומלו, והקב"ה עובר ונוטל כל אי
ונושקו ומברכו ע"כ, והוא פלא, ומלבד אשר כל משכיל יבחין שהוא
משל, ומליצה עמוקה כמום בה, הנה יקשה ג"כ על ענין המשל,
איך יאמר מי' יום מהלך ריחו, והלא מן פקודת הפסח עד גמרו הי'
רק ד' יום, ואם תחשוב מראש חודש הוא י"ד יום ומהו מי' יום
מהלכו, וגם מהו הלשון אנו עייפים מפני הריח מה עייפות שייך בזה
הי' לומר מתאווים אנהנו מפני הריח? אך יובן לפי דרכינו, כי הרבה
מבני ישראל נטו אחר שכל אנושי ואחר עצת פרעה שאין צורך במצות
חוקיים ודי בפנימית חלב ואמונה בהשם ומה לספר חוקים, כאשר גם
כהיום הזה ישנו כופרים אשר ימאנו במצות שלמעלה משכלם וכאשר
גם קרה אמר כל העדה קדשים ובתוכם ד', ר"ל בתוכם בלבכם ד'
ולמה להם החוקים החיצוניים וכבר בררנו למעלה מן התורה ומן השכל
שהחוקים

ה ע ר ה

הכזה יהי' יום צום וגו' פתח חרצובות רשע וגו' הלא פרום לרעב לחמץ
וגו' וכן שארי נביאים ע"ה, וכן אמרו. ה"ל לא תרבה ירושלים אלא
שהעמידו דבריהם על ד"ת ולא הלכו לפנים מש"ה וכן הרבה מאוד.
המבול בא על כי מלאה הארץ חמס מפניהם ואין צורך להאריך בזה
רק שלא ליתן יד לפושעים נגד הכיריהם ברובות וקטנות וביונות ובנשך
ותרבית ולעשות עול הלילה אחר עשותם כל החוקים, כי בזה לא בחר
ד', רק עכ"פ ירע שעונשן ושכרן של חוקים עולים על כולנה ודי
בוה ומצאתי און לי בדברי רבינו הגדול החוקר הרמב"ם ז"ל בסוף
הלכות

שהחוקים הם עיקרי ויסודי תורה, מן התורה שבהחוקים ישנו עונשו מיתה זכרת ולא בשכליים שהם מצות שבאדם לאדם, ומן השכל, כי אם לפי שכלו יעשה הנה מרצון עצמו יעשנו ולא לעשות רצון קונו במחלת יעשה, כי נפשו איוותה ויעש וכן אם עושה חמלה עם דל טבע הרחמים וזכריהו, אשר היוצר נתן לו טבע זו, ואין זה מעשה עצמו רק מעשה ידי יוצר, ואין השבר על פעולה עצמית, רק על שלא השחית טבעו, ואם גם בזה אמר הכתוב לך די חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו דייקא כאלו הוא מעצמותו ולא מן הטבע היצירה ושכרו עצום מאוד גם בזה מחסרו י"ת מ"מ אין שכרו גדול כמו על עשיית חוק שהוא למעלה משכלו ושלא כטבעו יעשה רק עבור יוצרו יעשה, ובשגם שיש לו התנגדות רב מן יצרו פעשותו שלא כגזירת שכלו ומבטל רצונו עבור רצון בוראו ובוה שכרו הרבה מאוד עד אין קץ ואין סוף.

עוד טעם כתבתי למעלה טעם נכון על החוקים, אשר נעלם מכל עיני החוקרים למה ברא י"ת העולם הלא מבלעדי הבל הבלים יצורי תבל כל יכול הוא להופיע חסרו ליצוריו, ואמנם זה יובן בשנוסוף בשאלה

ה ע ר ה

הלכות מעילה זו"ל בוא וראה כמה החמירה תורה במעילה כו' ואפילו הי' שונג צריך כפרה ק"ו למצות שחקק הקב"ה שלא יבעט בהן מפני שלא ידע טעמן כו' הרי נאמר בתורה ושמרתם כל חוקותי ואת כל משפטי כו' וכל הקרבנות כולן מכלל החוקים הן, אמרו חכמי שבשביל עבודת הקרבנות העולם עומד שכעשיית החוקים והמשפטים זוכין הישרים להי העולם הבא, והקדימה תורה צווי על החוקים שנאמר ושמרת את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותו האדם והי בהם ע"פ לשונו הטהור: הרי גם הוא נתן כמעט קדימה להחוקים אף שבלי המשפטים ודאי אין שום קיום ליושבי תבל ולשומרי תורה מכל מקום הוקדמו החוקים, וגם בענין הקרבנות יש ראי' מהרמב"ם נגד המתחכמים:

בשאלה אם יכולת בידו י"ת להוסיף הסדר וטובו ליצוריו מאשר עושה , או לא יכול , אם יכול למה לא יעשה יותר הלא טוב ומטיב הוא , ואם לא יכול יותר , אי"כ ה"ו לאו כל יכול הוא , ותשובת השאלה , כי השי"י הפיץ בצדקו לזכות בכל יכלתו ומה גדול יותר מאור אין סוף ומחסד אין קץ , ויאמר לאדם הבחירה בדרך שתקח לך טוב וחסד מבלי סוף וחקר ואז אין הטוב נגבל כלל וכמו שהסדר י"ת אין סוף ויכלתו אין סוף , כן יוכל הבוחר לבחור לו שכר אין סוף , וזהו רק אם הוא מעשה של עצמו ע"י החוקים שאינם מטבע השכל , רק מבחירתו לעשות רצון קונו , אבל אם רק מצות שכליות תהיינה , אשר אינם מעשה של עצמו רק כמטבע והטבע נבלת כמו כל נברא נגבל ומשוער גם השכל יש לו גבול , אי"כ לא יגיע לחסד אין סוף ואין זה תכלית הבריאה שהוא רק להופיע אור אין סוף , ואפילו המלאכים הגדולים והיות הקודש לא יוכלו להגיע טוב אין סוף שהרי כל נברא נגבל ויש לו סוף ואין הבעל סוף יקבל אין סוף , כ"א האדם שלוקח לעצמו מבחירתו חוקי היום מבלי גבול ושיעור , זה המקיים עיקר כוונת הבריאה ויצא מכל זה שהחוקים לבר נבונים ונשאים על כל המעשים והפעלים , שיוכל להגיע נחלה בלי מצרים , אבל עשות השכל שהוא נגבל והשכל נלאה ועייף להשיג כל דבר אמת לבלי סוף ואיך יגיע שכר אין סוף :

(ד) ועתה מבואר המדרש , כי הרבה לא רצו לימול מפני רעיון זה הנ"ל שאין צריך רק אמונת התוך הפנימי ולא המעשה הוה החיצוני ע"כ גם המילה שהוא חלק המעשה וחוק אין בו צורך אז צוה ד' למשה שיעשה הפסח , אז נשאו ק"ו בעצמן אם משה שכבר הגיע לחלק הפנימי כי מי גדול כמשה להשיג כל האמונה על בוריו ועכ"ז יעשה חוקת הפסח , אף כי אנחנו שלא הגענו לקרסולי השנתו שנצטרך לעשות החוק הזה , ובפרט שהודיעם שרק בזכות חוק הזה יהי ניצולים מן המשותת , וכאשר העמיקו עצה בלבם להביץ את זה , אז בא להם רוח טהרה השכילו הבינו , כי רק החוק מבוא לידו גן ערן עליון שאין לו סוף ולא כן חלק השכלי ששכרו נגבל ומשוער , ובאת המליצה כאלו השי"י גזר לארבע רוחות העולם , כי מקום שנהלק לד' רוחות הרי מקומו משוער ונגבל ויש לו סוף , כי דבר שאין לו

סוף אין לו ארבע רוחות רק רוח אחד יהי אשר הולך ואור מבלי הפסק כלל. ונשבו ד' רוחות לרוח גן עדן עליון אשר רק רוח אי למו שאין לו סוף ומן עולם הגשמי הזה אשר בחירה נתון בו נדבק בו ריח גן עדן אשר עונג אין סוף למו. וכאלו נדבק ריח זה עם הפסח שהוא יסוד של חפיץ החוקים כאשר ביארנו למעלה שבוה נגאלו מן המשחית והי ריחו הולך מ' יום שהי משה על הר סיני לקבל החוקים והמשפטים אשר כחוק כמשפט אחד למו כביארנו לעיל. והכרח מ' יום כמו יצירת הולד במעי אמו שהוא מ' יום והאדם עולם קטן. כן ביצירת רוחנית שהוא התורה ע"כ צריך ארבעים יום. וכיזו הודיעם ע"י הפסח כנ"ל. אז באו כל ישראל אף החוקרים דורשי השכל ראו בינה ואמרו האכילנו מפסחך כי דואים אנחנו שבאלה בחר ד', ואמרו כי אנו עייפים מן הריח פי' שאנו רואים שבשכלינו בא לנו עייפות וליאות. כי כל שכלי נלאה ייעף ולואה מלחזות בנועם אין סוף כי האים אין בו עייפות כלל וזה יצויר רק ע"י החוקים שלמעלה משכל. ואמר להם אם אין אתם נימולים אינם אוכלים ממנו כי כל מה שיהי לכם מעלה יתירה על האומות שהמה שברם בגבול כמו ששכלם נגבל ואתם לשכר אין סוף תניעו הוא רק ע"י הברית של אברהם אהבי. שהפעולה בבשר היא הלך המעשה ולא הפנימי לבד אך פעולתו לפניו ואז הקרוש ברוך הוא נוטלו ונושקו הדביקות בחסד אין סוף יתברך ויתעלה.

טעם בכורים ודומיהן

(ה) טעם בכורים אמרה תורה קדש לי כל בכור. וזכור את היום כיו היום אתם יוצאים בחודש האביב. להבין למה נתקדשו הבכורים הגם שהוא לזכור נסי מצרים, מי"מ קדושה למה. הלא מצה ג"כ זכר ליציאת מצרים ואין בו קדושה. גם למה הבכורים הוכו ולא הצעירים לשיתקדשו. ולמה יחס הכתוב את חודש האביב? הנה כבר אמרנו כי עיקרי הנסים באו להפיק אמונה אשר היא פרי כל היצורים, וכל נס וגם נתיחד לו עיקר אמונה מיוחדת, כאשר הרחבנו בזה בספרינו על התורה, ועוד נפלו בטעות אריסטו הגם שהאמין במציאת ד' אמר שהעולם קדמון ואין התחלה ליצורי עולם כמו שאין התחלה לסיבה ראשונה (וכבר הבאתי ראיות

הנכוחות נגדו בחלק א' מחבור זה) ולהורות את האמת התחילה תורתנו הקדושה במלת בראשית להודיע שיש ראשית והתחלה במציאות העולם שאם העולם קדמון אין ראשית כלל בעולם, נמצא שהראשית הוא עיקר ויסוד לכל האמונה, שכיון שיש ראשית וחידוש עולם מן הבורא י"ת נודע שברצונו הטוב ברא כל עולמים ועולם השפל הלזה, וכיון שכל אשר הפיך ד' עשה בשמים ובארץ, ממילא נודע כי את הפצו ישרים להשגיח בחסרו עלימו ולתת להם תכלית ואחרית מהיי הבליהם שהמה סיבה לחיי עולם, וכיון שהראשית היא קושב האמונה אמרה תורה כי כל ראשית קודש לר', כמו ולקח מראשית פרי ארמה להביא בכורים, וכן ראשית דגנך ראשית גז צאנך ראשית עריסותיכם, ולזה עשה כל בכור קודש מאחר שהוא ראשית פרי בטן באדם ובבהמה, וגם יקבל פי שניים שהראשית הוא היסוד של כל היקום, ואומר בפרש' בהעלותך הקדשתי לי כל בכור בכני ישראל מאדם ועד בהמה לי יהיו אני ד', ר"ל כמו שאני ד' המהוה הכל שמה נודע שיש התחלה להוי באיזה זמן שחידש ההוי כן כל ראשית ובכור של בני הקדשתי לי שיהי לעורר רוח כל נבון שיש ראשית והתחלה, ועבור זה גם ישראל נקראו ראשית תבואתו קודש לה: שמהם הוישת התחלת אמונה לכל בני תבל, וזה שאמר היום אתם יוצאים בחודש אביב כמו שהאביב ראשית בכורי פרי העולם בקיום ארציית כן ישראל ראשית תבואה בקיום השמימית והנצחית עדי עד סלה, ובחבורי על התורה בפרשי תבא הארכתי עוד בטעמי הבכורים :

טעם טומאת מת ואפר פרה מבואר בחלק ראשון מאמר הנפש פ"ה בהערה וגם טעם טומאת נדה מבואר שם, ומבואר עוד יותר מספר הל"ג לזכר וס"ו לנקיבה ושאר אזהרות טומאה, בחיבורי על התורה בפרשה תזריע ובפרש' חוקת וכאן אזכור מעט מנהו, והוא על פי כללים האלו — א) נפש אדם לא מארמה תצמיח, רק ממרומים תזריח, כדכתיב בבהמה תוציא הארץ נפש חי, ובאדם ויפה באפיו נשמות רוח חיים, והוא חלק אלקי ממעל וממנו בא השכל אשר מילין לצד עילאה ימלל ומחומר אשר מעפר לוקח בא התאוה והכוסף אל כל אשר ישורו עיניו וכל מדות הרעות בחומר ובדם שרשם, ואולם הצדיק מהפך החומר לשכל, והרע מהפך השכל להומר — (ב) כל דבר הולך אל שרשו, אם תזרוק אבן למעלה ראש אל

אל הארץ יפול שנמשך אל שרשו, לכן החמריית של אדם אל עפר ישוב, והרוח תשוב אל אלקים שמשם בא. ואמנם לא נפרדו כל הנפש מן האדם אשר ימות, עוד נשא בנווייתו כח התאווני, כמו שראינו בטבע הרצ"ח, הצומח מן הדומם יצמח, וכאשר יוקץ בארץ גועו חלק הצומח תשוב אהור אל שרשו, ואולם כאשר תופרד נפש הצומח מנהו עוד נשאר בו שריד לבלתי יהי כדומם וכעפר, אך עוד ימולל ויבש עד היותו לעפר דק, וכן החי כאשר נפש החי תופרד מן הדומם עוד נשאר בו שמץ מן חלק החי לכן ירום תולעים ועלה באשו, יתר על כן נפש האדם לפי היתרון שבו כן יוגדל הנירעון, בהסר נפש השכל, שהיא הנשמה האצולה ממעל, עוד נשאר בנווייתו כח התאווני שהי' בחיים עמו, ותעל צהנתו יותר מנבילת בהמה עבור שהתאווני נהפך מקודש להול, וכל יסוד שנהפך וגבר על הרודפו יוגדל יותר ממה שהי', כמו שביארנו למעלה מרדיפת היסודות, רק כל קודש נעלה מעליו, והתאווני נשאר בגופו (וולת בצדיקים הגדולים אשר בהייהם לא נהנו כלום מן התאוות אז יעלה הכל עם הקודש וכאמרם יעקב אבינו לא מת) ע"כ הרחק ירחיקנו אדם החי המשותף עם השכל, טמא טמא יקרא לו ולכל הנוגע בו, עד מי נדה זורק עליו, והוא אפר הנשאת מנפש החי שבבהמה אשר כבר שורף ממנו כל תמצית הצומח וחי שהי' בו, ונבדל מהתקשרות כח התאווני אשר הי' בו והוא סימן טהרה, ויותר מזה מבואר בחיבורינו פרשי' חוקת:

ובעין זה השנתי לפי קט שכלי מעט מני טעמי הנדה אשר היא טמאה לבעלה ולקודש כי כאשר נתור על טבע הנשים אשר אורה להן מירי חודש בחדשן ימצאינה מקור שפעת דם נוזלים מרחמה, למה זה האורח בזמנו בא? והוא הוסת לנשים? ואמנם אשכילך במעט שכל אנושי מה זה ועל מה זה הטביע כן יוצר האדם יתיש, הן האשה כקרקע עולם תחשב מה קרקע עולם הולידה והצמיחה פרי למאכל ולתרופה, כן האשה הצמיחה ותלד פרי בטנה להקים זרע אנשים, צמיחת הולד בעודו בכטן אמו מן הדם האגור ברחמה כחום הדם זרעה תצמית, עדי יתנועע ויהי לנפש חיה ומן הדם יהי מזון לילד עד כי ימלאו ימיה ללדת, והנה הוס הדם שמה מסך דעל כח התאווני שמה שורש פרה ראש ולענה שמה מעיין נרפש אף קנאה ותאות טמון בחובו, ועל זה נאמר „בחטא יחמתנו

יחמתני אמי" (תהלים נ"א) , נביטה ונשכילה עוד על הטבע
 קרקע עולם , מן חום הארץ בכללה יולידו חלקי גפרית וארס
 מר ממנו יוולדו הררי אש אשר ענפיהם יריקו גחלי אש וזוועות ,
 וכבר אמרו החוקרים כי לולי שיש באדמה שרצים ונחשים ותולעים
 אשר חמת תנינים יין משתיהם , המה ימוצו כל חלק רע מן
 הארץ וכל המתרות אשר יוולדו מן חום הארץ וכל חלאת
 זוהמת הארץ המה ישאבון , ועיזו הארץ מטהרה והאדמה לא
 תשם , כן האשה הזאת אשר חום הטבעי הבא ממקור דמיה
 יש בה מתרות רע המוג מווג בארס התאווני כנחש צפעוני ,
 ואיה אפוא המה התולעים השואבים את רוע היתר ? מי יטהר
 ויזקק את חום הטבעי ורוע הדם אשר ירוע וישחית את הגוף
 ואת הנפש ? הלא גם בנכר אשר הדמים יעלו ע"פ מדותיו
 יחלה הלאים רעים , אף כי חומת האשה המלאה דם והיא
 אם כל חי אשר ממנה יוריע צמח צדקה ורוח בני איש על
 פני תבל יופיע , על כן צוה היוצר את הטבע אשר כל
 עת התאסף רוע הדם וחום המוג בחימת האשה , אוי לארץ
 יריקו והיא מטהרה ומוקקה אחר שבעת ימים בבוא מרוצת
 הדם אל מכונתו כאשר אנחנו רואים גם זה מפאת הטבע ,
 אשר כל הלי שבאדם ישתנה אם לטוב אם לרע במחלפות
 זמני שבעת ימים כנודע בחכמת הרפואה וזאת מסיבת מרוצת
 הדם אל מכוננו כל שבעת ימים , מעתה נודע מאוד טעם
 נגלה אשר הזהירה תורתנו הקדושה לנו מטומאת הנדה , כי
 בעת נדת דותה אשר רוע הדם במלואו והוא ארס מר נחש
 נושך עד כי לארץ תורקהו הטבע , אי"כ מה נודל הנזק אם
 לעת כזאת יחס זרע האיש להיות לאנשים הלא קויץ ודרדר
 תצמיה בנים משחיתים בכל הר קדשי ה' , הלא בחטא תחמתנו
 אמו בורוי יחומו וברוע מזג הדם שבעת נדת דותה אשר
 הטבע תשליכהו החוצה , ואשה אשר עצורה מלצאת מרחמה
 דם וסתה הלא היא ידועה הולי ותגיע לשנעון ושיעמום כנודע ,
 ואיך בעת יחס התולדה מן ארס נחש ממנו תבנה ותכונן
 תולדות בני תבל לאושר הנצחיי ? ע"כ הכרת תכרת נפש העושה
 זאת ככתוב .

טעם שיעור המשתלה ביארנו היטב בפרש' אחרי בספרי על
 התורה וכאן אקצר , הכפרה תפשט לשנים , ה"א כניעת
 החמרי נגד השכל להעביר זוהמת הנפש למען התקרב אל השי'
 ויתנשא למעלה כאמרו אם תטיב שאת לשון התנשא , ב'
 עויבת

עזיבת החטא על העתיד לבל יזיד עוד, למען לא יהי החטאת לפתח
 תאותו רובין להחטואו עוד, על כן באו ב' השעירים, הא' ישחט
 לכניעת החומר וכזה יתקרב בנפשו עם רוח הבהמיית אשר נהפך לשכלי
 אל השם ונקרא עולה, כי מעומק שפלותו עולה למעלה ראש והלק
 הזך מהחומר אתו יעלה, והשעיר השני שהוא על עזיבת חטא מכאן
 והלאה, ויושלח כח התאוני אשר בחמרייתו אל מקום אשר לא יזכר
 ולא יפקד עוד ברוחו הטהורה עתה אהרין שובו, ולא יבוא המשחית
 עוד אל בית לבבו, ותאות היצר אשר גבר עד הנה ילך המדבר לבל
 יהי עוד הלקו עם האדם המעלה של כלל ישראל, ויושלח היצר
 לבטלו לגמרי מן הישוב, ויושלח ההרה, כי היצר נמשל להר כדאיתא
 בסוכה ג"ה, וההר עז וקשה כקושי היצר, ואמר אל ארץ גזירה
 שנגזר ונבדל מן האדם ונשא השעיר את כל עוונותם, כי השעיר
 השלוח הנמשל על חלק הרע והבהמיית שבאדם בו נתלו כל העונות
 שהוא הגורם ועי"ז רפה הדין והעונש ינוח להתכפר עי"ז אחרי תשובה
 ומעשה יתי"כ ועזיבת החטא והתקרב אליו י"ת, ואחי"כ נשלך השעיר
 מן ההר עד שנתפרק איברים איברים כדאי"ו ביומא, למען יושבר כח
 התאוני ויהי לאפס ואין והרשעה תכלה, ואז יתלבן חוט השני, כי
 צבע האדום הוא רמז לכח התאוה שבא מן הדם, וכאשר יגבור השכל
 על החומר נהפך האדום ללבן ושם בפרש' אחרי הארכתני יותר וביארתי
 מאמר פרקי ר"א שהיו נותנין לשמאל שוחד ביה"כ שלא לבטל את
 קרבנם והוא עפ"י דברי רמב"ם שהבאתי באמ"י בהקדמת ביאור איוב
 ויבא גם השטן ולא אמר להתיצב, כי כח השטנה וכח התאוה הכרוך
 באדם לא יבוא בסוד ד' רק במקרה בא ולא בכונה מאת היוצר כי
 אתו לא יגור רע, ובפעם השני אמר להתיצב כי אחרי שעמד איוב
 בנסיון והיפוך רע לטוב, בא מן השטנה אחרית טוב ואז התיצב על
 ד', וזהו מליצת השוחד שנותנין לו, כי אין לך מנהג גדולה מזה
 לפני הסי"מ שהוא כח התאוה והיצר אם נהפך עתה לפועל טוב עי'
 מעשה הצדיקים שהפכו הרע לטוב ע"י התשובה וע"י עזיבת החטא בלב
 ונפש, וע"כ טובה גדולה נתנו לו לבוא עתה עם בני אלקים להתיצב
 על ד' ואז לא יבטל עוד את קרבנם ההתקרב לו יקום לנצח סלה, ושם
 נתבאר באורך וגם טעם הגורל שם הוא:



מ א מ ר

תורת המסורת

פרק א

(א) מסורת סיג לתורה, כי לולי המסורה לא הי' תורה שלימה, ולא הי' תורה אחת, כי השלם אין בו מחסור, ואם התורה סתומה זה יאמר בכה, וזה יבאר בכה וזה יפרש בפנים אחר, ומי יעלה השמים לרעת האמת ויגידה לנו, איכ' אין כאן שלימות כלל ואיך מן השלם ית' יבוא העדר ומחסור, לזה הוכרה המסורת אשר מסר לנו י"ת. איש מפי איש ע"י משה רבינו שקבל תורה מסיני עם פירושיה ודקדוקיה בשלימות בלי מחסור וכה מסרה ליהושע וזקנים, וכה מסרוה דור לדור עד זמנינו זה, ועוד כי התורה שלימה אחת היא ולא שתיים, כנאמר תורה אחת, חוקה אחת ואם כל איש יבאר לו התורה כרצונו, איכ' אין לנו תורה אחת רק אלפים תורות לפי רבת התבוננת בה איכ' כל אחד לפי בינתו בה, יהי' לו תורה לעצמו, ולפי הרבות השנות השכליים המבארים פירושיה לפי שכלם, ככה ירבו התורות ואיך אחת היא, (וכ"כ לתורה ולתעודה ופ"י הוזה"ק בפרש' אמור לתורה הוא תורה שבכתב ותעודה הוא שבעל פה תעודה מלשון עדות די נאמנה או מלשון נועד בעשטיממוננ אין זה כ"א

שמסר י"ת פירוש התורה להכמים וזקנים והוא הנקרא תורה שבעל פה
 והיא מקובלת לנו מדור דור עד משה רבינו ששמע מסיני כל מצוה עם
 דקדוקיה כללותיה ופרטותיה כמ"ש הו"ל בפרש' בהר וכמ"ש רבינו
 הרמב"ם בהקדמה לסדר זרעים, וכן בכוזרי מאמר ג' ראיות נכוחות,
 וכל משכיל ישום הדברים בלבנו כי על פי הדברים האלה הנוכח בכתוב
 הוא תורה שבעל פה, ויחזיק בזה משלשה פנים להשביית אויב ומתנגס
 החולק הלילה על זה, והוא א' מפאת ההכרח והשלימות ב' מפאת
 קבלת אמת מדור דור, ג' מפאת העצם אשר יבין המשכיל על דבר
 אמת, כי רק שכל אלקי נמצא בה ולא שופתו עין רואה בשכל
 אנושי מה שראו אלה החכמים המקובלים משכל עליון, ואבאר כל
 אחד משלשה הפנים הללו, מפאת ההכרח והשלימות, כבר אמרנו
 שאין זה תורה שלימה כלל אם לא יהי' לה המסורת לפרש באר היטב
 פירושי המצות ודקדוקיהן וכמו שאמר החבר למלך כוזר במאמר שלישי
 י"ח, וו"ל הנה זה ספר תורת משה הצרכנו אל הקבלה מן הנקיד
 וממעם ומפסק ומסורת, ועל אחת כמה וכמה בעניניו ופירושיו. דרך
 משל כאשר אמר להם החודש הזה לכם ראש חדשים, לא נודע לעם
 אם רוצה לומר חדשי מצרים אשר היו ביניהם או חדשי כשדים שהיו
 עם אברהם באור כשדים או חדשי חמה או חדשי הירח, או שנות
 הירח בתחבולות יסכימו עם שנות השמש עפ"י חכמת העבור, וישבו
 נא הקראים על זה תשובת מספקה, וכן כאשר אמר וזבחת כאשר
 צויתך, יאמרו מהו ענין הזביחה אם נחורה או הרג (או מהו הצווי
 אשר עליו נאמר כאשר צויתך ורו"ל רמוז בזה המשה הלכות שחיטה),
 כן יבארו נא החלב האסור והוא רבוק עם המותר במעים והקיבה וכן
 מנקור הבשר ימסור הגדר בין המותר והאסור, וכן יבאר נא גדר
 עיפות הטמאים והטהורים, ומאין הוא אומר שאין התרנגולת והאווז
 מכלל הטמאים, (ואם לא בסימני הקבלה והמסורת) וכן באומרו אל
 יצא איש ממקומו ביום השביעי, יתן נא גבול אם הוא ביתו או חצרו
 או רשותו, או שכונתו, או מגרש עירו, אחר שתביט מקום סובלת
 כל אלה וכן יראה גדר המלאכה האסורה בשבת, וכן יברר נא הדין
 בין ב' בעלי דינין מסדר משפטים וכי תצא, והפשוט שכתורה הוא
 סתום כל שכן הסתום, וכן הדינין והמשפטים בכל הירושות, וכן
 איכות המילה (כי התורה אמרה ימול בשר ערלתו, ומי יגיד אם הוא
 ערלת

ערלת האוזן או שאר אבר או אבר חברית המסור לנו בקבלה) ואיך
 ידונו במצות הדוחות זו את זו כמו מילה ושבט, פסח ושבט, ועל
 זה ענה המלך כוזר, כי התורה הוהירה על משפט אחת תורה אחת
 והקראים כפי סברתם ירכו התורות כפי סברת כל אחד, וגם האחד
 לא יעמוד על תורה אחת כי בכל יום יתחדש לו סברה אחת ויפגע מי
 ששיבהו על דעתו בטענה, ויצרך להעתק דעתו אל דעת אחרת, עד
 כאן דברי הכמה של ספר הכוזרי בהוספה מעט, ומה תדע קודא
 משכיל איך יש הכרה לתורת המסורת איש מפי איש, והנה הקראים
 בהעדר הקבלה בקראם לא תבערו איש בכל מושבותיכם, המה יושבים
 בחושך ובקור בכל יום השבת, והמה העם ההולכים בחושך, ואנחנו
 בעלי המסורת ידענו כי כל דרכיה דרכי נועם ואורה ושמחה לנו בליל
 שבת קודש, והחמים מוכנים מערב שבת ואור לנו במושבותינו —
 וכן אם נקיים הדינים כמובן מפי הכתב הנה כתוב עין תחת עין וכאשר
 יתן מום באדם כן ינתן בו, ואין השכל מסכים לזה, כי מי אכזר
 כי יעורנו לקחת עין המזיק או ידו או שיניו, אך הקבלה תאיר עינינו
 כי ישלם דמי עינו ואז יש ריחה לניזק ודי עונש למזיק, וכה אמר
 החבר אל המלך בשאלו על זאת, וי"ל והלא נאמר מכה נפש בהמה
 ישלמינה נפש תחת נפש, ולא יאמר מי שהכה סוסך הכה סוסו אבל
 אומר קח סוסו, כי אין לך תועלת בהכות סוסו, וכן מי שכרת ירך
 אין אומדין קח ידו שאין בזה תועלת בכרות את ידו, כל שכן שהיי
 נכנס בדיני מה שסותר אותו השכל מפצע תחת פצע, איך יוכל
 לשער זה שמת ימות אחד מפצע ולא ימות האחר בכמותו, ואיך ניקח
 עין ממי שאין לו אלא עין אחת כופר עין ממי שיש לו שני עינים
 וישאר האחד סומא והשני בעין אחת, ומכל זה נודע צורך הקבלה
 כי כל נתיבותיה שלום (ועיין בריש פ' החובל) ועל זה נאמר משפטי
 די אמת צדקו יחדו, שאם נאמר עין תחת עין ממש לא יצדקו יחדו,
 כמאמר החבר שזה יש לו עין אחת וזה שני עינים וזה ימות מן הפצע
 וזה לא ימות, אך אם משפט אמת לפי המקובל או צדקו יחדו בלי
 נפתל ובלי התנגדות השכל:

(2) הפן השני, אחרי הודענו מן האמור כי התורה השאירה מחסור
 בקרא למען נידע שיש לנו המקובל והמסורת עתה אם
 נשכילה

נשכילה לדעת מה היא הקבלה , ועל מה אדניה הוטבעו הנה מודעת
 היא לנו מדורו של משה עד היום הוה שכולם בשמות נקראו מי קיבל
 ממי , ואין זה קבלה הפורחת באויר אך נודע לנו היטב אך נמסר
 ליהושע ולזקנים ומהם לנביאים ומנביאים לאנשי כנה"ג ונודע כל
 הדורות מראש ועד סוף בלי הפסק כלל , והנה הרמב"ם בהקדמה
 ל"ם זרעים מינה במספר אנשי המסורת , וזה אמרו , כאשר מת יהושע
 בן נון למד לזקנים מה שקבל מן הפירוש ולא נפל עליו מחלוקת ,
 ועליהם אמר הכתוב וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אהרי יהושע ,
 (והי' ביניהם פנחס בן אלעזר וכלב ועתניאל בן קנו ודומיהן) ואחר כן
 למדו הזקנים ההם מה שקבלו מפי יהושע אל הנביאים עליהם השלום ,
 (ופנחס עם דורו מסר לעלי הכהן ודורו , ועלי לשמואל ודורו , ושמואל
 לדוד ודורו וממנו לשארי הנביאים הבאים אחריו , וכל הנביאים למדו
 זה לזה עם כל אנשי דורם ותלמידיהם , ובהקדמה ל"ס היר מונה
 מאהרון לראשון וז"ל , וירמי' מצפני' וצפני' מחבקוק , וחבקוק מנחום
 ונחום מיואל ויואל ממיכה ומיכה מישעי' וישעי' מעמוס ועמוס מהושע
 והושע מזכרי' וזכרי' מיהודע ויהודע מאלישע ואלישע מאליהו ואליהו
 מאחי' ואחי' מדוד ודוד משמואל ושמואל מעלי ועלי מפנחס ופנחס
 מיהושע ויהושע ממשה ומשה מפי הנבוכה נמצא שכולם מדי' אלהי
 ישראל עכ"ל , והנה מן ירמי' באה הקבלה ל שארי נביאים יחזקאל
 דניאל הנני' מישאל ועזרי' ועמם החרש והמסגר הגדולים בתורה כמבואר
 בש"ס , ומהם לחגי זכרי' ומלאכי ועזרא ונחמי' עם אנשי כנסת
 הגדולה , ואמר החבר הנבואה התמידה עם אנשי בית שני ארבעים
 שנה מהזקנים הנעזרים בכח השכינה שהיו בבית ראשון , ואחר
 הארבעים שנה נשארו המון החכמים הנקראים אנשי כנה"ג ולא יספרו
 מרוב והם שעלו עם זרובבל וכאשר אמרו נביאים מסורה לאנשי
 כנה"ג , (*) ואחריהם דור שמעון הצדיק חכהן גדול ואחריו אנטיגנוס

איש

ה ע ר ה

(*) ויש מתעקש לומר הלא נמצא ספר התורה בימי יאשיהו שמצא
 חלקיהו

איש סוכו ואחריו יוסף בן יעזר חסיד שבבכונה ויוסף בן יוחנן וחביריהם
ואחריו יהושע בן פרחי ונתאי הארכלי ואחריו יהודה בן טבאי ושמעון
בן שטח וחביריהם ואחריו שמעי' ואבטליון אשר מתלמידיהם הלל
ושמאי, והלל מפורסם מהכמתו וענותנותו והוא מורע דוד והי' מאה
ועשרים שנה ואחריו רבן שמעון ורבן גמליאל ורשב"ג ורבינו הקדוש וכל
דור האמוראים עד התימת התלמוד, ומי כמונו עוד ידע הדורות מראש
ועד סוף. ולא פסקה קבלת התורה בשום דור וכן בהגוי ב' מצינו
שא"ל

ה ע ר ה

הלקיחו הכהן בית ד' והי' אצלם מציאה חדשה, כבר ביאר החוקר בס'
העקרים פכ"ב משלישי וז"ל לא שלא הי' נמצא בידם ס"ת או פשתנן
כתב הדת, שהרי ירמי' הנביא הי' קיים, אלא לפי שאמון ומנשה
עובדי ע"א ומכעיסין את השם עד שאמרו כי מנשה הי' קודר האזכרות
וכותב שם ע"ז תחתיהן, לפיכך חשש אי' מן הכהנים שאם יבא ליד
המלך הס"ת שכתב משה שיקדור את האזכרות שבו ועבור זה גנזו בין
שורת הבנין, ואח"כ בימי יאשיהו אשר שב אל השם בכל לבבו ובכל
נפשו ובכל מאורו ככל תורת משה הפשו אחר הספר הזה ולא מצאוהו
וכשחזקו את בדיק הבית מצאו חלקי' בין שורת הבנין והיה בעיניו כמוצא
שלל רב שלה אל המלך לאמור ספר התורה (עם הא הירועה) שעשה
משה, ולא אמר ספר תורה מצאתי עכ"ל העקרים ויש ראי' ברורה שאין
זה כמציאה חדשה, שהרי אמציה מלך יהודה הי' זמן מה קודם יאשיהו
וכתיב (מלכים י"ד), ואת בני המכים לא המית ככתוב בספר תורת משה
אשר צוה ד' לאמור לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות
כי אם איש בחטאו יומת" הרי לפיכך שהי' להם תורת משה וקיימו את
הכתוב בה וכן וארבעה אנשים מצורעים וגוי' הרי שקיימו דין מצורע
שבת"כ, ולא פסקה התורה בשום דור מן הדורות רק המציאה הי' כדברי
עקרים הנ"ל, שזייפו עובדי כו"מ את התורה וקדרו אזכרותיהם להטעות
העם שהותר להם לעבוד כו"מ, ולזה כאשר מצאו הספר שכתב משה
בעצמו נגזו בבית ד' בלא זיוף או ידעו לשמור מטרת האמת ולא נתעו
עוד בדברי שקר, אבל הצדיקים שבחרו אשר לא כרעו לבעל היתה
התורה עם פירושה ערוכה ושמורה אצלם בלי נפתול ועקש ובלי זיוף
ושגוי כלל.

שאל י"ת שאל את הכהנים תורה והוא לפי פי' אמתי שבש"ס תורה
שבעל פה עיין לקמן פ"ב אות ב' :

(ד) הפן השלישי מצד העצם , בראותנו פלאות בתורה שבעל פה ,
אשר יעים כל משכיל שבלתי אפשר לשכל אנושי להבין
כאלה כ"א ע"י קבלה אלקית כי היא נתיב לא ידעו עיט , כי אם
אלקים הבין דרכה , כי מי חכם וכן אלה וישיג בשכל אנושי , שאין
לך בהמה נחי' טמאים בעולם שאין לה שניים למעלה חוץ מן הנמל
שהיא טמאה ואין לה שניים למעלה , כדאיתא פרק אלו טריפות
וברמב"ם פ"א מהלכות מאכלות אסורות , וכן אין לך בהמה נחי' בעולם
שהיא שסועה וטמאה חוץ מן החזיר שהיא שסועה וטמאה בסימניה ,
וכן מין בהמה שרגליה התוכות ופיה התוך בודק אחר ששחטה בכנפי
העוקץ , אם מצא בשרה שם שתי וערב היא טהורה והוא שיכיר
ערוד שבשרו שתי וערב שמה והוא טמא בסימניו , כמו שבא בקבלה
בש"ס חולין שם וברמב"ם שם , ומעולם לא נמצא איש ממחקרי הטבע
שנכחיש כלל זה המסור בידנו , ומי יבוא עד תכלית ידיעה הלזו אם
לא כי נמסור לנו מפי הגבורה למשה רבינו וממשה ליהושע ואחריו
דור אחר דור כמו כל התורה שבעל פה , וכמו שכבר הרחבנו בזה
במאמר תורה מן השמים דרך העצם אות ד' , בראי' ברורה כשמש ,
שאין ידיעה כזו במציאת ידיעת הטבע כ"א ברוח ד' יוצר הכל ית"ש וכן
מסרו לנו כללים בעניני הקרניים ובסימני העופות וכן בדגים מסרו לנו
שכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ואם נמצא דגים חתוכים ודואין בו
קשקשת או נודע שהי' לו סנפיר ומותרין לאכול ומי מבלעדי הקבלה
יוכל לידע זאת שאין דג בעולם שיהא לו קשקשת ולא סנפיר —
וכן בחגבים דברים נפלאים למעלה משכל אנושי אשר כל משכיל על
האמת יעיד כי הכל מיד ד' עליהם השכיל (*) :

ומלבד

ה ע ר ה

(*) ויש מתעקשים עוד כי התנאים למדו מן הסברא של עצמם שהרי
דרשו בק"ו ומה מצינו והיקש וג"ש ומכללו פרט ודומיהן , ע"ו אען

ה) ומלבד זה שום נא עינך קורא המשכיל , אשר הבאתי למעלה
 בדרך העצם אות ג' מדברי הרב החכם המפורסם מוהרני"ו
 בספרו הנחמד גן נעול , עוצם פלאות חכמת העיבור אשר נלאו כל
 חכמי הגוים לבוא עד תכונתם והתפלא החוקר בטלמיוס על חכמתם של
 ישראל והודה ולא בושו שאין זה כ"א בית אלקים וכן הודו חכמי
 הנוצרים ע"ש באורך , וכן כתב החוקר האלהי הכוזרי בל"ג משני ,
 וז"ל ובחלקי החכמות ההם מה שאין בשר ודם יכול עליו מבלי עוד
 אלקי כו' , ומן המופלא שבה העבור על העיקר המקובל מבית דוד
 מתקופת לבנה שלא נשתנה מכמה אלפים ומאות שנים , וכבר נשתנו
 קבועי הקובעים מיון וזולתם , והוצרך בהם לתקון ותוספות אחר מאה
 שנה , וזה נשאר על אמתתו מפני שנתלה בנבואה כו' וכי המפרש
 שם וז"ל והנה כל חכמי האומות מצאו חשבון ימי שנותיהם בלתי
 מיושרות והוכרחו להוסיף ולגרוע ברוב השנים עד שלבסוף ראו לאחוז
 בחשבון שאנו מחשבין שלא נכנס בה שום קלקול מעולם עכ"ל ,
 וכ"כ עוד הכוזרי במאמר רביעי פ"ו עיי"ש וכן מבואר ענין קבלת
 החכמים בזה בהלכות קדוש החודש ברמב"ם : גם הלום ראינו כי כל
 מה

 ה ע ר ה

ואומר , כי ראשית יסודתם מקובל מסיני תילי תלים של הלכות קבלו
 מדור לדור עד משה , ומן היסודות ועקרים מסתעפים איזה פרטים
 אשר צריכין לדמות מילתא למילתא , וגם הי"ג מדות הם מקובלים
 מסיני , ואמנם עיקר שמועתם בקבלה כדמצינו למרבה שאמר כך
 שמעתי , וכדי להחזיק שמיעתו ששמע מרבו , אמר ק"ו והיקש
 לחכמים לברר ששמועתו אמת והם אמר לפעמים אף אנו מקובלים ,
 וע"י טריף הגלויות גרמו אלה שבא השכחה , כמו שמצינו שזה נשבע
 שהכי אמר רב וזה נשבע הפכו , ואמרו לשבועת אונס אין בו עונש
 וראי' לדבר , שמצינו הרבה במשנה שרבי אליעזר הגדול הביא ראיות
 הרבה נגד אנשי מחלוקתו בדינו , וכשדהו רא"ו זו הביא אחרת , ואיך
 תחשוב שרא"א סמך רק על ראיותיו והקשיו , הלא בפירוש אמר ר"א
 בסוכה

מה שהיו מקובל להם בהכמת העולם נודע האמת לחכמי הזמן ,
 לדוגמא רבא אמר שתא אלפי פרסי הוה עלמא מגמרא , ולא נודע זה
 לחכמי קדם עד זה כמה מאות שנים נתגלה לחכמי מפה חשבון קרוב
 לזה , וכן שמואל אמר נהדין לי שבילי דרקיע לבר מכוכבא דשביט ,
 וכן בזמנינו נודע הכל בר משביט .

פרק ב

(א) אחרי כי קוטב ספרי זה להריק חרב נקם בדית נגד שוטני עם
 מפירי דת בנדר אמונה טבעית ודתית עתה עת לדבר
 להשביט אויב ומתנקם דוברי עתק על תורה שבעל פה על קבלה
 אמיתית המסורה לנו כאמור למעלה , והן ישנו חוברי חברים מרבים
 הבל

ה ע ר ה

במוכה שלא אמר שום דבר מעולם מה שלא מפי רבו , ואיך
 דן עם החכמים בראיותיו מזה נודע ברור שעיקר סמיכתו על
 מה ששמע מרבו אך להחזיק דברי שמועתו ששמע מרבו הרבה
 ראיות נכוחות וכמו שמצינו במס' כלים פ"ה מ"ט בתנור של עכנאי
 שנקרא כן עבור שהקיפו בתשובות ר"א וחכמים וע"ז על תנור זה ע"ש ,
 ואיך יתכן זה למי שלא אמר דבר שלא שמע מרבו איך הביא הרבה
 ראיות כמי שסמך על הראיות א"ו אין עיקר סמיכתו על הראיות רק מה
 שקיבל מרבו , והראיות שהביא לברר ששמועתו אמת וכן כל הפלפולים
 של התנאים וז"ב : וראוי עוד שהרי עד יוסי בן יועזר לא הי' שום
 מחלוקת בין התנאים בשום דין , ואיך לא נפל ריב מסברא א"ו הכל
 הי' הלכה ברורה בקבלה ואח"כ בזמן בן יועזר גזירות שהיו להם מן
 היונים ורומיים החל השכחה והספיקות רבו גם רבו , ואם הי' הפרש
 באיזה יסודות , מזה נסתעפו הרבה פרטים כדמצינו שלטעמו
 אויל והבן — .

הבל בהרים קול סכל ושאגת ארזי כן שמו של החבור, וכן הוא ונוסף עליו מנגדו איש חכם לרע נראה כאוהב להשיב על דברי קול סכל בדברי טעם, ופתאום נצב כאויב לנו להגביה קולו על הקול סכל יותר ממנו יפוש אולת ויצא כמעט להרף על הקבלה שאינה מפי משה ומפי הנבורה, והן אין מן הצורך להשיב על אריכת דבריו דברי הכל אשר עלימו בנה יסודתו ורעות רוח, כי היש קין לדברי רוח, אך על איזה מהם אראה שנינו ושברו כי לא מצא ידיו ורגליו בדרך האמת.

(ב) הנה על דברי הקול סכל ודאי ראוי לומר אל תען כסיל באוולתו, וקול שחל של שאגת ארזי עלה מסובכו עלי קולו, אשר עוד קול סכל לא ישמע, אך על השלישי אני בא המתחפש בבגדי נקם נגד הקול סכל, נראה כאוהב לדברי חז"ל, והוא דוב אורב למו, (ושמו לא אכנה מפני שנחשב בעיני העולם לאיש חכם במדעים, ובאמת יגדיל תישי בקצה אמריו, אך כנפי תבונתי יתעהו בתוהו לא דרך) ויתנוצץ ברק שביב אש רוהו לא טהורה, שורש פורה ראש ולענה ללגלג על דברי חז"ל, ויאמר בפה מלא, כי לא עלה על לב חכמי המשנה היות שום דבר מקובל מסיני, ושההלכות הנזכרות בשמם תהיינה נובעות ממקור אלהי, וגם מה שנאמר הלכה למשה מסיני אינו באמת רק דרך משל, (אוי לאזניים שכך שומעות) ואמר עיו טענות רעועות אשר ארניה הוטבעו על קורי עכביש, על אותן הטענות אשיב ידי (א) אם רבינו הקדוש מאמין בלבו שההלכות שהי מקבין תהיינה כולם או מקצתן נובעות מפי עליון, לא הי' נמנע בלי ספק להודיע זה בתהלת החבור או בסופו לאמור "אלה הדברים באו אלינו בקבלה מהר סיני" ע"כ דבריו, פליאה דעת על איש חכם מתחכם לבנות ולסתור על אומדנא קלה כזאת, בראשון הלא הדבר שהי ידוע לכל התלמידים ולכל חכמי הדור שהכל מקובל מסיני, איך יומצא ההכרח להודיע דבר הנלוו לכל בראש הספר, ועוד הלא באמת הודיע לנו רבינו הקדוש בראש מסכת אבות משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים כו' והודיענו סדר הקבלה, אך גם על זה כתב האיש המתעקש שמה שאמור באבות ומסרה ליהושע הוא תורה שבכתב לא תורה שבעל פה עכ"ד וזה שגיאה גדולה, שאם על תורה שבכתב

ידבר , איך יאמר התנא שקר מפורסם , הלא כתב בתורה ויכתוב
 משה וגו' ויתנה אל הכהנים בני לוי ואל כל זקני ישראל (דברים ל"א ט')
 וכן שם לב כ"ד) הרי שלא ליהושע מסר תורה שבכתב , אלא ברור
 שעל תורה שבעל פה ידבר התנא כי תורה שכתב נתן לכהנים ולויים
 נושאי ארון ברית ד' ולזקני ישראל ושבעל פה מסר ליהושע ודורו
 ולכל הזקנים אשר אתו , רק יהושע בראשם , וכל הדור ההוא
 למדו תורה מיהושע וזקנים שעמו וכנאמר וכל ימי הזקנים , והזקנים
 שאחריו האריכו ימים עד הנביאים שמואל ועלי , ופנחס האריך ימים
 מאוד שהי' עוד בזמן יפתח ובזמן מלחמת בנימין ככתוב בשופטים והיו
 לו תלמידים הרבה אשר נמשכו עד דורו של בועז ועלי ושמואל ,
 ושמואל עד דוד וכן כולם , הרי לפנינו שלשלת הקבלה איש מפי
 איש עד משה , ומי בכל עם ולשון עוד אשר יוכלו להתייחס איש
 מאיש עד החל אמונתם כמונו , ואף כי ימיהם מצער נגד שנות אמונת
 תורה יותר משלשלת אלפים שנה — וכל גדולי דור דור נקבו בשמות
 אשר ראו איש את רעהו עד משה וכתוב ברמב"ם ובכוזרי ולעיל קצת
 בדברינו באר היטב :

והנה יהושע לימד תורה שבעל פה אשר קבל ממשה לכל ישראל
 כמו שמקרא מלא הוא , ואחרי כן קרא יהושע את כל דברי
 התורה ככל הכתוב בספר התורה , לא הי' דבר מכל אשר צוה משה
 אשר לא קרא יהושע נגד כל קהל ישראל וגו' (יהושע ה' ל"ד) הרי
 שמתחלה קרא תורה שבכתב ככל הכתוב ואח"כ קרא אשר צוה משה
 והוא בלי ספק תורה שבעל פה שהרי בכתב כבר אמור ככל הכתוב
 בספר התורה , ואח"כ אמר אשר צוה ולא כתוב .

ב) עוד טען אלו הי' עזרא מקובל , לא הי' נמנע הסופר הנכבד
 הזה לכתוב אותם כמו שכתב לתועלת העם כל התורה ,
 זה טענת הבל ונעלם ממנו מה שאחז"ל דברים שבעל פה אסור לכתוב ,
 וכן מפורש בקרא , אכתוב לכם רובי תורתי הלא כמו זר נחשבו" פי'
 כל מה שבא בכתב יעלו ספיקות רבות אשר כמו זר נחשבו להקורא בו ,
 כמו שהעיד לנו הנסיון שאחרי שהכל כתוב עור יותר נפלו הספיקות
 והמבוכות ומחלוקת שונות , לא כן דבר הנמסר על פה לא יפול ספק
 עלימו ונלל זה לא הי' שום מחלוקת בישראל עד יוסי בן יזעור כדאיתא
 פ"ב דחגיגה , ושים נא בלבך קורא המשכיל , אם לא הי' הכל קבלה
 בידם

בידם, אך לא נפל מחלוקת בחכמי ישראל קודם יוסי בן יועזר. הלא דבר הנלמד מסברא לא ימלט מחלוקה לשכלים שונים, כמו שאירע לכל דבר חכמה שבעולם, אין זה כי אם שהי' הכל מוסכם בקבלתם, אך אהרי שנברו הצרות מעט מעט, נשכח מהן מעט מן המקובלות, והותחלו דיעות שונות.

(ג) עוד כתב שהק"ם הטיל ספיקות נגד נוסח התורה באמרו הכל בא לנו מעורא ובידו היו לתתה לישראל כרצונו ונפשו^ה והוא נלחם נגדו בזה, ואמר טענות כאלה לא נשמעו רק מהמכחישים בנבואה ובתורה מן השמים והחפיצים לפרוק עול כו' ומדוע נחשוד לעורא הצדיק בלי טעם ומופת שישלח ידו בנוסחאות שלפניו, הלא על ההושד להביא ראי' עכ"ד ואני אומר הן החסידים מעט פי קול סכל, אבל אומרה לו "שקילי טיבותך ושדי אחזורי" כי מי ביקש זאת מידו לבוא דרך צדקה שלא לחשוד את הצדיק, הלא אין כאן אפשרות חשד כלל, שלא עורא לבד הי' או תופס התורה, אך גם הי' או דניאל חנני' מישאל ועזרי' חגי זכרי' ומלאכי מרדכי והחרש והמסנר וכל אחר מהם היו לו תלמידים הרבה וכולם יודעים את התורה רק המין מן עם הארץ לא ידעו כל התורה בהתערבם בין האומות, ואיך איב' הי' אפשרות זיוף ושנוי נוסח נגד כל הגדולים האלו אשר דברי התורה בפיהם למשמרת, ונלל זה גיב אין אפשרות זיוף בתורה שבעל פה, כי אם יאמר הי' שמין דבר בדוי מן הלב הלא יאמרו הנביאים והחכמים הנ"ל אף אנו מקובלים, וכמו שמצינו שדיבר חגי עם הכהנים לידע אם ברור להם דיני טומאה וטהרת הקודש מה שלא מפורש בתורה (חגיגה ב') ומזה גיב רא' ברורה כי תורה שבעל פה מאת המקום ביה, שהרי חגי מפי ד' שאל תורה לכהנים כד"ב כה אמר ד' צבאות שאל גא הכהנים תורה, והנה שאלתו שם לא היה מה שכתוב מפורש בקרא, רק מה שלא מפורש, כי בקרא לא נאמר אם רביעי בקודש או חמישי בקודש יטמא, וכמו שפירשו רז"ל מה הוא השאלה ששאלם (ע"ן *) (ספתי י"ז) ודינים כאלו אשר לא מפורש בקרא והשיי

בד'

ה ע ר ה

(*) וכן תרגם ונתן ששאלם היקדש היסתאב, ומה שהקשה הרי"א למה

בה' בעצמו קרא תורה , איך ברור כשמש , כי תורה שבעל פה נמסר להם מפי הקב"ה .

ג) עוד טען שכל המשנה מלאה מחלוקת בין החכמים , וענין מקובל איש מפי איש עד משה רבינו עליו השלום מן הנמנע שיפול מחלוקת , שאם ת"ק קבל שמועתו מסיני איך יעזי בר פלוגתי לחלוק עליו עד כאן מדבריו , והבל יפצה פיהו , הלא כבר כתבנו ראי' להיפוך שאם לא ה' מקובל איך לא נפל מחלוקת עד יוסי בן יעזר בענין סמיכה , רק אחרי שהחלו צוררי הדת להפריד חברת התלמידים וחכמי הדור כמו בימי החשמנאים , או גברה השכחה באיזה פרטי ענינים , והזכרון נכון ליפול ברשת הטעות , הרי מצינו בש"ס בד"ר כהנא ור' אסי כי הוו קיימי מקמי' דרב מר אמר שבועתה דהכי אמר רב ומר אמר שבוע , דהכי אמר רב כי אתו לקמי' דרב אמר כהר מינייהו , א"ל אידך ואנא בשקרא אישתבעי , א"ל לכך אנסך (שבועות כ"ו) הרי שעד כה התעום הזכרון שהי' ברור להם טעותם עד שקפצו

ה ע ר ה

למה בשאלה הראשונה נאמר היקדש ובשני' אמר היטמא , נראה בעיני , כמו שיש הפרש בלשון ר"ל פסול טמא , מה שעומד בעצמו בטומאתו ואינו מטמא אחרים יקרא פסול , ומי שמטמא זולתו טמא יקרא , וכן לשון קדש הוא מה שנבדל מזולתו , וכביכול היוצר י"ת נקרא קדוש על שהוא , נבדל מהעולם המגושם , וכמאמר המורה על רוכב שמים בעורך כנודע וכן הצדיק הנבדל מן החומר ומכל תאות העולם נקרא קדוש , וכן הקדשה אשר מובדלה ומזומנה , וכן בישר שרץ הנבדל מן אוכלי קודש נקרא קדש , שפ"י מובדל כמו אל תגע בי כי קדשתך , אבל מלת היקדש הוא כמו היפסיל , ואינו מטמא זולתו , כי רביעי' אינו עושה המישי לכן אמר היקדש , אבל בטמא נפש שמטמא אחרים אמר יטמא , אבל פ"י הרי"א וראב"ע דחוק ורחוק — .

שקפצו לשבע (וסיבת טעות בשמועה נ"ל כי הרב העמיד פלפולים רבים חלקי הבונה וסותר בכל דין, והמשכיל הבין איך מסקנתו, ולזה פעמים טעה השומע בין חלקי הסותר). וכל דבריהם מפי השמועה, וכן א"ר אליעזר שמעולם לא אמר דבר שלא שמע מפי דבו, ודי יוחנן בן זכאי רבו גיב נהג כן כדאי' בסוכה ומה שנפלו פלפולים ביניהם בהקישים וגזירות שוות וקושיות ופירוקים, הוא רק שע"י הפלפולים באו לברר האמת, שמועתו של מי ברור יותר, וגם לפעמים נסתעפו מחלוקת בדמיון מילתא למילתא אחרי שהיסודות מקובלות.

ועוד איך יאמר המתעקש שאין שום דבר מקובל, והכמי המשנה ידעו שאמרו כל ההלכות מסברא" הלא להדי' תניא כבריייתא שאמר רבי דוסא בן הורכנוס לר"י וראב"ע ור"ע, מעיד אני עלי שמים וארץ שעל מדוכה זו ישב חגי הנביא ואמר ג' דברים צרת הבת אסורה כו' (יבמות ט"ז ע"א) הרי שהני הנביא לימד תורה שבעל פה לרבים ונשכה מבית שמאי, וע"פ עדותו של ר' דוסא ידעו שהלכה כב"ה שקבלתם אמת, וכן מצינו במס' פאה פ"ב אמר נחום הלבלר מקובל אני מ"ר מייאשא שקבל מאבא שקבל מן הזונות שקבלו מן הנביאים הלכה למשה מסיני בוורע את שדהו כו' הרי שקבלו הכל מן הנביאים. וכן אמרו בש"ס שאין רשאי לדון גזירה שוה מעצמו אם לא שקיבל מרבו, וא"כ גם רבו לא היו רשאי לדון מעצמו וכן רבו דרבו, אם לא שברור להם שהי' מקובל כן מן הנביאים עד משה ומה שמצינו פלפולים ע"י קלות וחמורות וי"ג מדות הוא משני פנים, האחד לברר אמתת הקבלה של כל אחד מהם, והשני שאם לפעמים באמת נעלם מהן הלכה זו או שנשבה מהם, או ביררו הדבר ע"י י"ג מדות וקל וחומר, והיא עפ"י השרשים שהיו מקובל להם נסתעפו הענפים לדון זו מזו בהיקש או מה מצינו, וכן מצינו אם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה, ולפעמים אמר רעהו אף אנו מקובלין, וכן מצינו שאמר ר' יהושע כך שמעתי סתם ואמר ר"ע אני אפרש ואין צורך להאריך בזה רק לחסום פי המתחפש איש ציד לצודד נפשות, וכל הלומד תורה יודע היטב כי כל דבריהם דברי קבלה.

(ד) גם בזה היפך דברי אלקים שהביא דברי ר"מ פ"ב דכלאים הכל מותר חוץ מדלעת יוגית רמ"א אף קשות ופול המצרי ונראין

דבריהם מדברי , וקשה מאחר שראה דברי ת"ק יותר נכונים למה לא הסכים עמם , ותיצו שהי' מקובל כך מרבו ע"כ לא חזר בו , וזה אמת וראי' ברורה שדבריו דברי קבלה , והיפך הוא להקשות למה לא הסכימו עמו החכמים אם הי' מקובל מרבו , ולא רצה המתעקש לראות האמת בדבר פשוט שבלי ספק אמרו לו אף אנו מקובלים , והוא בגודל ענותו ראה שנראה יותר דברי חביריו והודה ולא בוש לומר שקבלתם נראה יותר ברור והוא או רבו נזרקה הטעות בזכונם , אך להסכים נגד שמועתו לפי זכרון לבו , בלתי אפשר שצריך לומר האמת אשר בלבבו :

ראה ובהון ידידי הקורא , איך גדלה המשטמה על החייל עד כי שקר העיד בהם , כי זה יכתוב ירו (עלה 112) „וכן תמצא (ידים פ"ד מ"ג) א"ר אליעזר מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו עד הל"מ שעמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית , ואעפ"כ אין הלכה כמותו כמו שתראה במפרשים "עכ"ל , וזה שקר מפורסם כי באמת פסקינן הלכה כר"א אשר קיבל מרבו עד הל"מ וכן פסק להדי' הרמב"ם פ"ו מה' מתנות עניים הלכה ה' עיי"ש (*) וכן הוא בלי חולק , ואדרבה משם ראינו אמיתת הקבלה , כי כמו שהעיד ר' אליעזר כאן כן מצינו ביבמות ט"ז שהעיד כן ר"ד בן הורכנוס בשם הגי הנביא , ראה כי בדבר אמת עדותן מכוונת , זה מאיש מפי איש עד הל"מ , וזה מפי הנביא ע"ה :

עוד אחת העיו לשקר או שלא ידע מה דקאמרי רבנן כי זה לשונו (עלה 118) יבין מעצמו כל מעיין בתלמוד שאף מליצה זו הל"מ לא אמרו אלא על צד הדמיון כו' לא להודיע שיש לדון זה מוצא

ה ע ר ה

(*) ודע שהרב כסף משנה הקשה על רמב"ם ש"כ שהוא הל"מ , שמעשרין מעשר עני , ובמשנה שם נזכר שהוא מעשה נביאים או מעשה זקנים , ותי' התי"ט דהמשנה אמרה מעשה נביאים בטרם העיד

מוצא אלהי ממש , למשל ר' עקיבא אמר לתלמידיו (גדה מ"ה א') פחותה מבת ג' כשרה לכהונה הלכה למשה מסיני אבל לא חשב כן בלבו , שהרי אמרו עליו שם בתלמוד שלא אמרו אלא להדר בה את התלמידים עכ"ל והאריך עוד שם בדבריו לצון , ושכל מה שנאמר הלמי הוא כמו גוזמא , ובאמת דובר שקרים כזה לא יכון בהר קודש , כי כן אמור שם מעשה שבאה אשה לפני ר"ץ אמרה לו נבעלתי פחותה מבת ג' אמר לה כשרה את לכהונה , אמרה לו משל לתנוק שטמנו לו אצבעו בדבש פעם א' גוער בה ושלישית מצצה , א"כ פסולה את , ראה התלמידים מסתכלין זה בזה , אמר להם כשם שכל התורה כולה הלכה למ"מ כך פחותה מבת ג' כשרה לכהונה הלמ"מ , ואף ר' עקיבא לא אמר אלא להדר בה התלמידים פ"י מה שאמר לאשה א"כ פסולה את לכהונה שלא כד"ן תורה זה ה"י רק להדר התלמידים שיבוא בהם הרגש איך בשביל עדות שמי' זו שאמרה שטעמה טעם ביאה בהיותה פחותה מ"ג , בשבילה נדון נגד דין תורה לכן היו מסתכלין זה בזה , וע"ז אמרו שאף ר"ע שאמר א"כ פסולה את אמר רק להדרם , כי באמת הלכה למ"מ אמת שכשרה לכהונה כמו שאמר להם בפירוש , וכן פירש"י שם ד"ה לא אמרה הא דקאמר פסולה לכהונה אלא להדר עכ"ל , ופ"י זה נודע לכל בר בי רב והוא בלי ספק ידע זה רק זה יהיה לצון חמד לו , לצודר נפשות בפה חנף להולכים בדרך עקלתון לירות כמו אופל ישרי לב .

עוד

ה ע ר ה

העיד ר' אליעזר עדותו , וזה קצת דוחק , אבל ג"ל פשוט וברור , כי כל דבריהם השרשים בקבלה ומן השרשים מסתעפים ענפים אשר מפי הנביאים או הזקנים הקודמים , וגם בנידון דידן ה"י הל"מ דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא כמו שאמרו ביבמות שם שמוה הטעם מעשרין מעשר עני דמשום דלא קדשה לעתיד לבוא ע"י עולי מצרים כמו שהעיד ע"ז הל"מ , ועי"ז גם עולי בבל לא קדשוהו שהניחו זאת לעניים שיהי' להם לאכול בשביעית — .

עוד תואנה יבקש על קדושי עליון רו"ל ואמר שהתנהגו בהפשיות בהוראתם ותלוי ברצונם כפי צורך השעה להקל או להחמיר אף שלא כהלכה כו' וכן (פסחים ל' א') אמר שמואל להנהיג דמוכני כגדי אשון ובוניכוכו ואי לא דרשינא לכו כ"ר שמעון עכ"ד , ועשה עצמו כהעלם עין דהש"ס פריך שם בעצמו ולידרוש להו כ"ר שמעון ומשני אתרא דרב הוה ע"ש , הרי שאינו תולה בבחירתם רק באתרא דרב שהורה שם כ"ר יהודה כדא"י בש"ס לא רצה להקל להם , אף שהוא עצמו פוסק שם כ"ר שמעון מ"מ חש על כבודו של רב , אבל אם הי' צורך גדול הי' מורה כשמעתי' כפסק שלו והי' רב מוחל על כבודו , וכן הוא בסוכה ל"ה שהביא חצי המאמר כדי לבקש עלילה , וכן הביא מן ספ"א דכריתות דברי רשב"ג וגם זה שקר דבאמת הדין כרשב"ג כמו שפסק הראב"ד מפורש והרמב"ם סתם ובפ"י המשנה פ"י דבריו כראב"ד . שכן הלכה כרשב"ג , דמביאה קרבן אחד , רק שהנשים היו מחמרות לעצמן ונהגו להביא כל קרבן ביהוד ולא רצה מתחלה לבטל מנהגם עד שראה קלקול מזה והורה להם האמת כמו שהי' מקובל .

ואין מן הצורך להשיב עוד על יתר דברי כוב שלו , רק הראיתך קורא המשכיל פן יבוא ספר ההוא לנגד עיניך וראית נועם לשונו , חלילה לך להיות גמשך לבך אחריו כי מסית ומדיח הוא לא האבה ולא תשמע לו כי כל דבריו שקר וכזב , שקר קראתי מה שמהפך דברי קדשם כג"ל וכזב קראתי לרעיונות כוזבות בחלקת לשונו , נראה לך תחלה כאוהב לדברי המשנה והתלמוד והוא אפיקורוס גמור בחורה שבעל פה ומלגלג על דברי חכמים ,

(ה) וכן מחפש לגלוג על דברי חז"ל שאמרו בסוטה ונעלם מעיני אישה פרט לסומא וזה זר מאוד , וכי בעבור שאישה סומא תתבטל דין סוטה עכ"ד , ואני אומר לזרים הוא זר , אך לשותה בצמא דבריהם ימצא שהוא דבר נאה ומתקבל אל השכל , כי הקינוי וסתירה בא אם הבעל רואה דבר כיעור באשתו , ועבר עליו רוח קנאה על פלוני שראה אותה מתקרבת עמו וקנא לה ע"י ראות עיניו , והיא נסתרה עמו או יש דין סוטה למחוק שמו הגדול עבור השלום בין איש לאשתו אכן אם הוא סומא איזה רוח קנאה יעבור עליו מבלתי ראות עיניו ואם בחושך ועורון יחשוד אותה , א"כ אין לדבר סוף כי לעולם !

לעולם תוכל להיות נחשדת לו מבלי ראות עולתה בה , ראה ובחון כי קבלת תורה שבע"פ שכל טוב לכל עושיהם :

בענין התפילין החל לדבר טוב נגד הקול סכל , כי לטוטפות אינו בלב רק בפועל כדכתיב והי' לאות על ירך ואות הוא מה שנראה לעין זולתו ולא בלב , אך אחרי אשר יהם קול סכל ירום קול כסיל לאמור איני מסכים שיהיו דוקא די' פרשיות ושאריו חומרות בדיני תפילין רק די' במאמר קצת יכלול הענין שנצטוונו לזכרו , אלה דבריו דברי גרגן מתלהלה יורה בזיקים לקבלת הלכה למ"מ , ואיך הכל יפצה פיהו , כי למה נאמר ארבעה פעמים בתורה ורק בדי' פרשיות אלו שנקשור ושיהי' לאות על היד ולטוטפת בין עינים והלא הי' די בפעם אחת אין זה כ"א להיותנו מצווים כמו שבא בקבלה שאותן הארבעה פרשיות שנאמר בהם וקשרתם לאות והיו לאות הגנה תהיינה צרורות וחרותות בקשר תפילין והכל מפי די' על קדמונינו השכיל (*):

עוד שנה מאוד (או רוצה להטעות זולתו) באמרו כי עינינו רואות בספרי הדינים שבמקום א' הקילו יותר מן הראוי (או"ח סי' ש"ו סי"ד) מותר לקנות בית בא"י מן העכו"ם בשבת והותם ומעלה בערכאות . וזה דבר תיטא שאין מן התורה חוב לקנות בתים בא"י שעבור זה יהי' מותר

ה ע ר ה

(*): עוד העיז לדבר על הברית בענין הפריעה שלא נמצא בכתוב ושהי' תקנת בדי' של השמונאים עיין שם דברים בדוים מן לב רע , ושכח כי מקרא מלא נאמר ביהושע ה' בעת ההוא אמר די' אל יהושע כו' ושוב מל את בני ישראל שנית וגו' , מלת ושוב ומלת שנית מורה בפירוש ע"ז כדאיתא ביבמות ע"א , מפני שילידי מדבר מרו מהם הרבה בלי פריעה עבור סכנת הדרך אשר חדלו מנוחה שבת על מקום א' , אותם מל יהושע שנית , וגם מהם אשר לא שמעו כלל בקול די' גם אותם מל יהושע (עד כאן לעיל) —

מותר להלל שבת בחתימת שטר שהיא אב מלאכה לדעתם עכ"ד ,
 הוא סבור והיותם מוסב על ישראל , ואינו כן שמוסב על הערכאות
 שהערכי הותם וכ"כ שם להדי' שהתירו איסור דרבנן ולא אב מלאכה ,
 ומשום ישוב ארץ התירו דהוי מקח של מצוה דשרי בשבת דהוי חפצי
 שמים ולא חפצין , ומצוה רבה היא להוסיף נחלת ישראל בארצינו
 כדאיתא ביש"ס וכמו שמבואר אצלינו במאמר ארץ גושבת :

עוד יחזיק במעוז הצדוקים המכחישים קבלת נסוך המים , ולבש קנאה
 על כי רגמוהו להכופר בזה , ואמר והנה זה דבר זר מאוד כפי
 משפט השכל , גם כפי דעת התורה שיעלה לרצון על מזבח ד' משקה
 גרוע כמו המים כו' והמשורר השב אותו גרוע ונמאס באמרו ימאסו כמו
 מים (תהלים נ"ח) עכ"ד שכתב הלועג , כי המשורר דוד המע"ה בעצמו
 נסך מים לפני ד' כאמור בשמואל ב' כ"ג , ואיך יביא רא"י מן המשורר
 נגד זה , וגם אין זה זר כלל להמשכיל על דבר אמת , כי הירצה ד'
 באלפי אלים כרים ועתודים , כ"א להפיק רצון מאת ד' ולשמור רצונו
 וחפצו שרמו גם בקרא אותיות מים כמבואר בסוכה ודי מזה , גם טעה
 מאוד בדקדוק לשון ימאסו שם דלרד"ק וראב"ע הוא כמו ימססו ,
 ולרש"י מוסב מיאוס על הרשעים ולא על המים ע"ש שפי' כמו במים
 יתהלכו , ות"א ברד"ק .

ח ת י מ ת ה מ א מ ר

לעומת המלגלגים על דברי חז"ל .

(א) אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן (משלי ג' ל"ד) יש הרגש
 שאין זה דבר והפוכו , שאין לענוים ענין לעומת לצים ,
 אך כה יאמר , כי אוהבי לצון בראותם דברי זולתם למעלה מהבנת
 שכלם לפי השקפה ראשונה , בדרך לבם וגאות רוחם לא יתנו יתרון
 לגדול מהם אך הוא יליץ ולועג אף לגדולי רבותינו הקדושים , ובעומק
 המושכל שבדבריהם , יתנו דופי וילעגו למו , אך מי שהוא ענו ברוחו
 פי שנים אנו יחשוב הלא אדם גדול דיבר אשר שכלו למעלה משכלי ,

אדרה נא ואראה אולי אשיג דברי חכמים וחדותם ואז ימצא אוצר טמון
מלא רוח חכמה ויסיר מעטה נגלהו ויביט אל הפנימי אשר בחובו ,
וזה שאמר החכם על דוברי עומק דברים בחדות ומליצות , אם ללצים
יתן הדבר הוא בלי ספק יליץ ולא יביט אל תוכו , כי יהשוב בגאות
לבו , אם עין שכלי לא ישורנו אפס ואין הוא , אך לענוים , יתן
הממליץ חן כי יבין אל עמקו וימצא חן ושכל טוב , ולדוגמא אציג
לפניך קורא אהוב מאמר עמוק אשר נשא הלץ על שפתיו בלעג וקלס ,
זה לשונו אחרי שכתב בלעג , ומה שגדול אצלם מעלת תלמוד תורה
עד שהגזימו שגם האבות ומלאכי קדם עסקו בתורה ומה עוד אף הבורא
י"ת שמו יושב ברקיע עוזו בראש הישיבה של מעלה ועוסק בתורה ,
פעם הולק עם מתיבתא דרקיעא ברין בהרת ושער לבן (כ"מ דף פ"ו)
ופעם קא חייך ואמר נצחוני בני (שם נ"ט) עכ"ל בשנאתו את התלמוד
הציג דבר שיש בו מן הזרות לפי קט שכלו האנוש , על כן אמרתי
לחשוף מצפוני של זה המאמר אך שמץ מנהו הבנתי בתת עיוני בו ,
וחכמים גדולים ישינו עוד יותר מנהו , בהקדם עוד מאמר נפלא
במדרש ובש"ס :

בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה שיושב ועוסק
בפרשת פרה אדומה ואמר הלכה בשם אומרו אליעזר בני
אומר פרה בת שתים ועולה בת שנתה , אמר משה לפני הקב"ה רבון
העולמים עליונים ותחתונים ברשותך ואתה יושב ואומר הלכה משמו של
בשר ודם , א"ל משה צדיק אחד עתיד לעמוד בעולמי ועתיד לפתוח
בפי פרה תחלה ר"א אמר פרה בת שתים וכו' אמר לפניו רבש"ע
יהי רצון שיצא זה מחלצי , א"ל חייך שיצא זה מחלצך , הה"ד ושם
א' אליעזר ושם אותו המיוחד אליעזר ע"כ , המדרש הזה אומר ראו
את הירתי , והשכילו על דברתי הרצוף בפנימיותה , כי מלבד שאין
להכינה על פשוטה שהקב"ה יאמר הלכה בשם תנא אחד העתיד לבוא
אחר אלפי שנים , גם מה עוצם מעשה זו שרבינו הקדוש התחיל עמו
משנת פרה עד שמשנה רבינו נתאווה שיצא מחלציו , גם מה זה שאמר
שעתיד לפתוח בפי פרה ה"ל לומר במסכת פרה , כי המשנה אינה
קדויה פרישה , כבר ביארנו ענין פרה אדומה בפרשי הוקת ובאמ"י ה"א
מאמר ה' , שאמרו חז"ל שעליה אמר שלמה המלך עליו השלום
אמרתי

אמרתי אהבמה והיא רחוקה , ועיקר הריחוק משכל אנושי היא מה שמטמא את הטהורים העוסקים בה , ומטהר את הטמאים , ומעם טומאת מת ביארתי שם שנשאר כח התאוני במת כמו שנשאר בצומח אחרי הפרדו כמו שבררנו שם עפי' חוק הטבע וכן בחי וכן במדבר , ועל ידי כח ההיא הנשאר בנויית המת עלה באשו ותעל צחנתו יותר מבנבלת החי , וכן הוא ברוחניותה , והפרה אחרי היותה אפר מבלי נשאר שמץ מן כח החי וצומח בלתי אם כח הדומם שבה , היא סימן פהרה , עיי' שם באורך ועומק והנה הפרה היא אדומה בלי שער לבן כלל , כי מראה האדום הוא דין ורע כנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו ואם יאדימו כתולע כצמר יהיו והוא מראה דם אשר בה חלאת זוהמת התאוה והמדה לעבירה ולקנאה וכעס ודומיהן , וכן אמר מדוע אדום ללבושך (ישעי' ס"ג) ישאל ברוח נבואה למה אדום שהוא דין ורע ללבושך , וכן שואל שם , זה הדור בלבושו איך עתה חמוץ בנדים מבצרה" והשיב , כי יום נקם בלבי שנת גאולי באה" ע"י הנקם אשר בלבי , בא שנת גאולי שננאלו ישראל , וכל האומות הנשארים אז ננאלו עמם , מקרני זהרם גונה למו , כי מן הרע יבוא טוב מן הנקם יבוא גאולה ונקט גאולי לשון רבים שהוא גאולה לו י"ת , גאולה לישראל , גאולה לכל העולם , כי תמלא הארץ דעת אותי סלה .

(ב) ואחר שבררנו כי צבוע האדום הוא דין ורע , מעתה נודע לנו הטעם שהפרה אדומה תמימה שהיא כולה דין ולזה היא מטמא טהורים ומן הרע בא טוב ע"כ מטהרת טמאים בסופה , כי כל העולם כן ברא לית זה לעומת זה טוב ורע דין ורחמים , וכל מה שבעולם הזה מזוג בו טוב ורע , וכל בני האדם יש בהם סוג רע וסוג טוב עינינו רואות שאף מי שהוא איש בליעל ורע המזוג , יש בתוכו שמץ טוב , וכן איש צדיק וטוב יש בו שמץ רע , כמו קצת מדת כעס או קנאה וכדומה , אך זאת כל האדם להפך הרע לטוב וז"ש זאת חוקת התורה , כי כח דרכה של תורה שמהפכת רע לטוב מנפש התאוה נעשה נפש השכלי על ידי האזהרות הרבות והרחקת מאכלות אסורות ועריות ומדות פחותות וכדומה , ומן הרע יבוא טוב , והפרה היא רמו לכל חוקת התורה כמו שהפרה ראשיתה טומאה ודין ואחריתה טהרה

טהרה וחסד, שמהרת הטמאים כן כל התורה מהפכת רע לטוב
 דין לחסד, וכן הוא תמיד בעם ישראל, שראשיתה מצער
 ואחריתה ישנה מאוד, ותמיד מדת דין גדול עליה, וכגודל
 הרע כן תוצמח יותר הטוב השלם בסוף וכן הוא ברוב הצדיקים שיש
 בהם מזג רע מעט מהול עם רב הטוב ומהפכין הרע לטוב, ואמנם ר'
 אליעזר הגדול מדה יתירה הי' בו שלא מצא הרע שום התחלה בו
 שיצרך התהפכות, רק הוא התחיל בפרה תחלה, מה שאחרים
 מסיימים הוא מתחיל ואח"כ הלוך וגדול ומה שאחרים טוב
 שבהם סיום הפרה שמהרת בסוף, והוא התחיל בפרה תחלה,
 מהרת הפרה אשר בסוף הי' אצלו התחלה, והוא כמעט
 דוגמא למדת הקב"ה ראשיתו חסד ואחרית שלו חסד, והי'
 שאחז"ל בדרך מליצה צחה כשעלה משה להשיג בגבהי מרומים
 מדותיו י"ת ומנהגו עם ישראל, והשיי רצה להודיעו השנת
 כל פעולותיו שמע קולו של הקב"ה שהוא רק חסד כי קול
 ד' ית"ש אך חסד וטוב לברי לבב, ועכ"ו עסק בפי פרה
 שיש בו הרמו שראשיתו דין ורע מצד המקבל ומטמא טהורים
 ואח"כ בתכליתו מטהר טמאים, והודיעו גם זה שאל יחשוב
 שכל הצדיקים יתנהגו כחוק הזה שראשיתו שמין רע ומהפך
 לטוב, אך יש צדיק אחד ר"א שמו שמתחיל במדת פרה
 תחלה, מה שבעצם בא בסוף יבא אצלו תחלה שדבוק
 באורחותיו י"ת שראשיתו חסד, עולם חסד יבנה, והדין מצד
 המקבל גם הוא הוא תוכו רצוף אהבה וחסד, ואמר משה יהי
 רצון שיצא זה מחלציו, כי הוא כבר מופשט מכל שמין
 גשמיים בלי שמין מזג גופניי על כן ראוי צדיק כזה לצאת
 מהלציו אשר מתחלתו התפשט מעליו שמין חמרו וא"ל השיי
 כן הוא כי הוא קרוש כמותך, ורמוזו גם בפלוגתא של ר"א
 ורבנן, ר"א כפי מדתו עגלה בת שנתה כי בן שנה רמוז
 למי שאין בו חטא כלל כד"כ בן שנה שאול במלכו ואחז"ל
 בלא חטא והעגל הוא צד המקבל היונק, ור"א כעגל בן
 שנה ולא שתיים, אבל רבנן ס"ל כמדת רוב עולם, שבת
 שתיים היא עגלה מלובלך בחטא ותבא אמה בת שלש ותקנה
 בנה כפירשיי, והיינו שתחלה בא לכלוך החטא ואח"כ באה
 מדת פרה לקנה בנה משה ס"ל לרבנן דרך בת גי כשרה
 לפרה ולר"א בהחל שנת ב' שעור לא נשרש בחטא ולכלוך
 פרה היא וכמדת ר"א כאשר עבר שנתה שהחל לכלוך החטא
 בכני אדם, או פרה שמה שרמוז על תחלת טומאה כמו
 שאמרנו

שאמרנו ומחלאת הרע יתהפך להטוב הנצחיי. והבן מאוד (*):

וזה שאמר שמשון עליו השלום בחידתו לפלשתים „מן העו
יצא מתוק“ (שופטים י"ז) כי יש הרגש מה מקום
לשאלה זו, מי יוכל לידע אם הוא הכה הארי ומצא בו
דבש ואין מציאות כלל להניד החידה, אך הוא ראה שהפלשתים
בגאון לבם חושבים שישראל תחת ממשלתם והוא לרעתם כי
לעולם חוסן שלהם בעזו על ישראל, בהשבם אליהם עשה
להם זאת, כמו שבאמת עשו ובה גדול לעיני שלהם כאשר
שחקו עם שמשון, ע"כ שתים בכלל חידתו, שאלו הן להם
דעיון להבין את זאת, כי הקדוש ברוך הוא מייסד לישראל,
והפלשתים שבט אפו ומן הרע יבוא טוב, אז הן מגידים
החידה באופן זה, שמן העו ותוקף הרע יבוא מתוק באחריתו,
ואין רעה מוחלטת מן השם ית"ש, אך כסיל לא יבין את
זאת, ולא נתנו לב להשכיל על עצם רמו החידה, ע"כ
הכה שלשים פלשתים להודיעם כי העזו והממשלה מאתו י"ת
למעלה מן הטבע וצבאות שמים אפס ואין המה:

ג) ועתה נבאר עוד מדרש פלא בפרש' הקת בילקוט מי
יתן טהור מטמא לא אחד כגון אברהם מתרח,
חזקי' מאחו, מרדכי משמעי, ישראל מאומות העולם, העולם
הבא מעולם הזה, מי עשה כן מי גזר כן מי צוה כן,
לא יחידו של עולם, תמן תנינן בהרת כגרים טמא פרח
בכולו טהור, מי עשה כן עכ"ל, ויוכח כי כה כל העולם
מצורף

ה ע ר ה

(*) ובוה נ"ל לבאר מאמר תמוה (בי"מ נ"ט) בפלוגתא דר"א ורבנן
בתנור שחתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא ר"א מטחר
וחכמים מטמאין וזה תנור של עכנאי, ואמר ר"א חרוב יוכיה ואמת
המים יוכיה, וכותלי בהמ"ד, ויצא בת קול, ור' יהושע אמר אין
משניחין בבת קול וברכוהו לר"א ואמר אליהו לר"ג בהאי שעתא חי"ך
קב"ה ואמר נצחוני בני, ואח"כ עמד נחשול של ים לטבעו לר"ג
ועמד ר"ג ואמר רבש"ע לא לכבודי עשיתי ונה הים, ואח"כ כשנפל

מצורף רע עם טוב וטוב עם רע , ואין רעה מוחלטת יורד
 מן השמים אם לא שסופה טובה , וכל רע מזוג בה שמין
 טוב וכל טומאה שבעולם אין לה קיום אם לא מעורב בה
 קצת טהרה , והטהרה שבה כורע הניתן בארמה , ברבות הזמן
 הזרע תצמח ויבוא מן הטמא טהור , וכמו כל חוקת התורה
 שביאדנו לעיל , ורמזו הכל בפרה אדומה שמתמא טהורים
 ומטהר טמאים להודיע שמן הרע עצמו יוצמת טוב , וז"ש
 המדרש מתרח בא אברהם כי אף שהוא ה' טמא ועובד ע"ז ,
 מ-מ שמין טהרה טמון בחובו ויך שרשו ויצא ממנו פרי
 קודש ולכן בהרת כגרים שהוא סימן טומאה , אם פרה בכולו
 הוא טהור , שהרי רעה מוחלטת בלתי אפשר , כי הכל בא
 מן

ה ע ר ה

ר"א פעם א' על אפוהו מת ר"ג עיין שם כל המאמר באורך , והליץ
 הנ"ל נשא זה על שפתיו באמרו נצחוני בני — ומלבד זה הוא פלא
 כמו שהתפלא בס' הקנה וכי לא ידע ר"א שאחרי רבים להטות , ואיך
 יצא בת קול נגד הכתוב אחרי רבים להטות , ועוד אם צדקו החכמים
 באמרם אחרי רבים וגו' איך אמר הכ"ק דהלכה כר"א , ולמה מת ר"ג
 אם עשה כדון תורה , והנראה בכ"ז שר"א כפי מדתו בשטתו הלך ,
 כי התנור של חוליות וחול ביניהם בעצם אינו כלי שלם , רק מצד
 החיבור של בני אדם שחיבורם נעשה שלם ופליגי דלרבנן הוי כלי ע"י
 החיבור של מעשה בני אדם ולר"א לא הוי כלי רק אם בעצם וראשונה
 הוי כלי חרס השרוף בתנור איש והנה ענין כלי ברוחניותה הוא בית
 קיבול לשפע העליון , ומצד המקבלים שמתישין בה השפע מתאחזין
 כחות הטומאה כי את זה לעומת זה עשה י"ת רע לעומת טוב , ובמקום
 שהקדושה גדולה לעומתה גם הטומאה והדינין מתגברין ע"כ כלי השלם
 הוא שמקבל טומאה לפי הדין וממעשה הצדיקים מתהפך לטוב מטומאה
 לטהרה , וכן מצינו בסוף מ"ס כלים א"ר יוסי אשריך כלים שנכנסת
 בטומאה ויצאת בטהרה ואין לזה מובן רק עפ"י דרכינו שהכנסת ענין
 כלי שהוא בית קיבול אור עליון , בא לעומתה הטומאה שמקבל טומאה
 ויוצא בטהרה ע"י מעשה הצדיקים מטומאה לטהרה , וזהו תכלית הכריאה

מן האחד שראשיתו חסד וטוב על כן אם פרה בכולו בלי
 שיור טהרה טהור הוא, ולכן הביא המדרש זה לדוגמא שמן
 עוצם הטומאה בא טהרה שאם פרה בכולו ישוב לטהרתו,
 ועל זה אמר ג' לשונות מי עשה כן לעשות רע מטוב,
 ולערך כל היצורים את זה לעומת זה, רע נגד טוב טהרה
 נגד טומאה חסד נגד דין, ומי גזר כן, כי איך הביא
 הכל בסכנה עצומה לערב טוב ברע, הלא תלוי בבחירה אם
 יתהפך כל הרעה לטוב, אך יחידו של עולם גזר כן שהוא
 יודע אחרית דבר מראשיתו, ומי צוה כן הרבה מצות וחוקים
 אשר בגללם נהפוך הרעה לטוב כ"ז מן יחידו של עולם
 לאחרית שלום וטוב אכ"ר ב"ב.

וזה

ה ע ר ה

שיהפך כל הרע לטוב וחסד נצחיי, ומעתה מובן פלונתא דר"א ורבנן,
 דר"א לפי מדתו שהתחיל בפרה תחלה א"כ הבית קבול הוא בעצם
 וראשונה מצד האדם ואז לעומתו באה הטומאה, וגלל כן בעיי' כלי
 בתחלתו, אבל כשבא חבור התנור ע"י מעשה שהוברו החוליות יחד אין
 זה כדאי להקרא כלי, מצד חפ"ן ורצון הכורא תהי' הכלי בעצם וראשונה
 במדתו שהתחיל בפרה תחלה, ואף שרוב בני אדם אינם כן, מ"מ אנן
 בתר דעת גותן אוליי ולא בתר דעת מקבל, ורבנן סברי אחרי רבים
 להטות ורוב בני אדם אינם כמדת ר"א, ודי לנו אם נזכה למדת פרה
 להפך הרע לטוב ולא שיהי' בעצם ראשונה ראוי לבית קבול רק גם על
 ידי חבור בני אדם שהי' אצלם מדת נפרד ועשאוהו חבור ג"כ כלי יחשב
 לשיקבל טומאה והוכיח ר' אליעזר משמים שהלכה כדבריו שדעת ורצון
 הנותן י"ת שתהיי' כלי בית קבול בעצם וראשונה ורבנן אמרו לא בשמים
 היא, ודאי מודים אנחנו לך שמצד השמים לטהור ראוי להיות כדבריך,
 אבל לא בשמים היא רק לנו נתנה התורה ומצד המקבל א"א לעשות
 כמדתך וי"ש אחרי רבים להטות שרוב בני"א די בצדקתם להתחיל ברע
 ולהפך בטוב, וא"צ בעצם וראשונה, ומובן היטב מאוד נועם המליצה
 נצחוני בני שאף שהאמת עם ר"א והלכה כמותו מצד הנותן שראוי להיות
 כן, אבל מצד המקבל בלתי אפשר וכאלו הבנים נצחוהו כזה שכבר תלה
 בל התכלית במעשה בנים ואני צריך להסכים לדרכם וסוף הכבוד לבוא
 להעביר

וזה שאמר שלמה המלך עליו השלום על מעשה פרה
 „אמרת אהבמה והיא רחוקה ממני“ כי הגם שנודע לו
 טעמי פרה שמן הרע יצמיה טוב מן הטומאה טהרה עד
 שיהי כולו טוב, אמנם לשכל אנושי רחוק להבין הלא מסור
 הוא לבחירת בני אדם אם יפעלון בעזו ותעצומות לשמור כל
 חוק להפוך הכל לשלימות הטוב, ואיך תכריח ידיעתו שישאר
 בחירת ב"א לשיהי' כולו טוב, אך ידיעתו י"ת נבדלת מידיעתנו
 כמ"ש הרמב"ם ז"ל וכמו שהרחבנו דעת בזה במאמר הששי
 בע"ה, ועל זה אמר החכם שרק בזה תחזק הבטתי במה
 שאדע שהיא רחוקה ממני שבלתי אפשר להשיג ידיעתו י"ת,
 אך הבחירה והוא היודע ועד שיהי' כולו טוב, ובה אהבמה
 במה שאני יודע זה שרחוקה ידיעתו ממני והבחירה קיימת והכל
 צפוי לו שאחרית שלום וטוב סלה:
 ועתה

ה ע ר ה

להעביר רוח הטומאה וכמאמר ר' יוסי שיצא בטהרה בסופו, ורמז ג"ב
 במלת נצהון שהכל תלוי בנצהון הצדיקים אחריו כל זה ברכוהו לר"א.
 לא נאמר לשון נידוי ושמתא רק לשון ברכוהו כי ברכה בו, כי ענין
 חרם ונידוי הוא מה שמובדל הסגודה מן הכלל ע"י שהוציא עצמו בזה
 מהכלל, וכמו שמגדיל החוטא שיהי' נבדל מהכלל ע"י פחיתותו, כן
 הוציאו את ר"א מהכלל למעלותא, שלפי דרכו ומדתו היא נבדל מכלל
 העולם שאין יכולין לעמוד במדרגה גדולה כזו, והוא כמעט כמלאך
 שנפרד מכלל בני אדם ע"כ נקטו לשון ברכוהו, ועכ"ז נהג בעצמי ענין
 גדוי כמגודה, ובגודל צערו בא ר"ג לידי סכנה בים וניצול, וענין נפילת
 אפים, כי מצינו בזה"ק פי' פקודי דף רמ"ט ע"ב דמאן דנזוף לא אשתמע
 צלותי ע"ש ולכן לא פהדה אחתי דר"ג מן תפלת ר"א שיקבול על
 צערו בתפלתו, ואמנם נפילת אפים מדה אהרת יש בה שכן כתוב
 בספרים שהוא כמו שנופלין לפני המלך לבקש חסד אף שלא במשפט
 החוק, ולכן בנפילת אפים אף הנזוף שאין תפלתו נכנסת בפמליא
 של מעלה מ"מ בנפילת אפים שהוא לפני מ"ה הקב"ה מצאה מיד
 צערו ויגונו מקום שנענש ר"ג בשבילו ומיתתו מכפרת לו והוא רחום
 יבפר, והבן מאוד כי עמוק ואמת היא —

(ד) ועתה נביא לבב הכמה בדברי הש"ס שנשא הל"ץ על
 שפתיו שהכאנו לעיל, וזה לשון הש"ס רבה בר
 נחמני אנב שמדא נח נפשי, כי אכלו בני קורצא בי מלכא
 כו' ערק ואול לאמא היה יתיב אנירדא דיקולא וקא גרים,
 קא מיפלגי במתיבתא דרקייעא, אם בהרת קדמה לשער לבן
 טמא, ואם שער לבן קודם לבהרת טהור, ספק הקדוש
 ברוך הוא אומר טהור וכל מתיבתא דרקייעא אמרי טמא,
 ואמרי מאן נוכח, נוכח רבה בר נחמני כו' שדרו שלחא
 בתרי, כי הוה קא ניחא נפשי אמר טהור טהור, יצתה
 בת קול ואמרה אשריך רב"ג שגופך טהור ויצתה נשמך
 בטהור (ב"מ פ"ו א') קול החירה נשמע לכל אוון מילין
 תבחין, כי אף אם נסכול נפשוטו שהקב"ה עוסק בתורה
 איך יחלקו כל מתיבתא דרקייעא על נתן התורה ית"ש?
 אכן הסכת ושמע בני הקורא כבר אמרנו כי כל קוטב היצור
 בנוי על מזג טוב ורע טומאה יטהרה, והצדיק מהפך שמין
 הרע שבו לטוב והרשע להיסוך, והרשע שהיפוך הטוב לרע
 נעשה טמא מוחלט, והצדיק טהור מוחלט, והבינוני תלוי
 ועומד כטמא מוסגר עד יצא כנונה טהרתו, גם אמרנו שרוב
 הצדיקים בראשיתם שמין טומאה מסוך ברב טהרה, אך ר"א
 ודומיהו התחיל בטהרת פרה תחלה מה שבסופה אצלו תחלה,
 והנה הבהרת סימן טומאה בגופו של אדם כי תפרה מתוכו
 החוצה בעונו, והשער לבן בעצם סימן טהרה, שכבר אמרנו
 למעלה שהלבן סי' חסד וטהרה כנאמר כשלג ילבינו, ואמנם
 יש הבל, אם הטהרה קודמת ומצאה שורש בלב האדם,
 אם הטומאה תסוככהו למשוך הטהרה אצלה להפוך הטוב לרע,
 לא תוכל לו, כי דומה למי שיראתו קודמת לחכמתו אפילו
 כל הרוחות שבעולם לא יזינו ממקומו, ואם סביבו רשעים
 יתהלכון ללכדו במצודם, המאור שבו יחזירנו למוטב, אכן
 אם הטומאה קודמת, מעט הטהרה אשר נצמח בו בטלה
 בטומאתו ונעשה מוחלט עדי ישוב וניחם בהאריך הזמן להפך
 גם הבהרת ללבן, ואמנם הבינוני אשר תלוי ועומד, ולו אין
 משפט הקדימה לא לטומאה ולא לטהרה, ומי יוכל לרע
 לאיזה צד תפול בחירתו, אם שיגבור הטוב על הרע או
 להיפוך, וכיון שכבר נזקק לטומאה (כמ"ש תוס' בכתובות ע"ה
 ד"ה ספק) אי אתה יכול לטהרו, וכל ספק הוא טמא מדין
 תורה בנשמייות, וכן הוא מצד המקבל ברוחניות, כי מצד
 תגבורת החומר עם היצר אשר כמלך גדול וכסיל הוא, וראי
 נוטה

נוטה יותר אל הרע, אך מפאת חלק אלקי ממעך אשר בתוכו מצד הנותן י"ת נוסה יותר אל הטוהרה, והוא י"ת היודע ועד כי לא ידה ממנו נדה ואף אם כמעט ימות בארץ גועו, מריח מי מעייני קודש יפריח יעשה פרי ועשה קציר כמו נטע (איוב י"ד) פ"י לפי המקובלים והוא האמת שכל נשמה שלא תיקנה שרשי הקרושה אשר בה, תשוב בגלגול בעולם השפל (וכן דעת אפלאטון שאמרו שקיבל זה מירמי' ע"ה) וי"ש יעשה קציר בגלגול זה כמו נטע בגלגול אחר שהוא כעין נטיעה חדשה, ואמר כן במשל על העיץ להבין הנמשל בנשמת האדם) ולכן מצד הנבראים שהם במתיבתא דרקיעא אין להשיג זאת שהרי אם יהי' ידיעה שעתיד ליטהר אין כאן בחירה, אך ידיעת הש"י שנבדלת מידעתנו הוא יודע ועד והבחירה קיימת אך רבה ב"ג שגופו טהור והיפוך כל שמין רע לטוב הוא יש לו השגת ידיעה כדעת עליון ויכול לדון לפי בחינת מדותיו הקדושים שבהכרח יהי' טהור כי ישיג ממש כדעת עליון י"ת והבן זה כי עמוק הוא.

ויש לפרש כזה דברי רבה לשיטתו שאמר בכתובות ע"ה כהה וטהור ע"ש פ"י בלא רבה נוכל לפרש ר' יהושע כהה וטמא וא"ל מה פליגי רבנן ור"י, י"ל דרבנן ס"ל ודאי טמא ככל ספק טומאה ברה"י, ור' יהושע ס"ל כהה שהוא ספק טמא שתולין בו טהרות ולא שורפין, אבל רבה פ"י כהה טהור לגמרי, ולשון כהה שהשיג כן כרואה בערפל, כי ידיעה כזו צ"ל לראות באספקלריא שאינה מאירה שהרי ידיעה זכה א"א באדם בדבר בחירוי, אך בדרך כהה ישיג ברוה קדשו את האמת כי ישקוף ויציין מן חרכי עיני שכלו כמראה אלקים יתברך שמו על כן מצינו רק במקום הזה לשון כהה וטהור —

ועתה בין תבין מליצת הו"ל, שוראי לא עלתה על דעתם שיש פלונתא ברקיע הלא בשמים אין ספק במציאות, ובארץ הלא כבר אמרו לא בשמים היא רק בארץ דרכה לפסוק הלכה על פי היסודות הנמסרים לנו, וגם איך יחלוק שום נברא על בורא השכל — אך בדרכינו יובן, כי מצד פועל בחומר, נתן התורה בארץ ולא בשמים כי שם אין פעולה נשמית, אך מפאת רוחנית התורה יש הבדל בין צד הנותן לצד המקבל וכאמור.

וזה שאמרו הו"ל במשל והידה על הפלונתא במתיבתא דרקיעא, שזה ידוע אם בהרת קרמה לשער לבן, שהטומאה לקהה שורש

שורש בלב האדם תהלה, ואח"כ נצמד עמו שער לבן סי' טהרה, נשאר הוא בטומאתו כתהלתו כי השורש יפריח ויציץ ויהפוך את הטוב שבו לרע (וכאמרם שנה ופיו יותר מכולם) ואם השער לבן קדמה, אף שנאהו בחברת מרעים להגביר בו רוח הטומאה כבחרת הנה הדבר ישוב אל שרשו וכלי ספק יהפוך את הרע לטוב, אך התולה בספק ומתחלתו שני הדרכים הכו שורש בלבו, מצד הנבראים אין תרופה לו, כי בלי ספק מלך זקן וכסיל יגבור אך מצד הנותן י"ת הוא היודע שלא ידה ממנו נדה, וז"ש מתיבתא דרקייעא לפי השגת צד המקבל אמרו על הספק טמא, וצד הנותן י"ת אמר טהור, וכבר אמרנו למעלה שכל יצורי מעלה נגבלים בהשגתם, אם נבהם כי רמה מאוד עכ"פ גבול יש לו ובלתי אפשר להשיג מצד הנותן בלי גבול, אך רבה בר נחמני בעוד נשמתו בו יש בו השגת אין סוף שהצדיק לא ניתן לו גבול כלל, ע"כ השוה דעתו לדעת קונו ואמר טהור וז"ש מאן גובה, לא נקטו מאן יכריע, כי לא יצדק הכרעה בענין שאינו באמת מחלוקת, רק ממאן יבוא בירור הענין מפני שאיש גדול כרבה יהי' לו השגה זו כהשגת צד הנותן י"ת להבין שהספק טהור ודאי בסוף ועכ"ז הבהירה קיימת, ואמרו רבה יוכיח ויצתה נשמתו בטהור —

סוף דבר הכל נשמע, בדרגו בע"ה מופתי תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ועל דברי חכמים וחידותם כי דעיון עמוק בהם וכן כל מאמרי חז"ל, אשר רק חד הראות ימצא בהם דברי חפ"ן והמה כתפוהי זהב במשכיות כסף, וכן המה הדברים אשר ידברו על העתיד סודות עמוקים כמבואר בספרי דרישת ציון, מי יתן לי אבר כיונה להגביה עוף כנשר אל ארץ הקדושה ומשם שפע רב יופיע לעם ישורון ולכל יושבי תבל אשר באורם ילכו:

א מ ן ס ל ה .



ת ם ו ן ש ל ם

וּזְאת לִי הַיְהוּדָה

כאשר ראה בני הרב החרוץ ושנון מו"ה יהודא ל"ב
נ"י, רעיונים עמוקים ותצלה עליו רוח דעת להציג גם
הוא כמה מאמרים ממכתביו מאשר כבר העמיק לחשוף
מצפונים לפענח נעלמים אשר טצא בדברי חז"ל,
החתומים וסתומים להבין דברי חכמים וחדותם השייכים
לעינינו ומפחתי אותם למחברתי שיהי' לו למזכרת,
והוא .

(א) על דברי במאמר א' דף ט"ו ע"ב אם ינע אור קטן אל
הגדול, יומשך הכל אל הגדול אם לא יכנף בפתילה ועל
זה יסוב אמרי בני נ"י (במנילה י"ט ע"ב) . „ואמר רחב"א אמר ר'
יחנן אלמלא נשתייר במערה שעמד בו משה ואליהו כמלא נקב מחט
סדקית לא היו יכולין לעמוד מפני האורה שנאמר כי לא יראני האדם
וחי ע"כ לענ"ד כוונת המאמר הזה הסתום והתום הגה ידוע שארבע יסודות
כל א' שב למקורו כן ג"כ באדם הנשמה והשכל חלק אלקי ממעל יש
שורש ומקור מחצבתה אשר אליה תשובה והנה כל הנביאים והקדושים
בעת יערה ד' ממרום קדשו שפע נבואתו ואור שכינתו אוי צריכים
הכנית גדולות לקבל אור השפע ע"י התבודדות ושעה זו מפרידים
מעצמם לבוש הנשמיות והוי כאינס חיים בעולם הזה והיא מהמת
שהשכל חלק אלקי ממעל שב ומתאחד עם שורשה המשפיע כעת אורה

עליה והוא כשמקרבות אור אל אש או נר או מתאחדים ויהי לאחד והקטן כלא היה ולולי הפתילה אשר בו מתאחו הנר ואש הקטן, או הי' מתבטל ונחשב ללא כלום, כי כבר נתבטל במציאות אש הגדולה, רק נ"כ נבר הוקם על להתאחד עם השפעה הגדולה אש הנבואה בזה השעה מתפרד ממני כל הנשמיית ומתאחד עם האש הנורא אשר עצמותי של אדם בטל במציאות הרוחני והיה כלא חי עוד בעולם הזה לולי גופו וכוחות הגשמיות הנחשבים כמו פתילה מחזיקים ומהדקים נשמתו שלא התבטל במציאות והוה כל נביא ונביא לפי מעלתו ומדרגתו צריך התחזקות להיות קיום בגדר אנושי בעולם הזה אם הוא גדול ורם או צריך התפעלות גדול וקשה מאוד להיות נאחו בסבך החומר כי כולו קודש, וזה נ"כ רמזו חז"ל באמרם שעה ששמעו ישראל שני הדברות, "אנוכי ולא יהי" פרהה נשמתם וכנ" כי נתלהבו מגודל אור הרוחני ושפע הנבואה עד שהתאחדו נשמתם ורוחם למקור העליון כדרך אור קטן על אש גדול עד שנתבטל כל חיות הגשמיות ולולי השיב ד' את רוחם ע"י מלאכיו ועתה לפי הנ"ל קל וחומר בן קין מי לנו גדול מאב הנביאים משה רבינו עליו השלום גם אליהו דונמתו אשר גודל השנתם ורוחניות נפשם בעת גילוי השכינה אין לשער ואין להגביל אשר עליו נאמר פה על פה אדבר בו היינו שמתאחד נשמתו ושכלו עם שכל העליון בעצמותו כביכול בלי אמצעי והוא דונמת פה על פה ומכל שכן שעה זו שהעביר ד' כל טובו לפניו ומצא חן בעיניו היתה ההשגה והשפעה יותר עליו מכל הזמנים או היא פליאה נשגבה שלא פרהה נשמתם ומתאחד לגבורה ובטל במציאת האש הרוחני הגדול והנורא לפי ערך משה ואליהו והי צריך התפעלות גדול והתחזקות מרובה להשתייר מעט מגשמיות כדי שלא לבטל לגמרי והוא ענין קשה עד מאוד וזה כוננת חז"ל אלמלי נשתייר במערה שעמד בו משה ואליהו בהשנתם הגדולה כמלא נקב מחט סדקית פירשי מחט סדקית שלנו שהיא דקה לא כמחט סקאין כו', נקב היא תואר חסרון ובה בית קיבול הגשמי כי לולי נשתייר בית קיבל קטן, להחומר והגשמי לא היו יכולין עמוד בזה, העולם ומתבטלים היו במציאות האש הגדול, והנורא מפני האורה, וו"ש כי לא יראני האדם וחי כי א"א להיות חי בעותו — .

לדף י"ב ע"ב, פה אל פה אדבר בו ותמונת ה' יביט' .
 (במדבר י"ב ה'), המקרא הזה קשה להולמו הלא
 נחייב כי לא ראייתם כל תמונה, ותמונה אינכם רואים, זולתי קול,
 והרבה מקראות ונ"ל ב"ה שמצאתי בזה מעט אור ויאיר ד' לי בתורתו
 ה"ק, והיא שיש חילוק בלשון הקודש בין מלת רואה ובין מלת הבטה
 מלת רואה נאמר על ראייה בעלמא ראייה הלשושה שאינה יורדת חדרי
 בטן רק חיצוני ויכול להיות בין בענין רוחני ובין בענין גופני, והבטה
 היא ענין הבטה עצומה והסתכלות בענין הישב הדק בוקע כל מסך
 המבדיל זיבדוק בחפש מהופש להביט אל פנימית הדבר וראי' שאמרו
 חז"ל והביטו אחרי משה שחשדוהו כל אחד ואחד בא"א ובלי ספק
 שדבר כזה אפילו הריזט אינו עושה בפומפי אלא וראי מהמת שנאה
 הפשו, בחפש מהופש למצוא ח"י תואנה, וכן ראי' ברורה מצאתי
 עוד, פי' שמות פי' תרגום על כי סר לראות אתהוא ועל, כי ירא מהביט
 פי' לאסתכלא והנה בפירושו כפי הנ"ל כי הסתכלה היא ראייה עמוקה
 מאוד, וכן אתה"ל המסתכל בדי' דברים ראי' לו שלא בא לעולם ולא אמר
 הרואה, והנה החילוק בין אב הנביאים ובכל שאר צדיקים והנביאים
 כמו שאמרו חז"ל בדבריהם משה דאה באספקלריא המאירה או מצוחצחת
 וחמה ראו באספקלריא שאינה מאירה ואינה מצחצח זניל פירושו
 אספקלריא הנקרא שפיגעל כשארם רואה בו רואה בו את עצמו וצריך
 להיות על צד השני כסף חי (שקורין קוועקזילבער) דאם הוא בלא זה
 אינו יכול לראות את עצמו וע"י (הקוועקזילבער) שמצד השני אינו יכול
 לראות מה שיש תחת צד השני רק רואה את עצמו מצד
 חוצי אמנם מי שרואה במראה בלי מסך או הוא רואה מה
 שבצד השני ובפנימיותו ואינו רואה את עצמו וזה דרך משל כל
 הנביאים ה' השנתם כל אחד ואחד לפי השגתו ומדרגתו מדרגת עצמו
 כפי בחינת עצמו בא לו הנבואה אבל עכ"פ על ידי מסך מבדיל והוא
 אספקלריא שאינה מאירה מכל עבריה רק יש בצד השני ענין שמפסיק
 לבלי ראות בה, אמנם משה בכל ביתו נאמן הוא לא ראה והשיג בפי
 מה שראה את עצמו כי מעלתו כ"כ נתגדל עד אין חקר ולא היתה שום
 מסך מבדיל וראה בהמראה בשני עבריה אל תוכו ופנימיותו וזה
 פה אל פה אדבר בו" בלי מבדיל וכן ישקני מגשיות פיהו בלי מסך
 מבדיל

מבדיל ומניעה וזה הוא הנקרא אספקלריא המאירה מכל צדדיה ואין להאריך והמבין יבין . וכן יש חילוק בין תמונה , ובין פסל וסמל ותבנית ודמות כי תמונה נאמר ג"כ על ענין רוחני שאדם משיג ברעיונוי חכמות ומידות הש"י , ופסל וסמל ותבנית ודמות הוא נאמר על ענינים שאדם עושה בנוף לכן לא נאמר לא יהי לכם תמונה רק פסל תמונת כל סמל , מה דמות תערכו לו אבל תמונה לחוד בלי התחברות מלת סמל פסל וכדומה איננו נמצא ובוה ניהא ב"ה , והנה כל הנביאים היו בבחינת ראה לא בהבטה כהנ"ל ובבחינה זו א"א להבין ולהשיג תמונה ממידות הש"י ב"ה מכל וכל לכן נאמר כי לא ראיכם כל תמונה אבל משה עבד ד' אשר הוא בבחינת הבטה כהנ"ל הוא בעצמו יכול להשיג תמונת ד' היא ציור הרוחני של מידות וחכמות הש"י וזהו תמונת ד' יביט ולא יראה , וכן התפלל דוד לבא על מעלה הו"ו אשבעה בהקיץ תמונתך אמר תמונתך ולא היו דמותיך או תבניתיך ומה ראי' כהנ"ל שמלת תמונה על רוחני נאמר וביה הוא נכון וקצת אמת וזה שאמר דוד , גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך לא אמר ואראה , כי פירושו שהתפלל שיפתח הש"י לו עיני השכל להשיג ולידע מה שא"א בהשקפה בעלמא בראייה חוצני רק להביט עמוק עמוק מי ומצאינה אם לא בחסדי האל למי שבא לטהר ומסייעין אותו והיא בחינת הבטה כנ"ל , וכן אמר בשאר הנביאים , בהלום אדבר בו במראה אליו אתודע ג"כ כהנ"ל לא אמר בהבטה אליו אתודע , רק במראה והוא ע"י מסך מבדיל ודמיונות שונות ע"י מראה אספקלריא שאינה מאירה שרואה רק עצמו ע"י המסך ובלא המסך אינו רואה כלום משא"כ עבדו משה פה אל פה בלי מסך הנ"ל ותמונת ד' יביט בבחינת הבטה עולה עד מעלת העולה על כולנה בלי מסך :

לדף ג"ט ע"ב סנהדרין צ"ב אמר ר' אלעזר גדולה דיעה שניתנה בין ב' אותיות שנאמר אל דעות ד' וגו' וכן כל המאמרים שהביא משום ר"א מלאים פלאים ומוסר השכל , ונתחיל הדיעה והחכמה דבר גדול שעליה תכנה בית ותשוט בעין שכלך בכל יסודות התבל תבין ותשכיל מה למעלה מה למטה תשיג עקרי אמונתינו כמו אחרות ד' והשנחה וחידיש , כמו שהשיגו כמה פילוסופים אמנם בכל זאת מקום סכנה דרכה אל בינתך אל תישען כי השכל פעם שיכל

ידיו למישור ופעם בחושך יהלך כידוע ואין לה משען ומבטח שתעמוד
 לעד רק אם ירע ששכל התורה גדול מכולם ומה שמתנגד נגד התורה
 ולא כלום הוא ושכלו כאין ואפס נגדה ושם כחול גבול לים כן שם
 לשכלו ולבינתו גבול ומהיצה, חכמת הש"י והוא חכמת התורה ואז
 תועלת גדול יהי לו ג"כ מחכמתו חכמת עצמו וזה שאמר גדולה דיעה
 פי' אז גדולה ותועלת נפלאה ממנה שנתנה בין ב' שמות לפניה ד'
 ולאחריה ד' מרמו שבכל מקום שעתה פונה ראה את ד' שבינתך
 מוגבלת מיראת ומחכמת ד' בכל סביבותיה :

ובזה הבנתי מהז"ל מאי עין לא ראתה אלקים זולתיך זו יין המשומר
 בענביו, וכן אחז"ל שהעין שאכלה חוה וחטאה והחטיא את
 בעלה הי' אשכל ענבים וסחטה ואכלה ונתנה לבעלה, וג"ל בזה ב"ה
 כוונה עמוקה שהורו לנו חז"ל והוא כי ידוע הוא שיסוד כל שורש פרה
 ראש ולענה הוא מה שאדם מתנאה בשכלו ובתבונתו ואומר, שכלי
 זך ונקי מה ששכלו מבין הגני בוחר והוא טוב ומה ששכלי אינו מבין
 הוא רע והגני ממאס בזה, וזו מקור כל הרעות כי שכל האדם מעותד
 ליפול ברשת הטעות כידוע וצריך לו גבול ורסן לידע שלא יוכל לעבור
 את גבול הזה והוא התורה הקדושה הי' תהי' לו לעניים וקנה המדה,
 שמה ששכלו מתנגד לתורה, הוא שקר וכזב ועי"ז ילך בטח ושאגן
 בדרך השך ואפלה, והנה הש"י ברוב חסדו הורה את זה בתהילת
 בריאת האדם, וצוה לאדם מכל עין הגן אכול תאכל, ומעין הדעת
 טוב ורע לא תאכל, כי ביום אכלך וממנו תמות" פי' שתדע ותבין
 אף שאתה מבחר הברואים ותעל בשכלך להבין בשמים, ולשונך תהלך
 בארץ על כל זה תדע שיש גבול לשכלך, ויש שכל למעלה משכלך
 ולכן רמו התורה, ומעין הדעת טוב ורע אל תאכל לא תדמה,
 שכל החכמה הוא בלבך כמאכל ואין נסתר ומכוסה ממך, אלא
 יש שכל גבוה משכלך אשר אין יד שכלך מנעת אליה כי אם לא תלך
 בזה הדרך רק שכל שלך יהי' לך למשען, והכל תבין ומה שלא
 תבין אינו מושכל, ורע ומאוס תפול ברשת הטעות ותרה שאול
 ואברון בזה וכבא ומות תמות וזה שאמר, כי ביום אכלך ממנו מות
 תמות" כהנ"ל, והנה הנחש הוא תואר יצר הרע הסית את האדם
 שלא ילך בדרך הזה, כי האדם אין לו גבול בשכלו והוא כאלקים
 יודע

יודע טוב ורע שכל למעלה ממנו והוא מקור כל הרעות בהנ"ל וזה שאמרו חז"ל שהעין שאכלה הי' אשכול ענבים וסחטה את יינה פ"י כי יין הוא תואר החכמה כידוע ויין מספר שבעים ובישישים חכמה וזקן שקנה חכמה , והנה החכמה צריך שידע האדם שהיא מוסתרת ומכוסה מן האדם כמו יין שמשומר ומכוסה בענביו אשר אין יד אדם משנת בו כן שכל האדם לא יכול להבין את כל ויש לה גבול עד פה תבא , והנה הנה אהרי שהסיתה הנחש אמרה בשכלה איך אפשר שיצוה הש"י שלא לאכול מזה העין , הלא אם ברא הש"י את העין למה לא נאכל ממנו אם הי' ברצונו שלא לאכול ממנו לא הי' לו לברא אותו כידוע מאמר בני אדם על כל מאכלות אסורות והלפא אחרי שכלה ותבונתה וזה שאמרו חז"ל , שסחטה ענבים פ"י שאין שום דבר אשר מוסתר ומכוסה משכל האדם אלא הכל גלוי וידוע לפני שכלו וסחטה , וגלתה כל החכמה שאין שכל מכוסה מבני אדם ומה שאינו מבין אינו צריך לשמוע והוא כאלקים יודעו בבירור טוב ורע ונפל האדם ברשת הטעות ומבוכה זהולך חשכים כידוע , והנה בעוה"ב אשר יהי' לו השנה נפלאה בלי טעות או ישכול ויבין שהלך בחשך ויש שכל למעלה משכלו זאת יראה בעין ובחוש ויתוקן החטא הנ"ל פורה ראש ולענה וזה שאמר "יין המשומר בענביו" היפך כנ"ל שסחטה את היין מענביו אדרבה החכמה היא מוסתרת ומכוסה משכל האדם להבין הכל , וכאשר תמלא הארץ דיעה יהי' ננלה מה שהי' אז משומר וסתום , והוא נכון בעזרת השם ואין להאריך :

לדף פ"ד ע"א ברכות ז' ע"א ואימת רתח אמר אב"י בהני תלת שעין קמייטא כי חוורא כרבלתא דתרנגולתא וקאי אחד כרעא , כל שעתא ושעתא נמי קאי הכי ? כל שעתא אית בי' שזרייקו סומקא ובההיא שעתא לית ביה שזרייקו סימקא ע"כ והוא פלא ולעני"ד דבר גדול וענין נאה רמזו חז"ל בזה והוא שכמה כרואים ויצורים יש בעולם אשר נתן הקב"ה נ"כ בזה לנו התעוררות על איזה מדות שילמוד ממנו האדם כמו שאמרו חז"ל אדם הראשון למד המדות טובות אשר נתנה לנו התורה הקדושה , מברואי תבל כמו צניעות מיונה וכיו' , וכן מהתרגול יש לנו להבין כי כמו שהתרגול אשר אין לו לב להבין ולהשכיל ואעפ"כ באישון לילה ואפלה מתעורר את עצמו בני' אשמורות

עד באשמורה השלישי כבר האיר היום, כן גיכ האדם צריך להבין
 שיתעורר תמיד ממשנתו תרדמת החטאים ותענוגי העוה"ו להיות נעור
 בלילה ליל המחשיך את לבו ונפשו, והנה כמו התרנגול בנו זמנים
 מתעורר, פן גם האדם יש לו ג' זמנים כל ימי חבלו, והוא
 ימי הנערות אשר או יצר הרע בוער בקרבו פלבה אש
 ורק מימי יראת ד' יוכלו לכבות אהבת היצר, הזמן הי"ב הוא אחר כלות
 ימי הנערות ויביאו ימי הפחדות ימי הבינה בן הארבעים עד המישים
 או יותר אשר או כבר נתקרר מעט לבת אש תענוגי העולם הזה ובלבבו
 יבין וישכיל אז שב ורפא לו והנסיון אינו כיכ לעשות מתנ ורסן
 להבליו כמו בימי הנערות, והזמן הי"ג הוא בעבור זמנים הללו ויגיעו
 ימי הזקנה אשר אן תסיר האביונה ואין לו כח ועוז עוד להתענג
 באהבים אהבת נעוריו ואו נקל לו לסור מדרכו הרע והמכוער והנה מי
 שמתעורר את עצמו בזמן הראשון להשיב מחטאיו וכובש את יצרו הוא
 גבור חיל לפני ד' והוא מהיושבים ראשונה במלכות הקב"ה, ואם
 יעבור זמן הראשון ושב בזמן השני ג"כ יש לו שכר מעולה כי הנסיון
 גדול כי עוד יש תאוה ויצר בלבו אשר מושך אותו בחבלי ברזל להיות
 אסור ונכבש ברשתו, ואם גם זה הזמן יעבור ויגיע ימי הזקנה בשפל
 קול השחנה ושב, שכרו עוד מועטת כי עיקר הוא הנסיון אשר יש לאדם
 לכבוש אם יצרו, עכ"פ הקב"ה בהסדו מקבלו בתשובה כי אינו רוצה
 במות המת, ואם ח"ו יעברו כל ג' זמנים הללו ולא שב כי רשעים
 בשתי של גהינם אינם חוזרים או הקב"ה מענישו והיו דראון לכל
 בשר וזה שחז"ל אימת רתח פי' מתי יש הזמן אשר ראוי שהקב"ה
 ירתיח ויכעיס על ברואיו בהנך תלת שעי קמייתא אם עברו היינו תלתא
 זמנים של ימי חלרו של אדם ואינו מתעורר עצמו לתשובה אשר ראוי
 לו ולא לקח מוסר ותבונה מהתרנגול אשר קורא ג' פעמים ב"ג זמנים
 להתעורר מחשבת ליל ותרדמות הטאין כד חזרתא כרבלתא דתרנגולא
 וקאי אחר כרעא, כי הדם הוא תואר לתאות היצר הבורע בקרבו ואם
 תתיחת הדם נתלבון אז כבר שקטה ותנות תאות היצר הוא לשון חוור
 לבן שאין בו אודם וכרבלתא דתרנגולא הוא ידוע שאם רוצין לסרס
 את התרנגול אז חותכין ממנו הכרבלתא גמ', ואו הוא מתאבל כל
 ימיו ואין בו תאוה לשמש לכן אמרו זה למשל שבעת שחוור ומתלבן
 הכרבלתא

המרבלתא שאין בו שום תאוה, וקאי אחד כרעא" ג"כ מרמו עויבת התאוה כי עיקר כהו של אדם אם עומד על רגליו חזק ואמיץ, ואם או אינו שב מחטאיו או ראוי שיכעיס הקב"ה על בני אדם, וקאמרי כל שעתא ושעתא נמי קאי הכי פי' אמאי לא ירתיה השיי בכל שעתא מהומנים באם לא ישוב ומדוע ימתין עד כי יעברו כל ג' הומנים והשיב, כל שעתא ושעתא יש בו שורייקו סומקיא" פי' בכל אי מהומנים יש בו עוד תאוה והוא שורייקו אדמומית ודם היצר בוער בו ויש לו נסיון לעמוד נגדו אבל, "בהאי שעתא לית בי' שורייקו סומקא" אין בו שום תגבורת היצר ושום אדמומית רק לובן מחלב ואפ"ה אינו שב או הקב"ה רתח ודן אותו כפי מעשיו.

לרף פי' ע"א ויען משה והן לא יאמינו לי ולא ישמעו לקולי כי יאמרו לא נראה עליך די' ויאמר אליו מזה בידך ויאמר מטה ויאמר השליכהו ארצה וכו', וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו (שמות ד') כל הענין והטענות והסירוב של משה עבד ד' יפלא בעיני כל, בפרט קשה מאוד האידך קאמר אב הנביאים הן לא יאמינו לי ולא ישמעו לקולי, אם השיי הבטיח לו בפירוש לעיל פסוק י"ח, "ושמעו לקוליך" למה לא האמין בהבטחת השיי? ועוד מה זה השאלה של השיי אל משה מזה בידך והתשובה שיש לו מטה וכי השואל והמשיב לא ידעו זה ועוד קשה מאוד שכתוב בקרא, "ויהי למטה בכפו" למה לי בכפו הלא די ויהי למטה, ונ"ל ב"ה ענין חדש ויהי מיושב הכל ואומר כי המופתים אשר הראה דעת הקב"ה, היה העיקר עבור משה רבינו עצמו כי הוא הי' מסרב בשליחות מחמת ענוותו הגדולה ועוד שהי' יודע שתקוע בלב מצרים וישראל האמונה כוזבת שא"א לאדם שיתקרב אל השיי כ"כ שידבר עמו ויהי הוא שלוחו ומלאכו, והוא בעצמו אף שידע מזה והאמין, עכ"פ לא האמין שהוא יהי' האיש הראוי לזה ודמה בנפשו שכל אי מישראל יהי' ראוי יותר ממנו והן לא יאמינו לו פי' האמת שהבטיחתי ושמעו לקוליך שיאמינו שבא יום הפקודה והנאולה שהבטחת לאבותיהם אבל לא יאמינו לי שאני השליח המיוחד והראוי לזה וע"ז הראה הקב"ה אות אחת ושאלו בתהילה מזה בידך ויאמר מטה כי ענין השאלה והתשובה הי' כמו שמצינו אצל ירמיה מה אתה רואה? ויאמר מקל שקר

שקד אני רואה ויאמר היטבת לראות . מה היטבת לראות אלא הפי' כי ג' שמות מציינו למקל : א) מקל , ב) משען , ג) מטה , והנה מקל מונח על ענין אם הוא לרעה מוחלשת ולא לטובה . משען מונח על היפך מזה כמה משען לחם ומשען מים . ויצא על משענתו ע"כ הוא תואר לטובה גמורה ולמשענת ולהצלחה . מטה ג"ל הוא מונח על ענין אשר הוא פוסח על שתי סעיפים לא לטובה גמורה ולא לרעה גמורה משורש נטה פונה לכאן ולכאן . לכן שאלו הש"י למשה מזה בידך . פי' המקל שבידך מאיזה בחינה תדין אותו מה הוא וכי לטובה או לרעה ? והשיב משה פי' לא לרעה בבחינת מקל ולא לטובה בבחינת משען רק ענין ממוצע פונה לכאן ולכאן בבחינת מטה נטה , כי הללו עע"ז והללו עע"ז כדאיתא במדרש וע"ז השיב לו הקב"ה באמת כן הוא הטבת לראות , והדבר תלוי בך בעצמך כי אתה איש הראוי ונכון והמקבל ההשפעה הגדולה שתוכל למלאות ולתקן מה שיחסר עוד לנשות אל הטובה הנמורה ולא תהי' קטן בעיניך ומסרב בשליחות . כי אין איש בלעדיך והראה לו אות ע"ז להחזיק את לבו . ויאמר השליכהו ארצה , פי' תן נא הדבר הגדול הזה מידך ביד איש אחר ויהי לנחש , ראה שכל הענין הוא נהפך לרע גמור ויהי' נוטה אל שמאל וינס משה מפניו נתמלא חרטה על שהי' ומסרב ויאמר "אהו בזנבו "ויהי למטה בכפוי" הראה לו שאם הוא הי' לוקח הדבר בידו מיד הי' נוטה הענין אשר הי' עוד על ב' סעיפים נהפך לטוב גמור ומדוקדק מאוד בכפוי" שהוא לפום רהיטא למותר אבל הוא עיקר מל הענין שרק בכפו תלוי הכל כדי להראות לו ולחזקו שהוא הוא השליה המעולה הראוי לזה ואין בלעדו . ואח"כ הראה לו הש"י אות שני למען שלא תזוח דעתו עליו אחרי שרואה שכל ענין הגאולה תולה בו בידו ולכן בניי לא יאמינו זה שיהי' הכל בידו של משה , לזה הדאה לו שידו ורוחו בעצמו אינו כלום , שהנה מצורעת כשלב . והוא רק המקבל ההשפעה מאת אלקים . וזה פי' והי' אם לא יאמינו לקול האות האחרון , קול פי' התוך ופנימי , שלא יבינו מה שמראה האות הא' שהדבר תלוי בך , כי א"א לדעתם שידבק הש"י באנושי . ואז יאמינו לאות השני שמראה שאין תלוי בידו ממש רק אני הצנור אשר ע"י צנור זה הש"י עושה מה שרוצה להפליא פלאות , ואם לא

יאמינו גם ל"ב אותות, פ"י שיהשבו שהש"י יעשה הנפלאות אבל אין כח באדם שימשול על כל התחת אלקים, לזה הראה להם שילקה אלקות של מצרים כי הגילום ה"י אלקי מצרים כמ"ש לי יאורי ואני עשיתיני, וכיון שיראו שאפשר לאדם ללקות גם אלוקיהם כש"כ שאפשר להיות לאדם דביקות בהש"י להלקות בני אדם על ידי רצונו ית"ש, ונכון:

לדף נ"ו ע"א וזאת הברכה אשר ברך משה איש אלקים את בני ישראל לפני מותו ויאמר ד' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתא מרבבות קודש מימינו אש דת למו, אף חובב עמים כל קדושיו בידך והם תוכו להגליך ישא מדברותיך, תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקוב, ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, בהמקראות האלו מצאתי תהלה לאל ענין חדש לענין ד', רמו משה הרועה הנאמן לעמו האהוב לו כבבת עינו ומסר נפשו עליה, כנותן צוואה האב לבנו האהוב ואמר להם בהני איזה מקראות כל המהות ותכלית של בני ישראל מתחילה ועד סוף ונתן להם עצה נכונה איך יוכלו לעמוד נגד האומות והיא שהעיר להם על ג' דברים א' מהות ישראל בעצמם איך הם נכבדים וסגילה מכל העמים ועכ"ז לא יתנאו, ב' מהות ישראל ותכליתם ומה שמוטל עליהם נגד ד' לפרסם שמו הגדול ולהחזיק בתורתו ואמונתו, ג' מהות ישראל נגד העולם והאומות אשר סביבותיהם איך יתנהגו בעניני העולם והממשלה כדי שיעמדו בטח בלי מגור מסכיב וזה שאמר הן אמת אשר ד' מסיני בא וזרח משעיר וגו' מימינו אש דת למו שסבב בכל האומות שבתן לבכם אם ראוי לקבל התורה ולא רצו רק אתה נתקדשת ונטהרת לך נגלו תעלומות לב התורה ובמעמד הרי סיני רק אתה קבלת אש דת בלבת אש השמע עם קול וגו', אמנם לא חוזה דעתך עליך לא תתנאה על שאר האומות לא תרמה לעשות להם עול ולא תבוזה אותם כי אף חובב עמים מלשון חבה כי תדע הש"י הוא אב אחד לכולנו ואל אחד בראנו אוהב כל בראויו, אמנם זאת תהי מושרש בלבבך ותדע ידיעה ברורה ונאמנה כי כל קדושיו בידך, שכל הקדשה אשר יש בעולם אשר הופיע ד' ממרומו הוא בידך הוא אור התורה הקדושה המאיר לכל באי עולם מראשו

ועד סופו. אין שום אמונה הנקראת אמונה בעולם אשר לא תופע עליה נהרה של תורה אשר אתה קבלת ראה לך מסביב דת הנוצרי דת מהמד כולם כורעים ומשתחווים לתורתך הקדושה וכל עובדי כו"ם לאט לאט יבואו אל הצרותיך הצרות קודש זו היא מהות ישראל בעצמם בי מהות ישראל נגד ד' אמר בלשון תהלה לד' "והם תוכו לרגליך", מהוויבים אתם אחרי שיש רק לכם האור הגדול הזה להחזיק בעין חיים הזה ולתלות חייכם מנגד וכן הוא באמת מדת ישראל עם קדושו ששופכים דמם כמים והם נרדפים ונעלבים וכל זה רק עבור שמו הגדול והתורה הקדושה ותוכו מלשון מכה ורגליך כמו בעבוריך. וזה שאמר ראה נא צאניך איך הם נצמדים ונאהבים בך ובאמונתך שהם מוכים ונמרטים כל הימים רק בעבורך לקדש את שמך הגדול ומצאתי און לי שלשון רגליך כמו עבורך ובשבילך א' ויברך ד' אותך לרגלי וכן ראיתי ברש"י שבת קנ"ו ע"ב על לרגלו כמו בשבילו, ועתה נשאלה את פינו והיא פלא תמיהת כל העולם איך אפשר להיות חיים וקיימים אחרי כל התלאות וצרות שעבריי עלינו שבכל דור ודור ובכל יום ויום עומדים עלינו לכלותינו כי עליך הורגנו כל היום כמו שתמה הקיסר כבש אחד בין שבעים זאבים? ומה גותן העון ותעצומות לעם קדושו שלא להחליף אמונתם היו וע"ז אמר, "ישא מדברותיך" דברך קדשיך הנאמרים בלבת אש התקועים בלבבינו הוא נושא אותם על כנפי נשרים על כל התלאות ועל כל הצרות והרדפות אשר מעמיסים עלינו האומת ואנחנו נחוק במעווינו ולא נעזוב את אלקינו כי אור הגדול ואור האמת אשר אין דומה לה היא הנותנת כח וחיל לכלולנו לשתות כל הכוסות התרעלה עבור הפניים האלה וכל חפצי עולם לא ישוו בה ואיוו היא דברותיך תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקוב אמר מורשה כי התורה הקדושה והאור והכתם אופיר הזה היא לנו מורשה עולמית לא נחליף ולא נמיר דתו והיא לנו ירושה עדי עד כי אף שלקחו ממנו כל מחמדינו שרפו ההיכל הרסו המקדש הדוב עירנו גלו אותנו מאדמתינו על ארבע כנפות הארץ אבל האמת הזאת התורה הקדושה אין להם כח ליקח מאתנו יתקבצו כל האומות יתאספו כל בני אדם ילחמו נגדינו בכל כוחם לא יצליחו וכולם יבושו ויחפרו וצריכים להורות כי רק לנו התורה הקדושה נתנה למורשה. ואנחנו לא

נפרד מירושה הזאת כאשר הבן לא יפרד ממה שהוריש לו אביו ו
 דעתה יש לנו לעשות שהמורשה הזאת אשר קבלנו זה יותר מדי אלפים
 שנה תפרח כארו בלבנון מראש המורשה על בנינו כי העיקר כי ידעתי
 למען אשר יצוה את בניו ויכירו וידעו התחייבות היהודי שיהא האמת
 הזה תקוע בלבבו אשר מים דכים לא יוכלו לכבות את אש האהבה על
 אמונתינו הקדושה והאמיתית , למען שיהיה מושרש בלבבו אם יתן
 איש את כל הון ביתו באהבה הונו לחלוף ולסור דתו היו בוו יבחו לו ,
 ויקויים רוחו אשר עליך ודברי אשר שמתו בפיך לא ימושו מפיך ומפי
 זרע וזעיך ע"ע , זו היא הסהות ישראל נגד השי" , דעתה ידבר מטהות
 ישראל נגד העולם ואומר "היה בישודן מלך ויהי מלשון הויה וקיים אם
 תרצו לעמוד להתקיים נגד האומות אשר סביבותיכם ולהיות לכם ממשלה
 חזקה ונכבדה העיקר שתהיי לכם אחדות ואהבה שרי המלוכה עם העם"
 בהתאסף ראשי העם יחד שבטי ישראל" שהיי אחדות נמורה בין העם
 ובין ראשי העם , לא יאמר המלך והישר אנוכי הארון ואתם עבדי .
 אני מושל בכם כרצוני כי לכך נוצרתם להיות עבדים כמי"ש רחבעם "אבי
 יישר אתכם בשוטים ואני בעקרבים" רק תכירו וידעו כי המלך והישר
 הוא רק האיש הראשון הנבחר מן העם חביריו כמוהו להיות נוהג
 ההצטרפות שלהם לא להיות עובד את עצמו ולהלך אחר תענוגיו
 ולהעמיס על העם מעמסה אחר מעמסה עוד מדמו שישפיל עצמו ליהע
 הצטרפות העם ולהתנהג עם כרצונם להיות טובל כל אחד ואחד לפי
 דעתו , כראיתא במדרש דבה פנחס שמישה ביקש מן הקבי"ה בשעת
 מיתתו אמר לפניו דבש"ע גלוי וידוע לפניך דעתו של בל אחד ואחד
 ואין דעתן של בניך שוין, כשם שאין פרצפותיהן דומין זה לזה כך אין
 דעתו שוה זה לזה מנה עליהם ומנהיג שיהא סובלם לאחד ואחד לפי
 דעתו כי רק ע"י בהינה זו שיתאסף ראשי העם שכלו ורעיונו יחד עם
 שבטי ישראל לסבול את דעתם ולעשות לפי מצב שלהם או תהיי
 שלום ואחרות ולא תהיי מגור מסכיב זהו הכלל לעולמי עד וכן ראוי
 בכל הקהלות ישראל שהפרנסים והממונים יתאחד עם העם שלא לעשות
 בחזק מה שלכם הפיך נגד רצון העם והלואי ששמעו בני ישראל לאלה
 הדברים שיעץ להם משה עפ"י ד' עוד היום אולי היינו על אדמתינו
 איש תחת תמינו ואיש תחת גפנו כי ד' עוז לעמו יתן רק אם ד' יברך



את עמו בשלום והיא הכלי המחזיק ברכה יותר מכולם השלום ,
שלום אמר ד' לרחוק ולקרוב לא תהי' אחד כפה ואחד בלב דק בפך
ובלבבך לעשותו להביא לידי גמר ופעולה ;

לרף קס"א ע"ב מגילה ל"ב אמר ר' פרנך אמר ר' יוחנן כל האותו
ספר תורה ערום נקבר ערום , ערום ס"ד
אלא אימא נקבר ערום בלא מצות , בלא מצות ס"ד אלא אמר אביי
נקבר ערום בלא אותה מצוה ע"כ .

ונראה לפרש שהמאמינים בני מאמינים אשר האיר ד' עיניו בתורה
יודע שתורה הקדושה כמו שהוא לפנינו איננו כפשוטו ובל
חכמות שבעולם רמוזים בה כי כל התורה הקדושה מצורף משמות של
הקב"ה ומה נורא ואיום המקום של התורה כאשר מדברים ומלאים
מה כל ספרי הקבלה וספרי יראים ושלמים ולפי' דברי תורתנו הקדושה
הפשוטים שנראים לעינינו המה רק לבוש דלבוש אל תוך הפנימי
הצפון בו והנסתרות עד אין חקר ולפי מעלת האיש הוא מגלה לבוש
אחד מהני עשרה או מאה לבושין עד אין מספר ומצינו ללוש היקר
ממנו עד מי שהאיר ד' בהמלתו כמו הנביאים או מי ששורה רות
קודש עליו יכול לנלות הלושים עד שמצינו בטצפוני ותוכי לב תורתנו
הקדושה , וזה כוונתם מי שאוחז ספר תורה ערום פ"י שהוא אינו
מאמין שהתורה מלוש בלושין רק שהיא ערום כמו שהיא לפנינו כן
היא במצפונה נקבר ערום בלא אותה מצוה שאינו מקיים התורה
בראוי ודו"ק -

ובענין זה הבנתי מאמר פלא בפרק ר' עקיבא , כשעלה משה למרום
מצא לקב"ה שהי' קושר כתרים לאותיות אמר ל' משה אין
שלום בעירך אמר לפניו כלום יש עבד שנותן שלום לרבו אמר ל'
היה לך לעזרינו אמר ל' ועתה ינדל נא כח ד' כאשר דברת
לאמור ע"כ .

ויובן לפי דרך הנ"ל והיא אמת שהתורה הקדושה הכתובה לפנינו יש
בה תוך ופנימי האותיות אשר לפנינו המה מלוששים בעשרה
ומאה לבושים , כמו שאמרו שכל התורה המה צרופי שמות של הקב"ה
והי' צריך לגשם ולהתלבש התורה כי א"א לבני אדם להשיג כל
התוכיות והמה כתפתי זהב במשיכות כסף אשר התיצון הוא כסף מווקק
שבעתים

שבעתים והתוך זהב וכתם אופיר והתוכיות והפנימיות של התורה נקרא
 כתר כמו שהכתר הוא את על מלך שהוא נבדל מעם וגדול שבכולן כן
 פנימיות וחכמת התורה נקרא כתר נבדל מהשנה ווי"ש כשעלה משה
 למרום מצא לקב"ה שהי' קושר כתרים לאותיות שהכתרים והפנימיות
 והחכמה העליונה אשר יש לאותיות התורה היה מקשר ומצמצם מאוד
 מאוד שלא נתנה כאשר היא בגבהי מרומים כי א"א להשיג כי אין
 מקבל אשר יוכל לקבלה כי כן לכן הי' מצמצם ומקשר בהבלים להיותו
 לפי מדריגת המקבל, והנה משה תמה על זה ולא רצה שתנתן התורה
 בצמצום ובקישור, ואמר לי' הקב"ה "אין שלום בעירך" פי אל תתמהה
 כי אין שלימות ומקבל גדול בעירך שאוכל ליתן כרצוני לכן צריך אני
 לצמצם כפי הראוי להם, ואמר משה "כלום יש עבר שנותן שלום
 לרבו" פי האמת כי המקבל חסר ואינו שלם אמנם תן בהסדך להם
 שלימות והשנה שיכלו להשיג כפי שלימות התורה ידעתי כי צריך להיות
 אתערותא מלתתא אמנם מגודל אהבה וחיבה תוכל אתה ליתן השלימות
 ממעל ולפתוח את סגור לבכם ויהי כמלאכים דוגמת אהי' כמל לישראל
 ולא כנשם אשר צריך דוקא פעולה מצד המקבל וזה שאמר כלום יש
 עבה שנותן שלימות וכי א"א בענין אחר, והשיב לו השיי זאת א"א
 כי אם אין מקבל לא אוכל להשפיע יותר מן הראוי אמנם זאת אעשה,
 כי אתה הוא מקבל גדול אשר אין למעלה ממנו ולא אתן התורה לפי
 מקבל שלהם רק לפי השנתך אתן לך וזה שאמר הי' לך לעזרני אתה
 תוכל להושיע בדבר זה שאוכל ליתן יותר במעלה מן הראוי להם וזאת
 על ידך כמ"ש הנני בא עליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך,
 אז ענה משה ועתה יגדל נא כח ד' וכי', כי עיי זה שתתן התורה
 בשלימות ובהשגה וקדושה אשר אין למעלה הימנה עיי' יתגדל ויתקדש
 שמו של הקדוש ברוך הוא והוא מגודל ענותנותיו לא הבין שישראל
 לא יוכלו להשיג כי כן הוא דמה בנפשו שכל אחד מישראל ואם
 לא כולם עכ"פ רובם ישיגו כמוהו והי' שש ושמת, והוא נכון
 בעזרת השם.

ובזה הבנתי ב"ה עוד מאמר הפלא ופלא במנחות כ"ט כעין זה
 "אמר ר' יהודא אמר" רב בשעה שעלה משה למרום מצאו
 להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על
 ידך, אמר לו אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא



בן יוסף שמו שעתידי לדרוש על כל קוין וקוין תלין תלין של הלכות
 אמר לפניו רבש"ע הראהו לי אמר לו חזור לאחוריק הלך וישב בסוף
 שמונה שורות ולא הי' יודע מה הן אומרי' חשש כוחו כיון שהניע
 לדבר אחד אמרו לו תלמידיו רבי מנין לך אמר להן הלכה למשה מסיני
 ונתיישבה דעתו, חזר ובא לפני הקב"ה אמר לפניו רבש"ע יש לך
 אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי אמר לו שתוק כך עלה במחשבה
 לפני, אמר לפניו רבש"ע הראית לי תורתו הראיני שברו אמר לו
 חזור לאחוריק חזר לאחוריו ראה ששוקלין בשרו במקולין אמר לפניו
 רבש"ע זו תורה וזו שכרה אמר לו שתוק כך עלה במחשבה לפני ע"כ,
 גדול קושי המאמר ידוע, ולפי הנ"ל יש להבינו מעט, והוא כשעלה
 למרום מצא קושר ומצמצם תוכיות התורה עד שצריך כתרים ותנין וע"ז
 אמר מי מעכב על ידך לתת הכל בגלוי בלא צמצום והשיב לו שכונתו
 שיינעו בני אדם בתורה למצוא דברי הפין, בוא וראה ר"ע ברורו עתיד
 לדרש תלי תלים על כל קוין וקוין, אמר משה הראהו לי פי' העמידני
 על בחינתו ומדריגתו של זה כי דימה בענותו שמדריגת עצמו פחותה
 מזה א"ל הקב"ה חזור לאחוריק, כי לא כמחשבותיך כן הוא כי מעלתך
 למעלה רם ונשא, עד שאם תרצה להבין בחינה של ר"ע אף שגדולה
 מאד מ"מ מעלתך גדולה שתצרך לירד אחוריק, הלך בסוף שמונה
 שורות, כי שמונה היא המעלה הנפלאה כידוע, ועכ"ז מעלת משה
 נפלאה מזה, וכאשר לא הבין את הדרשות של ר"ע חשש כחו כי יש
 שני בחינות בהשגת התורה היא להבין ע"י י"ג מדות ולהבין דבר מתוך
 דבר לקשר חבל בחבל להעלות מים חיים ממתצב התורה, אופן בי
 להשיג התורה והלכותיה ע"פ המסורת בהורה ויפיה וכאשר ראה מה
 שהשיג ר"ע בשכלו חשש כחו פי' נתאוה ונתדמה לו שלהשיג התורה
 ע"י עמלו בתורה בשכל עצמו יש מעלה יותר ממעלתו, אמנם כאשר
 שמע שהוצרך להלכה למשה מסיני, אז נתיישבה דעתו שראה והבין
 שהשגתו הוא היותר נפלאה אשר השכל אפי' של ר"ע לא יכול להשיגה,
 וחזר לפני הקב"ה יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי, פי' הי'
 לך לכלול בתורה עצמה גם ההלכה מסיני ור"ע הי' יודע לחפשה עפ"י
 שכלו ביסודי התורה, והשיב לו י"ת, כך עלתה במחשבה לפני, הן אמת
 שהוא ענין גדול וכן הי' במחשבה טרם שחטא אדם הראשון שיהא מושג
 הכל בשכל הישר ואמנם עתה אחר החטא שנתערב טוב ורע ובלתי אפשר

להשען על השכל לבד כי נכון למוערי גדל, אמר לפניו רבש"ע הראיני שכרו שיגע כ"כ ומצא כדי מדתו א"ל חזור לאחוריק. פי' שאם תרצת לראות ולהשיג שכרו תצרך לרדת כמה מדריגות ממעלתך הגדולה מאוד, ולא כענותנותך שטרדתו גדול ממך שהופתו גדול מאוד אשר צדיק הקל ממנו נכוה בהופתו. אך אתה תחזור עוד לאחוריק במדריגתך הגדולה ואז תבין מקום חופתו ושכרו אשר אתו והנה כשתור לאחוריו ראה ישוקלין בשרו במקולין או אמר משה זו תורה וזו שכרה? פי' הגם שידע משה ששכר מצוה רק בעוה"ב ולפי גודל היסורין תגדל השכר הצפון לצדיקים גדולים כאלה, אך התמרמר הלא בעיני העולם יהי' שאלה זו המורה עד שעיי'ו הסיבות לבם אחורנית מלהאמין עוד בשכר יגיעת התורה, והשיב לו י"ת כך עלה במחשבה לפני שתחא הנסיון עוד יותר לא לבד לר"ע וחביריו שבהגדיל הנסיון יוגדל השכר הצפון לאין סוף. אך גם לשארי בני אדם הרואים כנה ואפ"ה נשארים באמונתם וביגיעת התורה, וכן ענין התורה הוא הנסיון וכן עלה, במחשבה שעיקר קיום העולם הנצתי ע"י גודל הנסיון והבן:

אמן סלה *



ע"י הפועל העוסק במלאכת הקודש

הב' מדרכי א"ש, מווילנא.



ת ש ו נ ש ל מ